

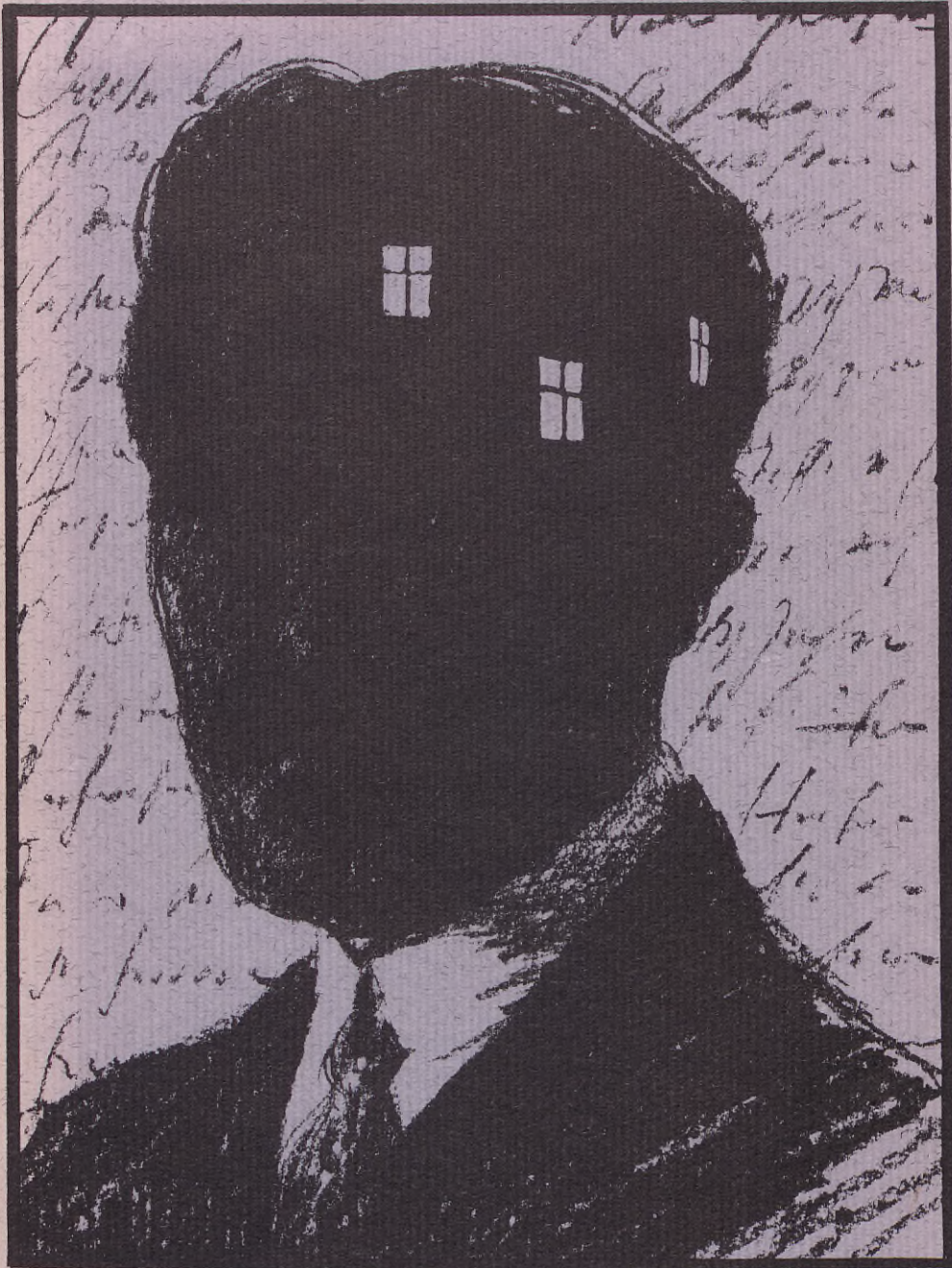
Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

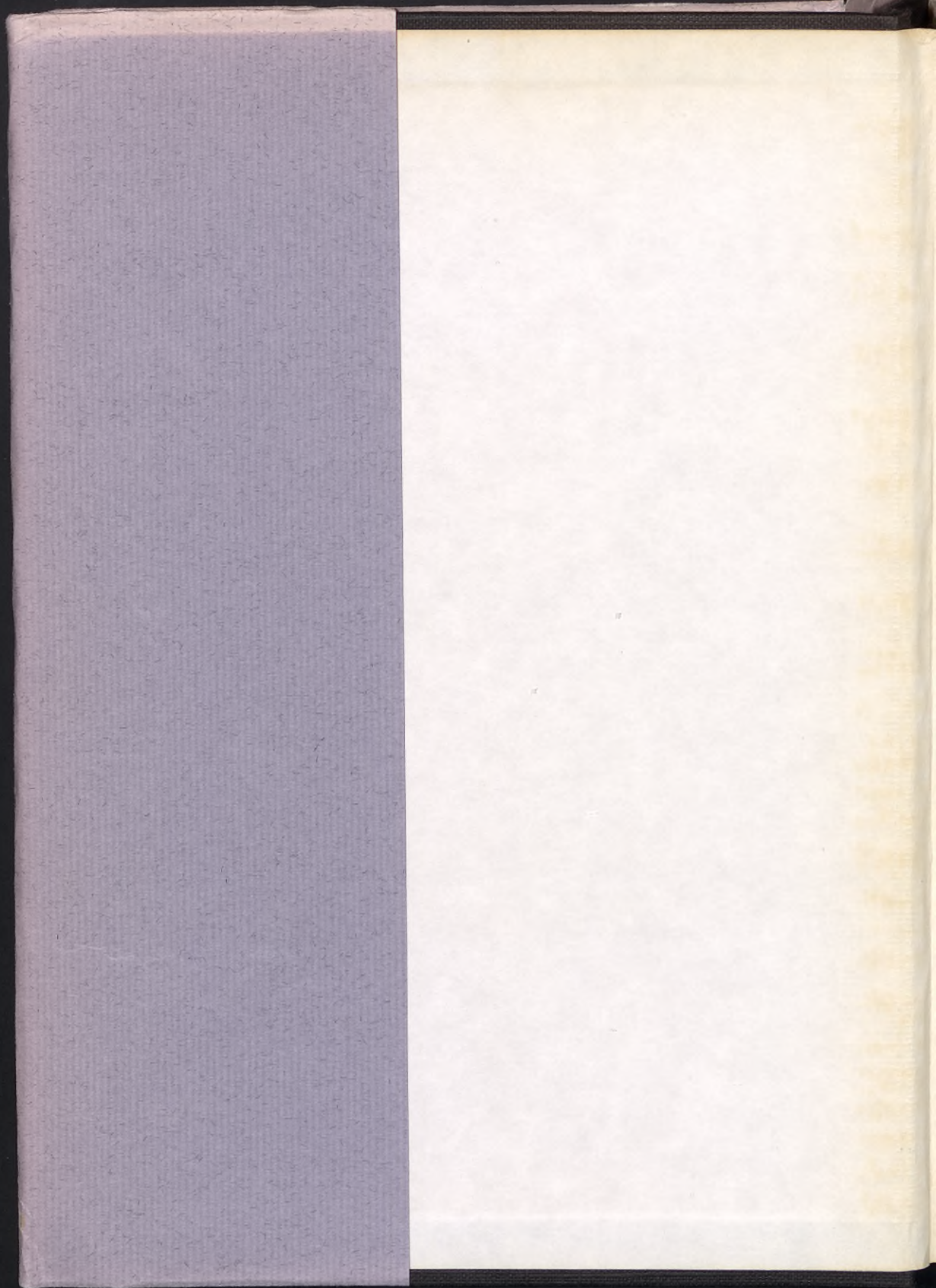
This work has been digitized at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text. This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

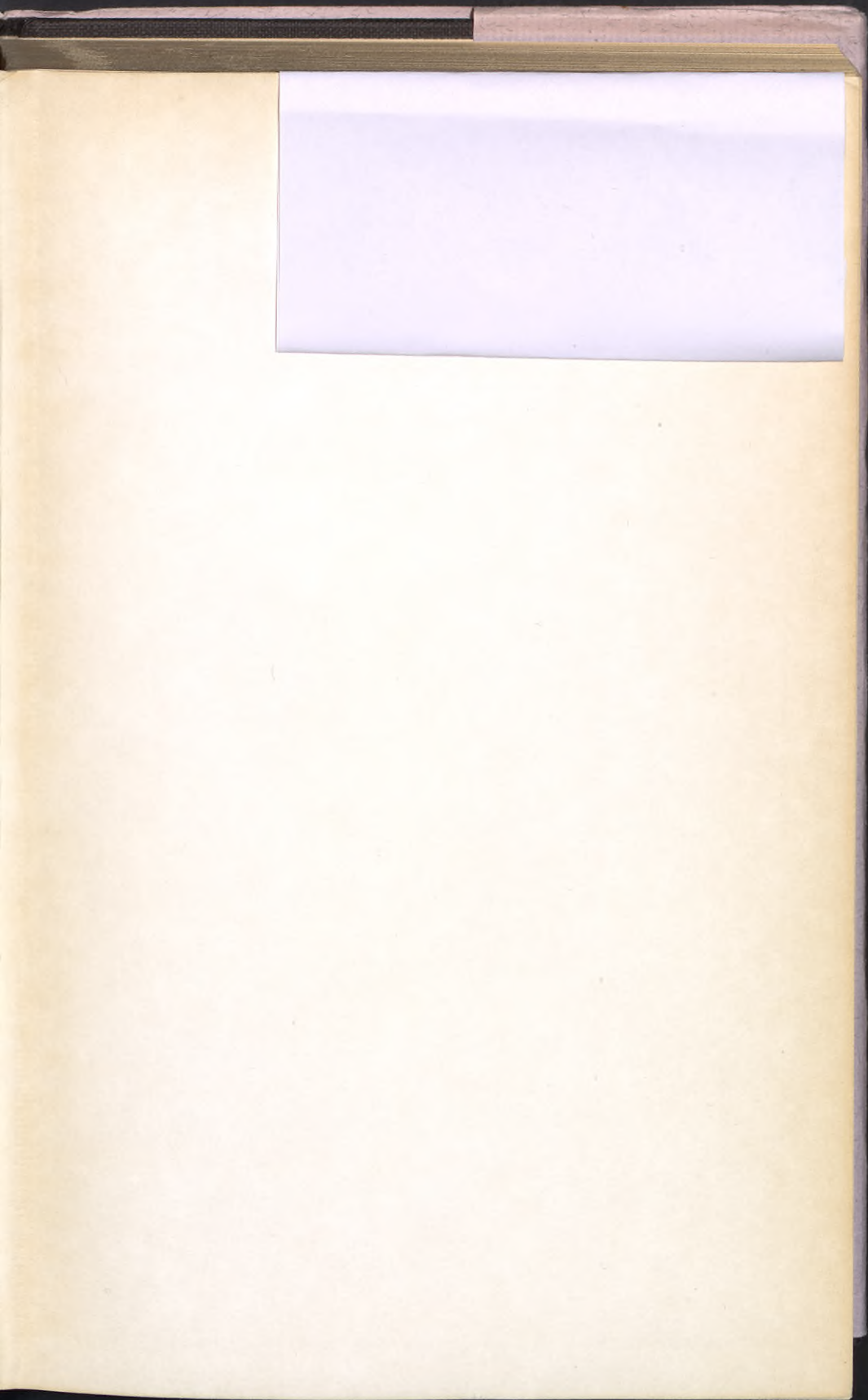

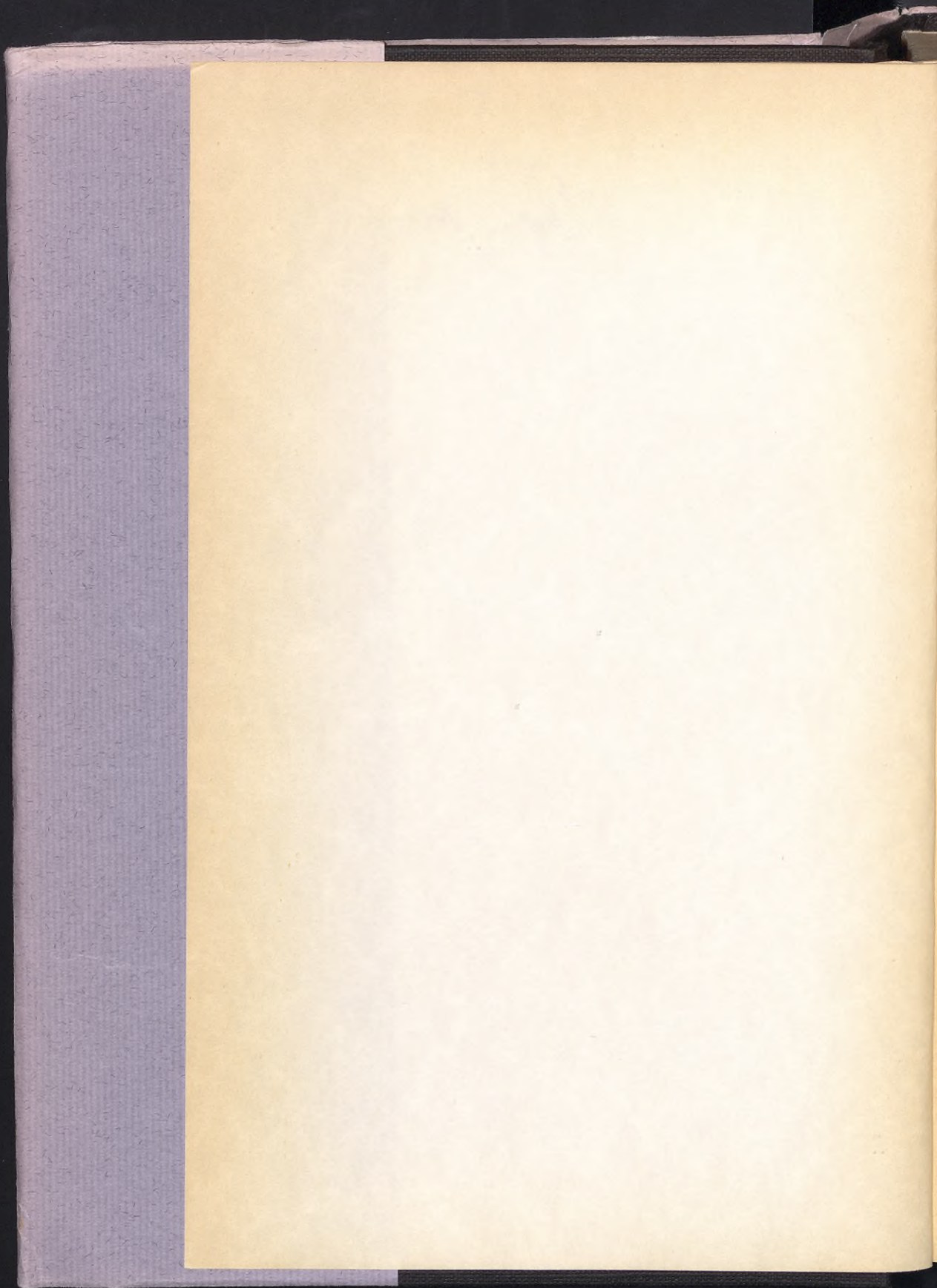
PAUL VON MARTENS

ÖMT
ÄLSKADE

ÖMT ÄLSKADE

Av Paul von Martens
har tidigare utkommit

Mannen som byggde en båt 1977

Glädjen 1979

Herdarnas natt 1981

Fadershuset 1983

Visa mig stjärnan 1985

PAUL von MARTENS

Ömt älskade

SÖDERSTRÖM & C:o
FÖRLAGS AB

© Paul von Martens 1987

ISBN 951-52-1133-6

Östra Nylands tryckeri Ab
LOVISA 1987

Första delen

TILLFÄLLIG FRISTAD

THE WALLS OF CHINA

Första kapitlet

Då Jesper för sista gången kom hem till Finland fanns det inte längre någon som brydde sig om att möta honom. Han kom mödosamt gående i den långa korridoren från planet och var gång han ställde ner sin väska strömmade människor förbi. Det sista stycket fram till passkontrollen gick han alldeles ensam, och polisen som inväntade honom försökte göra klart för sig om mannen var sjuk eller berusad. Han nästan hasade sig fram, men när han ställde ner väskan och lyfte upp den igen försökte han få det att se frivilligt och obesvärat ut.

— Frenchman? frågade polisen medan Jesper trevade i fickorna efter passet.

Jesper såg på honom utan att se. Också sökandet var besvärligt. Han kunde förutse nästa fråga eftersom han visste att han såg ut som en matador, en matador med lungdot.

— From Spain?

Han fick tag på passet i högra innerfickan.

— From Helsinki.

Det var ett gammalt pass, förlängt och förnyat på legationer och konsulat och försett med visa från välden som för länge sedan gått under såsom Francos och de grekiska överstarnas. Polisen bläddrade letande efter någon stämpel med färskare datum.

— Behåll det! sa Jesper. Ta hem det och läs det i kväll. Nere vid utgången stannade han framför en av telefonerna. Alla var inte döda än, det fanns många han kunde ringa till men bara en som tog emot honom med kärlek, sådan kärlek

som han numera ville ha. Föräldrarnas urgamla men aldrig pensionerade förebråelser tänkte han inte mera ta över sig, inte heller broderns halvhet eller systemens kommandoton. Det var dags att göra det bekvämt för alla.

Han kände Britt sen över tjugo år tillbaka. Redan när hon var trettiofem år var hon nästan lika vacker som nu. Hennes skönhet var det första han såg då hon öppnade dörren för honom. Håret och ögonen lyste mot honom i den dunkla tamburen.

— Jesper! sa hon. Välkommen.

Hon lutade sig litet tillbaka, såg på honom, smålog och sträckte fram armarna.

— Jag måste få krama dig.

— Nej, sa han. Jag luktar skit.

— Jo, sa hon och gjorde som hon hade sagt.

— Försiktigt, sa han, försiktigt!

Och hon kramade honom alldeles lätt men utan brådska.

När han sedan satt i hennes låga soffa med ryggen mot fönstret och utan att bry sig om den bleka viken med många båtar vid långa bryggor, så liknade han en man som bar hela sin värld inom sig och som inte längre hade tid för vårens övergång i sommar och aftonens långsamma avtoning i en stad vid finska viken. Hans väska stod öppnad vid hans fötter. Britt hade burit in den och ställt den framför honom och vädjande sträckt fram handen. Stönande hade han rotat bland några böcker och stora bruna kuvert med manuskript och brev och dragit fram de skjortor och underkläder som hon ville ha. Den unkna doften från hans sista ägodelar berörde honom illa.

Han tog en klunk ur sitt glas med spansk konjak. Britt hade knappast rört sitt glas. Hon hade gått till badrummet när hon hörde att tvättmaskinen stannade. Bara en gång hade han sett henne berusad. Det var i Barcelona, den första

kvällen han mötte henne.

— Jag vill se striptease, hade hon sagt.

De stod och höll armarna om varandra, hon, hennes man och Jesper, på gatan utanför restaurangen där de just hade ätit.

— Varför det, varför just nu? hade Kurt frågat.

— Jag vill se hur en vacker kvinna ser ut, sa hon. Du säger ju alltid att jag är så vacker.

Jesper log för sig själv när han kom ihåg hennes berusning. Han fyllde på sitt eget glas.

Det var den kvällen han hade blivit så utled på Ninas tillgjorda joller att han hade kört in från Arenys de Mar till Barcelona och till kvarteren kring Barrio Gotico för att äta en god lammstek i lugn och ro. Han ville rå om sig själv och slippa se Nina som antingen halvlåg tjurande på sängen eller ställde sig bredvid honom och lekte med hans hår när han försökte skriva. Om hon var hemma unnade hon honom inte en minut, han måste hela tiden märka henne, se henne, stöda henne med blicken och säga ord som för henne blev smekningar. Hon var som hon såg ut i de tidningar som kunde breda ut henne i bilder över flera sidor.

Just denna kväll ville hon ha bråk för att han hade kastat ut katten. Det var den femte katten, eller sjätte eller femtonde som hon hade släpat hem för att få kela med och prata med som man talar med en baby, som en evig tonårsskönhet ännu som trettioåring lekte kärlek med. Hon ville ha en avbild av sig själv strykande omkring i rummet med lyftad svans. Han hade kastat ut katten, jagat den ner för trappan längs husväggen och slängt en burk ur soptunnan efter den för att den skulle begripa att aldrig någonsin under några omständigheter komma tillbaka. Och uppe vid dörren hade Nina väntat, svärande och skrikande, och när han hade knuffat till henne och hotat att kasta ut henne också, henne som han i många år hade släpat genom hela Europa, hade

hon börjat tala en löjlig boksvenska som en dam av värld.

— Även om jag inte är din hustru så har jag rätt till min personliga integritet.

— Det är en jävla tur att naturen har ordnat det så klokt att det inte kommer några barn ur magen på dig!

— Jo det är tur för du skulle ha kastat ut dem också genom fönstret!

Hon hade spelat ut hela sitt oförlösta moderskap, det som hon i verkligheten varken ville eller kunde men nog hade gestaltat på film, i finsk tv rättare sagt, och det är ju ytterligare en annan sak.

På Cal Twanito måste man tränga sig förbi kyparna, som sträckte sig mot spisarna och kocken efter sina kunders maträtter, för att komma till det innersta, stillsamma rummet. Vid väggen under vapensamlingen och den höga målningen av ett landskap bland bergen satt en klunga prydliga flickor; sekreterare kanske som åt en bit mat på hemvägen från sin förening. Jesper stannade upp ett tag och sade att de kunde behöva en karl men de bara skrattade. Ett par började prata med honom men den äldsta i sällskapet som säkert var ordförande — en fyrtioårig kvinna, flickaktigt klädd också hon, men med stram kamning — tystade dem med att se ned i bordet och hålla händerna orörliga vid tallriken. Jesper slog sig ner så nära henne som möjligt för att litet utmana och fylla hennes medvetande med sin närvaro. Han kände på sig att han var störande och det tyckte han om. Han kunde inte tåla hopknäppta kvinnor som hade alla förutsättningar för något annat.

Vid ett grannbord satt ett par som åt skaldjur. De hade ännu inte hunnit fram till den unkna hummer som var Barcelonas specialitet och som Jesper för sin del aldrig mera beställde. Mannen satt vid väggen och kvinnan med ryggen ut mot salen. Hon satt så rak, litet framåtböjd och hennes ljusa hår var en skog av kraft. Hela deras lugna måltid vilade i en

samvaro som inte var tillfällig. De var inget kärlekspar som värjde sig mot omvärlden.

— Hur går det i Helsingfors? frågade Jesper.

Hon vände sig mot honom, roat och glatt överraskad. Mannen torkade sig om munnen med den stora servetten och inbjöd Jesper att flytta över till dem. Han började genast röja plats.

— Jaså, det är här ni bor, sa han när Jesper flyttade över.

— Inte här. En bit härifrån.

— Jag sade till Britt uppe vid Sagrada Familia att hon skall få se att vi stöter ihop med Jesper Knast.

Jesper såg på honom, drack litet ur sitt glas och vinkade till sig kyparen och beställde en flaska till. Sedan tände han en cigarrett och fortsatte att titta på mannen som ganska belåtet besvarade hans blick. Han såg ut som om det var helt naturligt att de personer infann sig som han gärna ville presentera för sin fru.

— Så känd är jag inte, sa Jesper.

— Kurt såg bilder av er i en tidning, sa hon.

— I Me Naiset, sa Kurt. Många sidor med bilder av er och en vacker kvinna.

— När då?

— För några veckor sedan.

— Har ni den med er?

— Nej, tyvärr.

Jesper drog ett djupt bloss.

— Jag trodde att hon bluffade, sa han. Det var en flicka här i fjol som kom upp med en kamera runt halsen och sade att hon skulle göra en stor artikel. Jag lät henne hållas. Jaså fan, hon fick in det.

Vad stod där?

— Att ni har bott här i många år och att ni inte kan tänka er att komma tillbaka och att man här träffar intressanta människor så snart man går ut medan man i Helsingfors får

sitta kvällarna igenom med samma ointressanta typer.

— Och att ni ganska ofta tänker på era barn, sa hon.

Jesper såg på henne. Hennes ögon var blå. Han tyckte att hon såg ömt på honom. Hur kunde man ha ett så vackert tecknat ansikte, nästan som om skaparen hade gått i lära hos Botticelli.

— Har du barn? sa han och höjde sitt glas.

— Fyra, sa hon. Hon smålog.

Jesper vände sig mot Kurt som lutade sig tillbaka mot väggen och i lugn och ro stoppade sin pipa ur en plåtask. Med grova fingrar förde han varsamt in tobaken i piphuvudet, också de gyllene strimlor som hade fallit ner i hans famn.

— Ni kan få bo hos mig, sa Jesper. Ni får hela nedre våningen för er själva och ni får göra vad ni vill och sköta er egen mat. Ni kan ligga hela dagen på playan om ni vill.

Kurt såg upp, försökte avläsa Britts inställning.

Jesper lutade sig tillbaka för att ge rum för deras ordlösa överläggning.

Kurt tände sin pipa, länge och omsorgsfullt. När de första stora rökmolnen hade skingrat sig och han hade ett jämnt och bra drag visste han hur de ville ha det.

— Kan vi göra så, sa han, att vi stannar här ett par dar och ser oss mätta på Gaudy och Miro och Picasso och så kommer vi sedan?

Han var lärare med teckning som hobby.

Hon var, ja hon var hans fru.

Ett par dagar senare kom Kurt och Britt med en bil som de hade råd att hyra när de hade sluppit hotellkostnaderna. Jesper hade själv putsat upp nedre våningen i sitt hus och röjt undan spåren efter Ninas slappa framfart de gånger hon på försök och i demonstrationssyfte hade flyttat ner. Han gav dem nyckeln och sade att de kunde bo hur länge de ville

och göra vad de ville och att de om kvällarna och natten alltid var välkomna upp till hans takterrass. Han tog dem genast med sig upp för att visa. Britt ställde sig vid balustraden och såg länge ner mot havet och stranden som syntes över det lilla hotellets tak på andra sidan gatan.

— Du går ner här med gatan till vänster, sa Jesper. Där borta vid första hörnet är en bra affär där du kan få allt som du behöver. Gå in bara, var inte rädd, det ser ut som ett garage eller ett lager men där finns allt. Du bara pekar och han pratar. Tag en tomflaska med dig för vinet. Han har inte fisk.

Nina ägnade sig åt Kurt. Hans vänliga artighet mot henne bara uppmuntrade hennes föreställningar om att man skulle tala ljuvligt kelande med män.

— Jag skall bjuda er på en härlig sallad om ni vill komma upp till oss i kväll, sa hon.

Jesper visste att det var han som fick lov att både sköta inköpen och tillredningen om den skulle bli härlig. Det Nina kunde göra vackert och tilldragande var att exponera sig själv.

Natten var ljum och utan vind och fyrfatet som Jesper hade släpat ut att sitta vid behövdes bara för att hålla dem samman medan samtalsämnen, det ena efter det andra, gled undan och försvann. Kurt var en självuppfylld berättare och Jesper iakttog Britts reaktioner på ganska triviala historier och äventyr som hon måste ha hört otaliga gånger förut. Hon var sin mans idealpublik och regissör av hans välbefinnande. Det var inte långt ifrån att hon hade stoppat hans pipa men hon lät honom svepa en själ över hennes axlar i stället och tog emot det som en innerlig ömhetsbetygelse. Alla hennes svar på vad han än företog sig eller sade lät hela tiden honom växa till och frodas.

Det var svårt för Jesper att övervara det utdragna himla-

spelet utan att ingripa men han lät dem hållas. De var oskyldiga som barn och de gav ingen föreställning för honom utan det var deras liv han såg helt enkelt. De var rakt ur en stor vänlig roman på åttahundra sidor, ur de fem sista kapitlen som lugnt förberedde övergången till nästa band där författaren brottades igenom en mängd kapitel innan han kunde besluta sig för vem av dem som skulle stanna kvar i livet och leda läsaren vidare till tredje bandet.

— Kurt har haft en så tung vinter, sa Britt. Jag tror att de flesta inte kan förstå hur tungt det är att vara lärare och rektor och att alltid vara beredd att ordna läseordningar och konferenser och föräldramöten så att det passar de andra också om det blir mycket svårt för en själv. Jag tror att inte ens hans bästa vänner i lärarrummet märker hur han låter svårigheterna gå ut över sig själv för att skydda dem.

Hon såg alldeles troskyldigt på Jesper medan hon talade. Inför hennes ögon ville han inte vara den han var så han tömde snabbt sitt glas och fyllde på mera. Det glaset drack han också ur.

— Får jag också? sa Britt.

Fan, tänkte Jesper, hon skulle säkert understöda också mitt drickande och beundra mig för det. Han fyllde på hennes glas och Kurts. Nina hade ställt sig ett stycke ifrån dem och stod och såg ner på gatan. Där rörde sig säkert någon katt.

— Jag förstår att man kan bo här, sa Kurt, och lämna allt bakom sig.

— Jo, verkligen, sa Britt.

Havet hördes inte upp till dem den natten, inte ens de långa dyningarna mot stranden och endast ett vitt sken visade var en ensam fiskare skar i mörkret. Inga stjärnor tävlade med honom, också de höga molnen var osynliga utom borta i sydväst där de svagt uppfångade ljusen från Barcelona.

— Man kan inte lämna allt bakom sig, sa Jesper.

Kurt lade det ena benet över det andra och petade i sin pipa med en bränd tändsticka som för att få syn på glöden. Om en stund såg han upp på Jesper. Hans blick väntade. Britt vände sidan till och såg ut över taken.

— Ni har inte lämnat någonting bakom er, sa Jesper, ni är så förbannat lyckade. Ni är snälla helt enkelt. Om man kan säga om några människor att de är snälla så är det om er. Och jag skulle be er dra åt helvete helt enkelt om inte . . .

Han avbröt sig och trevade efter en cigarrett och drog upp ett tomt paket ur fickan. Han knycklade samman det och reste sig och gick in för att hämta ett nytt. När han kom tillbaka ställde han sig i dörröppningen och tände sin cigarrett. Sedan kom han harklande och småsvärande tillbaka och satte sig hos dem.

— . . . om det inte skulle finnas värme mellan er.

Britt böjde sig fram och tog hans huvud mellan sina händer.

— Jag måste få kyssa dig, sa hon. Får jag Jesper?

— Inte på mun, sa han.

— Just på mun, sa hon. På den där sorgsna indianmunnen.

Och så skrattade hon och kysste honom och Kurt såg väldigt stolt ut över att ha en sådan hustru.

— Tvi, sa Jesper.

Och han fick en kyss till så att han smålog.

Sedan samtalade de nästan ända till morgonen om livet och om det verkligen är nödvändigt för människan att bryta upp för att de viktiga sakerna skall börja hända.

I något slags skygghet gick det sedan ett par dagar under vilka Britt och Kurt levde för sig nere på playan och åt sent ute på någon av de restauranger som Jesper hade gett tips om. När de mötte Jesper i trappan, som ledde upp längs husväg-

gen, så hörde han sig för om han kunde vara till nytta för dem och lämnade dem för övrigt i fred. En kväll kom de i alla fall upp till honom och Nina igen och de fortsatte sedan med det under de dagar de var kvar i Arenys de Mar.

Andra kapitlet

Jesper satt framåtböjd med armbågarna mot knäna och smuttade på sin konjak när Britt kom från badrummet. Hon strök tillbaka håret som stod så lätt kring hennes ansikte och kom småleende emot honom.

— Och nu tar vi din tröja och vad du kan ha på dig under den. Han reagerade inte, såg bara på henne som om hon hade varit överklig och drack litet till. Igen sträckte hon vädjande fram handen.

— Ta det litet lugnt nu, sa han.

Då böjde hon sig ner över honom och tog tag om hans tröja vid midjan och började dra den uppåt som man klär av en trotsig liten pojke. Ett ögonblick lät han henne hållas ända till dess hon hade fått upp tröjan i höjd med armhålorna och tog i litet hårdare för att få honom att lyfta på armarna.

— För helvete, skrek han, sluta! Märker du inte din fan att det gör ont!

Hon lät tröjan vara, strök honom några gånger över huvudet och gick och satte sig på sin sida om bordet. Där satt hon en stund och såg på honom men han ville inte möta hennes blick.

— Du är sjuk Jesper, sa hon.

— Helvete, svarade han.

— Vad är det med din rygg?

— Det är inte ryggen, sa han. Det är axlarna. Det är här. Han förde vänstra handen upp till sin skuldra och strök försiktigt med fingrarna mellan nacken och axeln.

— Känn! sa han. Kom och känn själv.

Hon kom, ställde sig bakom honom och förde händerna mycket lätt över bägge skuldrorna.

— Känner du någonting?

— Inte genom den här tröjan.

Han suckade och böjde ner huvudet.

— Vi försöker väl ta av den då, sa han. Men försiktigt. Och underskjortan är ganska smutsig, den luktar.

— Jag känner det, sa hon. Vi tar den med.

— Nej, sa han.

Tillsammans fick de av honom tröjan och när hon lekfullt försökte få underskjortan att gå samma väg sa han igen nej.

— Tror du att jag tänker sitta naken här hos dig. Tänker du förföra mig, vad?

Hon tog hans tröja och gick ut ur rummet och kom strax tillbaka med en mycket mörkröd morgonrock.

— Dethär är Kurts, sa hon. Du kan klä av dig allt som behöver bli rent medan jag tvättar upp din tröja. Den är så fin att det måste göras för hand.

— Det är klart det, sa Jesper.

Och när hon hade gått ut ur rummet reste han sig och klädde långsamt av sig. Han såg rakt fram medan han gjorde det, också när han böjde sig ner och drog av sig strumporna och kalsongerna. Det var som om han inte längre hade velat se sin kropp, märka att han hade lösa hängbröst och att både armarna och benen var kläna medan magen putade utan att han var fet. Vid armbågarna hängde skinnet som på en gammal kvinna. Hans ansikte förrådde ingenting av detta kroppsliga förfall. Det visste han. De nya framtänderna kunde han bekvämt haka av och hålla i handen medan han rengjorde dem. Det tyckte han till och med att var ett framsteg, en teknikens triumf. Var gång han hakade på dem igen smålog han både varmt och kallt mot sin spegelbild, varmt mot livet och kallt mot förgängelsen.

Han tog på sig den tjocka varma morgonrocken och knöt skärpet ganska spänt strax under magen. Som av en händelse gick han ut i tamburen, tände lampan och såg sig i spegeln. Han knackade på badrumsdörren.

— Tror du att du har ett par strumpor eller sockor?

Hans högra fot var blåsvart vid vristen och det var inte smuts.

Britt öppnade dörren och kom ut.

— Vad stilig du är, sa hon och gick till skåpet och grävde fram ett par vita raggsockor.

— Tack, sa han och gick tillbaka till sin plats.

Ännu en liten stund fick han sitta ensam för sig själv innan hon kom. Han försökte dra sig till minnes hur länge hon hade varit änka. Tio år? Han hade fått ett brev en gång som han hade besvarat. Han hade bara beskrivit hur han hade upplevt dem båda då de var hans gäster. Det var allt.

— Det är kvalitet på dina kläder, sa Britt när hon kom in tillbaka.

— Jo, sa han. På kläderna får det inte synas. Också om du inte har mat att äta och inga pengar till hyran och bara skulder överallt så får det inte synas på dina kläder.

Britt kom fram till bordet och tog flaskan och höll upp den mot fönstret. Utan ett ord slog hon den lilla droppe som fanns kvar i hans glas och bar bort tomflaskan. Vid köksdörren vände hon sig om.

— Går du med på att dricka litet bättre konjak eller tycker du att det är dags för en bit mat?

— Det finns inte bättre konjak, sa han, men ta hit vad du har. Jag orkar inte äta. Ännu.

Det dröjde en stund innan hon kom tillbaka. Jesper lätta- de litet på morgonrocken och betraktade sitt friska ben. Han sträckte ut det och spände musklerna och kände på dem. De var fasta och hårda. Han lyfte också det andra be- net och såg på det. Med vita sockor på fötterna var båda be-

nen bruna och friska och seniga. Eländet började lägre ner och högre upp. Han tände en cigarrett men blev medveten om att den svarta tobaken förpestade Britts hem. Han reste sig och öppnade dörren till balkongen. Där stod han och såg helt ointresserat på de båtar som förgäves hade väntat på att någon skulle ta dem ut till havs. Han gick ut och fimpade mot balkongräcket och lät resterna falla ned på gräsmattan. Sedan ställde han sig i dörren väntande.

När Britt kom in med två koppar nybryggt kaffe, svart Renault och två ordentliga konjakskupor, såg han på henne medan hon böjde sig ner, ställde fram kopparna och glasen och tog bort de små glas som de redan hade använt. När hon rätade på ryggen igen sade han:

— Kan du inte klä av dig så att jag får se dig naken.

Hon ställde ifrån sig glasen på bokhyllan och stod stilla ett ögonblick innan hon svängde runt så kjolen svepte vackert ut och lade sig igen. Hon höll armarna som en ballerina och smålog mot honom.

— Jesper, sa hon, nu är du nog väldigt sjuk när du vill se en gammal käring utan kläder.

— Nej, sa han, du blir bara vackrare hela tiden.

— Du är så rar, sa hon och slog sig ner. Du skall få höra litet musik i stället. Så som jag vet att du tycker om.

Det var Albinoni som brusade fram ur hennes fina högtalare. Jesper såg på henne att hon ville sitta tyst en stund. Han avbröt sina impulser att gnola med såsom han hade brukat göra hemma hos sig. Hela livet hade han vetat att han var löjlig då han sjöng.

— Jag hörde den första gången hos dig i Spanien, sa hon.

Jesper böjde sig ner mot väskan som stod kvar vid hans fötter. Han sökte i den och fick tag på en grön plastficka. Ur den tog han fram ett fotografi, kysste det och lade det på bordet mellan dem. Britt såg på honom och då hon förstod

att det var meningen tog hon kortet.

— Vilken fin flicka! sjutton år?

— Femton, kanske fjorton på detdär kortet.

Det visade en ung dam som visste om att hon var söt och att hon med glädje kunde dela ut sitt fotografi till höger och vänster.

— Jag blir litet rädd ibland när jag ser på den här bilden, sa Jesper.

— Hur så?

— Tycker du inte att, se litet på ögonen och på munnen, tycker du inte att hon ser ut som hon skulle kunna ställa till det för sig.

— Ställa till det för sig? Vad menar du?

— Tycker du inte att hon ser ut som en manslukerska innan hon ens har börjat.

— Hon ser ut som du helt enkelt, sa Britt. Är det din dotter?

— Jo, sa Jesper och tog kortet och kysste det igen. Sedan stack han det omsorgsfullt in i plastfickan som han igen begravde i sin väska.

— Är det Ninas och din dotter?

— Ninas?

— Var det inte så hon hette som bodde där när vi var hos dig?

— Den här flickans mamma heter Kerstin.

— Och flickan, vad heter hon?

— Juanita.

— Och var är Kerstin?

— Det vill hon inte att jag skall veta.

Jesper reste sig, bad om ursäkt och sökte sig med hasande steg till tamburen medan han hostade och harklade sig och torkade sig om munnen med ena handen. Med den andra höll han ihop badrocken strax under magen. Britt följde honom inte med blicken.

— Och ändå har jag fått rå om flickan varje år, sa han när han kom tillbaka.

Han stannade borta vid tamburöppningen med bägge händerna i badrocksfickorna och talade mest för sig själv men ändå högt för att han hade en åhörare.

— En vecka brukar hon vara hos mig, om påsk. Hon måste veta att jag inte överger henne. Hon är stolt över mig också. Hon har läst alla mina böcker och hon lånar ut dem åt sina klasskamrater.

Jesper harklade sig och tog några steg framåt.

— Det måste vara jävligt för en flicka när hennes pappa bara försvinner. Det blir ett hål i hela livet.

Britt såg upp på honom. Han stod kutryggig och såg ner på sin väska. Han kanske hade någonting användbart i den. Början på en bok, kanske ett helt manuskript? Varför ville han annars ha den helt nära sig hela tiden? Han försökte skjuta undan den med foten men det måste ha gjort ont för han svor till och satte sig tungt på sin plats.

— Jag tänker ganska mycket på en liten flicka, sa han. En flicka som var liten för mycket länge sen. Nu är hon gammal, hjälplös, och kan inte alls ta vara på sig själv. En gång när jag tänkte på henne såg jag för mig en gammal kvinna som satt ytterst på hamnpiren och väntade. Hon såg ner på sitt lilla knyte och var olycklig över att det inte var mer hon hade fått med sig. Dimman låg över vattnet och dolde det hon väntade på, om det var långt borta eller nära.

Han lade märke till Britts ögon. De läste i honom. Hon hade en fråga. Han tystnade och lät henne förstå att den fick ställas.

— Det är en berättelse förstår jag? sa hon.
Han nickade.

— Har du den där? Hon visade på väskan.
Han skakade på huvudet.

— Här, sa han, och förde handen mot tinningen.

Britt bäddade för honom på soffan och när hon själv gick till sängs lät hon dörren till sitt rum stå öppen då han bad henne om det. Hon hörde rätt länge att han låg vaken och några gånger under natten jämrade han sig och ropade till. På morgonsidan då solen redan lät hennes gardin glöda blev hon medveten om att han inte längre låg. Det rådde en annan tystnad i hans rum. Hon steg försiktigt upp och smög sig mot dörren.

— God morgon, sa han. Sov du bara.

Han satt med en otänd cigarrett mellan läpparna.

— Vill du inte ha kaffe? frågade hon.

Han skakade på huvudet och pekade frågande på sin cigarrett. Kanske ville han inte tala för att inte väcka henne mer än han redan hade gjort.

Hon tassade snabbt genom rummet och öppnade dörren till balkongen.

— Rök du, sa hon, så mycket du vill. Om det blir kallt så kan du stänga dörren.

Sedan skyndade hon tillbaka i sängen. Hon låg där en stund på rygg och lyssnade. Han kvävde sina hostningar och reste sig ganska snart och stängde dörren. Tobaksröken började tränga in till henne.

— Jesper, sa hon. Skriver du?

Hans svar var ohörbart.

(LIKNELSEN OM DEN FÖRLORADE
FADERN)

Den allra största gåvan skulle han ge genom att komma tillbaka, men det går ju inte. Hon har väntat och för varje år fått vända allt längre tillbaka för att nå honom som hon alltid minns.

Chicago 16/1 1910

Till min hustru

Tack för ditt brev som jag bekommit samt är jag hjärtligt glad över att barnen kommer ihåg sin pappa. Jag sänder dig samtidigt med detta brev penningar.

Samtidigt vill jag framföra en fråga som länge har legat mig på hjärtat, redan när jag var hemma, och för den skull bad du mig två gånger göra det, nämligen taga skilsmessa. Och nu frågar jag dig, samt tillika sätter ditt och mitt öde i dina händer att afgöra, nämligen att vara bundna och ändå lefva skilt, eller att vardera få sin frihet. Mot att jag förbinder mig till följande. Hemmet som det går och står tillfaller dig, samt om du kan underhålla min kapitalförsäkring så tillfaller den dig hvilket du får en fullständig fullmakt öfver, så du kan lyfta den när tiden är inne. Samtidigt förbinder jag mig att betala månatligen Etthundra (100) finska mark med villkor som följer, nämligen att du vill gifva mig två (2) af barnen Anton och Hjördis. Och du erhåller ändå samma belopp. Men vill du hålla dem sätter jag mig ej emot, för jag vet att de nämligen barnen äro det förnämsta för dig. Men om du gifter dig så ger jag 25

mark för varje barn nämligen Charlotte Hjördis Anton och Marianne tills de har uppnått en ålder av aderton (18) år. *Men* en annan sak om någon af de uppräknade barnen önskar att komma till sin Fader, får du ej öfvertala dem, för de äro mig lika kära som de äro för dig och de äro hjärtligt välkomna och jag vill göra mitt bästa för dem.

Angående oss sjelfva så anser jag att det är bäst för oss båda att skiljas, för om jag också skulle komma tillbaks efter allt detta som har förefallit oss emellan, så kanske det kunde vara bra en par tre månader, och sedan skulle det börjas och kjäلتas och grälas igen, och det skulle bli mycket svårt både för dig och för mig, så jag tror att jag kommer att stanna var jag är. Bara i händelse du ger mig friheten då kanske jag kommer till Finland efter en 3 eller 4 år för att se mina barn samt mina föräldrar hvilka jag bra järna ännu skulle önska se innan de setter sina ögon fast, men allt beror på ditt afgörande, så snart jag fått ditt svar, sänder jag mina papper till en häradshöfding som tar hela saken om hand. Men ingenting ändrar jag hvad jag låfvat det ger jag, för jag kan ej låfva mera än vad jag anser mig kunna uppfylla, men det vad jag här låfvat det skall jag försöka till det sista uppfylla.

Med vänlighet
din man Conrad Sjöman

Hon Charlotte, som också kallades Lotta, var inte ett av de barn Fadern ville ha till sig och i det sista brevet nämns inget av barnen med namn.

Chicago 8/5 1911

Till min familj

Hjärtligt tack för alla bref som jag fått fast jag ej har kommit att besvara dem roligt att höra att ni alla äro friska och många hjärtliga hälsningar och pussar till alla barnen, hoppas du har fått penningarna jag har sent jag har fått vara frisk hela vintern får nu se vad det blir till sommarn hoppas ändå till det bästa och att jag skulle komma det blir nog ingenting utaf och igen att taga eder hit är just samma sak som om jag skulle komma hem nej ni har många gånger bättre där som här . . .

Brevet kom då mamman och barnen måste utrymma vaktmästarbostaden och flytta in i ett litet rum utan andra kokmöjligheter än dem kakelugnen gav. Det rummet låg inne på gården i ett hus vid Smedsgatan, mitt emot dörrarna till utedassen, i ett kvarter där det bodde allehanda löst folk.

— Nej men fru Sjöman, sa doktorn, var har ni hamnat?

Det sade han då han kom och såg till den yngsta, den som fadern aldrig hade sett och som modern ganska snart fick föra bort i en kista som hon bar i sin famn.

Till jul förmedlade farföräldrarna ett ståtligt fotografi »åtaget den 3/12 1911 ett minne till Marianne av sin fader» som de hade fått i ett brev av sonen. Han hade »haft ricktit fin handel den här sommaren». Han hade köpt »maskiner som skall göra degarna för mig för de börjar bli så stora och tröttsamma att göra, jag får dem den här veckan men de kostar mycket penningar 555 dollar eller i finska penningar 2700 mark, men jag kan göra mycket arbet med dem och så behöver jag int ha så många arbetare».

Porträttet visar en företagare litet från sidan, en man som är drömmen om sig själv i framgångens höga krage och

med en diskret nål i kravatten. Hans blick är kanske fäst vid fotografens höjda vänstra hand och under den täta välansade mustaschen är underläppen det enda som syns av munnen och den är snarare mjuk än hård.

När Britt steg upp och smög sig till badrummet såg hon att Jesper satt kvar på samma plats. Han satt framåtböjd med händerna mellan knäna som om han hade haft ont någonstans. Av allt att döma skulle han kunna sitta så dag efter dag. Han hade på inget sätt gett till känna varför han hade kommit och om han hade några planer. Lägenheten skulle bli inpyrd med snuskdoften av svarta spanska cigaretter.

Hon kände på kläderna. Tröjan var inte torr, den fick hon lov att hänga ut på balkongen, likaså skjortorna och underkläderna.

— De är snart torra Jesper, sa hon när hon gick förbi honom.

Hon lade märke till att han redan hade kokat sig en kopp kaffe. Han reste sig och gick med henne ut på balkongen utan att kunna vara till mycket hjälp.

— Jag skall ställa ut en bekväm stol härute så att du kan röka hur mycket du vill utan att behöva tänka på mig, sa Britt.

Han tände genast en ny cigarett.

— Det gjorde väl ingenting att jag kokade kaffe, sa han.

— Nej, sa hon. Nu duschar jag och så äter vi litet innan jag ger mig iväg.

— Jag äter ingenting på morron, sa han.

— Du får lov, sa hon, för du åt ingenting i går kväll heller.

Hon försvann och en flock starar slog ner som ett skrämmande gäng busar på gräsmattan. Han gick fram till räcket

och såg ner på dem. De vandrade omkring och inspekterade med händerna på ryggen några få sekunder innan de lyfte och brusade iväg som en svärm projektiler. Bofinken som hade stört honom hela morgonen hade fått skrämselficka och försvunnit. Nu återvände den och satte sig på en gren helt nära och sjöng för full röst. Den njöt, strupen darrade och bröstet skälvde och den visste inte att den var en av världens allra vanligaste fåglar. Jesper såg på den, på artisten som inte fick andra applåder än sina egna, och han sympatiserade med den ett kort ögonblick.

— Hej då, sa han, bli inte ledsen om jag stänger dörren efter mig.

Han gick in och började plocka med de gulnade brev som han under morgonens timmar hade brett ut framför sig på det lilla soffbordet. Många av dem fick han handskas med mycket försiktigt, för de var sköra i kanterna och hade brusit i vikningen. Två brev låg framför de andra och på dem ett gammalt fotografi, ett som fotografen kunde vara stolt över, så mjukt hade han fördelat ljus och skugga till fördel för den avbildade.

Britt kom in med frukostbrickan. När hon såg breven tänkte hon duka på matbordet i hörnet men Jesper makade litet på sina papper så att hon fick rum för brickan. Innan hon slog i kaffet ställde hon sig bakom honom med handen på hans axel.

— Låt mig se, sa hon.

Jesper höll upp fotografiet utan att ge det åt henne.

— Han är stilig, sa hon. Liknar dig på något sätt.

— Tycker du, sa Jesper. Är det ögonen?

— Nej, sa hon. Dina är mera sorgsna. Hur gammal är han?

— Trettio år och framgångsrik.

— Tänk att de kunde se ut som femtio på den tiden. Men din mun är vackrare, sa hon. Vekare.

Jesper grinade och visade tänderna i en grimas.

— Är de inte fina, sa han. Jag kan ta ut dem om du vill se närmare på dem.

— Ät med dem i stället, sa hon.

Medan han åt satt han med huvudet på sned och såg på sina brev som han hade delat upp i tre högar, ibland berörde han någon av dem med handen som för att få kontakt med det som hade varit.

— Skall jag skaffa en skrivmaskin? frågade Britt.

Han skakade på huvudet eftersom han inte kunde svara med en tugga bröd i munnen. Han gjorde en gest mot pannan.

— Men där kan det gå förlorat, sa Britt.

Han tog motvilligt emot det ägg som hon räckte honom, knackade skalet och petade långsamt bort bitarna.

— Inte Kossu och Lotta, sa Jesper. Tänk när hon för första gången kom hem från skolan. Hon måste ha varit sju år då. Hon kom alltså för första gången hem från skolan, kom gående längs Bulevarden i sin fina vita klänning. Hennes hår var prydligt kammat i en stor lock på ena sidan huvudet och hon hade säkert väldigt mycket att berätta om fröken Forsman och om de nya kamraterna. När hon kom in genom den höga portgången och redan såg trappan upp till deras bostad i gårdshuset såg hon också pappan komma emot henne. Han hälsade henne glatt och de gick tillsammans till närmaste pappershandel. Där köpte han en blyertspenna och en penal och ett gummi åt henne och sedan följde han henne tillbaka till porten. »Adjö då Charlotte, nu åker jag till landet och hälsar på mamma. Moster Anna tar hand om dig under tiden». Så sade han.

Det var sista gången hon såg honom.

Tredje kapitlet

Av någon orsak bröt Kossu brådstörtat upp från Helsingfors och vandrade och åkte med förbipasserande hästskjutsar i mer än tio dagar utan att ha något egentligt mål. Han kunde inte gå långa sträckor för han var ännu svag efter en sjukdom som i två månader hade hindrat honom att arbeta. Under den tiden hade han fått lov att försöka klara sig genom att pantsätta allt han hade av värde, sina två klockor, sin förlovningsring och till och med sin spatserkäpp. Den reskassa han hade startat med var fem mark som han hade fått låna av sin principal på bageriet. Det var som om Juslenius hade velat hjälpa honom med att komma iväg.

Den 24 april hade han tur. En man kom körande från Salohället. Han visste om någon som kanske behövde en bagare och bad Kossu vänta. Fyra timmar senare kom han tillbaka och berättade att det fanns arbete hos handelsman Ahlfors i Lautela.

Färden genom skogen var en lång tyst mil. Kossu försökte inte ens säga något, så osäker på sin finska var han, och dessutom var han så matt att han knappt hade någon styrsel i kroppen; varje gång kärran krängde stötte han till den andra.

Det hade gått tio dagar sedan han hade hört något av Augusta och hon av honom. Han hade ett påbörjat brev i ränseln tillsammans med en hästhovsört. »Denna blomma är tagen från Elias Lönnroths graf den 19/4 99 kl 1/2 11 i Sammate kappell». Mera hade han inte fått skrivet, utom över-

skriften förstås, Till Min Ömt Älskade Vän. Allt han skrev skulle hon tolka fel och först skulle hon hålla rättegång med honom som hade gett sig iväg och ingenting skulle tala till hans fördel. Mot Augusta kunde han aldrig få rätt. Var det därför han hade gett sig iväg? Eller var det för att det hade blivit tal om strejk just när han blev frisk och färdig att igen börja arbeta?

Han som körde var ingen dräng. Han hade hatten långt nerdragen i pannan, en mjuk och dyr hatt, och rocken och västen var av kvalitet och gott skraddararbete. Kossu tänkte att det var sonen på någon stor gård. Han hade väl ätit och sovit middag innan han spände för igen och körde tillbaka. Därför hade det dröjt så länge.

Det bar utför och hästen började springa. Backen var brant och kusken fick lov att hålla igen. Kärran dundrade över en liten träbro och så körde de ut på en kil där fälten och åkrarna började. Det var inget stort rike som öppnade sig. Han tyckte att han kunde se alla ägor i ett enda ögonkast, så nära var skogen på alla håll utom längst borta, rakt fram.

Solen hade gjort ett gott och fullständigt arbete den våren och det fanns ingen snö kvar ens i dikesrenarna. Vägen drog först fram intill det norra skogsbrynet och alla fälten låg i en svag söderslutning. När skogen vek undan och lämnade plats för nya öppna marker som sakta sänkte sig ner mot vägen var skuggan som hästen kastade redan ganska lång. Det led mot kväll när kusken pekade mot en låg långsträckt byggnad uppe på en kulle och sade att det var Ahlfors butik. En stund innan hade han pekat på en ganska stor gård nere till höger och sagt att det var därifrån han själv kom. När vägen långsamt började höja sig mot butiken såg Kossu granskande på det låga omålade huset med fyra fönster mot vägen.

Inne på gården stod Oskar och Hilma. De hade stått en stund vid husknuten och sett skjutsen komma på vägen, ganska spända på vad det egentligen var de hade värvat på avstånd. Rauhanniemis Janne hade sagt att det var en pojke som såg ut som en hederlig karl. Ingen landsstrykare i varje fall. När de hörde att hästen höll på vägen bakom huset och att Janne inte körde in på gården sade Oskar till Hilma att hon kunde ta emot. Själv gick han in i butiken och ställde sig på den plats där han hade mest auktoritet, vid vågen.

Hulda, som också var nyfiken fast hon inte ville visa det, stod vid disken och läste i tidningar som hade kommit redan förra veckan. Oskar strök henne över hennes ljusa tjocka hår, och varje gång han lät ett finger följa benan som löpte mitt över huvudet böjde hon mjukt på nacken, nästan som en katt viker undan och ändå ger motstånd. Dörren stod öppen ut mot gården och den kyliga kvällsluften fyllde butiken och spädde ut de varma goda dofterna. Det hördes röster utifrån, mest Hilmas, men också enstaviga ord med en ynglings ganska ljusa röst.

— Skall du inte gå och stänga dörrn, Hulda, eller be dem komma in.

Hon tog ett steg åt sidan.

— Kan inte du gå själv pappa?

Rösterna hördes litet tydligare.

— Inte kan han mycket finska, sa Oskar.

Hulda öppnade dörren till kammaren där faderns skrivbord var och alla räkenskaper och en del varor. Hon gick in och stängde den om sig. Därinne brukade hon sitta och läsa när hon ville vara i fred. Oskar respekterade henne och utan någon egentlig avsikt hade de tillsammans skapat en liten fristad för henne nära honom.

Ute på backen hade de tystnat. Oskar väntade en stund med handen på vågen, men eftersom ingen var på väg in så fick han lov att ta sig runt disken och själv ge sig iväg för att

se vad som hade hänt. Trångt var det i butiken och han rörde sig inte smidigt. Han tog sig i stället med värdighet ner för trapporna till dörren. Med handen kände han efter att benan var oklanderlig och att rosetten satt som den skulle under hakan.

När han trädde ut på trappan var Hilma och den nya bagaren inte längre där. Han såg dem gå upp för backen genom det gula fjolårsgräset mellan enarna på väg mot bageriet. Det var ett mäktigt namn för ett så litet, fallfärdigt hus. Det var svårt för Hilma att ta sig fram däruppe och pojken såg ganska klen ut bredvid henne, men det gjorde ju de flesta. De gick in i bageriet och någondera slog upp fönstret mot det sista av kvällssolen.

Om en stund kom Hilma ensam ut. Medan hon tog sig tillbaka ner mot huset började pojken hänga ut bolster och filter på dörren. Han bar sig åt som allt var klart innan han ens ännu hade talat ett ord med handelsman själv.

Hilma såg nöjd ut när hon kom fram till Oskar.

— Där är ganska rätt och kallt, sa hon.

— Nå, vad tyckte han? frågade Oskar.

— Han sade att han nog kan få det varmare än man kan stå ut med, så han är nog en riktig bagare.

— Är han det?

— Han har betyg från Helsingfors och så har han gått i lära i Ekenäs. Det är därifrån han är. Han är tjugo år och heter Konrad, men han sade att man skall kalla honom Kossu.

— Han ser klen ut, sa Oskar.

Kossu trivdes genast med det lilla hus han hade fått att rå om uppe på backen. Hilmas sätt att behandla honom gillade han också. Han kunde inte låta bli att se två gånger efter henne när hon rultade iväg ner för backen. När hon stannade och bytte några ord med sin man och lät armarna falla

ner så stod de ut, så fet var hon. Han log och gick in i bageriet som knappt rymde mer än ugnen och bakkbordet, en säng och en stol. Han sökte fram sitt senaste betyg och gick ner för att dricka det välkomstkaffe som han hade blivit bjuden till.

När han steg in i köket satt Ahlfors och Hilma redan vid bordet. Kossu slog sig tyst ner och tog emot den kopp kaffe som Hilma räckte honom. Han avböjde allt färskt kaffebröd och sträckte sig efter en enda skorpa. Hilma såg på honom med stor välvilja och hennes små ögon glittrade i det breda ansiktet. Kossu väntade att Ahlfors själv skulle ta till orda. Också han bara iakttog, men han satt så att hans kropp talade och sade att han inte var en man utan betydelse. Kossu var förvånad över den vita skjortan och den stora rosetten under hakan såhär till vardags. Handen låg tung på bordet och visade manschettknappar av pärlemor.

— Dethär är en bra by, sa Ahlfors, här finns många unga människor. Det behöver inte bli ensamt här. Var är Hulda förresten?

Hilma reste sig och gick in i kammaren och bultade i väggen. När hon kom tillbaka sade hon att flickan brukade glömma sig med all sin läsning. Hon slog sig ner igen och sade att de själva inte hade bott i Lautela mer än fem år.

— Rauhanniemis Janne, han som körde dig, han är bra. Det är han som kör posten.

Kossu satt stel och blek och tackade nej till allt det som Hilma försökte truga på honom. Han var rädd att den skorpa han hade ätit skulle rinna ur honom medan han ännu satt vid bordet, svetten rann kall längs hans tinningar.

— Och vad finns det att berätta från Helsingfors? frågade Ahlfors. Det stod på tidningen att bagarna tänker börja strejka. Är det så dåligt betalt där?

— Det är för tungt, sa Kossu. Man kan få hålla på i tjugotvå timmar tills kroppen skakar som en garnhärva.

— Men betyg har du? sa Ahlfors och vände handflatan uppåt.

Kossu vek upp betyget från Juslenius och lade det i Ahlfors hand. Han kände att han måste få gå ut genast.

— Passet, sa han. Jag skall hämta passet.

— Det ser ju bra ut dethär, sa Ahlfors. En annan gång, en annan gång. Sitt lugnt kvar bara.

— Låt pojken gå, sa Hilma.

Kossu halvsprang upp mot bageriet, kastade en blick bakom sig och dök ner vid en dunge täta enar. Medan han satt där och såg upp mot huset som både var hans hem och hans eget bageri såg han att allt inte var som det skulle. Sängkläderna hängde inte kvar på dörren och den var stängd. Han reste sig och spände livremmen.

En stund stod han och lyssnade och han kunde tydligt höra röster inifrån. Någon skrattade. Han gick tyst närmare och tänkte försiktigt gå runt huset men ändrade sig och gick rakt på. Han öppnade dörren och lät den slå mot väggen för att det skulle höras att han kom. I farstun stampade han som om han hade haft snö på fötterna och ändå lät de som satt inne i bageriet sig inte störas. Nästa dörr öppnade han lugnare. Nyckeln krånglade i låset.

Inne i halvmörkret satt tre män, två på hans säng med filtarna tillknycklade mellan sig. Den som satt i hörnet hade foten med stövel på uppe i sängen. Den andra satt med ryggen åt så Kossu hade kunnat läsa i korten om det hade varit ljusare. Dehär två var pojkar i hans egen ålder. En tredje som var äldre satt på andra sidan bordet vid fönstret. De hade röjt undan Kossus saker och lagt dem på golvet. Han sade ingenting och de bara stirrade på honom. Efter några ögonblicks tystnad vände han om och gick ut och lämnade dörrarna öppna efter sig. Solnedgången brann röd i fönsterglasen.

Blek och beslutsam kom Kossu tillbaka in i Ahlfors kök. Oskar satt för ögonblicket ensam vid bordet för Hilma var inne i kammaren och dunkade i väggen.

— Det är folk i bageriet, sa Kossu.

— Du skulle ha kört ut dem, sa Ahlfors.

Han såg provande på pojken.

— Det är inte min sak, sa Kossu.

Han stod kvar vid dörren som om han hade varit beredd att ge sig iväg. Han brast inte i hövlighet men det stod fullkomligt klart att han inte var den som tänkte finna sig i omöjliga förhållanden. Ögonen glänste i hans bleka ansikte och de lätta mustascherna och det uppåtstrukna ganska kortklippta håret underströk att han också hade sin värdighet som han tänkte slå vakt om.

Hilma stod i kammardörren och betraktade pojken, sedan vände hon sig till sin man.

— Nu går du Oskar och säger till att det var sista gången de spelade kort i det huset.

Spänningen i Kossus gestalt försvann.

— Jag kan gå, sa han.

Oskar reste sig inte utan svårighet och anlade ett bestämt ansiktsuttryck redan när han gick genom köket.

— Stanna du här, sa Hilma, du blir nog bekant med de där pojkarna ändå.

Någon kom i farstun och innan Kossu hade hunnit sätta sig i rörelse mot sin plats vid bordet gled Hulda förbi honom och sade ganska tyst god afton på finska. Först när hon hade satt sig på sin plats såg hon på honom och då kunde han inte längre bli stående. Hon var alldeles öppet nyfiken och det hon såg intresserade henne, det märkte han. Han slog sig ner och tackade ja till ännu en kopp kaffe. Hilma frågade honom om hans hem och syskon i Ekenäs och medan han svarade försökte han fånga in en bild av flickan som i så hög grad var närvarande. Hon var inte som Fina och Elin bort-

skämd med pojkar och van att umgås med dem. Han var hela tiden medveten om hur hon såg på honom och han fick lust att lösa upp flätorna med fingrarna, lösa upp hennes hår och lägga det så att hon i spegeln kunde få se vilket vackert ansikte hon hade, som ett hjärta.

— Var är pappa? sa Hulda och rörde på sig.

Hon kanske kände på sig att hon hade uppnått vad hon ville.

— Han kommer nog, sa Hilma. Han är uppe i bageriet. Kossu skall bo där. Han är vår nya bagare.

— Men inte kan man bo där, sa Hulda.

De talade finska med varandra.

— Det går nog bra, sa Kossu på svenska.

— Se där Hulda, sa hennes mamma, nu har du en som kan lära dig svenska.

— Det blir nog han som får lära sig finska om han vill tala med mig, sa hon.

Med ögonen tog hon reda på om han hade lust.

— Hulda skall bli lärarinna, sa Hilma.

Hon såg allvarligt på Kossu medan hon sade det och strök över bordduken med händerna.

— Då får man väl säga fröken Hulda, sa han.

Ahlfors kom i farstun.

— Det blir ganska friskt däruppe i natt, sa han när han steg in.

— Men pappa inte kan han ju bo där! sa Hulda.

Ahlfors drog ut sin stol och satte sig tungt. Han klappade sin flicka på handen och såg på Kossu som satte sig rak i ryggen och korsade armarna över bröstet.

— Jag sover nog gärna nära ugnen om jag skall upp klockan två, sa han.

Hilma lutade sig tillbaka och såg nöjd på honom.

— Tre räcker, sa hon. Och när du har lagt degen så kan du genast komma ner och dricka kaffe. Halv fyra får du

kaffe.

— Två får man nog lov att stiga upp, sa Kossu, men det är ju bättre med tre förstås. Hur mycket bakas här i veckan?

— Kanske en fyra säckar, sa Ahlfors.

— Det var nog sällan förra bagarn gjorde slut på så mycket, sa Hilma.

— Det var han det, sa Ahlfors.

Hulda reste sig och kelade sin pappa litet i nacken när hon gick förbi. Han böjde huvudet så dubbelhakan nästan begravde rosetten. Hon sade god natt till sin mor och vid dörren nickade hon åt Kossu. När hon hade gått kom tröttheten tillbaka över honom, men denna gång utan kallsvett.

— Du kan ju se dig om litet här i byn i morgon, sa Hilma, och så börjar du på onsdagen. Det är väl bra Oskar?

— Jo, sa han. I morgon kan vi ju köra upp ved och några säckar ryskt vete.

Fjärde kapitlet

Kossu vaknade efter morgonrodnaden. Han låg kvar och lyssnade till det klara galandet, en tupp på inte alltför långt avstånd. Han tyckte sig också höra hönors skrockande men var inte säker. Hundar skällde i olika väderstreck. Han frös. Klockan var fem. Under nattens lopp hade han i olika omgångar tagit på sig allt han hade av kläder. Han kurade ihop sig ännu en gång, låg och såg på ugnen som fyllde halva stugan.

Nästa gång han vaknade gol tuppen ännu, men med längre pauser. Solen hade varmt luften och tonerna var inte längre lika klara. En stund låg Kossu kvar och försökte erinra sig sin varma dröm.

En kvinna hade kommit helt nära honom. Tillsammans hade de lutat sig mot ugnen väntande på brödet och han hade flyttat sig närmare henne medan hon hela tiden avläste hans ögon, också hon närmade sig ända tills hennes mage berörde hans. Ugnens värme var plötsligt mellan dem, en klump strålande värme som de hade kunnat fatta med sänkta händer. Hon såg ner, lutade sig litet tillbaka för att finna något att gripa tag i och han beredde plats för hennes hand, om det var honom den sökte. Då märkte han att han hade spillt sin säd på golvet och att det var den hon betraktade.

Drömmens styrka tonade av. Han saknade hennes värme och det frågande ansiktet som liksom hade omslutit honom. Denna dröm hade han ingen rätt att ha för han kunde ju inte ha två. Det var inte Hulda han borde ha drömt om.

Han steg upp och gick ut och ställde sig i solen vid stuggaveln. Brädfodringen var ännu kall under hans hand, i springorna kunde han se stockarna. Inget fönster fanns på denna sida, bara en glugg uppe under taket. Här kunde han inte stå och pissa varje morgon om han skulle bo i huset. Det fick bli sista gången.

Nere hos Ahlfors var kommersen redan i gång. Två hästar stod bundna vid porten. Han tog några näverstycken som låg vid farstun där vedstapeln hade stått och gick in igen. Bredvid ugnen fanns det litet ved kvar, så mycket att han kunde göra upp eld. Han fick öppna dörrarna på vid gavel och slå upp fönstret för dragets skull. När röken inte längre rann neråt och elden tog fart rätade han på sig och såg sig om för att ta sitt bageri i besittning. Han började med att släpa ut degtrågen på backen och syna dem. Surdeg hade man inte satt i dem på länge i varje fall. Bakplåtarna var inte heller ordentligt rengjorda. Han bar ut dem också.

Den här första dagen skulle han ställa i ordning, göra bageriet rent, skrubba plåtarna och degtrågen och se till att det blev så varmt att degen kunde jäsa. Att spatsera omkring i byn som fru Ahlfors hade föreslagit blev det nog inte mycket tid över för.

Varje gång han gick tillbaka in i stugan rös han till av kylan som slog emot honom. Ugnen hade ännu ingen värme att ge men ändå såg han på den som på en kamrat som han skulle få leva tillsammans med och rå ensam om. Pappret på väggen hade brunnit på ett ställe, han undrade hur det hade gått till. Han gick fram och sökte sprickor i muren, men fann inga. Han gick ut på backen och så långt ifrån stugan att han kunde se skorstenen. Den såg inte helt pålitlig ut. Medvetandet om eldfaran kom honom att se sig om efter brunnen utan att han ändå fick syn på den.

Han såg de två gårdar som han hade kört förbi dagen innan och en ria på andra sidan vägen bakom Ahlfors butik.

Ett vägskäl låg nedanom kullen och en smal väg ledde norrut mot en gård. Han kunde höra hundskall därifrån. Denna by var så liten att den aldrig i världen kunde göra slut på bröd från fyra säckar mjöl i veckan. Det måste vara skorpor som Ahlfors sålde och sände längre bort, kanske till Salo eller till Somero.

Dörren slog nere hos handelsman. Hulda var på väg. Hon kom långsamt som om hon spanade efter något grönt i det torra, gula gräset. Hon tog några steg åt sidan, böjde sig ner och reste sig igen med en gul liten blomma i handen. Kossu låtsades att han inte hade märkt henne och gick tillbaka in till sig. Där tog han av sig rocken, krängde av sig den tjocka ulltröjan och tog på sig rocken igen. Han hade ingen spegel men den behövdes inte heller för att han skulle få håret i ordning. Det var bara att kamma rätt upp och bakåt och trycka till litet med händerna. Mustaschen var för tunn för att ens kännas under kammen. Den klarade han mellan tummen och pekfingret, men han hade fjun på halsen och ingen rakkniv.

Hon knackade på fast dörren stod öppen.

— Kom in, ropade han.

— Nej, kom du ut, svarade hon.

När han gick ut såg han tillbaka in i huset, kanske för att hon inte genast skulle kunna läsa drömmen ur hans ansikte.

— Du skall komma ner och dricka kaffe, sa hon.

— Tack, sa han och märkte sina sängkläder som han hade lagt över stolen ute på backen.

De var snuskiga.

Hulda märkte dem också och gick fram till dem.

— Har du inte fått rena lakan? sa hon och rafsade ihop dem med avsmak, men tog dem ändå under armen.

När de tillsammans gick ner för backen sade han att han tyckte att det var en mycket vacker trakt och han kände sig som en prins uppe på ett högt berg. Hon skrattade.

— Du skall se när det blir grönt, sa hon, när blommorna kommer. Först kommer de gula. Varsågod.

Hon neg när hon räckte honom hästhovsörten, en likadan som han för några dagar sedan hade plockat. Han tackade och förde den till näsan.

— Vad säger din mamma, sa han, om jag kommer in i köket med en blomma i näven. Hon kanske tror att hon har fått en måg i stället för en bagare.

Hulda rodnade.

— Du har väl en fästmö, sa hon.

— Jo, sa han.

— Jag vet det, sa hon, för jag drömde om henne i natt. Jag bjöd henne på kaffe och det var ett långt, långt hårstrå i den bulle hon fick men hon tuggade i sig alltsammans.

Hon såg på honom och skrattade.

Kossu öppnade dörren till farstun och steg in. Hulda försvann åt annat håll med sängkläderna under armen. Inne i köket satt Hilma vid bordet. Hon lade försiktigt tillbaka en pepparkaka.

— Fröken Hulda sade att jag skulle komma och dricka kaffe, sa han.

Hilma tog upp pepparkakan igen och förde den halvvägs till munnen.

— Du som har varit konditor får säga om jag kan baka, men tag bröd först.

Kossu drog ut en stol och slog sig ner. Han fyllde själv sin kaffekopp och skar en stor bred skiva av jästbrödet. Han kastade en blick på spisen och ugnsluckan.

— Ta smör, sa Hilma. Du behöver inte säga fröken Hulda. Du kan säga det någon gång så att Oskar hör och så är det bra sen.

Kossu åt. Det var första gången han kände sig frisk på många dagar och han var hungrig. Efter tre smörgåsar och två koppar kaffe lutade han sig tillbaka.

— Det har brunnit i bageriet, sa han. Ena väggen är svedd.

Hilma viftade med en ny pepparkaka som hon höll mellan tummen och pekfingeret.

— Det var förra bagarn, sa hon. Det var ett ljus som välte för honom.

Kossu sträckte sig efter en pepparkaka. Han smakade. Den var just lagom hård. Frågande pekade han mot ugnen.

Hon nickade och väntade ivrigt på hans bedömning.

— Sådär skall det smaka, sa han, borgmästarinnans pepparkakor.

— De är alldeles vanliga, sa hon.

— Nej, sa han. I Ekenäs kallar vi de här borgmästarinnans.

— Det kan hända, sa hon, det kan hända att jag har fått receptet från det hållet.

Hon reste sig, fyllde på hans kopp och förde kaffepannan till spisen, sen ställde hon sig vid dörren till kammaren och viftade inåt den med handen.

— Om du skulle bo här så skulle det vara litet mera liv i den här ändan av huset, sa hon.

Han skakade på huvudet.

— När jag nu har fått ett bageri så bor jag nog där, sa han.

— Det är ganska ensamt, sa hon. På lördag kan du ju komma ner och bo med oss när du inte behöver stiga upp mitt i natten.

— Det kan hända, sa han. Kanske jag kommer gärna om jag vill ha omväxling.

— Du har visst storstädning på gång däruppe, sa hon.

— Det skall vara rent i ett bageri, sa han. Hygieniskt. Han reste sig och gick mot fönstret.

— Det ville jag att Oskar skulle säga till åt den förra, men han går ju inte så gärna ditupp, backen är ganska tung för

honom.

Kossu kunde inte se någon rök stiga ur skorstenen, men det behövde ju inte betyda att elden hade brunnit ut.

— Var är brunnen? sa han. Jag fick inte syn på den. Hilma kom fram och ställde sig bredvid honom. Hon pekade ut riktningen. Brunnen låg nedanför kullen alldeles nära vägen.

När Kossu kom tillbaka upp på backen hade vedlasset kommit. En halv famn blandved låg vräkt rakt framför dörren. Han fick slänga undan några metersvedar för att komma in. Två säckar ryskt mjöl stod i farstun. Han kunde inte låta bli att snöra upp den ena säcken och begrava handen och armen ända till armbågen i mjölet. Det var svalt och torrt som det skulle. Han tog en näve med sig ut på trappan, granskade det i solen och blåste och det skingrades utan att klibba. Alltså hade han allt.

Han tog itu med veden och började stapla den mot farstuväggen. Sågen och yxan stod innanför dörren och han såg fram mot den delen av arbetet. Vedhuggning hade han inte behövt hålla på med sen lärlingstiden, men när det gällde ens eget bröd och när man själv bestämde så var det en annan sak. Eller. Det var bara början han själv bestämde. Från det ögonblick den första degen var lagd var hela dagen ända till dess den sista plåten skorpor var tagen ur ugnen i brödets våld. I brödets, men inte i en mästars.

När kvällen kom hade han hunnit förhandla med sin arbetsgivare. Allt han behövde veta hade blivit avhandlat vid kvällsvarden. Det fanns stora beställningar på skorpor innestående så Ahlfors kunde ta emot så mycket Kossu var karl till att baka. Lönen hade det ännu inte varit tal om och ingendera parten hade sagt ett ord om hur länge anställningen skulle gälla. Ingen hade ju ännu sett vad Kossu dög till och

för hans egen del var mycket oklart.

Uppe i sitt bageri tog Kossu fram bläckhornet ur sin ränsel. Han ställde det på bordet, lade fram ett ark papper med röda linjer och lade en penna bredvid. Sen gick han ut på backen för att ta sig en funderare. Han rörde sig så att han inte skulle synas för mycket för han ville inte att Hilma skulle tro att han hade ledsamt eller att Hulda skulle göra sig några tankar.

»Till Min Ömt Älskade Augusta», mer hade han inte fått till stånd när han ganska tidigt gick till sängs. Han tänkte på henne en stund och på Elin, och på Mari och Fina och Selma. De var alla lovliga gamla vänner, men Hulda jagade han bort ur sina tankar med några rader som han skulle skriva till sina föräldrar om hur han nu hade arbete igen och skötte ett Bageri i Lautela.

Det var mörkt och dödstyst då Kossu vaknade. Han skärpte sin hörsel men inte ett ljud hördes från gårdarna i nejden, tuppen sov ännu liksom alla de höns och småfåglar och hundar som han skulle väcka kort innan dagningen. Kossu väntade på att klockan skulle skrälla till. I det ögonblicket skulle hans liv i Lautela börja på allvar. Det var ännu en och en halv timme tills solen skulle gå upp och kanske en timme innan himlen långsamt började ljusna.

När det knäppte i klockan sträckte Kossu ut handen och stängde av den innan den ringde, så strök han eld på en tändsticka och tände sitt ljus och steg upp. Han gick fram till oljelampan vid bakkbordet och tände den med samma sticka och brände sina fingrar. Sedan var det ugnens tur. Den var ännu varm och den ved han hade radat in, det sista han gjorde innan han lade sig, tände som fnöske. När han så hade gjort upp eld omkring sig gick han ut och när han kom in tillbaka tvättade han sig i handfatet i farstun. Där

hade han hängt sin handduk, där fanns också en spik redo som väntade på den rakspegel han skulle köpa för sin första lön. Så gick han tillbaka in i bageriet och grep sig an med att börja lägga degen, att för första gången på många år i tystnad och utan råd eller frågor hantera mjölet och jästen och vattnet. Det var en avsevärd mängd deg som skulle läggas under dagens lopp och det var tungt att knåda den. Han höll på en halv timme och han kände när han hade gjort sitt, när degen släppte som den skulle. Då var det också dags att fylla på mera ved. När han gick ut i farstun och stod och sköljde av händerna för öppen dörr såg han att det lyste nere i köket.

Fru Ahlfors stod faktiskt i långt nattlinne vid spisen då han steg in och sade sitt godmorgon. Hon var stor som en jättelik mjölsäck men ändå fager på något sätt, kraftig och levande och god.

— Inte stiger väl frun opp bara för att laga kaffe åt mig, sa Kossu medan han gick fram till bordet.

— Jag lägger mig igen, sa Hilma, och så får jag två nätter.

— Det går aldrig i världen, sa Kossu medan Hilma serverade honom. Jag kan koka mitt kaffe själv.

— Men jag vill ha det såhär, sa hon och slog sig ner vid bordsändan. Jag kanske vill ha en karl till att sköta om.

Hon klappade honom på armen.

— Jag vet nog att du är förlovad. Du skriver väl till henne och berättar var du är.

— Går här någon post då? frågade han.

— En gång i veckan, sa hon. På onsdag.

— Det är ju idag det.

— Elvatiden kommer Janne och en halvtimme senare far han tillbaka.

Kossu tömde snabbt sitt kaffe men Hilma serverade mera

och tvingade honom att äta. Han satt kvar just så länge det var nödvändigt och sedan skyndade han tillbaka till bageriet.

Med ett öga på degen började han skriva, men han fick inte mer sagt än att han hade kommit till beskedliga människor och att han hade ett eget bageri och att det var första gången han arbetade på nästan tre månader. Sedan ville han skriva någonting om sina känslor, men medan han väntade att de skulle stiga märkte han att degen började kräva honom. Han lade ifrån sig pennan, droppade bläck på pappret, och tog upp den igen och skrev Förlåt! i kanten.

Medan han arbetade med degen tänkte han på hur förbittrad Augusta måste ha varit när hon inte hade hört någonting från honom på över tio dagar. Hon hade kanske telefonerat till hans gamla konditori i Ekenäs där de heller ingenting visste. Hon skulle kräva långa förklaringar och dem ville han inte ge. Det han kunde säga det var att han var ensam och att han längtade efter henne, att han längtade efter att ha henne liggande bredvid sig på sängen. Såsom degen längtar efter bagaren, så längtar jag efter dig. Så skulle han skriva. Han upprepade det för sig själv för att inte glömma, för det var så bra sagt. Han blev på gott humör när han tänkte på vad han skulle sätta till pappers medan bröden var i ugnen. Några få ord, men de rätta.

I själva verket kom han inte åt att skriva förrän långt senare, när han hade lagt både sin andra och sin tredje deg, och då var det inte mycket tid kvar innan posten skulle gå. Då var det också alldeles praktiska saker som trängde sig på så att känslorna fick lämnas därhän. Han måste be henne ta ut ringen från panten, om hon kunde låna honom tre mark och femtio penni för det, eller be Felix sköta saken. Ringen gick ut redan på måndag. Om hon inte kunde sköta om den så blev den bara tjugo penni dyrare, så det var inte hela världen.

Sitt paraply och sin käpp saknade han också. Som en liten gåva bifogade han blomman från Elias Lönnroths grav och sin adress. »Min adress är såhär: Someron Lautela, Kauppi-
as Ahlfors».

Femte kapitlet

Redan efter första dagens arbete, då handelsman Ahlfors tungt tog sig upp för backen för att inspektera vad det var för slags skorpor han kunde räkna med att få ur sin nya bagares hand, blev Kossu förvissad om att han stod på fast mark. Han mötte Oskar i dörren med en framsträckt näve skorpor, gyllenbruna och jämna i färgen. Handelsman tog en av dem, bröt den, smakade och smulade resten mellan sina starka fingrar liksom för att känna hur den var beskaffad. Utan att säga något höjde han på ena ögonbrynet. Ganska nöjd med sig själv visade Kossu honom in i bageriet, in i den stora varma bröddoftan, in till berget av skorpor på bakbordet.

— Det var inte litet det, sa Oskar.

Han såg sig granskande omkring och följde med då Kossu kastade en blick på de skorpor som torkade i ugnen och stängde luckan igen för någon minut.

— Har du några pengar kvar pojke? frågade han.

— Några mark, svarade Kossu.

— Du får lön i slutet på nästa vecka, sa han. Jag betalar en gång i veckan. Den förra bagarn hade åtta mark.

Han iakttog Kossu.

— Litet mera kan jag kanske tänka mig att ge.

— Vi får se, sa Kossu, det kan nog gå åt fyra säckar i veckan.

När Kossu följande dag mot början av kvällen bar ner en

säck färska skorpor var det Hulda som stod bakom disken i butiken. Ahlfors syntes inte till, men dörren till hans kontor och kammare stod på glänt. Kossu ställde försiktigt ner sin säck på några lådor och frågade halvhögt om fröken Hulda hade hunnit smaka på skorpona än.

— Pappa är i Åbo, sa hon småleende och lutade sig med bägge händerna mot disken. Kan jag få sälja karameller eller en spegel?

Kossu for sig med handen över halsen. Den var luden.

— Jag skall nog ha mig en spegel, men jag borde ha bett handelsman köpa en rakkniv i Åbo.

— Du är så bra som du är, sa hon. Han kommer hem först på söndag.

Kossu rätade på sig och började se sig om i affären. Där fanns allt, från seldon och remmar till socker och tobak.

— Saltströmming? sa hon. Du får ett kilo för tjugofem penni.

— Nitton i Helsingfors, svarade han.

— Karameller då? sa hon.

Hon öppnade locket på en stor burk och letade i den medan hon tittade ömsom i den, ömsom på honom.

— Här finns röda och gröna och gula och du skall få en.

Hon såg en gång till på honom, tittade ner i burken och valde. Gåvan sträckte hon fram i knuten näve. Han fick lov att använda litet kraft innan fingrarna gav med sig och avslöjade en grön karamell.

— Det var klart att du inte kunde ge en röd, sa han.

— Neej, sa hon, varför åt dig?

— För att du tycker om mig, sa han.

— Mamma tycker också om dig, sa hon och tryckte locket på burken.

— Får jag låna en tidning, bad han. Här skall läsas i kväll.

— Men du kan ju finska, sa hon.

Han fnös.

När han stegade iväg upp för backen till sig bar han en hel packe tidningar under armen. Dem skulle han ägna sig åt bara han fått bageriet städat, plåtarna rengjorda och morgondagens ved huggen.

En kväll räknade han att han hade varit sex gånger under dagen nere och druckit kaffe. Tretton koppar hade han sammanlagt fått i sig och fyra gröna karameller hade han lirkat ur Huldass hand. Hon envisades med att inte byta färg och att inte självmant öppna handen.

Men det var inte bara han som sökte sig till deras sällskap. Hilma själv tog sig ett par gånger upp för backen till bageriet. En morgon kom hon medan han torkade skorpor. Han hörde vem det var på de tunga stegen i farstun och på flåsandet som hon överdrev liksom för att göra narr av sig själv.

— Ho, ho, vad här är varmt, sa hon när hon tittade in. Vad skall det inte bli i sommar.

Han tog just ut en plåt och räckte en glödhet skorpa åt henne. Hon blåste och bollade den mellan sina händer. Han stack in nästa plåt och stängde luckan.

— När solen gassar utifrån och ugnen inifrån då vet man vad det är att vara bagare, sa han.

— Det är lördag i morgon, sa hon, så jag kom upp för att se om det är någonting som behöver tvättas om du vill gå på dans eller så, så att du inte får ledsamt.

— Inte känner jag någon här, sa han.

— Ungdomarna var i butiken och sade att dom tycker att du skulle komma med i morgon kväll.

— Jag stannar nog här, sa han.

Han stod vänd mot ugnen. Fast han hade en klocka i sig som sade till när han skulle ingripa visste han också hur lätt man glömde sig. Det behövdes bara ett ögonblicks försink-

ning och så fick man dra svarta skorpor ur ugnen. Han lät henne vänta tills han hade skjutit in nästa plåt.

Hon torkade svetten ur pannan och klänningen hade redan en stor blöt fläck under armen. Den andra handen sträckte hon fram.

— Ge dina skjortor och underkläder. Jag bykar idag så nu skall det med.

Tveksamt grävde han fram sin solkiga vita skjorta ur väskan under sängen. Den grå lät han också följa med, men underkläderna och strumporna gav han inte.

— Hit med alltsammans, sa hon. Nog vet jag att du har varit på resa.

Det såg ut som om hon hade fått famnen full, men mycket av det var nog hon själv. När hon gick iväg sökte han inom sig efter andra ord än fet; tjock var bättre, eller präktig. Praktfull! Men då borde hon ha varit längre. Härlig, kunde man säga, bara man inte sade det högt. Härlig är Hulda, gnolade han för sig själv medan han bredde ut färskä brödskårar på plåten. Hilma, rättade han sig. Han skratade.

På lördag kväll hann Kossu efter kvällsvarden bara sitta en liten stund på det källartak i branten mot vägen som han hade utsett till sitt aftontillhåll. Där hade han redan suttit ett par gånger och sett solen gå ned i skogen, men mera hade han gett akt på pojarna och flickorna som tydligen strök förbi också för hans skull. De hälsade och han som satt med armarna över knäna och med hämlarna spjånande mot grästörvorna lyfte litet på ena handen till svar. Han hade ingen frimodighet att resa sig och söka sig ner även om det hände att några av dem stannade och med ryggen mot honom pratade med varandra och ibland vände sig om som om det hade funnits plats för honom också.

Just då han såg en större grupp ungdomar komma på vä-

gen dök Hulda upp och ställde sig bredvid honom. Han tog ett grässtrå och började tugga på det.

— Björkarna får snart öron, sa hon.

— Se på alarna, sa han.

Bladknopparna svällde på kvistarna som ännu naket höjde sig över smågranarna.

— Kom med och dansa, ropade någon från vägen. De hade stannat allesamman.

Hulda skakade på huvudet.

— Säg åt bagarn att han kan komma med, ropade en av flickorna.

— Vi kommer inte, svarade Hulda.

— Kom, sa hon åt Kossu och började gå upp mot hans stuga.

Kossu följde med och det retade honom litet att hon passade på att demonstrera för alla att det var hon som rådde om honom. Framme vid bageriet bad hon honom gå in efter sin ordbok. Den kunde de behöva.

När de tillsammans gick ner för backen och hon bar Suomalais-ruotsalainen sanakirja frågade han om hon aldrig gick på dans med de andra. Hon såg ner i marken.

— Jag dansar bara på bröllop, sa hon. Men snart är det bröllop och då skall jag dansa. Med dig också.

I köket hade Hilma lagt duk på bordet och ställt fram söndagskopparna och ett stort kakfat med olika slags småbröd och pepparkakor. I kväll var Kossu inte bagaren utan den trevliga unga mannen som sov över i deras kammare och gjorde lördagsafton trivsam för både henne och dottern. Redan det var mycket värt att flickan inte satt med näsan i någon bok inne på Oskars kontor.

— Det var snällt av dig att du stannade här med de egna flickorna, sa Hilma. Och ren skjorta och allt.

Medan de drack kaffe hörde de sig för om hans liv i Helsingfors.

— Aldrig så bra som här, sa han.

De talade med honom om promenader på Esplanaden och kaffe hos Catanis och middagar på Societetshuset, där de hade tagit in en gång, och om de många butikerna i det stora nya huset intill kapellet.

— Där kan vanligt folk bara röra sig på söndagarna, sa Kossu. Där jag bodde finns inga gatlyktor och det är mest tvåvåningshus med en massa bråte och skjul inne på gårdarna. Och vi fick lov att bo i bageriet.

— Det gör du ju nu också, sa Hulda.

Hon satt med armbågen långt in på bordet och huvudet lutat i handen. Om hon hade sträckt ut handen så hade hon kunnat röra vid honom.

— Talade ni finska eller svenska? frågade Hilma.

— I Helsingfors kan alla finnar litet svenska, sa han, och alla svenskar litet finska.

— Jag kan i alla fall inte, sa Hulda och reste sig.

Hon gick till ett litet bord framför fönstret efter penna och papper. När hon satte sig igen drog hon två lodräta linjer på pappret så att det blev tre spalter. Kossu, skrev hon ovanför den första, mor, ovanför den andra och H ovanför den sista. Sen gav hon ordboken åt Kossu och sade att han skulle sluta ögonen, öppna boken på måfå, placera fingret någonstans på sidan och läsa upp det ord som stod där. Det skulle han göra först fem gånger med henne och sedan fem gånger med hennes mor. Den som översatte ordet helt rätt fick en poäng och om det var litet ditåt så fick man en halv. Och sedan skulle hon göra lika med Kossu. Så fick man se vem det var som kunde den andras språk bättre.

Kossu föreslog att man skulle få två poäng för rätt svar och en poäng för nästan rätt. Det var enklare så. Hilma understodde honom. Han började bläddra i boken.

— Du får inte titta, sa Hulda, då söker du bara upp såna ord som kärlek och kyssa och fästmö som jag säkert inte

kan.

Kossu blundade, bläddrade och pekade.

— Iltarusko, läste han och såg avvaktande på Hulda.

Hon bara ryckte på axlarna.

— Det är också svårt, sa han. Noll poäng. Aftonrodnad.
Och nu söker jag för Hilma.

Han blundade.

— Hiljaa, läste han.

— Stilla, svarade Hilma.

— Det är fusk, sa Hulda. Det är ju nästan som hennes namn.

— Två poäng, sa Kossu.

Det var Hulda som förde bok. Hilma satt helt koncentrerad och såg på Kossu. De första poängen hon fick var bara början för henne. Hon var ute efter en storvinst.

— Nu tar jag precis i mitten av boken, sa han.

Han gjorde om proceduren.

— Neiti.

Hulda såg igen oförstående framför sig.

— Hulda! sa hennes mor.

— Nå fröken då, sa Hulda.

— Det är du som fuskar, sa Kossu. Du vill bli sämst.

— Jag visste inte först att jag visste, sa Hulda.

— Två poäng, sa Kossu.

Och på det sättet höll de på rätt länge och Kossu fick lära sig många helt onödiga ord, som pitkulainen till exempel. Hulda hade redan klivit på knä upp på stolen. Hon höll boken långt framför sig och fnissade när hon läste upp ordet. Kossu kastade en blick på Hilma som också såg road ut. Han kände sig osäker.

— Vet du inte vad pitkulainen är? frågade Hulda och log ljuvt mot honom.

Han rodnade.

— Det betyder bara avlång, sa hon. Noll poäng för att du

rodnade. Usch.

Hon ritade en stor nolla i Kossus kolumn.

— Hulda! sa Hilma. Vad är det fråga om? Sitt ordentligt på stolen.

Nästan hela kvällen gick åt till deras lek. När Kossu räknade ihop slutresultatet så visade det sig att Hilma som väntat vann. Hon hade trettiosju poäng, han tjugofem och Hulda elva. Hon var ändå den som var mest nöjd med resultatet.

Alltså, sa hon, fortsätter vi med att tala finska.

Söndag morgon vaknade han först bortåt halvniotiden när kyrkfolket från någon gård skramlade förbi tätt under kammarfönstret. Han låg en stund och lyssnade och kunde höra att Hilma redan var i köket. Såsom det gick till i hennes hus visste han att kaffet redan väntade på honom. En stund såg han sig omkring i det fina rummet med storblommiga papperstapeter och ett högt skåp med spegel i dörren. Han fantiserade om de möbler han skulle låta göra till sitt första hem och det skulle inte bli i Helsingfors. Man skulle kunna öppna eget, börja med fast hur litet.

När han gick ut i köket var Hilma just då inte där. Han serverade sig själv och åt snabbt ett par skivor bröd. Det han tänkte göra var att skriva ett långt brev till Augusta och att vandra in till Somero för att få det på posten. Om det kom iväg så skulle han kanske hinna få svar med onsdagens post.

Han ställde ifrån sig koppen bredvid spisen och gav sig iväg mot sitt bageri. Han var så sen av sig att bofinkarna och talgoxarna uppe i snåren hade lugnat ner sig och sjöng betydligt mindre livligt än de brukade när han om vardagarna kom upp från sitt morgonkaffe.

När Kossu slog sig ned vid sitt lilla bord vid fönstret i det annars ganska mörka bageriet lade han långsamt pappret tillrätta och doppade med omsorg pennan i bläckhornet me-

dan han i tankarna manade fram den Augusta som han helst mindes. Det var den kvinna som han alltid hade skrivit till utur sin ensamhet. Ensam hade han varit i bageriet på Rödbergsgatan fast han hade kamrater som snarkade bredvid honom medan han skrev, och ensam var han också nu när han satt vid fönstret och såg ned över fälten som ännu inte grönskade och på vilka man inte kunde se något liv. Småfåglarnas envisa pip och utdragna drillar underströk att han inte hade någon att tala med och om han talade med Ahlfors eller hans fru så var det på bruten finska. Det skulle hon veta, men hon kunde hälsa Mari att hans finska skulle vara utmärkt när han kom tillbaka. Han skrev om kullen som hans bageri var beläget på och den storslagna utsikten över hela byn, om den grönska som han visste att inom kort skulle bryta fram och om källartaket som han såg rakt framför sig och på vilket han brukade sitta om kvällarna i sin ensamhet. Där sitter han och ser flickor och pojkar hur mycket som helst men han har inte talat ett enda ord med dem, bara hälsat som man brukar göra på landet. De hade också skickat bud genom Ahlfors och bett honom på dans men han hade sagt att han inte ids gå. Därför trodde han nu att de ansåg att han var högmodig och det kunde hända att de hatade honom, för tidigare hade de fått träffas i bageriet och spela kort men när han såg det så hade han sagt till åt Ahlfors som körde bort dem.

Fast han alltså i yttre avseende hade det mycket bättre än han någonsin hade haft det i Helsingfors, och fast Ahlfors och hans fru Hilma var så vänliga och på allt sätt försökte se till att han inte hade ledsamt, så skulle den här våren vara mycket trevligare om han hade henne, Augusta hos sig. Det fattas ändå något när den som är en närmast är långt borta.

Kossu satt fördjupad i sitt skrivande när det knackade på dörren och Hulda steg in utan att vänta på svar. Hon lade märke till vad han höll på med och bad honom hälsa så

mycket till sin fästmö.

— Men du skall komma ner nu och äta. Pappa har kommit och sitter redan vid bordet och väntar. Han har ärende till dig också.

De sista orden gjorde Kossu osäker. Han visste inte om något som Ahlfors kunde ha att säga honom, utom det att Kossu inte hade hittat sitt pass. Det hade säkert blivit kvar i stan.

— Gå du i förväg, sa han. Jag kommer.

När Kossu kom tillbaka upp till sig efter söndagsmiddagen bar han en liten blå ask i handen. Den ställde han först på bordet bredvid brevet, men innan han fortsatte att skriva öppnade han den och plockade ut innehållet. Det måste han genast beskriva.

»ja, så skall jag berätta att jag redan fått skänk af min principal när han nu var till Åbo, ett par fina av franskt guld mansket knappar som kostar en 5 eller 6 mark. Jag tycker mycket om dem bara jag börjar kunna tala med dem betre».

Det var ungefär det sista som han fick plats med på det dubbelvikta arket. Allt det han ännu hade tänkt säga om sin längtan och kärlek fick han skriva med nästan oläsligt liten stil i kanterna. Dock var han övertygad om att det han hade berättat i brevet var så värdefullt för Augusta att det var mödan lönt att tillbringa eftermiddagen med att vandra tolv kilometer in till Somero och tillbaka. Inom sig kallade han det att spatsera, det var det man gjorde på söndagarna då man inte hade något tvingande mål utan bara rörde på sig för att det var trevligt.

Sjätte kapitlet

Ahlfors hade gjort sina första uträkningar. Om han kunde garantera stadiga och fasta leveranser så fanns det avsättning för mycket skorpar i Åbo. Frågan var bara hur långt han kunde lita på pojken. Att han kunde baka, det var klart.

Oskar tog några dagar på sig och gav akt på hur det gick till. Han såg Kossu vid måltiderna och då han flera gånger om dagen kom nerskyndande för att hälla i sig en kopp kaffe. Någon lång stund satt han aldrig vid bordet. Han hörde inte ens alltid på Hilma till slut, men han försvann så mjukt och vänligt ur hennes prat att hon ofta bara skrattade då han stängde dörren efter sig och skyndade tillbaka upp till bageriet.

— Det är en bra pojke, sa hon.

På onsdag gjorde Oskar slag i saken. Han fångade in Kossu på kökstrappan och bad honom komma över till butiken. Det var i pausen mellan brödet och skorparna.

Oskar gick till sin kommandoplats vid vågen och Kossu stannade några steg ifrån, osäker på vad det kunde vara fråga om. Utan att ännu säga någonting räknade handelsman upp sex mark på disken. Han såg på sitt värderande sätt med lätt höjda ögonbryn på den unga bagaren.

— Dethär är för förra veckans arbete, sa han.

Kossu såg på pengarna och det syntes att han försökte räkna.

— Det blir nio mark i veckan, sa Oskar. Den förra fick

åtta.

Kossu tog sin lön och de pratade litet om arbetet i bageriet och hur mycket mjöl man på lång sikt kunde räkna med att skulle gå åt i veckan. Minst fyra säckar, menade Kossu.

— Fem säckar klarar jag också, sa han, om jag tar i litet.

— Om du klarar fem säckar så klarar jag tio mark, svarade Ahlfors.

— Men då skall det vara björkved, sa Kossu.

När Kossu kom tillbaka upp i bageriet tog han inte genast itu med arbetet. Han ville först skriva några få rader till Augusta, lägga fem mark i brevet och visa att livet hade börjat. Alldeles kort hälsade han henne från tuppen och småfåglarna och byn vid hans fötter och frågade henne om hon hade märkt att detta redan var tredje brevet från honom som ännu inte hade fått något av henne. Av hjärtat tillönskade han henne allt väl och att hon skulle ha roligt och inte ha ledsamt och tecknade hennes egen ömt älskade vän Kossu. Det var inte många minuter han slösade på brevet, för brödet väntade på att bli skuret och en gång till luttrat i ugnens värme till krasande gyllenvita skorpor.

Klockan elva kom posten. Janne höll vid gaveln och lämnade hästen obunden medan han bar in tidningarna, räkningarna och breven. Några minuter senare steg Hulda in i bageriet. Kossu stod med händerna i en hög brännheta skorpor som han bredde ut över bakkbordet. En ny sats hade just gått i ugnen.

— Du har brev, sa hon.

— Nej, sa Kossu, och vände sig mot henne.

Hon stod framåtböjd med båda händerna bak ryggen.

— Varsågod, sa hon och sträckte fram brevet. Och skriv fort svar. Janne kommer snart tillbaka.

Kossu följde henne ut på backen. Han fäste sig vid att hon inte sprang sin väg utan att hon gick ganska långsamt.

Brevet, som var från Augusta, var ganska tjockt. Han öppnade det och märkte att han bara skulle hinna ögna igenom det om han inte ville ha brända skorpor. Han läste litet här och där på de många sidorna, men var tvungen att skynda tillbaka in till ugnen. Om en stund kom han ut i det klara dagsljuset, vankade några gånger av och an utanför stugan och gick in igen för att skriva ett svar.

Han slet upp det brev som han redan hade klistrat igen. I marginalen på morgonens ljusa brev tillfogade han några rader.

»Älskade ven nu med darrande hand jag setter mig att skriva för att besvara ditt bref som jag just nu bekom. Jag var så glad när det kom men när jag läste så blef jag riktigt ond och därför min ven skrif aldrig ett sådant bref till».

Hon gjorde narr av honom, Augusta. Han behövde bara ta sig en paus i arbetet för att han skulle se hennes ansikte framför sig när det var sådant. Hånfullt, som när man ser på en som trodde sig om mer än han dög till.

— Du pratar du!

Det hade hon sagt när han satt på hennes säng och berättade för henne och Mari om det hem han skulle skaffa.

— Det skall vara två rum, hade han sagt, och inte i Rödbergen.

Han fick söka hjälp i Maris blick. Hon vilade sig på sin säng mitt emot honom.

— Då kan jag ju flytta hem till er, sa hon.

Hon smålog, också hon litet vantroget, men i alla fall.

— Det skulle just passa honom, sa Augusta, där hon satt vid bordet med hans rock i famnen. Och det andra rummet skall han väl ha för Elin.

Hon fnös och böjde sig ner och bet av tråden som hon hade sytt i knappen med och slängde rocken åt honom. Sedan reste hon sig upp och sträckte på sig och lyckades få fram en lång gäspning. Mari som låg och lutade sig på sin armbåge såg på honom och på henne och på honom igen. Det var nästan med gråten i halsen som han hade rest sig och tagit farväl.

Det var denna Augusta som hade flammats upp inom Kossu när han läste hennes brev. Men det hon inte visste var att han skulle se till att han skulle få ett eget liv om han så stannade tio år i Lautela och köpte dethär bageriet av Ahlfors eller ställde upp ett eget. Det var bäst för henne om hon tog honom som han var och inte höll honom för lärling hela livet.

Det som gjorde honom hatisk var att hon i brevet hade gjort narr av hans försök att under hösten arbeta på tryckeri. Det var bara några månader, men han hade gjort ett försök med ett arbete som inte började klockan två på natten och kunde hålla på till tio på kvällen när det ville sig illa. Hon menade att det var typiskt för allt vad han företog sig. Stora drömmar och ingen uthållighet. Bäst man trodde att man visste var man hade honom så var han försvunnen. Hon hade knappt hunnit vänja sig vid tanken att en gång — i en avlägsen framtid — bli maka åt en tryckeriägare så spatserade han igen på gatan utan arbete. Det var i sådana situationer hon kom att tänka på Andrej och att det kunde vara lika bra att Kossu höll sig till Elin, om han nu alls behövde något fruntimmer i Helsingfors när det säkert fanns flickor på landet som han kunde ligga och trycka sig mot. För han kunde ju överhuvudtaget inte sitta och prata med någon. Och att han var ensam och hade det ledsamt det trodde hon inte ett ögonblick och det hade hon inte själv heller. Hon roade sig så gott hon kunde fast han hade bett Elin spionera

på henne. Eller varför hade han gett nyckeln åt Elin som bar den i ett band om halsen och försmädligt gläntade på blusen så man kunde se den?

Ännu två dagar efter det att han hade fått brevet brände Kossu en hel plåt skorpor för att han blev så upprörd i sina tankar och vankade omkring på backen utanför bageriet litet för länge. Det var inte första gången för hennes skull.

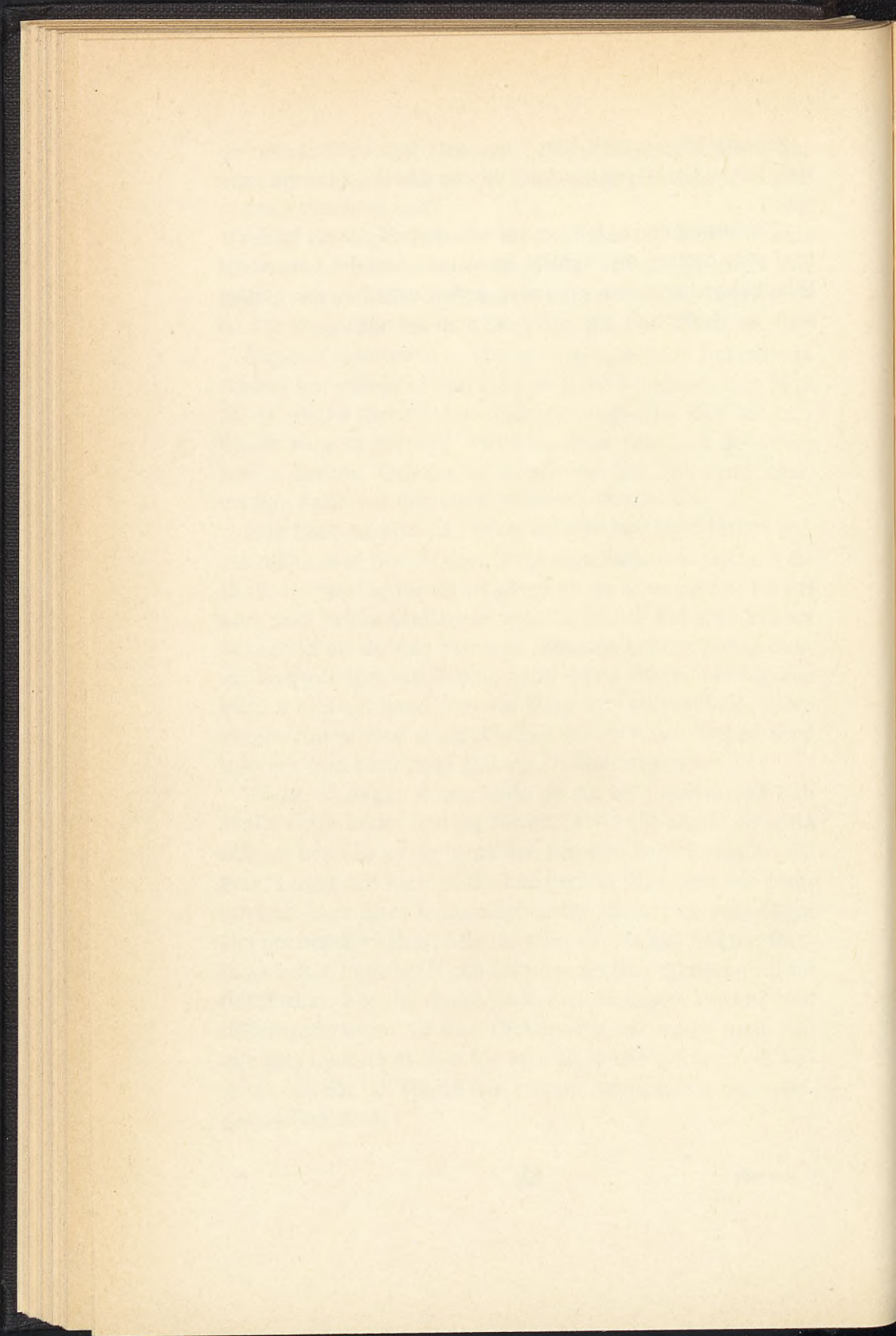
Augusta behövde man inte spionera på. Hon fick nämna Andrej hur många gånger som helst för det gjorde hon bara för att sticka Kossu. Han smålog för sig själv över att hon kunde vara så barnslig. Det hon visste om män det visste hon av honom. Och det var kanske det hon inte kunde tåla, att han ändå var den enda mannen i hennes liv.

Han hade ett kort på henne, ett som han hade fått av Selma tillika med hennes eget. Flickorna hade roat sig med att gå till fotografen för att ha gåvor att ge åt varandra. På sitt kort stod Selma småleende med händerna knäppta bakom nacken så att de vida ärmarna lämnade hennes armar nakna. Augusta igen satt drömmande vid ett album. Hon lutade kinden mot sin hand som var böjd som en svanhals. Klänningen flöt ut med stora volanger och hon satt litet på sned som om hon bara hade gett sig en liten stunds ro.

Under de dagar Kossu hade på sig att fundera vad han skulle svara beslöt han sig för att skriva till denna Augusta och att inte alls ge sig in på den ton hon hade anslagit i sitt brev. Lugnt och klart skulle han berätta för henne hur sorgen hon hade gjort honom och sedan skulle han vederlägga alla hennes tillvitelser, den ena efter den andra. För det första hade han både kraft och förmåga att föra ett beslut till sin fullbordan. För det andra hade han verkligen ledsamt och tillbringade ingen tid med flickor. För det tredje hade han inte gett nyckeln åt Elin för att hon skulle spionera på Augusta och för det fjärde fick ryssens namn aldrig mer nämnas mellan dem.

Brevets början gick han länge och formulerade för sig själv innan han skrev ner den i väntan på tid att kunna fortsätta.

»Det brev som jag bekom var ett sorgbeläggande brev, ett brev som hälften mer tyngde än lättade fast det bara skulle ha behövdas en fem sex rader så skulle det ha varit nästan som jag skulle haft dig sjelf här, men ack nej».

Andra delen

PRÖVA LYCKAN

PROBATION
MAY 1871

Första kapitlet

Jesper satt i soffan med dörren öppen mot balkongen. Solen stod redan så högt att rummet låg i en behaglig skugga. Själva tanken att i Finland sätta sig ute och samla sol på sig tyckte han var rörande, det var att flyktigt försöka förneka att man alltid frös här uppe, på det ena eller det andra sättet. Om solen var varm så stelnade man av iskramp i havet och om en kvinna log så var det mellan raderna på sin inköpslista.

Detta ändlösa sittande var inte som Jesper själv påstod ett ständigt pågående inre skrivande. Han var ingen sådan författare som inom sig skrev hela sin berättelse färdig med punkt och komma innan han lät den rinna ner på pappret till musik. Han var en skådare som inte kunde se sig mätt på sina personer, på deras kärlek och ömhet som han menade sig nästan kunna avläsa, inte så mycket i deras ansikten som i deras förvända gärningar. Mannen som envisades med att i brännande sol vandra den långa vägen till soptippen utanför staden med ett litet bylte i handen och som återvände rådlös med samma börda för att han inte kunnat föreställa sig att det fanns råttor därute. Den mannen lånade sig inte längre till någon berättelse, han fyllde hela bilden med en pulserande rörelse utan något mål.

En gång reste sig Jesper och gick ut i köket till kylskåpet. Han öppnade dörren och böjde sig ner och tittade in. Inte ens då han ställde sig med ett knä i golvet kunde han se en enda flaska öl. Vitt vin fanns där nog, både en liggande flas-

ka och en stående med skruvkork. Han stannade en stund vid köksfönstret med blicken på parkeringsplatsen. Britt syntes inte till. Vin ville han inte ha.

När hon äntligen kom skedde det inte ljudlöst. Flåsande gick hon fram genom hela tamburen så långt att han kunde se hur mycket hon hade att bära på. Hon gungade litet på den hand som bar en skrivmaskin utan att hon ändå tappade greppet om det stora block som hon bar inklämt mot kroppen.

— Hjälp mig litet, sa hon.

Han reste sig, inte raskt för det kunde han inte, och rörde sig fram mot henne på ben som han gjorde överdrivet styva för att dölja att det var fötterna som var problemet. Han räddade blocket men rörde inte vid det som var tyngre.

— Vad fan är det där, sa han. Tänker du bli författare du med?

Hon hukade sig ner så att hon kunde ställa alla sina bördor på golvet.

— Jag har mera i bilen men du får lov att hjälpa mig, sa hon.

Och han följde henne ner för trapporna litet med minen hos ett barn som ville hjälpa jultomten att bära gåvorna.

— Finns där någonting åt mig också?

— Bara åt dig, svarade hon över axeln.

— Bra, sa han. Jag tänkte just att du hade glömt.

När de tillsammans bar in ölkorgen, som hon i trappan insåg att var för tung för honom att bära ensam, sade han att de kunde ställa den vid hans stol. Trots det styrde Britt vägen in i köket och såg till att korgen hamnade framför kylskåpet.

— Fem flaskor får du ta med dig in, sa hon.

— Skall jag springa här i köket hela tiden, sa han.

— Jo, sa hon. Du behöver motion.

— Det blir ett jävla flängande.

Britt såg efter honom där han gick sin väg med två flaskor i ena handen. Byxorna hängde i baken och ryggen var kutig mellan axlarna. Det mörka håret föll i slingor med grå skiftning långt ner i nacken.

— Låt mig krama dig Jesper, sa hon och skyndade ifatt honom.

Han stannade och vände sig mot henne.

— Försiktigt, sa han. Försiktigt.

Han höll fram sin mun för att hon skulle ge honom en puss i stället men hon envisades med att ta om honom.

— Min sista fru var nästan lika vacker som du, sa han.

Han kysste henne lätt på kinden med sned mun.

— Hon kom in på en bar med några amerikanska turister när jag stod där. Jag hade ju sett henne i många år men aldrig märkt henne förut. Hon slog sig ner och jag gick fram till henne och viskade i hennes öra. Det var ganska fräckt.

— Vad sade du?

— I want to fuck you.

— Och hon gav dig en örfil.

— Nej. Amerikanerna såg väldigt flata ut när hon genast reste sig och följde med mig. Ute på gatan skrattade hon och tog mig under armen och så gick vi.

— Och sen gifte ni er.

— Man behöver väl inte gifta sig med alla sina fruar?

Britt släppte taget om honom och lät honom gå till sin plats och sjunka ner där.

— Vad tittar du på? sa han. Jag har ju levat! Och henne älskade jag faktiskt.

— Jag tror inte att du har älskat någon, sa Britt.

Jesper svarade inte utan ställde ner den ena ölfaskan på golvet och öppnade den andra. Britt gick ut i köket efter ett glas. När hon kom tillbaka satt han och studerade flaskans etikett. Han tog emot glaset, fyllde det och betraktade skummet och pärlorna innan han drack.

— Tror du verkligen att man måste säga sådana saker? sa han.

— Vad då?

— Att jag inte har älskat någon.

— Åt dig kan jag, sa hon.

— Jag frågade inte om du kan utan om du tror att du måste?

Britt blev besvärad och det syntes men han lät henne inte vara.

— Tror du att Gud vill att man skall tala om för folk vad de går för?

— Kanske, ibland, sa Britt. Om man bryr sig om någon.

— Det är bara här man får gott öl, sa Jesper. Han tömde sitt glas och tystnade för en lång stund.

När han sedan reste sig och gick ut till köket med de tomma ölfaskorna och kom tillbaka med två nya kände Britt hjälplöshet och oförmåga att säga någonting. Hon lade märke till hur han väjde för skrivmaskinen som om den hade varit en korg eller väska som hon hade glömt kvar mitt på golvet. Det fick henne att känna sig meningslöst beskäftig, som en som räckte fram penna och papper åt någon som på kvällen betraktade en svan som orörlig på gränsen mellan det mörka och det glittrande vattnet ändå snabbt förflyttade sig framåt.

Då Jesper satte sig rapade han, hajade till och bad henne om ursäkt. Ekot av hans egen rapning hade påmint honom om att han inte var ensam. Hon nickade bara och smålog och kände föraningar av ångest. Sådär kunde han ju inte bara bli sittande, dag efter dag, kväll efter kväll. Om han satt och skrev vid hennes bord så kunde han få stanna hur länge han ville, men om han bara satt och fyllde hennes hem med tobaksrök, tomma flaskor och tystnad stod hon inte ut.

— Bli inte otålig nu lilla Britt, sa han.

Han såg rakt fram som om han nog skulle komma att

säga någonting mera, i sinom tid.

— Tänker du på Kossu eller på dig själv? frågade hon.

— På mig själv, svarade han. Och på Kossu naturligtvis, alltid på honom.

— Jag hade en gång en bil, sa han. Öppen och stor som ett kungarike. När jag satte mig i den stod den högt uppe på en backe och när jag väl hade fått igång den lossnade växelspaken. Den for iväg bakåt och jag tog först i den stora ratten bara med en hand och vände och såg mig om och styrde lugnt men bromsarna tog inte och vägen började stupa. Det var ett helvete att styra och folket i bilen skrek.

Plötsligt var det fullt med käringar i den, kvinnor som slet i mina armar och hängde sig om min hals. Och så styrde jag utan att se någonting och hela tiden hindrad och farten ökade oändligt länge tills det blev tvärstopp med ett brak och ett hus föll samman över mig, tegel och stenar och murbruk. Ur det fick jag gräva mig fram. Sen blev det lugnt.

Jesper fyllde sitt glas. Såg en stund på den gyllene färgen och det tunna skumskiktet och drack som om han ännu sköljde dammet ur strupen.

— Jag hade alltså en bil, sa han. Det var en bil sådan som du aldrig har sett, en Horch. När jag fällde ner suffletten och satt i min läderfåtölj och hade en annan läderfåtölj bredvid mig och en ladersoffa bakom mig då åkte jag omkring i Helsingfors som i en salong och hela stan ville åka med mig. Om jag stannade och satt lutad mot dörren med handen på den stora vita ratten kom folk fram och pratade med mig för det fanns inga bilar på den tiden, inga som var någonting att se på.

De som försökte kliva på fick inte upp dörren för låset var sönder och man kunde inte se att jag hade fixat det med ståltråd, men en flicka klättrade över och slog sig ner bredvid mig. Hon hade ljust lockigt hår och hon var väldigt vacker

och ung. Det var mellan Vaakuna och Järnvägsstationen där de som hade bilar på den tiden tog sig en sväng för att visa upp dem. Hon satt alltså bredvid mig och jag körde iväg i kvällssolen och håret fladdrade då vi åkte runt Brunns-parken. Jag hade tid och jag var ensam, för barnen var på landet med min fru och reklambyrån där jag jobbade gick jag till när jag ville.

När jag på kvällen körde hem följde hon med utan att jag bad henne om det. Hon klev över dörren igen och stod tyst och såg på medan jag fällde upp suffletten och redde till bilen för natten. Hon skrattade när jag kysste mina fingrar och tryckte dem mot den långa motorhuvuven och följde mig självklart när jag gick mot trappan. Du har sett henne förresten, det var Nina.

— Och din fru, vad hette hon, frågade Britt.

— Det var så länge sen, det spelar ingen roll.

När jag låste upp och vi gick in var det underligt dött i hemmet. Det var sommarnatt så jag tände inte belysningen men jag hade inte förut upplevt den dunkla övergivenheten, aldrig en enda kväll då jag kom hem ensam. Nu gick vi genom vardagsrummet, som också var barnens rum, där en del leksaker låg kvar som jag hade tänkt städa undan innan de kom tillbaka. Det var redan då som att gå på ett museum där man inte borde ha fått röra sig om natten. Nina pratade hela tiden som om hon inte alls hade varit en sammansvuren utan en oskyldig flicka. Jag fick lov att kyssa henne, också för att hon skulle hålla mun.

Den natten fick jag ingen sömn. Också om sängen var bred var den alltför smal för oss båda. Hon låg där och ännu i sömnen makade hon sig närmare mig medan jag flyttade undan och lät lakanet tvinna sig mellan oss till en gräns som hon flera gånger sträckte sig över. När jag var säker på att hon sov igen förde jag försiktigt över hennes arm på hennes sida om gränsen men där hölls den inte länge.

Jag steg tidigt upp och satt i köket men jag kunde ju inte försvinna så länge hon låg och sov. När jag sedan måste väcka henne, jag påstod att jag måste till mitt arbete, så var det svårt att få liv i henne. Det var som om hon var skapt för att ligga och inte för att stå. När jag väl hade fått henne på fötter och nästan hade sköljt hennes ansikte i badrummet tyckte hon att det var så härligt. Natten hade varit så härlig, inte sant Jesper? Sen följde hon med mig till stan och lovade äta lunch med mig och vänta på mig när arbetet var slut.

På dagen gick jag och köpte ett tält. Det var klart att jag inte kunde bli av med henne. På kvällen ställde jag upp det på en strand på Drumsö och vi lyckades bra för vi hade båda varit scouter. Sen flyttade jag in där och lät det gamla vara.

Jesper reste sig och stod en stund med ryggen åt medan han med ena handen jämkade sina byxor uppåt, sedan böjde han sig med möda mot golvet efter tomflaskorna och vandrade iväg mot köket. När han kom tillbaka hade han bara en flaska med sig.

— Du sade ju fem flaskor, sa han när han vände för skrivmaskinen.

— Ta hur många du vill, sa Britt, men borde du inte kissa emellan.

Jesper vinkade avvärijande. Han hade ett märkligt sätt att vinka, han förde handen framför ansiktet ungefär som om han hade sopat undan spindelväv.

— Senare, sa han, senare.

Men Britt var inte nöjd med historien. För hennes del var den inte slut.

— Men barnen då, Jesper.

— Hon var ju själv ett barn för fan.

— Men du hade ju i första hand ansvar för dina egna barn.

— Man kan inte gå och lägga sig med en annan kvinna och sedan fortsätta hemma som om ingenting hade hänt.

Det följde en lång tystnad som Britt inte kunde bryta därför att han talade ur en annan värld. Hon iakttog hans fingrars rörelser framför ansiktet och förstod inte vad han hade sagt.

— Det finns de som tror att det som man gör inte har någon betydelse, sa han. En av mina vänner kom ner till Arenys med någon kvinna medan hans fru satt hemma i Finland. Vet du vad jag sade när de försökte sticka sig in hos mig? Dra åt helvete, sa jag. Stick!

Han vände sig mot henne. Flaskan dinglade vid halsen i hans ena hand, han satt böjd med armarna mot knäna.

— Har du någonsin? frågade han och såg uppmärksamt på henne.

— Har jag någonsin vad? sa hon.

— Hade du någon gång någon annan?

Hon skakade på huvudet.

Han lutade sig tillbaka och sträckte ut benen.

— Där ser du, sa han. Ni hade ett verkligt äktenskap. Det såg man på er.

— Nog hade det sina sidor, sa hon.

— Prata inte skit, sa han. Du vet vad jag menar.

Britt reste sig och steg försiktigt över hans ben och gick till köket. Hon öppnade kylskåpet och kom till dörren med en flaska i handen. Hon höll fram den mot honom.

— Vill du ha en till innan vi går ut, sa hon.

Han skakade på huvudet.

— Jag kan ta en om du stannar länge borta.

— Nej, du kommer med Jesper. Du kan ta den i fickan ifall du skulle bli törstig.

Han reste sig och kom muttrande och småsvärande mot henne och gav henne tomflaskan när han gick förbi på väg mot toaletten. Där inne stannade han rätt länge.

— Då går vi då, sa han när han kom ut snyggt kammad och prydlig på allt sätt.

Ännu i dörren vände han sig om och grimaserade kritiskt och granskande mot toalettspgel. Han sträckte ut handen och tog emot flaskan som hon räckte honom och stack den i fickan.

— Nej för helvete, sa han och tog upp den igen och ställde den på tamburbordet.

Han vinkade till den som till ett barn när han följde henne ut.

I bilen frågade han vart de var på väg.

— Du för mig väl inte till någon konsert? sa han.

Hon smålog och skakade på huvudet.

Han såg en båt som kom brusande ut ur viken, saktade in och föll ner och långsamt försvann under vägen. Den kom fram igen på andra sidan, sparkande mot vattnet tills den höjde sig och fritt kunde pila vidare mot öppna vatten.

— Det ser kallt ut detdär, sa han.

Hon kastade en snabb blick åt höger.

— Det är varmt i kväll.

— Du vet inte vad varmt är.

Han fiskade fram en cigarrett och stack den i munnen. Medan han grävde efter tändstickor tryckte hon in tändaren. Han vevade ner fönstret.

— Jag skall försöka hålla röken utanför, sa han.

— Tack, sa hon.

Han såg på henne. Hon log inte mot honom utan mot något inne i sig.

— Jag undrar, sa han.

— Vad då?

— Vad du har hittat på.

Hon vek av och körde ner förbi hamnbassängerna och skeppsdockan mot Eira.

— Där, sa han och pekade mot vänster, där låg min reklambyrå.

— Vill du se den?

— Nej, sa han, men kör upp till vänster och till Rödbergsgatan.

Det gjorde hon och vid Albertsgatans hörn såg hon frågande på honom men han tecknade åt henne att fortsätta. Hon lät bilen rulla långsamt vidare för den svagt sluttande backen. Inte ens parkeringsplatserna var upptagna.

— Här! sa han. Jag tror att det var här som Kossus bageri låg i ett lågt trähus med en guldkringla som hängde ut över gatan.

— Skall vi stanna? frågade hon.

— Nej, fortsatt dit du först var på väg.

Hon tog sig ner till Nylandsgatan och körde mot Skillnaden. Vid Dianaparken stannade hon för rött ljus.

— Där inne på gården var det som Charlotte blev övergiven av sin pappa, sa han och pekade på det stora hörnhuset.

Han lade armen över ryggstödet och lutade sig bakom Britt för att kunna se medan hon svängde och körde ner för Skillnadsbacken.

— Det var försäkringsbolaget Kalevas hus. Nu kan vi åka hem.

— Tycker du? sa Britt. Vi har inte börjat än.

— Vart var du först på väg? frågade han.

— Bara runt Brunnsparken som en inledning, sa hon. Hon smålog igen och roade sig ordlöst i den glesa kvällstrafiken. Han satt tyst och såg uppgivet på Finlandiahuset och träden i parken. Då hon vände ner mot Tölöviken och han såg raderna av bilar vid strandserveringen kvicknade han till och kastade en snabb blick mot henne som hon nonchalerade. Han sjönk ner igen. Hon fortsatte under järnvägen och upp förbi porten till Borgbacken och in bland gator som han inte visste namnen på. Först på en stor parkeringsplats stannade hon.

— Nu är vi framme, sa hon och öppnade sin dörr. Han

steg ut och såg sig misstroget omkring. Hon tog honom under armen och förde honom i samma riktning som alla andra gick. Han sade att det blåste kallt och att det bara var strumpbyxorna som dolde hur blåfrusna kvinnornas ben var.

— Du kan inte ta ansvar för alla kvinnor, sa hon och kramade hans arm.

— Är det hit vi skall? sa han framför ingången.

Bra!

Och hur bra hon hade valt det fick hon erfara. Han stannade en stund vid tävlingsbanan för bilar men beslöt sig för att inte köra. Hans axlar tålde inga stötar. De våldsamma slänggungorna i form av raketer såg han inte ens åt och de höga ropen ur skyn fick honom inte att titta upp. Varje gång hon stannade och ville se på någonting kände hon att han ville vidare. Inte ens vid utomhusarenan fick hon honom att slå sig ner. Hon satte sig på en bänk men han förblev stående. Högt uppe i en svajande mast sträckte sig någon ut på raka armar som en flagga i hård vind.

— Se! sa hon.

— Jo, han är bra. Jag kan komma tillbaka hit om du vill bli här.

Hon reste sig och följde med honom och för att döva sitt samvete förde han henne till en kiosk och köpte mjukglass.

— Berg- och dalbanan, sa hon, och pekade med glasstruten mot den dundrande träställningen inhöljd i ett pärlband av lampor.

— Jo, sa han. Skall vi gå.

Hon började ana vart de var på väg. Det var också svårt att märka att han skulle ha haft svårt att gå. Då vägen började slutta ner mot spelhallarna slog han av på takten och lösgjorde sin arm ur hennes grepp och tog fram sin plånbok som han öppnade.

Britt såg att den var välmatad med sedlar. Han tog en

hundramark och gav plånboken åt henne.

— Håll den här, sa han, och du ger den inte åt mig förrän vi är ute härifrån.

— Bra, sa hon och lade den i sin väska.

— Jag menar vad jag säger, sa han. Också om jag börjar slåss med dig så ge den inte.

— Aldrig, sa hon.

— Hej då, sa han och skyndade ner till växelkassan. Britt stannade ett stycke ifrån. Han var glad och livlig där han stod och köade för sina spelmarker och pratade med folk omkring honom som med gamla bekanta. Ögonblicklig vänskap tycktes uppstå mellan honom och en något berusad man som utmanade och störde alla efter bästa förmåga. Kaka söker maka, tänkte Britt, men Jesper såg inte förfallen ut. Det var spänst och resning i honom som om han var på väg att lägga ett Casino för sina fötter. Då hans nya kumpan sträckte fram näven för att tigga ett par spelmarker rufsade han bara om hans hår och klappade honom på kinden och gick till första spelbord. Den andra såg väldigt nöjd ut och ropade ett skällsord efter honom. Jesper viftade bara med handen. Britt var fascinerad.

Framme vid spelbordet trängde han sig till första ledet. Hon såg bara hans mörka lockar och kunde av axlarna som sköt upp sluta sig till att han lutade sig med bägge händerna mot bordet. Tydligen gjorde han inte genast någon insats. Han såg sig om på medspelarna och rätt länge tittade han på spelledaren. Han petade sig lätt i näsan medan han gjorde det. Tydligen väntade han på att de viktiga vid bordet skulle märka att någon hade kommit.

Spelledarens blick började flacka. Det var inte en ung kvinna som på restauranger utan en stadig man som oberört rakade in marker och slängde ut vinster så de landade precis där de skulle. Jesper gav sig inte förrän han hade gläntat på oberördheten. Av hans rörelser såg hon när han började

spela. Han sträckte sig ganska långt fram och gjorde sin insats, eller sina insatser. Kände hon honom rätt så var de flera. Det var en stunds tystnad vid bordet och så började spelledaren raka in marker. Han såg på Jesper som fångade in hans blick och höll den under hela den stund han tydligen slängde iväg en ström av marker till honom. Utan att sänka blicken nickade Jesper när det räckte. Han gjorde nya insatser och folk rörde på sig för att se honom bättre. Spelet hann inte förlöpa många omgångar innan det var klart att det bara fanns två vid bordet, spelledaren och han. De andra spelade inte, de gjorde bara insatser. Lade sina marker och såg dem försvinna och avlägsnade sig själva till andra nöjen.

Om en stund började Jesper se sig omkring. Han avbröt inte spelet men såg sig snabbt om som om han hade sökt henne. Hon gick närmare, hon trängde sig ända fram så hon kunde se högen av spelmarker framför honom och ryckte honom i ärmen.

— Bra, sa han. Öppna din väska.

Hon stod där tryckt mot honom med öppen väska och såg honom ösa in sin vinst.

— I Baden-Baden skulle vi vara rika nu, sa han.

— Sluta nu Jesper, viskade hon.

— För fort bort dem, sa han. Växla dem och ge inga pengar åt mig.

När hon kom tillbaka från kassan hade hon gömt sedlarna i sin väska och höll den i ett fast grepp under armen. Jesper lösgjorde sig samtidigt från sitt spelbord steg för steg utan att kunna slita blicken från skeendet på gröna duken. Hon stannade några steg ifrån honom och vinkade för att påskynda avskedet från spelet.

— Hur vinner du sådär mycket? frågade hon när han var alldeles nära henne.

Han lyfte handen och pekade uppåt med fingret.

— Det är ju farligt, sa hon. Du får sluta med detdär. Man

ser på dig att du inte hör till dem som skall spela.

— Vad menar du att en författare skall försörja sig på då? Va?

— Stipendier, sa Britt.

— Ha ha, jag är femtio år. Stipendier har det funnits bara ett par år.

Han spanade omkring sig och fick syn på en rad enarmade banditer.

— Jag skall prova dedär, sa han. Du kan gå och skaffa några papperspåsar.

Hon lät honom vara den herre han var och gjorde som han hade sagt. Hon fick leta ganska länge innan hon fann en kiosk där man var villig att avstå ett par påsar. När hon sedan hittade tillbaka till räcket med automater såg hon en märklig syn. Allvarliga kvinnor och små pojkar stod och ryckte i handtaget till var sin automat men Jesper trakterade tre. När han hade matat den ena och ryckt i handtaget så rasslade det i den andra och plingade det i den tredje. Hans byxor hade åkt ner så att grenen var nästan vid knäna och när det knäppte till i den första och den också började rossla fram pengar som om den ville tömma sig en gång för alla kastade han en förtvivlad blick över axeln. Britt rusade fram med påsarna och tillsammans tömde de automat efter automat på vad de hade spytt ur sig. Tanterna vid de andra apparaterna drog i sina handtag och såg på dem. Det var klart att de skulle slåss om Jespers enarmade banditer så snart han hade slutat.

Jesper ställde ner sina två påsar på marken för att hissa upp sina byxor.

— Jag har såna massor med pengar i fickorna, sa han.

— Det är ju alldeles otroligt, sa hon.

Han släppte greppet om bältet och pekade igen uppåt. Han gjorde det inte som en evangelist utan som en som vet.

— Som om du aldrig skulle ha förlorat, sa Britt när de

gick iväg.

Han bar två påsar och hon en påse och sin väska.

— Nog har jag förlorat, sa han. En gång en bil, en fin sportbil, men den var Ninas. Du kan tro att hon var förbannad.

Han skrattade.

— Men det var för länge sen.

När de steg ur Britts bil bar Jesper själv sina påsar och han bar dem i famnen för att de inte skulle rämna av tyngden. Britt öppnade dörren för honom och han märkte inte ens den väntande ölfaskan på tamburbordet utan gick raka vägen till sitt bord vid soffan och ställde försiktigt ner sin vinst där. Han stod ett ögonblick och såg på den som på ett dyrbart byte och gned händerna mot varandra som den allra rikaste människan i världen.

— Nu skall du få mat, sa han när han hörde Britt bakom sig. Har du någonting i skåpet?

Utan att invänta hennes svar gick han till köket och böjde knä framför kylskåpet. Han hittade en burk sardiner, oliver, ägg och resterna av en broiler.

— Fint, sa han. Du kan börja duka.

Han stod länge och mixtrade vid spisen under djup tystnad och hans främsta redskap var den tunnbottnade stekpannan med långt handtag som Britt själv nästan aldrig använde. Hon ställde sig vid dörren och såg på honom, hur han tittade i pannan, petade med en gaffel, höll handen vid näsan och viftade bort henne när han anade att hon tänkte säga något.

— Du kan dricka vitt vin, jag tar öl, sa han.

Då vågade hon sig in i köket försiktigt undvikande att snudda vid honom för att inte avleda någonting av hans inspiration.

Hans kokkonst krävde orimligt mycket tid i förhållande till de fattiga ingredienserna. En del av sin väntan använde

hon till att göra sig vacker. Han var hårälskare, en gång hade han sagt att det enda han visste innan han gifte sig var att hans fru skulle ha lockigt hår, alltså borstade hon sin kraftiga man tills den stod tung och guldglänsande kring hennes huvud. Hon roade sig också med att sätta litet färg på ögonlocken, men läpparna lät hon vara som de var. När hon kom ut ur badrummet gnolade han och det betydde säkert att han nalkades slutet av sitt verk. En sista gång rättade hon till håret framför tamburspegeln och då ropade han och undrade var tusan hon höll hus.

Han väntade vid hennes plats med stekpannan i handen och serverade henne genast då hon hade satt sig.

— Dethär måste ätas varmt, sa han och förde över resten på sin tallrik.

När han slog sig ner för att äta hade han ögon bara för sin tallrik. Med blicken vandrade han omkring sin rätt och petade litet i den och doftade på den innan han tog den första munsbiten.

— Mmmm, sa han, och tog en bit till. Mmm.

Han begick någotslags dialog med sardinerna, äggen och oliverna som om han tog för givet att de trivdes tillsammans såsom han hade bäddat för dem och såsom han hade smort dem med oljor och krönt dem med väldoft.

— Mmm. Vad sägs? Säg ingenting, ät!

Och Britt åt, mera fascinerad av hans kärlekshistoria än av det hon kände på tungan.

— Skål Jesper! sa hon.

Han höjde blicken från tallriken utan att räta upp sig ur sin tillbedjande ställning och såg på henne som en präst på en turist i templet. Utan ett ord höjde han sitt glas och tog en snabb klunk och ställde ner det igen.

— Det måste vara varmt, sa han. Det är ingenting när det svalnar.

Hon böjde sig för mästaren och hängav sig också hon åt

det som var menat att vara en munnens milda orgie. Först då tallriken var renäten lutade han sig tillbaka och lösgjorde servetten som han hade haft instoppad under kragen och torkade sig omsorgsfullt om munnen. Han betraktade de små fläckarna på servetten som man i upphöjda stunder betraktar tecknen på förgängligheten hos allt jordiskt.

— Tack gode Gud för maten, sa han.

Efter denna strålande supé satt de i lugn och ro kvar vid bordet och berusade sig själva och varandra, hon med vitt vin och han med varvtals konjak och varvtals öl. När han skämtade och hans bruna ögon vilade på henne fulla av beundran förstod hon att det var sant som han sade, att det kunde bli ett problem när alla kvinnor ville gifta sig med honom. Han var en man, en verklig man som kunde få en kvinna att känna sig omringad, fångad och nedlagd.

— Du är farlig du Jesper, sa hon och skrattade.

— Det är klart det, sa han och nickade nästan omärkligt mot sängkammaren.

— Männe du inte har det bra som du har det, sa hon. Han sträckte sig fram och klappade henne på handen.

När natten som aldrig infann sig med mörker nästan var slut och Britt diskade och såg ut genom fönstret på det varma sken som redan berörde husväggarna och glänste i fönstren satt Jesper ännu i soffan och räknade sina rikedomar.

— Sexhundra mark, hörde hon honom säga.

Hon gick till dörren och såg honom kupa händerna om en pyramid av slantar.

— Och så har du tre hundra mark i min väska, sa hon. Han lade sig belåtet tillbaka på soffan och drog en filt över sig och knäppte händerna över bröstet.

— Skall du inte tvätta dig innan du lägger dig? frågade hon.

Han bara viftade med ett par fingrar på de knäppta hän-

derna. Hon hade en fullständig överblick av hela mannen och hela hans livs samlade rikedomar, en hög nyss förvärfvade pengar och en plånbok som för tillfället var ganska tjock. Vid hans fötter stod väskan med vad den kunde innehålla av skrivna papper och kanske andra bilder än av dottern, kanske av sönerna. Han rörde läpparna och han såg lugn och lycklig ut. Hon väntade.

— Sa du tack för pengarna? frågade hon då han vände sig på sida.

— Jag bad Gud som haver, svarade han.

När hon senare gick genom rummet på väg att lägga sig hade han redan somnat. Flera gånger under de få timmar hon hade på sig att sova vaknade hon av att han jämrade sig och ropade till som ur mardrömmar.

På morgonen när hon steg upp satt han redan vid bordet. Pengarna hade han städat undan och han satt med papper och penna.

Andra kapitlet

Betyget från konditoriet i Ekenäs hade ganska litet värde i Helsingfors. Hans nya principal Juslenius lät honom börja från början som lärling och först tyckte Kossu att han lika gärna kunde ha arbetat hos en vedhandlare, så mycket fick han såga och hugga. Men han hade bostad. Han fick sova i bageriet och det var bra för honom som var nyinflyttad även om han inte hade någon vrå för sig själv. Han övernattade bland bakborden tillsammans med Felix, som blev hans vän och Karl-Oskar, som han helst undvek.

Den här söndagseftermiddagen i början av oktober år 1896 stod Kossu på gatan utanför bageriet. Han hade provgått sin nya spatserkäpp upp till hörnet och tillbaka och känt den knastra i sanden, för så torrt var det ännu och solen var varm som om sommaren. Då Felix kom ut med sin stora rosett, som han hade tillbringat så mycket tid med att knyta, gav Kossu den gyllene kringlan ovanför sitt huvud en avskedsknäpp. De var bagare som skulle ut på stan och inga busar som höll till nere vid hamnen. Det var Karl-Oskars regioner.

Felix och Kossu gick alltid i samma riktning, ner mot den verkliga staden med höga stenhus och välklädda människor. Någon gång hade de roat sig med att hoppa upp på spårvagnen och följa med ända fram till teatern men det var det ingen nytta med. Snabbare kom man i alla fall inte fram, och fram, det var denna gång Esplanaden. Det var där käppen skulle gås in och bli en naturlig del av hans spatsrande

jag.

Felix hade andra intressen. Han ville spana in fruntimmer som han kände, servererskor från Catanis eller studentmat-salarna, sådana som han hade haft tid på sig att bli bekant med.

De gick längs Södra Esplanadgatan och utan att de hade kommit överens om det, visste de att det var torget och sku-torna och glassen som var det första målet. Där nere kunde finnas någon skuta hemifrån, från Ekenäs eller Borgå. Offi-ciellt var de alltså, om någon hade frågat dem, ute på stan för att uppfånga nyheter. Nere på andra sidan den breda parken rörde sig mycket mera människor. Svarta cylinder-hattar blänkte i solen och de kunde redan på avstånd se att somliga av herrarna därnere var så tjocka att de inte alls borde ha rört på sig.

— Vi går tillbaka på den sidan, sa Felix.

— Då får du ta käppen, sa Kossu.

— Aldrig i livet, sa Felix.

Nere på torget utanför societetshuset åt Kossu sin glass lutad mot handen och sin spatserkäpp som om de tillsammans hade varit en ståstol. Felix strök nere vid båtarna utan att få höra några nyheter som var värda att berätta. Vid kapellet hade musiken inte ännu klämt i, men stadsbor och barn började dra sig mot estraden.

Det blev dags för det stora försöket, att spatsera med käpp på Norra Esplanadgatan bland professorer och läkare, studenter och skolelever. Strömmen vände vid bokhandels-hörnet och gick tillbaka mot Runeberg och vidare. Kossu tvekade och sög på sin glass i det längsta.

— Du måste ju se dig om i världen, sa Felix upp-muntrande, och kasta dig in i elegansen.

Kossu sträckte sig, torkade av sina fingrar på näsduken och började gå. Det knäppte rytmiskt i gatstenarna när han sneddade över torget mot hörnet där herrar vände åter mot

solen och lyfte glänsande hattar mot varandra.

Hans takt var för snabb för alla dem som strosade fram och han fick lov att lugna sig, se ner i marken på sina fötter och andras, och först lära sig gå innan han kunde börja tänka på sin käpp och dess svängningar. Men det gick och han vann sin säkerhet på ett halvt kvarter.

— En sån där hatt skall jag ha, sa han lågmält åt Felix och pekade med käppen på en ljust grå knall.

— Det skulle vara fashionabelt, sa Felix, som tänkte bli konditor och också behövde övning.

De gick över gatan till jättehuset som sträckte sig nästan så långt ögat kunde nå och höjde sig upp över stadens djärvaste drömmar.

— Där finns över fyrahundra rum med kakelugn i varen-da ett, sa Felix. När de byggde det så var det en karl som föll ner från tredje våningen. De slogs däruppe men han hann sticka kniven i den andra innan han föll.

— Slog han ihjäl sig?

— Nej, ser du asfalten ger efter. På sommarn när det är het sol så blir den alldeles mjuk.

— Inte var här väl asfalt när de byggde, sa Kossu.

Felix som gick ut på butikssidan av trottoaren hade spanat in två fruntimmer som inte nödvändigtvis hörde till den förnäma världen. De promenerade litet längre fram och det fanns någonting i deras sätt att ibland luta sig mot varandra och byta några ord som var så helt och hållet förtroget. Han ryckte Kossu i ärmen och lotsade honom förbi herrarna framför dem. Några steg föll de in i den allmänna lunken och så gjorde han igen en snabb framryckning och en till, till dess de nästan trampade flickorna i hälarerna. Den ena av dem vittrade de ungdomliga jägarna, det såg man på hennes rygg som spände sig för att hindra henne från att se sig om.

Kossu njöt av de långa kjolarna som nästan vidrörde trottoaren men som slängdes så vackert av de små nätta kängor-

na och gungade i böljande vågor ända från höfterna som han tydligt kunde se under kapporna. Hans blick gick från den ena midjan till den andra i takt med hans steg och kappens rörelser. Inom sig kände han att det inte kunde vara så, att han måste besluta sig och hålla fast vid sitt val även om det ansikte hon erbjöd då hon vände sig om vore förfärligt. Båda kunde han inte få, det skulle också Felix se till.

Han valde henne som gick rakt framför honom. I tankarna var kappen ett hinder när han ville stryka henne med händerna över kapuschongen som föll så mjukt över hennes axlar. Den andra hade puffärmar som inte alls var så vackert och en duk som hade glidit ner i nacken. Hans flickas hår föll i mjuka vågor över kragen under hattens vida mjuka brätten.

Felix kilade iväg förbi dem och Kossu följde honom utan att ens se åt sidan då han strök tätt förbi sin kvinna. Efter några steg gav Felix honom en knuff.

— Hon tittade på dig, sa han.

— Vilkendera?

— Hon till höger, hon som gick framför mig.

Kossu sneglade över axeln och såg ett leende ansikte. Det var ju Selma. Han såg en gång till och hon blinkade med ena ögat och såg frågande på Felix. Han vinkade åt henne i smyg med den hands fingrar som höll kappen och lutade sig mot sin kamrat.

— Jag känner henne, sa han.

Felix vände sig alldeles öppet om.

— Nu går de över gatan, sa han. Vi går också.

Det var i höjd med Runeberg.

På andra sidan gatan, under träden, kom de överens om att snabbt gå vidare till vattenkiosken och ta sig en Fontana. Där kunde de stå när flickorna kom förbi.

— Selma är intresserad av dig, sa Kossu när de ökade på takten.

Pojkarna stod vid kiosken när flickorna kom gående. De gick väldigt långsamt och solen lyste dem rakt i ansiktet. Felix intog en behagfull ställning med armbågen lutad mot den glänsande disken medan Kossu stod mera uppsträckt och osäker. Den okända såg inte ens åt deras håll, hon lyssnade på Selma som höll henne under armen och ivrigt pratade i hennes öra. Hon log litet. Klokt liksom. Hatten skuggade hennes panna och ögon. Dem hade Kossu velat se för det var det enda han ännu var osäker på. Kindernas mjuka urgröpfung kysste han redan och han kunde känna hennes raka näsa mot sina fingrar. De gick redan förbi och han kunde se hennes profil då Selma stannade som om hon först då fått syn på dem.

— Kossu, sa hon, hej!

Hon kom fram till dem och drog den andra med sig och Felix rätade upp sig i en mera samlad ställning. Han presenterade sig och Selmas väninna hette Augusta. Alldeles kort såg hon Kossu i ögonen då hon hälsade. Sedan tog hon något steg åt sidan och började söka bland det kiosken hade att bjuda. Hon gjorde sig ingen brådska utan väntade väl bara på att Selma skulle bryta upp igen. Men det gjorde hon inte. Selma erövrade Felix, just som hon alltid brukade göra sådant, med stora ögon och läppar som log brett då de hade sagt något.

Augusta sökte någonting som kiosken inte hade. Kossu såg på en liten blå halsduk som hängde ganska löst fladdrande där man brukade ha en brosch. Den sade någonting om henne, liksom också den alldeles tunna lilla kedja hon bar om halsen. Plötsligt upptäckte hon honom igen. Han fick en alldeles kort blick.

— Gratulerar, sa hon.

Han såg frågande på henne.

— Gratulerar, sa hon en gång till och nu såg hon på honom som om hon hade talat om något som var uppenbart

för alla.

— Till vad då? sa han.

— Till den fina käppen, med silverknopp.

Han smålog en aning generat och höll upp käppen mellan dem. Knoppen glänste.

— Jag köpte den just, sa han.

— Det tycker jag om, sa hon. En man skall ha stil. Jag hörde att du är från Ekenäs. Jag är från Snappertuna.

— Neej, sa Kossu.

Det fick han inte att stämma och hennes sätt att tala var så fint. Det fanns ingen dialekt i det.

— Hur så nej? Jag har varit här i sju år. Du satt ännu och metade på bryggorna när jag for till huvustaden.

— Och nu har du blivit en fin fröken.

— Jag är bagerska, sa hon. På Uleåborgska.

Augusta strök över kappan med en gest som han kände igen. Han höll upp handen och blåste som i mjöl.

— Och du är lärling på Juseliuska, sade Selma åt mig.

— Det är hårt, sa han.

— Och lättare blir det inte förrän du är din egen, sa Augusta.

Vinden drog igenom de späda träden och rasslade i de få gula löv som återstod. Augusta petade in den ljusblå halsduken och knäppte igen kapuschongen. Hon flyttade litet på sig för att bereda plats för två småpojkar som försökte tränga sig fram till disken. Vuxna människor gick mest till kapellet för att där släcka sin törst. Felix ställde ifrån sig sitt för länge sedan tomma glas.

— Nu går vi och hör på orkestern, sa han.

— Jo, sa Selma.

Långt borta kunde de höra att militärmusiken hade brakat lös. Det hade uppstått rörelse i parken åt det hållet. Selma tog Augusta under armen.

— Kom nu, sa hon, kanske ryssen är där.

Augusta gjorde sig irriterat lös.

— Honom kan du sluta upp att prata om, sa hon. Det är inte roligt längre.

— Vi går väl i alla fall, sa Selma.

— Ni kan gå, sa Augusta. Jag tänker gå hem. Jag tycker att det är kallt.

Felix och Selma gick utan att tveka, de vände sig om ett tag och vinkade och började sedan halvspringa som man kunde göra på parksidan av Esplanaden. Kossu stod kvar och då Augusta frågade honom om han ville följa henne gjorde han det gärna. De gick tillbaka över gatan och då hon tog honom under armen var han nästan säker på att någon skulle se honom och börja prata och att mästarn skulle göra skoj av honom som hade spatserat med ett fruntimmer mitt på gatan.

Tredje kapitlet

Kossu var så förvirrad över att det var en riktig kvinna som höll honom under armen och inte någon av hans vanliga lek-kamrater, att han inte visste ordet av innan han stod framför dörren som hade slutit sig bakom henne. Först då märkte han att det var han som hade talat hela vägen och att hon inte hade sagt någonting alls.

Det han hade talat om var sångfesterna och kvällarna med deklamation och musik i Helsingfors och till allt det hade hon haft ingenting att säga. Hon hade gått tyst vid hans sida tills hon plötsligt hade stannat.

— Här bor jag, hade hon sagt.

Det var en väldig trappa in till ett stort hus på Andrejgatan.

— Du kan hålla upp dörren för mig om du vill.

Hans sista minne av henne var att han höll bronshandtaget till paradingången i sin hand medan hon med ett småleende svepte förbi honom och han lät dörren falla igen efter henne.

Den trappan besökte han ofta, eller rättare sagt, under de närmaste veckorna efter mötet med Augusta strök han ofta förbi på andra sidan gatan om kvällen. Det hade blivit en ritual för honom att utan hopp men ändå med en förvissning slå en sväng förbi hennes hus. Om det inte var för sent kunde han utsträcka sin kvällspromenad ända till Uleåborgska för att se om hon kanske hade fått lov att arbeta över på sitt

bageri.

Felix brukade tillbringa sina kvällar hos Selma och Karl-Oskar var ofta hos kvinnor av annan sort, sådana som det inte var någon brist på i Rödborgen, varken svenska eller finska. Kossu hade därför ganska mycket tid att sitta ensam i ett tyst och tomt bageri och han satt ofta med penna och papper och försökte skriva eget, eller bara skrev av. När han blev trött lade han sig och drog filten över huvudet för att hinna somna innan de andra kom och vara någotsånär utvilad vid den obönhörliga väckningen klockan två. Verklig otur hade han när Karl-Oskar kom innan han hade hunnit städa undan sina papper.

— Vad Satan har du skrivi nu igen?

Han löste upp livremmen redan vid dörren och lät buken svälla ut som en ballong. Sen gick han fram och ryckte till sig Kossus papper och började deklamera högt och med dålig innantilläsning.

»Du är en gäst vid andras bord
En främling på den vida jord
Din fot har fått ett fäste
Du fått ett arf som dig tillhör
Att strida och arbeta för».

Kossu ställde sig framför honom med utsträckt hand och stod där tills han fick sin vers tillbaka. Han sade ingenting, tog bara sitt papper och vek ihop det med ett skarpt veck. Det var menat för andra ögon om det nu inte hade blivit hopplöst besudlat.

Det gick veckor innan han mötte henne igen men hans bild av henne var mycket klar. Den blev enklare och tydligare till sin mening var gång han kallade fram den. Det var hennes ansikte han såg, alltid på samma sätt. Han fick en kort all-

varlig blick och en blå liten duk fladdrade som en låga under hennes hals som var prydd med en tunn, tunn kedja. Han hade så gärna önskat att blicken hade varit mera kärleksfull eller mera glittrande glad, men det stod inte i hans makt att förändra den. Hennes ögon var fästpunkter och det var med uppmärksamhet som de såg på honom. Ansiktet däremot var mera följsamt, han kunde ana tinningarnas båge under lockarna och skönja kindernas känsliga linje.

Han följde med Felix till Selma för att kanske få tala om henne. Fina satt tyst och sydde och sade just ingenting. Elin var ute som vanligt på något nöje och Felix låg och halvsov med huvudet i Selmas knä. Hon strök honom över håret och böjde sig ibland ner och kysste honom utan att få mera liv i honom för det. Av ren ledsnad riktade hon sina stora ögon mot Kossu. Hon anade hans bekymmer.

— Du är söt Kossu, men hon är för gammal för dig.

Han försökte försiktigt höra sig för. Det var så svårt att förstå att en kvinna som Augusta hade fått gå en enda dag oupptäckt. Selma bara skakade på huvudet.

— Men dendär ryssen då?

Selma såg honom övertygande rakt i ögonen.

— Var inte dum nu.

Felix var sen och var alltid trött. Varje mellanstund lade han sig att sova och Kossu kastade sig han också, men bara för att drömma. Mästarn gjorde skoj av dem båda. En gång hämtade han Elin ute i butiken och bad henne väcka dem med en kyss.

— Börja med den som bara låtsas sova, sa han, för det tar längre tid.

Och så kom det sig att Elin kysste honom innerligt medan han låg och tänkte på Augusta. När det blev Felix tur bara torkade han sig om munnen och steg upp, men Kossu hade råkat ut för en förvirring. Flera gånger under eftermiddagen

gick han fram och gläntade på dörren till butiken och fick ett småleende. Och det var ju bara hon, Elin som han kunde utantill, som han brukade prata med och som försökte lära honom att dansa vals såsom helsingforsfröknarna ville ha det.

Henne träffade han igen på lördag. Han gick som vanligt i god tid till soarén och väntade inte på Felix som denne hade bett honom göra. Han var inte längre beredd att försöka befria Felix och Selma från Fina och att uppoffra sig själv till priset av att komma för sent. Det kunde ju hända att hela kvällen började med deklamationen.

Kossu var ganska högtidlig när han steg in i salen. De flesta andra pojkar och flickor stod i den breda trapphallen eller uppe på avsatsen framför ingången och firade en sorlande ledig kväll. De skulle nog bli injagade de också, men då hade Kossu redan frivilligt satt sig på femte stolraden från podiet i mitten. De breda damer och beställsamma herrar som satt på de främsta raderna och ideligen vände sig mot dörrarna och bruset av röster intresserade honom inte alls. Han beklagade bara att han inte hade ett eget programblad att studera medan han väntade att veckans höjdpunkt skulle börja och mäktiga men också ljuvt viskande ord skulle smeka hans öra. En som satte sig bredvid honom lät honom kasta en blick i sitt program. Efter tre folkvisor av F. Mendelssohn följde Deklamation av Skådespelare Herr Adolf Berlin.

Elin gick givetvis miste om programmet. Hennes liv var för kort, ungt och dyrbart att offras på konstens altare då lågan själv slog emot henne på så många andra håll. Då hon kom hade dansen redan pågått en stund och trappan var igen full med pojkar som hellre rökte än de lärde sig den tyska polka som dundrade på inne i salen. Kossu stod uppe på avsatsen. Han spanade efter henne.

Elin kom därnere och klädde med kvicka rörelser av sig

kappan. Hon tog de första trappstegen med snabba steg, men sen lät hon sig hejdas nästan av varje klunga pojkar och i varannan kände hon någon som hon klappade på kinden eller nöp där hon kom åt. Leende ansikten såg upp efter henne när hon ändå rätt snabbt, trappsteg för trappsteg, kom närmare musiken och dansen. Håret var rufsigt och mörkbrunt och föll i lätta slingor över pannan och nacken. Hon såg upp och märkte Kossu. Hennes leende var ingen konst som Selmas. Det var ett ljudlöst skratt helt enkelt. Hon vinkade. På de allra sista stegen tog någon tag i hennes hand så hårt att hon inte kom vidare. Skrattande sträckte hon sin bara arm mot Kossu och klippte med fingrarna för att han skulle gripa tag innan hon förlorade balansen.

Den första valsen med Elin var alltid bäst av dem alla, hon följde honom så lydigt och snällt när han svepte ut. Men när hon tog ett stadigt grepp och började visa sin vilja, då kom han av sig och snubblade fram utan någon takt. Om han bara själv fick leda så fick han hela dansen att gunga som en mjuk och härlig våg, men när hon började ge lektioner så var det slut på njutningen. Och ändå höll han ut. Han höll ut därför att hon mellan danserna var så trevlig och för att hon alltid lade armen om hans liv och höll sig helt nära honom när han banade väg genom trängseln.

— Och hur har du det med Augusta nu då? frågade hon.

Han som inte kunde se hennes ansikte visste inte om hon gäckades med honom.

— Jag vet inte, sa han. Jag har nästan glömt hur hon ser ut.

— Har du glömt henne? sa Elin. Det kanske är bäst.

Folk trängdes omkring dem och de kom några steg ifrån varandra. Hon vinkade åt någon och smålog mot en annan, alldeles som om det de hade pratat om bara hade blivit lig-gande.

— Jag har inte sett henne, menar jag, sa Kossu, när de

igen föstes ihop.

— Men gör någonting åt det, sa Elin.

— Om jag skulle skriva ett brev?

Elin skrattade och strök honom över kinden.

— Kossu, du skall kyssa henne.

Han drog sig litet tillbaka.

— Dig får vem som helst kyssa, sa han, men inte henne.

Elin tog ett grepp om hans näsa och nöp till medan hon vred om den så tårarna stod i ögonen på honom.

— Du får kyssa mig, sa hon, och några till, men inte vem som helst.

Hon var upprörd, det såg han, och det glänste i hennes ögon.

— Men Augusta är så högfärdig att du blir stel bara du tänker på henne, sa hon.

Elin drog andan ett ögonblick och försökte se om hennes ord hade någon verkan. För säkerhets skull tryckte hon till ännu en gång.

— Som en landsbo.

Han gjorde sig lös för att ge sig iväg men hon tog tag i honom igen. Det var inget milt grepp.

— Men jag tänker se till att du lär dig dansa i alla fall, sa hon.

Fjärde kapitlet

Augusta satt framför spegeln och ordnade sina lockar innan hon fäste hatten för att gå ut. Hon var inte alls omedveten om Kossu. Av och till träffade hon Selma och Fina och de gjorde stort nummer av hans betagenhet vilket inte bekom henne riktigt väl. Vem gjorde de narr av, honom eller henne? Mari reste sig från sängen där hon vilade och ställde sig bakom henne.

— Låt mig hjälpa dig, sa hon.

Hon var finsk, men eftersom Augustas kunskaper i finska verkligen var urusla, hon satte bara finska ändelser till svenska ord, så talade de svenska med varandra. Alldeles utan att vara ombedd tog Mari hårborsten och började lägga om hennes hår. Hon ville göra det litet annorlunda. Med lätta händer lyfte hon håret i nacken och böjde sig ner och såg i spegeln Augustas ansikte bredvid sitt.

— Du ser vemodig ut, sa hon. Och det är du ju inte alls.

Hon fäste håret uppe på huvudet och drog ner några lockar framför ögonen. Augusta smålog.

— Vad vill du göra av mig?

— Ingenting, sa Mari. Så som du var i går kväll när du låg och pratade och skrattade i sängen.

Augusta blev allvarlig och satt tyst med orörligt huvud och följde med sin väninnas bemödanden. Det hon såg behagade henne men hon visste inte hur hon skulle hålla ansiktet till den frisyren. Hennes drag var alldeles för lugna och ögonen likaså.

Mari sträckte sig efter handspegeln och höll den så att nacken blev synlig. Augusta tog spegeln och vred och vände på huvudet och kände sig helt och hållet främmande, lika främmande som hon hade känt sig hos fotografen när han arrangerade henne på sitt sätt efter någon inre bild.

— Är det bra? frågade hon.

— Det är ganska bra, sa Mari.

Hon var tveksam.

— Då tror jag nog att jag vill ha det som jag hade det.

— Som fröken vill, sa Mari och började lossa nålarna.

Hon gjorde det ömt och vänligt trots den lätta anspelningen på den förnämhet som till och med höll frun på avstånd. När hon ibland bad Augusta om hjälp så talade hon på ett helt annat sätt än hon gjorde med Mari. Hon talade vårdat som till sina gäster och inte ett inbillat köksspråk.

Augusta tog borsten och började återställa sitt hår i den gamla kamningen.

— Låt mig i alla fall, sa Mari.

Ganska snabbt utplånade hon spåren av sina försök men hon gav sig inte förrän hon hade fått till stånd mera liv och lätthet än Augusta hade tänkt locka fram.

Augusta log mot henne i spegeln.

— Och hatten, sa hon.

— Ett ögonblick fröken, sa Mari och lade den lätt på hennes huvud och fäste den med två nålar.

— Verkar jag mycket högtidlig? frågade Augusta.

— Kanske litet, sa Mari.

Augusta trevade i den ask hon använde som smyckes-skrin, hon sökte en brosch att fästa under den höga krage som dolde silverkedjan hon aldrig tog av sig. Hennes fingrar berörde faderns brev.

Hon hade haft en dröm, det var att resa till S:t Petersburg och gå i konditorilära. Det var några år sedan hon hade skrivit till sina föräldrar och varskott om att hon kanske inte

skulle komma hem i sommararbete som hon brukade. Hela vårvintern hade hon väntat svar och ju längre det led dess klarare blev det för henne att hon inte kunde motse faderns välsignelse för sina planer. Det skulle bli som vanligt, hårt arbete om vintern i Helsingfors och hårt arbete om sommaren i Snappertuna på släktingarnas gårdar.

I maj kom svaret.

Magnäs den femte maj 1893

Wänliga hälsningar från Pappa Mamma och syskonen vi mår bra äro friska o.s.v. och önska dig det samma. En besvärlig vinter har det varit för den arbetande befolkningen på landet genom den myckna snön knaft om penningar och maten dyr, men nu är vår, den dystra vintern flyt och sinnena vaknat til nyt lif i likhet med naturen jag har nu begynt fiska och det är ej så litet trefligt att få färskfisk, skall du ej komma hem i sommar och titta på oss? Den bortresa hvarom du talar anse vi onödig vi tro Helsingfors böra hinna till åt dig, skrif åt oss berätta huru tiderna äro i hufvudstaden, om du kommer hem o.s.v. Några synnerliga nyheter ha vi ej att berätta endast helsa vi dig från många bekanta, lef väl! Adjö!

Din fader
A. Lindström

»Helsingfors bör hinna till för dig» sade hon sig ofta när hon öppnade ytterdörren och steg ut på Andrejgatan. Fadern hade dragit upp hennes gränser och hon bejakade dem såsom hon bejakade honom, de krav han ställde på henne ställde hon på sig själv.

När hon promenerade ner mot Västra Henriksgatan höll

hon lätt tag i sin hatt och var nästan glad över att vara utan sällskap för det kändes kallt innanför kappan och tanken att nöjesvandra någon timme var inte alls lockande. Det började redan svagt skymma och om en timme, vid halvfemtiden skulle solen gå ner. Nere vid hörnet såg hon sig om och beslöt sig för att inte bara promenera runt kvarteret utan att i stället gå genom Teateresplanaden till studentmatsalarna. Där brukade det vara ganska tomt på söndagseftermiddagarna och hon kunde ta sig en kopp kaffe och byta några ord med Selma.

Runeberg stod ensam och musiken hade inte hörts av på veckor. Några pojkar huttrade vid vattenkiosken men inne i vindskydd på Kapellet fanns säkert folk som hade det gemytligt. Augusta vek in på Kasärngatan. Blåsten tillät henne inte att släppa greppet om hatten och hon fick baxa upp dörren med kroppen när hon kom fram. Det var tyst inne i trappuppgången, inget sorl trängde ner som det brukade. Hon samlade kjolen i sin hand och lyfte den lätt när hon gick upp för trappan. Hennes steg ekade som förebud.

Selma mötte henne redan i dörren. Hon hade vit snibb i håret och ett litet förkläde på den långa kjolen.

— Så trevligt att du kom, sa hon. Här är ingen människa. Fina har också fått gå hem.

Augusta tittade in i matsalarna. I det första rummet spred kakelugnen värme för tomma stolar och bord och lika var det i följande rum och därpå följande.

— Jag bad Fina skicka hit pojkarna och äta, men de har inte kommit, sa Selma.

Augusta hängde sin kappa på en av knaggarna vid dörren.

— Det skulle smaka gott med det bästa bröd ni har, sa hon.

— Om det finns något kvar, sa Selma och gick till köket.

Hon kom tillbaka med två koppar och en kanna på en bricka och två långa smala skivor kanelkaka på ett fat.

— Det är allt som finns, sa hon.

— Varför beställer ni inte mera av oss? frågade Augusta.
Hon smakade på sin egen kaka.

— Vilka pojkar? frågade hon.

Selma drog stolen närmare, drack litet av sitt kaffe, lutede armbågarna mot bordet och knäppte sina händer och stödde kinden mot dem.

— Du kan väl vara litet snäll mot Kossu, sa hon.

Hennes stora ögon var mycket bevekande.

Augusta plockade smulor ur famnen, en för en. Hon bröt till av sin kaka och medan hon lät den smälta i munnen putsade hon duken från smulor på samma sätt.

— Jag tror inte att jag skall sitta här då han kommer, sa hon.

— Varför inte? sa Selma.

— Jag tror inte.

Det slog i nedre dörren. De hörde röster och springande steg upp för trappan. Selma reste sig.

— Sitt kvar, sa hon. Jag för dem till köket.

Pojkarna stannade upp utanför dörren. De drog väl andan och snyggade till sig och när de steg in tog Selma hand om dem. Inne på främmande område rörde de sig stillsamt.

Om en stund kom Selma tillbaka. Hon satte sig inte utan blev stående och fyllde på Augustas kopp ännu en gång.

— Kan jag inte få säga att du är här?

Augusta tvekade och gav inget klart tecken. Selma såg på henne en stund och försvann sedan ut i köket.

Det dröjde inte länge förrän Kossu stod i den breda dörröppningen. Augusta satt med ryggen till men hon hörde ju honom och var uppmärksam också på andra sätt. Hon vände sig om och såg på honom. Han var så förfärande ung. I en blick såg hon honom, hans hållning och hans välskötta kläder. Västen var splitterny.

— Är du här? sa hon.

Han smålog mot henne och var så rak i nacken där han stod med händerna naturligt halvöppna vid sina sidor. Tänkte han bara stå där och le?

— Sätt dig en stund, sa hon. Varsågod, slå dig ner.

Kossu steg fram och stannade ett ögonblick med händerna på stolsryggen innan han satte sig. Hon lyfte sitt ansikte och såg upp mot honom. Han varken kunde eller ville visa annat än glada känslor som han ännu inte behärskade.

— Det var ju tursamt, sa han, att jag fick se dig.

Inte ens när han satte sig tog han blicken ifrån henne.

— Jag har så väntat på att få möta dig.

Augusta såg ner och flyttade litet på sin kaffekopp innan hon igen mötte hans blick.

— Och käppen, sa hon, var har du den?

— I köket, sa han. Skall jag hämta den?

Selma måste ha stått och lurat för hon kom in med en kopp och en ny kanna kaffe. Utan ett ord serverade hon dem med det lilla leende som tillkom alla gäster. Hon neg ändå inte när hon gick tillbaka till köket.

Kossu nickade i hennes riktning.

— Hon tycker om dethär, sa han. Jag har pratat med henne om dig.

— Om mig? sa Augusta. Varför om mig?

Han svarade inte genast. Hennes ögon såg lugnt på honom och hennes mun vilade i aningen av ett leende.

— Du hade en blå liten halsduk när jag såg dig sist, sa han.

Hon kände på sin brosch.

— Här, sa hon. Det var för att ge litet färg åt mina ögon.

— De är gråblå, sa han. Och de har en brun rand.

Han böjde sig fram mot henne.

— Brun? sa hon.

Han nickade och sökte sig in i hennes blick.

— Det är du den första som säger.

Augusta vände sig om och såg på sin kapp.

— Det håller på att bli mörkt därute, sa hon. Jag var just på väg när du kom.

— Jag följer dig, sa han.

— Nej, du skall äta, sa hon.

— Men du kan väl vänta medan jag äter, sa han och reste sig.

Han tog kannan och såg frågande på henne. När hon smålog fyllde han på hennes kopp innan han gick ut för att avsluta sin måltid.

Under senhösten och fram till jul lyckades Kossu några gånger inträffa på matsalarna när Augusta var där. Något avskilt samtal gavs det inte längre tillfälle till, men att få möta henne i köket i närvaro av Felix och Selma eller Fina var redan det belöning för hans längtan och drömmar under arbetsdagarna. När de satt där tillsammans var det hon som blev den naturliga medelpunkten. Också om de andra retades med Kossu de gånger hon inte kom så fanns det ingen som försökte göra narr av honom när hon satt med vid bordet. Det var också självklart att det var han som bröt upp med henne för att följa henne hem.

Söndag före jul var det en tyst och avvisande Augusta som slöt sig till sällskapet. Hon hängde trött av sig sin våta kapp nära spisarna och bytte några ord med kokerskan som för det mesta lät ungdomarna hållas för sig. När hon sedan slog sig ner hos de andra sjönk hon ihop på stolen helt utan sin vanliga värdighet. Hon gick med på att ta en tallrik soppa, för att hon var så frusen, men hon åt utan att se på de andra och utan att försöka få liv i det samtal som hade avstannat.

— Jag är bara trött, sa hon när hon hade ätit färdigt.

Kossu tyckte att hon var alldeles blek och att hennes ögon

var större och mörkare än de brukade vara. Han försökte le mot henne men hon såg bort och frågade Selma hur det var på matsalarna såhär före jul.

— Här märks ingenting, sa Selma, kanske det är litet lugnare än vanligt.

Kossu, som just hade skrutit ikapp med Felix om hur det var att arbeta från två på morgonen till tio på kvällen, behövde ingen förklaring till Augustas blekhet.

— Det är alldeles för mycket för en kvinna att arbeta tjuugo timmar i ett sträck som man måste göra på ett bageri.

— Men Kossu lilla, sa Augusta, jag arbetar inte tjuugo timmar och det gör inte du heller.

Kossu böjde sig ivrigt fram, men när hon inte ens såg åt honom, lutade han sig tillbaka igen och satt tyst ända till dess hon bröt upp. Han reste sig och gick fram till spisen efter hennes kapp.

Den första delen av vandringen mot Andrejgatan, medan de sparsamma lyktorna på Esplanaden med knapp nöd genombröt mörkret, var Kossu ännu skygg och höll sig ett halvt steg efter Augusta som gick hopkurad i snögloppet. Först i backen, innan man kom upp till huset där hon bodde, slöt han upp bredvid henne och lade armen stödande om hennes liv. Hon svarade med att lägga sin arm på hans rygg.

Utanför hennes dörr tänkte han snabbt ge henne en kyss, men även om hon dröjde ett ögonblick kom hans frimodighet för sent. Den infann sig först när han hörde henne skyn-da upp för trapporna och den blev inte stor förrän han föreställde sig hur hon låste upp till doktorinnan Östmans tambur och vandrade genom hela våningen, matsal, serveringsrum och kök, och därifrån ut i kökstrappan och till det lilla rum som hon delade med Mari. Hon gick alltid den vägen för drängarnas skull som höll till på gården vid stallet och smedjan.

Kossu sprang igenom portgången och rusade två våningar upp för kökstrappan som höjde sig i en brant spiral. Där stannade han i mörkret, en våning nedanför hennes hem. Han fick vänta en stund innan han hörde henne vrida om låset och ljus trängde ut i trappan. Hon lämnade dörren på glänt medan hon gick fram till sin dörr och öppnade den. Först när hon hade tänt belysningen inne hos sig och gick tillbaka gav han sig till känna.

Han tog några jättekliv. Hon stod ännu med handen på dörrvredet när han tog henne i famn och kramade om henne. Hon gömde pannan mot hans axel och släppte inte sitt grepp om handtaget. Först då han gav henne fri såg hon upp. Hennes läppar var kalla och orörliga men hon vände inte bort ansiktet. Han värmdde dem och gav dem liv med små kyssar. Hon lät dörren vara och lade båda sina händer på hans skuldror. När hon började besvara hans kyssar var han inte längre erövraren. Hennes mun var så mjuk och öm att han blev varmt kraftlös. Varsamt gjorde hon sig lös och lade båda händerna på hans huvud och lät dem glida ner över hans kinder och hans hals.

— Du är alldeles våt, sa hon. Och kall.

Han ryckte på axlarna.

— Men du kan inte komma in.

— Det menar jag inte heller, sa han.

— Jag lämnar dörren öppen, sa hon, så följer jag dig ner för trappan.

De gick långsamt ner i mörkret och stannade vid dörren mot gården småpratande till dess han märkte att hon skälvede till av köld. Han följde henne snabbt upp igen för trapporna och stödde henne med armbågen så att hon nästan lyftes av hans styrka, tre våningar upp. Där stängde han utan vidare dröjsmål dörren bakom henne innan han i kolmörkret tog sig ner för trapporna och halvsprang hem.

Det var tyst och ensamt i bageriet. Kossu såg sig om osäker på om han hade ro att stanna inne när han ännu hade ett par timmar på sig innan det blev liggdags. Han ställde sig mot ugnsmuren som ännu strålade ut gårdagsvärme och han visste att han inte hade någonstans att gå. Han kunde inte gå till Selma och Fina, för de skulle tillsammans med Felix på en liten stund lura ur honom vad han hade varit med om. Gissa skulle de i varje fall.

Värmen från muren kom honom att undra om Augusta manne hade förkyllt sig när hon var så trött och svag av arbetet. Medan han stod där öppnades dörren. Det var ovanligt att Felix kom medan klockan ännu gick på sju. Han tog av sig rocken och skakade våt snö på golvet.

— Jag tänker sova, sa han. Annars orkar jag inte med den här veckan.

— Det är kanske bäst, svarade Kossu. Körde flickorna ut dig?

Det ryckte litet i Felix långa hals, Kossu märkte tydligare än förut att han liksom gick på sned när han rörde sig mot sin sovplats.

— Dendär Fina, sa han. Hon låtsas att hon syr men hon sitter och glör. Elin kunde ta henne med ut någon gång tycker jag. Hon stannar här hela julen också.

Kossu vände sig och tryckte magen och bröstet och insidan av armarna mot muren. Den varma skrovligheten skrapade hans kind. Felix klädde av sig och kom och hängde upp kläderna nära ugnen.

— Det där är ingen kvinna, sa han, men du får väl nöja dig med en vägg du.

Han gick tillbaka och lade sig och drog filten över sig. Där låg han och såg på Kossu.

— Eller är det så, sa han, att du står där och fortsätter?

Femte kapitlet

Båda hörde stegen i trappan men det var Mari som reste sig från sitt handarbete och gick fram till dörren och fångade upp brevet när det föll. Det var bara ett sammanviket papper.

— Det är till dig, sa hon och räckte det åt Augusta.

Det var ett mycket rörande brev som gick att läsa i ett ögonkast. Kossu kallade henne Snälla Augusta och bad henne komma med på dans samma kväll, han skulle vänta nere vid porten klockan nio. Mari fick också läsa det.

— Det är klart att du skall gå, sa hon.

Augusta såg på det ännu en gång. Han hade också skrivit vad hennes biljett kostade, men sedan strukit över med ett rakt, spendersamt streck. Hon förde pappret mot sin mun och kysste det.

— Han är ganska ljuvlig, sa hon och reste sig.

Av någon orsak lade hon brevet i sitt smyckesskrin.

Till kvällen klädde hon sig vacker i svart sammetskjol och vit blus. Sin lilla blå duk formade hon till en fjäril.

— Var försiktig med den unge mannen, sa Mari.

— Jag skall vara snäll, svarade Augusta.

Mari reste sig från sin plats och hjälpte Augusta på med kappan; så alldeles särskilt nytt var det som nu hände i deras liv.

— Andrej har kommit, sa hon och kysste Augusta på örat.

— Tyst med dig, sa Augusta.

Hon såg på sin vän och på hennes ansikte som var så förtjusande intresserat som vid porten till all världens lustbarhet.

— Det är du som borde gå, sa hon. Han är mera i din ålder.

— Jo, sa Mari.

Hon sög inåt när hon sade det och tog ett steg tillbaka och strök sig över höfterna.

— Du går, sa Augusta och gjorde en gest som för att ta av sig kappan.

Men Mari skrattade bara och sade att hon skulle hålla sig vaken, om de så stannade ute till morgonen, så att hon fick höra allt.

— Det blir ingenting att berätta, sa Augusta och gick.

Antingen frös Kossu eller också var han nervös för hans hand darrade när han redan i portgången tog Augusta under armen och ledde henne ut på gatan och slog in i rätt riktning. Han sade heller ingenting förrän han började beklaga att han hade haft så mycket ved att såga att han inte hade kunnat hämta henne tidigare. Nu gick de miste om hela programmet, både föredraget och deklamationen. Men han skulle dansa vals med henne. Elin hade lärt honom hur helsingforsfröknar ville ha det och nu skulle Augusta få bedöma.

— Tyst nu, sa Augusta.

Han teg under så många steg att Augusta började förklara för honom hur skönt hon tyckte att det var att bara gå på mörka kvällsgator och kunna känna sig helt trygg. Hans grepp om hennes arm blev fastare.

Festen tog slut för hennes del redan när hon gick upp för trapporna mot stora salen. Kossu höll sig helt nära intill

henne. Han såg på biljetterna som han så generöst hade betalat och märkte inte de två pojkar som menande knuffade till varandra när de gick förbi. Augusta såg dem däremot. Varje gång hon sedan dansade och blicken svepte förbi dörren tyckte hon sig se en skymt av dem alldeles som om hela deras program för aftonen var att hålla ett öga på henne. När Kossu och hon stod tysta i pausen mellan två danser märkte hon att den ena av dem banade sig väg åt hennes håll. Han gjorde det tveksamt och med uppehåll, men närmare kom han.

— Kossu, nu går vi, sa hon.

Han såg förvånat på henne.

— Kom ut ur salen i varje fall, sa hon.

När hon väl hade fått ut honom på avsatsen framför trappan tog hon honom i hand och drog honom med sig ner. Utan ett ord gick hon fram till garderoben och han fick leta fram deras ytterkläder.

Ute på trappan fällde hon upp kragen mot kylan och svepte den varma duken över huvudet. Hon höll fram sin kind mot honom men han märkte det inte. Igen fick hon ta honom vid handen och dra honom de första stegen på vägen hem. Hon måste be honom ta henne under armen och att hålla hårt i henne för att det inte skulle vara så kallt. Hon överdrev sina rysningar och lutade sig mot honom för att få honom ur sin förvirring. Först i portgången förstod hon att hon inte kunde lämna honom utan någon förklaring.

Hon tog honom med sig in i trappan och lät dörren falla igen bakom dem. Där ställde hon sig tätt intill honom och tog om honom och knäppte händerna bakom hans rygg. När hans säkerhet småningom kom tillbaka försökte hon förklara varför hon hade blivit tvungen att ge sig iväg. Hon kunde inte roa sig när ett par lärlingar från hennes bageri hela tiden stirrade på henne. Det var omöjligt att stanna kvar när en av dem tänkte bjuda upp henne.

— Varför det? sa Kossu.

— Jag vill inte, sa hon. De är småpojkar. Jag kan inte dansa med dem och sedan sätta dem i arbete på dagarna. De är redan nu fula i mun.

— Inte mot dig, sa Kossu.

— Vad menar du, inte mot mig?

Hon tryckte honom till sig.

Efter många strykningar av hennes kind och prövande lek med håret under duken i nacken tog han mod till sig och kysste henne. Hon var mjuk och undergiven. Försiktigt, som för att inte skrämma en fågel, sänkte hon en lång stund senare sin hand och tog ett fast grepp om hans hand och höll den stilla.

Hon frös när hon kom upp till sig. Mari hade redan lagt sig men hon satte sig upp i sängen.

— Nå, sa hon.

Augusta suckade medan hon började klä av sig. Hon hängde omsorgsfullt upp sin blus.

— Här är kallt.

Mari såg intresserat på henne.

— Jag har ingenting att berätta, sa Augusta. Bara barnsligheter.

Hon vände ryggen mot Mari som lade sig ner igen och drog upp täcket till hakan.

— Det är fel, sa Augusta. I trappan!

— Ni kan ju komma upp, sa Mari. Jag kan putsa silver hos Östmans eller stryka fast hela natten.

— Aldrig! sa Augusta.

Medan januari, februari och mars förgick fylldes Augustas skrin med brev vilkas innehåll hon kände till innan hon hade

läst dem. En kort stund efter det att de hade skilts och medan hon ännu huttrade av kyla satt han redan i bageriets värme och tånjde på avskedsstunderna och sände nya kyssar på pappret och genom luften medan han innerligt hoppades att hon inte hade förkylt sig. När våren kom och de inte längre var hänvisade bara till trappuppgångens avskildhet tyckte Augusta snart att hon hade stått tryckt mot varje träd och vilat i varje bergsskreda i närheten. Hon började längta efter sommaren och efter att igen få tag på sitt eget liv, ett liv som hade både värdighet och frihet.

När hon reste iväg till Snappertuna gjorde hon inte klart för Kossu att hon var på väg bort från honom för gott. Hänvisande till sin fars stränga principer bad hon honom bara om att inte skriva och att inte göra bekant för alla i hennes hemtrakt att hon hade en vän. Hon hoppades att tiden och hennes bortavaro skulle föra honom bort ifrån henne.

Men tiden gjorde inte sitt. Augusta kom tillbaka först i början av oktober. Hon var vackrare än någonsin om än sommarens solbränna redan hade hunnit blekna bort i hennes ansikte och på hennes händer. Det var som om hon hade blivit längre och klenare utan att ha förlorat i styrka. Kroppen var smidig och tånjd av arbetet på fälten och hennes hår hade vuxit sig vilt och föll i fria lockar som böjde sig ner kring halsen och föll ut över skuldrorna. Ögonen var starka och större än Kossu hade kunnat minnas dem och när de såg på honom och han såg dem blev han rent stum och visste inte vad han ville säga.

Redan i september hade han börjat fråga efter henne. Då ingen hade något besked att ge sökte han sig upp till hennes bostad och knackade på. Mari tog emot honom och lät honom inte stanna ute i trappan. Hon hade brev från Augusta och hon visste när hon skulle komma. Mari tog hand om pojken som om hon hade fått i uppgift att se till att han inte

gick förlorad. Han fick slå sig ner på Augustas säng och hon tyckte att han var både vek och fast på en gång där han satt framåtlutad med armarna mot knäna.

Han sade att han var bekymrad för hur Augusta nu skulle få arbete när hon dröjde så länge ute på landet. Det var redan sent på året och ganska många hade hört sig för om tjänst också på det bageri där han arbetade. Augusta hade ju varit tvungen att sluta på Uleåborgska bara för att hon skulle vara borta så länge och inte hade haft någon att sätta i stället.

— Det finns så många bagare som spatserar omkring på gatorna utan arbete, sa han.

— Oi, oi, sa Mari. Om det går två dagar efter det att hon har kommit och hon inte har visat sig på bageriet så kommer förståndarinnan själv hit och frågar efter henne.

Mari reste sig från bordet och slog sig ned på sin säng mitt emot Kossu. Hon böjde sig framåt för att göra klart för honom sådant som han kanske aldrig hade förstått.

— Ser du Augusta älskar att arbeta. Hon behöver bara komma in i köket på kvällen och se vad jag har kvar att göra så hugger hon i med detsamma. Hon kan vara hur trött som helst, men när hon får se något som skall göras så börjar armarna gå på henne. Jag blir helt onödig i mitt eget kök. Där sitter jag på en stol med händerna knäppta och det som jag trodde att aldrig skulle bli färdigt, det är plötsligt allt gjort.

Mari blev så övertygande att ögonen började glänsa. Hon rättade till sitt mörka hår, strök det bakåt med kraft och samlade det till en knut i handen.

— Hon är alldeles för bra för dig, vet du.

— Jag vet det, sa han.

— Men hon tycker om dig. Hon tycker om att du är så stillig och alltid så snyggt klädd.

Hon klappade honom på kinden, ganska hårt. Han grep tag i hennes hand och lade den lugnt ner i hennes famn.

- Kan du inte ta oss med på finska teatern? frågade han.
— Jag tror inte att hon bryr sig om det.
Maris svar kom omedelbart. Hon granskade honom.
— Hon är inte heller intresserad av dina dikter.
För att mildra intrycket av orden ruskade hon om hans knä. De breda kindknotorna gjorde hennes ansikte starkt.
— Hon tyckte att skådespelarna åbäkar sig och är så tillgjorda.
— Jag vet, sa Kossu, men då kan ju du och jag gå. Jag håller på att lära mig finska.
— Bra, sa Mari.
Han såg sig om i rummet och sökte sådant som påminde om Augusta.
— Jag tycker i alla fall att deklamation är vackert, sa han.
Sängen som han satt på var hennes och ovanför byrån hängde ett fotografi av fadern. Ett förhänge i bortre ändan av rummet dolde kläder som kanske var hennes. Han reste sig.
— Det kan ju hända, sa han, att hon börjar gå på teatern med dig om jag följer med.

Det var Selma och Elin som underrättade honom när Augusta hade kommit tillbaka och som talade om att hon arbetade på sitt gamla bageri. Kossu gjorde upprepade försök att få till stånd ett möte med henne. Det första lilla kortet med en blå blomma på ledde inte till resultat. Han gick förgäves till den mötesplats som han hade föreslagit. Inte heller det brev i vilket han återupptog vårens ömma tongångar fick något svar. Till studentmatsalarna kom hon inte och själv vågade han sig inte till hennes bostad. Det enda som återstod var att försöka telefonera.

Dag efter dag väntade Kossu på att mästarn skulle ge sig ut ur bageriet för en så lång stund att han skulle få en möj-

lighet att använda telefonen. Flere gånger fick han lägga ifrån sig luren strax efter att ha gripit den. Den dag han slutligen lyckades ringa och en kvinnoröst svarade var han så spänd att han genast frågade om det var Augusta. Det var det inte. Det var Uleåborgska bageriets principal.

Augusta var mycket kort då hon kom i telefon, så kort att det inte gick att komma överens om någonting. Hela dagen väntade han på kvällen då han skulle kunna skriva och förklara sitt ödesdigra misstag. Han bad om ursäkt och föreslog i sitt brev att de skulle träffas om söndag klockan ett i hörnet av V. Henriksgatan och Andrejgatan.

Det goda hade hans telefonerande med sig att Augusta förstod att det inte gick att bara försöka undvika honom. Hon infann sig därför till mötet med rejäla kängor på fötterna och en duk hårt knuten om håret. Han fick knappt ett leende till hälsning och det enda ljuvligt mjuka hos henne var de hårslingor som lekte vid halsen. Utan att fråga honom började hon gå med en fart som om hon hade tänkt hinna till Nylands tull och tillbaka innan mörkret föll på. För Kossu, som hade försett sig med sin käpp, blev det ingen sådan promenad som han kunde ha kallat en spatsertur.

Han tog för givet att det gällde att komma över det olycksaliga telefonsamtalet, men det ville hon inte spilla många ord på. Huvudsaken var att han lärde sig hur man telefonerade, hur man frågade efter den man ville tala med och hur man undvek att göra den till åtlöje som man hade ärende till.

Kossu vandrade på vid hennes sida och väntade att hon skulle slå av på takten så att han skulle kunna börja bygga över det stora gap sommaren hade öppnat mellan dem.

Ja, hon hade varit på sommarfest på Raseborg i juli.

Ja, hon hade dansat och haft det mycket trevligt.

Nej, hon hade inte en aning om vem som hade läst vilka dikter.

Nej, det hade inte varit någon tablå eller teaterföreställning.

Under hela vandringen kände Kossu inte den minsta fres-telse att vidröra henne och det var närmast med lättnad han stannade in då hon saktade på stegen vid Sockerbruket och slutligen vände om.

— Har du tänkt mycket på mig? frågade hon plötsligt. Då rörde han vid hennes hand.

— Mari har väl sagt att jag var hos er, sa han.

— Jo, sa hon, men jag vet inte om jag tycker om det.

— Jag ville bara få veta när du skulle komma, sa han.

— Varför det? sa hon.

Hon stannade och såg på honom. Den nedgående solen lyste på hennes ansikte och tog fram en gyllene färg ur hennes hår. Hon kisade med ögonen till dess han skylde hennes ansikte med sin skugga.

— För jag vill att du och jag skall vara tillsammans, sa han.

Hon vände sig ifrån honom och fortsatte att gå. Han blev ett halvt steg efter.

— Tillsammans, sa hon. Hur då?

Det var svårt för honom att halvspringande säga det som han hade tänkt tala om på annat sätt. Hon märkte att han sackade efter och stannade. Hon vände om och gick tillbaka.

— Kom nu Kossu, sa hon, och sträckte fram handen.

Han fattade den inte men slöt upp vid hennes sida. Så fortsatte de tigande till dess hon stack sin hand under hans arm.

— Jag vet inte vad du menar med tillsammans, sa hon. Jag var ju sjuk nästan hela våren och jag vill inte ha det så.

Hon höll honom intill sig med ett fast grepp.

— Kanske jag tänker litet längre än du, sa hon.

Hon började gå riktigt långsamt.

— Jag vet ungefär hur jag vill ha mitt liv.

Något mer sade hon inte. Kossu fortsatte att tiga ända till kasärnerna och lade knappt märke till en rysk officer som korsade deras väg tätt framför dem.

— Jag kan ta hand om dig, sa han. Bara du väntar.

Augusta ökade igen på takten.

— Tror du att jag behöver någon som tar hand om mig?
frågade hon.

— Det var inte så jag menade, sa han.

Han stack sin hand i fickan och tog fram ett sammanviket papper som han räckte henne.

— Du kan läsa det i kväll, sa han.

— Kan du inte säga det i stället, sa hon.

— Det är en gåta, sa han.

Det var inte alls så han hade tänkt att det skulle gå till. Han hade föreställt sig att de skulle sitta någonstans tillsammans och att han skulle få följa hennes ansiktes uttryck medan hon tydde hans budskap. Augusta bar papperslappen i sin lediga hand och gjorde inget försök att vika upp den och snabbt kasta en blick på det skrivna.

När de gick upp för backen mot hennes hus frågade han inte när de kunde träffas nästa gång.

— Man kan ju telefonera till vårt bageri också, sa han.

— Det vet jag, sa Augusta. Om man har något ärende.

Hon tryckte hans arm.

De skildes redan vid porten och när Kossu gick därifrån tog han en sväng genom staden för att se om han skulle möta några bekanta. Efter några gathörn tappade han lusten och styrde kosan tillbaka till bageriet för att kunna hålla telefonen under uppsikt.

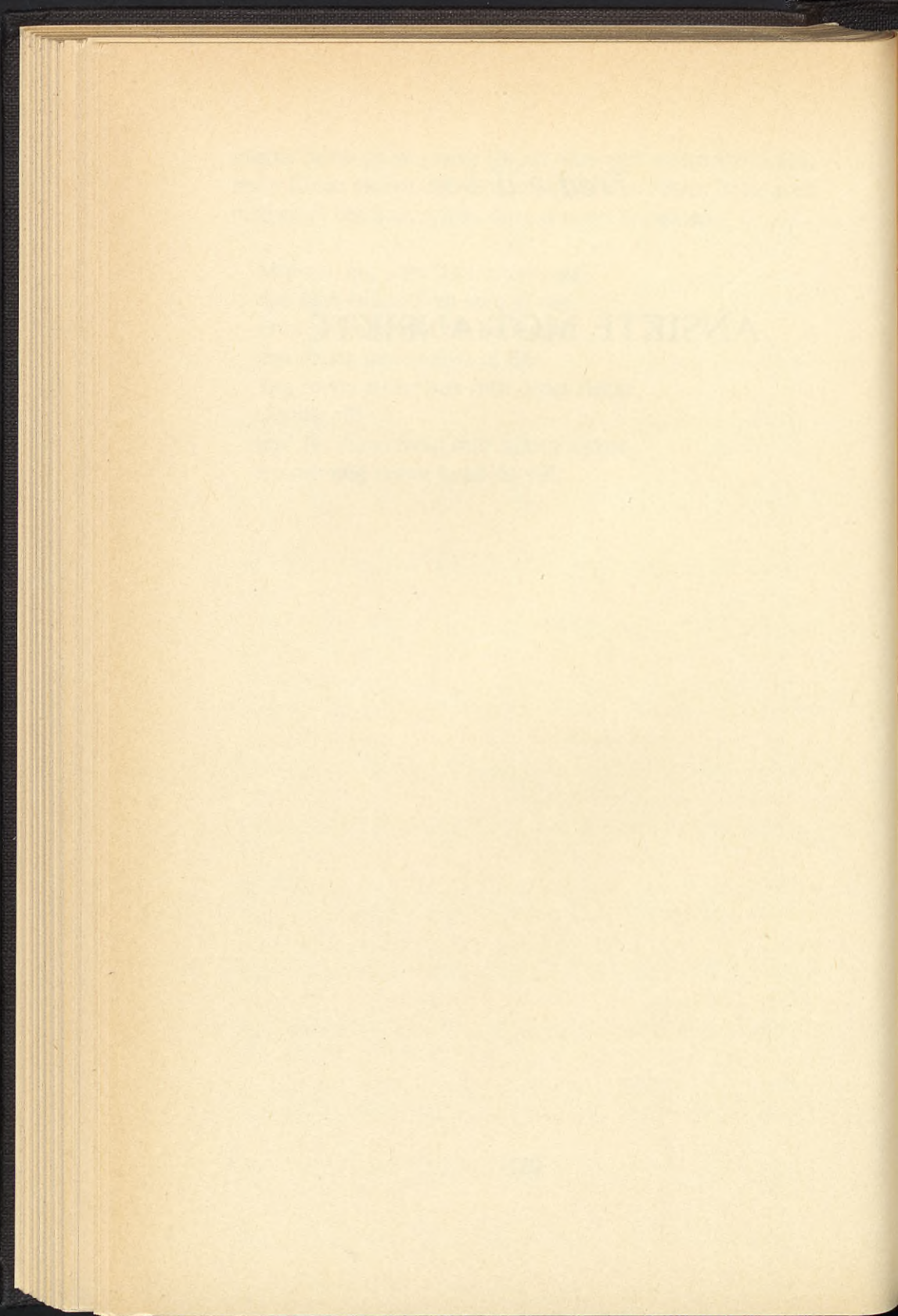
Hemma hos sig satte sig Augusta vid bordet för att titta på det som Kossu ville att hon skulle förstå. Först hade hon läst pappret stående vid lampan utan att ta av sig kappan, men meningen var så tillkrånglat gömd bland orden att hon

nästan behövde en penna för att hitta rätt. »Min Vän Läs»,
hade Kossu skrivit överst och börjat den första bokstaven
med en slinga som mjukt drog läsaren in i gåtan.

Min ven tag bort från ordet jaga
den sista bokstafven som är der.
Från ordet säll du får borttaga
den första den behövs ej där.
Tag första stafvelsen från ordet fiskar
sätt dig till
sen' får du se hvad mitt hjärta viskar
tro om mig sedan hvad du vill.

Tredje delen

ANSIKTE MOT ANSIKTE

Första kapitlet

På tredje dagen ringde Britt till en bekant läkare och beställde tid för Jesper. Han försökte hindra henne och svor och muttrade från sin soffa att det var hon själv som fick gå dit och klä av sig och låta läkarn klämma på sig och hosta blod så mycket hon ville. Britt var emellertid absolut obehaglig.

— Jävla käring, sa han.

— Men Jesper, sa hon, du har inte hört hur du låter. Du suckar och gnäller och gnyr som ett barn hela natten.

— Man får väl sucka för fan utan att behöva gå till läkarn.

Britt hade kunnat gråta där hon stod borta i hallen och såg på honom i hans ynkedom. Han satt hopkrupen i soffan som han hade suttit i timmar medan tobaksfimparna hade blivit allt fler i askkoppen.

— Du kan ju inte bara sitta där, sa hon.

— Jag kan flytta om du vill, sa han. Det enda jag begär är ju litet lugn och ro, att få sitta i fred. Det första jag får höra när du vaknar är om jag är sjuk, hur jag känner mig, om jag inte skall gå till doktorn, varför jag hostar? Kan man inte få ha ont i fred?

— Stig upp nu, sa hon. Du kan gå och tvätta dig. Peyron sade att vi kunde komma genast.

— Vilken Peyron? sa han.

— Det är en lungspecialist som jag känner.

— Det är förstås din älskare, sa han, och ni tänker ta livet

av mig.

Han reste sig långsamt, stod och drog upp byxorna som alltid hasade ner.

— Du borde få en stjärt Jesper, sa Britt.

Han mumlade något och började dra av sig skjortan och tröjan på samma gång. När han med släpande steg passerade henne gav han en blick som var värdig en falsk vän, en förrädare som med en kyss överlämnade den oskyldige åt illgärningsmän, läkare och andra dödens hantlangare. Men inte ens i badrummet kunde han tvätta sig utan att jämra sig. Det var som om havet hade kastat upp en skeppsbruten på Britts strandklippor efter att ha slagit sönder varje ben i hans kropp mot undervattensrev och förlista fartyg.

Britt började göra sig själv i ordning för att gå. Hon hann bra köra honom. Först klockan tio skulle hon vara på skolan.

När de tillsammans gick ner för trapporna lade hon försiktigt armen om hans rygg.

— Aj, sa han.

Hon höll upp dörren för honom som för en liten pojke. Han gav henne en ny blick.

— Du skulle allt bra gärna bära min kista, sa han.

Hon teg.

De steg in i bilen och hon fäste automatiskt sitt säkerhetsbälte. Då hon startade började en röd lampa blinka.

— Vad är det för fel? sa han.

— Det är ditt säkerhetsbälte, sa hon.

Han vände sig om och försökte få tag på bältet men gav upp. Hon lutade sig över honom och drog det försiktigt över honom och fäste det. När hon vände sig bakåt för att backa ut från parkeringsplatsen frågade hon varför han alltid började prata om döden så snart hon försökte göra någonting för honom. Var det nu så förskräckligt att hon försökte få honom frisk?

— Det är du som betalar läkarn om jag inte har något fel, sa han.

Under hela färden in till staden sade han inte ett ord. Han satt och såg på vägen, på bilarna framför dem och ibland under långa stunder på henne. Utan att vända sig mot honom log hon. Hon visste att han aldrig för ett ögonblick, hur sjuk han än blev, förlorade sin sakkännarblick.

— Skall du visa havet nu igen? frågade han när hon vände in mot Eira.

— Nej, vi skall till Fredriksgatan, sa hon.

Hon såg sig om efter en parkeringsplats när de kom närmare det lilla torget. Då hon stannade frågade han varför hon gjorde det just där utanför apoteket.

— Därför att man inte får stanna utanför läkarcentralen.

Hon steg ur bilen tillsammans med honom och följde honom ända fram till trappan, ett hundratal meter längre ner.

— Är du rädd att jag skall smita? frågade han.

— Jo.

— Tänker du stå här till dess att jag kommer ner?

— Nej, sa hon. Du får ta dig tillbaka själv.

Då Britt kom hem på eftermiddagen öppnade Jesper bara dörren och skyndade tillbaka till telefonen. Han talade engelska och det var omöjligt att inte märka att det var ett gräl som var på gång. Britt gick in i köket med sina inköp och såg en hundramark ligga på bordet tillsammans med ett läkarkvitto.

— Det är för telefon, sa Jesper mitt i sitt engelska samtal.

— Okay, okay, sa han åt den han talade med, mitt flyg landar klockan två i morgon natt. Klockan två alltså, då skall du vara där och möta mig.

Det blev tyst en stund medan han lyssnade på vad den andra hade att säga.

— Jag skär sönder däckerna på din bil om du inte är där!

Han suckade och försökte flera gånger avbryta den ström av ord som störtade mot honom.

— Du brukar aldrig lägga dig före två. Varför skall du vara så trött just i morgon natt!

Han krävde och han hotade.

— Kom hit Britt, sa han plötsligt. Hon vill tala med dig.

Britt ställde sig i dörren och pekade frågande på sig själv. Jesper nickade och räckte luren åt henne.

— Hon är tokig, sa han.

— Dethär är Florence, sa en röst på amerikanska. Jag vet att du vet att jag älskar Jesper. Han är underbar men han är hemskt sjuk, jag tror att han borde komma i läkarvård. Jag tänker inte börja stiga upp klockan två på natten bara för att han kommer tillbaka när han just har farit. Jag måste få vila. Och vem skall ta hand om barnen när jag kör till flygfältet?

— Barnen, viskade Britt. Vem skall ta hand om dem?

Jesper ryckte till sig luren och röt att Mike var nio år och Sussie sju och gav luren tillbaka åt Britt.

— Där hör du själv hurudan han är, fortsatte Florence. Jag älskar honom och jag vet att han älskar mig på sitt underliga sätt men nu kanske han mördar mig om jag inte möter honom. Kan han inte stanna där? Varför ringer du inte till hans mamma och pappa och ber dem ta hand om honom? Du kan själv få honom om du vill. Just nu är han dålig, men när han blir bättre så är han mycket bra. Försök snälla du få in honom på ett sjukhus. Han har varit hos en läkare där i Helsingfors. Dendär läkarn måste vara en idiot. Har ni någon läkarutbildning i Finland? Han har sagt att Jesper är alldeles frisk och att det enda han behöver är söderns sol. Hör du, förlåt han sade nog vad du heter . . .

— Britt.

— Hör du Britt han är allvarligt sjuk, han är farlig både för sig och för mig och för barnen. Men Mike tycker väldigt

mycket om honom och han brukar promenera med Sussie hela eftermiddagen när hon kommer från skolan. Han är en mycket bättre far än deras biologiska far någonsin var. Jag älskar honom. Kan du inte säga det och förklara att jag behöver några månaders vila från honom. Säg det! Nu lägger jag på. Dethär blir fruktansvärt dyrt för dig men han brukar nog betala. Förr eller senare. Hälsa honom och säg att han är välkommen i höst. Nu lägger jag på.

Britt stod ett ögonblick med luren i handen och såg ner på Jesper som hade glidit ner på golvet.

— Hon kommer säkert att vara där, sa han.

— Skall du resa igen? frågade Britt.

— Jag fick en charterresa på en vecka.

— Men vad sa doktorn?

— Att jag är helt frisk. Räkningen ligger på bordet.

Britt såg allvarligt på Jesper och gav honom en hand för att hjälpa honom upp. Han viftade bort den och lyckades krångla sig upp med egna krafter. Han fyllde sitt bröst med luft och knackade på sitt bröstben med styvt pekfinger.

— Här är det någonting, sa han. Inte kräfta, bara sot och tjära. Det tyckte han skulle vara bra att få bort.

— Var det bara det?

— Vad »bara det»? De skall sota mig och skrapa slaggen ur rören och det skall han ha in mig på sjukhus för, fast han själv sade att jag är helt frisk.

— Hur sade han det?

— Att jag kan fortsätta att röka och supa om jag vill.

— Och när skall du in?

Det var en fråga för mycket.

— Kan du inte ge dig förrän du får mig i graven?

Britt gick till köksbordet och tog sig en titt på läkarkvittot som om det hade kunnat ge någon upplysning. Jesper följde henne och lade en hundramark till på bordet.

— Jesper, sa hon medan hon hukade sig ner vid kylskåpet

och började rada in mjölk och smör. Paketet med två filé-biffar lade hon bredvid spisen.

— Jesper, sa hon på nytt när hon reste sig, varför talar du till mig som du gör?

— Du är dum du, sa han.

— Jo, så dum är jag att jag inte förstår, sa hon.

— Dedär pengarna är för telefon, sa han. Jag har ringt till en massa människor.

— Din dotter också?

— Det är klart det.

Han vände sig om och gick tillbaka till tamburen, stod en stund med handen på telefonen och fortsatte sedan till sin plats vid fönstret. När han hade suttit där en stund och följt med Britts sysslande i köket ropade han på henne. Han gjorde det utan att höja på rösten, bara genom att tydligt säga hennes namn.

Hon böjde sig ner och tog en stekpanna ur skåpet bredvid spisen och kom och ställde sig i dörren med den i handen. Hon såg trött och uppgiven ut.

— Du är det dummaste jag vet, sa han.

Hon vände sig om och gick tillbaka till spisen.

— Britt, sa han.

Hon svarade först inte.

— Britt, sa han en gång till.

— Sluta nu Jesper, sa hon, jag orkar inte.

— Är du så dum att du ingenting förstår? sa han.

Hon vände sig i hans riktning. Han gjorde ingen försökande åtbörd, men han såg på henne.

— Du får nog lov att säga någonting, sa hon, för det måste kunna komma också annat än sårande saker ur din mun.

— Jag kan inte, sa han. Om du inte förstår så kan jag ändå inte.

Han reste sig, öppnade balkongdörren och gick ut. Där

böjde han sig undan vinden och tände en cigarrett som han höll i kupad hand som en tjuvrökare. Genom fräsandet från stekpannan hörde hon hans hosta.

När han hade rökt färdigt kom han in i köket, flyttade över telefonpengarna på arbetsbänken och började duka bordet. Hon lät honom hållas och själv söka reda på de tallrikar han ville ha och de glas han kände för att dricka ur. Han gnotade medan han gav sitt bidrag till förberedelserna. När de sedan satte sig till bords sade han gode Gud välsigna maten och såg så vänligt på henne som om ingen spänning hade funnits mellan dem. Hon lade för honom hans köttbit och litet sparris.

— Sade doktorn faktiskt ingenting om din nacke?

Jesper lutade sig över tallriken och drog in de utsökta dofterna. Han såg upp på henne och förde ihop tummen och pekfingeret och gjorde en gest mot maten.

— Chateaubriand. Nej, ingenting.

— Sade han faktiskt ingenting?

— Han tyckte att det var konstigt och jag hjälpte honom, när han såg så förvirrad ut, och föreslog ischias. Han var väldigt glad över att det inte var något värre.

Jesper såg ut att vara stolt över sitt goda hjärta.

— Så vet vi då ingenting i alla fall, sa hon.

— Räcker det inte för dig att jag skall på sjukhus!

Han ångrade sitt tonfall med detsamma.

— Ursäkta, sa han, och förlåt det jag sade förut.

— Så gärna, sa Britt, men vad menade du?

Han började äta och tycktes helt och hållet glömma kocken för den underbara matens skull. Han pratade med den med korta mumlande ljud som man gör med vänligt sinnade osjäliga väsen och han lät varje sparrisknopp för en stund uppleva att den var en ros eller en lilja innan dess saga var all.

— Vad skulle du tycka om jag sade att jag älskar dig?

frågade han.

— Jag skulle tro dig, sa hon.

Han såg på henne men hon åt lugnt vidare som om han hade sagt det alldagligaste i världen.

— Bra, sa han. Då gör jag det då.

— Vad då?

— Älskar dig.

— Det är tillåtet, sa hon, så länge du inte tror att det betyder att du får förstöra min bil.

Hon såg på honom och log. Han sträckte ut handen och rufsade om hennes hår i nacken.

— Du vet inte hurudan hon är, sa han.

Till hans ära hade Britt köpt hem ett gott spanskt vin. Han bara smuttade på sitt glas.

— Jag kan inte dricka mycket vin, sa han. Jag blir sur i magen av det.

Han ställde ner sitt glas.

— Sussie är en underbar flicka, sa han.

— Är det för hennes skull du åker? frågade Britt.

Jesper förde fingret snabbt under sin långa näsa som om där hade funnits en droppe. Sen kliade han sig på vardera näsvingen.

— Det är klart att det är för hennes skull också. För henne är jag hennes pappa. Det säger hon i alla fall i skolan åt alla sina kamrater. Om hon såg mig skriva så slog hon sig också ner med ett papper.

— Skrev du då?

Jesper såg vänligt på henne som om hon hade varit den lilla flickan.

— Lilla Britt, sa han. Om jag satt och tittade ut i luften så satt hon också och tittade ut i luften. Men hon är nog ett stört barn på något sätt. Man måste ge henne väldigt mycket tid för att hon skall komma ut ur alla möjliga faxer och grimaser som hon hade för sig. Genast när hon kom hem och

slängde igen dörren efter sig fick man börja tämja henne.

Han strök sig igen under näsan, fram och tillbaka.

— När jag märkte hur det var fatt så gick jag och ställde mig vid spisen. Jag började kocka med det som fanns till hands och rörde om med stor inlevelse. Då kom hon om en stund och tittade in i kastrullen eller stekpannan. Vad är det där? frågade hon, först på spanska, sen på engelska. Hon lade armen om mig och klängde på mig och började gissa vad det skulle bli. Först när jag bar maten till bordet, och hon hade satt sig, hade jag kommit på något underbart namn som hon sedan upprepade mellan tuggorna. Och sen gick vi ut på stan eller ner på playan.

— Och vad säger hon när du kommer hem och skär sönder hennes mammas bilringar?

— Herregud, Florence springer varje dag omkring och skriker och smäller i dörrarna ändå. Litet mer eller mindre gör ingen skillnad. Hon är galen, absolut galen och när jag sitter tyst och stilla som andäktig publik så är det inte alls bra. Då skall hon skrika ut allt över hustaken tills jag avbryter föreställningen och släpar ner henne från scen.

Jesper såg på Britt.

— Hon är inte som du.

— Vem vet, sa hon, kanske jag också skulle stå och skräna och skrika på balkongen och kasta ner möblerna på gården om du skulle bo här.

Britt reste sig och tog deras tallrikar och förde dem till diskbänken. Hon kom en särskild gång efter gafflarna, knivarna och glasen. Hela bordet var rent då hon föreslog att de skulle ta en liten promenad till stranden före kaffet. Han reste sig med en suck men lät inte höra den protest som hon hade väntat.

Då hon var färdig att gå hade han redan gått ut på förhand och lämnat dörren på glänt efter sig. Han stod på gräsmattan med handen i fickan och såg ner på tulpaner och

narcisser som redan vissnade bort. Den andra handen höll han fundersamt vid ansiktet med pekfingret mot näsvingen. Hon stannade vid husknuten. Han väntade inte på henne, han betraktade. Blommorna som inte mera fanns men ändå stod kvar intresserade honom mer än syrenbusken på några stegs avstånd.

— Varför måste man gå när man kan stå, sa han när hon stack sin hand under hans arm.

De började långsamt vandra på stigen som ledde mot båtbyggorna. Himlen var övertäckt med en lätt grå skärm som fördelade ljuset jämnt och dolde solens tillfälliga läge. Alla löv var ljusa på ovansidan och mörkare nedåt och det rasslade i asparna och susade redan i björkarnas långsamma rörelser. Ju närmare stranden de kom dess kyligare kändes kvällsbrisen och den jämna ständiga strömmen av små vågor som oupphörligt rann in mot land förvirrade synen och upplöste den frodiga grönska som gräset hade gjort gällande.

Jesper stannade vid bryggfästet och stod med händerna i fickorna och uppkurade axlar medan Britt gick ända ut. Båtarna intresserade honom inte, bara de närmaste plankorna vid hans fötter och måsarna som svepte in med fulländad behärskning och kupade luften under sina vingar.

— De här kommer alltid att finnas, sa han då hon kom tillbaka.

— Det kommer du också, sa hon och tog honom under armen.

De gick långsamt tillbaka och hon släpade sina fötter i gräset som för att pröva dess växtkraft.

— Vi får väl se, sa han.

— Tror du inte att människan är evig som Gud? frågade hon.

— Jag sade ju att jag inte vet, sa han.

Samtalet om det eviga livet sträckte sig inte längre än till

måsarna som ljudlöst gled fram och sänkte sig eller plötsligt lyftes högt ovan deras synfält.

Han slog sig ner i köket när de kom tillbaka in, satte sig vid bordet som om stämningen där bättre skulle passa honom än de bekväma sittplatserna i rummet. Hon dukade fram små koppar och bryggde espresso.

— Res inte, sa hon.

Han lutade sig tillbaka och grävde fram ett tjockt kuvert ur barmfickan och lade det på bordet framför henne. Det var adresserat till honom, Poste restante, Helsingfors. Poststämpeln var Barcelonas. Hon vände på brevet. Avsändare var Mrs Florence Mills.

— Det är hennes flicknamn, sa Jesper, hennes man var libanes.

Han tog brevet ur kuvertet, flera sidor fullskrivna med flödande stil med rika kurvor, slängar och öglor.

— Här får jag veta vad jag är värd, sa han.

Han skakade på huvudet och vek ihop brevet.

— Det är så helvetiskt. Ursäkta. Det är så vidrigt.

Fan. Förlåt. Jag duger till ingenting och har aldrig gjort det. Mina ben och armar är smala som pinnar och magen är uppsvullen och jag stinker ur munnen och jag pratar om fucking men jag har inte tillfredsställt henne på evigheter. Jag sitter bara vid bordet och gör stort nummer av att jag kokar litet mat åt Sussie och spelar alldeles onödiga spel med Mike medan hon förtjänar hela familjens uppehälle genom att släpa turister längs glödheta gator.

Han gjorde en paus medan hon reste sig för att lyfta espressobryggaren från spisen.

— Stämmer det Jesper? frågade hon medan hon torkade bort kaffestänk runt plattan.

— Vad då?

— Att hon har försörjt dig?

Han skakade på huvudet i långa rörelser från den ena sidan till den andra medan hans fingrar sakta trummade mot bordet. Han hade en vackert långsträckt hand och perfekt skötta naglar.

— Varför är du då så ledsen? Du vet ju att det inte är så.

— Det handlar inte om det, sa han.

— Vad handlar det då om?

Hon serverade kaffe i bådass koppar och ställde sockerskålen framför honom.

— Hennes känslor.

Han tog en rågad sked socker och lät den långsamt sila ner i koppen.

— Själv är hon ju på väg till Amerika. Det var bara det att jag valde att åka först. Vilket ljuvligt brev skulle jag inte ha fått om hon bara hade fått sitta på båten och skriva. Hundra sidor, tätt skrivna.

— Nåja, sa Britt. Varför sörjer du då? Hon är förbittrad över att ha förlorat dig helt enkelt.

Han lade sin hand på hennes och klappade den faderligt.

— Och så står här om mitt författande också. Under hela den tid hon har känt mig så har hon inte sett mig arbeta en enda gång. Andra skulle ha skrivit fem böcker på den tid som jag bara har suttit och stirrat framför mig. Och det jag har skrivit är inte mycket värt. Hon har hela tiden vetat att det är bluff det också. Redan för många år sedan innan hon flyttade ihop med mig träffade hon en från Finland som hade läst mina böcker och som sade att det var underliga historier som ingen begrep sig på. Och dessutom är jag homosexuell. Varför skulle jag annars gå ut genast när hon kommer hem och sitta nere på barerna och spela kort med sliskiga typer?

Tycker du att det räcker för ett brev?

Britt reste sig från bordet och gick ut ur köket. När hon kom tillbaka hade hon sju böcker med sig som hon lade

framför honom. Han tittade på dem, på var och en av dem omsorgsfullt, och kontrollerade att de var uppskurna. Här och där såg han streck i marginalen, fina tunna linjer.

— Mercuria saknas, sa han. Har du inte den? Det är ju den bästa. Jag skrev den på fem veckor.

— Jag vet inte vem det är som har lånat den, sa hon, och den är slut på förlaget.

— De har bränt upp den förstås.

— Aldrig i livet. Det gör de väl inte?

— Det är just vad de gör, åtminstone med mina böcker. Kan du förresten förklara varför man överhuvudtaget skriver?

Britt såg osäkert på honom men han väntade ett svar på sin fråga.

— Det är svårt för mig, sa hon, för jag vet ju inte alls hur en författare själv upplever det, men jag tror att du, jag har ibland tänkt att du skriver för att trösta någon.

Hon såg rysligt förlägen ut. Han såg länge på henne, väntade att hon skulle säga något mer, men det gjorde hon inte.

— Du är inte så dum du, sa han. Och varför slutar han då att skriva?

— Kanske han inte har slutat, sa hon, kanske han bara försöker få syn på trösten och har en känsla av att den just håller på att bryta fram bara han får vara i fred litet till.

Den natten hade Britt en känsla av att hon inte sov alls. Hon låg länge och skylldes på kaffet och var säker på att de kvidande och jämrande läten som då och då hördes från soffan i rummet inte var orsaken till att hon låg vaken. För säkerhets skull klev hon ur sängen och smög sig till dörren och stängde den tyst för att inte såra Jesper. När hon hade dragit täcket

över öronen igen försökte hon med ett gammalt knep. Hon hade märkt att hon kunde kommandera fram blått, en ro-givande färg. Först visade sig det blå som en slöja som drog över hennes slutna ögon i olika svep tills det samlades i en violettblå punkt som långsamt vidgades till ett klarblått fält. Just då hon hade fått fältet att stanna i en vilande fyrkant skrek Jesper till. Det var ett dovt, mörkt rop som om han hade sprungit baklänges skräckslagen. Hon rusade upp ur sängen och störtade in i hans rum där han satt upprätt i so-fan och höll händerna avvärjande framför sig. Hela tiden gav han samma ljud ifrån sig. Hon skyndade fram och ställ-de sig framför honom, men med öppna ögon såg han henne ändå inte.

— Jesper, sa hon. Jesper.

Hans röst blev litet lugnare men allt fortfarande sträckte han händerna framför sig. Hon grep dem båda och böjde sig fram över honom så att hon kunde trycka dem mot sina kin-der.

— Jesper det är jag, det är Britt.

Han ryckte händerna till sig och hon märkte att han bör-jade se. Långsamt fokuserades hans blick till hennes ansikte.

— Det är inte klokt, sa han. Så hemskt.

— Vad då? sa hon. Vad såg du?

Han satte sig med fötterna på golvet och med huvudet stött i sina händer.

— Har du någonting att dricka?

Hon satte sig genast i rörelse.

— Öl eller vatten?

— Vatten förstås, sa han.

När hon kom tillbaka med ett glas i handen hade han re-dan tänt en cigarrett.

— Tack skall du ha, sa han. Gå och lägg dig nu. God natt på dig.

På morgonen när hon steg upp satt han i samma ställning. Hon måste ha slumrat till eftersom han hade kokat sig kaffe utan att hon hade märkt någonting. Hon var för trött för annat än att kraftlöst röra sig mellan badrummet och köket och att duka fram ett alldeles enkelt morgonmål. När hon ropade på honom kom han också om han än tydligt visade att han inte hade behov av någonting. Det de sade medan de åt var mycket litet. Han sade att hon kunde ta nyckeln med sig eftersom han tänkte sitta inne ända till eftermiddagen och att han sen skulle ge sig iväg och inte komma tillbaka.

— Vi ses inte förrän på sjukhuset då, sa hon och försökte vara skämtsam.

— Tror du att jag lägger mig där för att hålla mottagning? frågade han.

När hon reste sig från bordet och gjorde sig redo att ge sig iväg till jobbet hörde hon sig för hur det skulle bli med hans saker. Han behövde väl inte ta allt med sig? Också han reste sig och kastade från dörren en blick mot sin väska och annat som han hade spritt ut. Hon kom fram till honom och strök honom över det långa håret. Följsamt rörde han sitt huvud under hennes hand och när han vände sitt ansikte mot henne kysste hon honom först på hans trötta ögon och sedan mjukt och varmt på hans mun.

När Britt fram mot kvällen låste upp sin dörr märkte hon genast den förändrade atmosfären. Hennes hem var tomt, påtagligt tomt. Med nycklarna i handen gick hon in och kastade en blick mot Jespers plats.

Han hade bemödat sig. Det var så väl städat som man kunde vänta sig av någon man. Dörren till balkongen stod på springa och fönstret i hennes rum var öppet. I köket stod ölkorgen på diskbänken. Alla flaskor var tomma. Överst låg en handskriven lapp. Hon hade inte kunnat föreställa sig att hans handstil var så spretig och darrande. Han bad om ur-

säkt för att han inte hade burit tillbaka korgen till affären, men då han ingen nyckel hade. Puss, Jesper.

Britt gick tillbaka ut i tamburen och hängde upp sin rock. Äta någonting tänkte hon inte göra utan bara lyssna på litet musik och sedan lägga sig tidigt. Alla de dagar han hade varit hos henne hade hon druckit litet vin eller sprit och det bekom henne inte väl.

Hon slog sig ner i Jespers soffa och ställde en kopp té framför sig. På bordet låg en solkig manuskriptmapp och ovanpå den Tolstojs Krig och fred. Hon tog boken i hand, en engelsk fickupplaga, över ettusenfemhundra sidor. Den var sliten och illafaren den med. Kanske det var hans bibel. Inga understreckningar hade han i varje fall gjort. Hon bläddrade också litet i pärmen. Avlagringar från olika perioder. Där fanns silkespapper och tjockt papper och sidor i folioformat, allesammans, utom de allra översta, redan lätt gulnade. Färgbandet i maskinen hade han aldrig brytt sig om att byta.

På något sätt fick hon såpass mycket av kvällen att förflyta att hon med gott samvete kunde lägga sig. När hon drog täcket över huvudet föreställde hon sig att han flög någonstans över Köpenhamn. Säkert drack han redan sin andra eller tredje konjak.

Hon sov djupt ända till morgonen och låg ännu kvar i sin säng när telefonen ringde. Klockan var litet över åtta.

Hon hörde många klickanden på linjen innan en första och sedan en andra och ytterligare en tredje telefonist sade att hon skulle hålla linjen öppen, ett samtal från Spanien var på väg.

— Hallå, ropade plötsligt en kvinna, är det Britt?

Jesper har kommit och han ligger och sover däruppe och han har skurit sönder min bil. Hur skall jag komma iväg in till Barcelona? Han är galen. Alla ringar är sönderskurna, vad skall jag göra? Jag går raka vägen till Guardia civil.

Hans mamma och pappa får komma ner och hämta honom. Antingen tar ni honom till ett dårhus i Finland eller så skall han i fängelse här i Spanien. Jag vågar inte ens väcka honom. Han bara morrar när jag försöker. Och barnen. Tror du att det är bra för barnen att vakna på morgonen och se att bilens däck är sönderskurna! Åh Britt, vad skall jag göra! Just idag skall jag visa runt officerare från en amerikansk ubåt. Jag vågar inte lämna barnen med honom. Han kanske tar livet av dem. Han är en mördare vet du. Du vet inte vad jag har fått vara med om. Polisen har länge haft sina ögon på honom. De skulle ha tagit honom för länge sedan om han inte skulle ha spelat kort med dem om kvällarna. När de kallar honom på förhör så kommer han hem med pengar som han har vunnit av dem. Det är ingen ordning på dethär landet. Jag är säker på att den här polisen inte gör någonting förrän jag ligger död.

— Men kan du inte ta bussen? frågade Britt.

— Jag orkar inte, jag orkar, jag orkar, jag orkar inte.

— Han blev nog väldigt besviken när du inte mötte honom.

— Jag vet, sa Florence, hur skulle jag inte veta det, jag älskar ju honom. Du vet inte hur jag älskar honom, men man kan ju inte leva med en sådan kärlek. Fast barnen behöver honom förstås.

Andra kapitlet

Hilma tyckte om att ibland gå ut på trappan och titta upp mot bageriet för att få se en skymt av Kossu när han stack sig ut en stund genom de öppna dörrarna för att få den svalka han nu kunde få i den varma junisolen. Den första tidens trevande osäkerhet hade helt och hållet försvunnit och om det hade funnits någonting skört över honom så var också det borta. Med seniga armar släpade han säckarna efter sig in i bageriet och när han kom ner för att äta med en säck skorpor över axeln så var det som om han hade burit ingenting.

Efter det att Ahlfors och han hade kommit överens om fem säckar mjöl per vecka hade Kossu dag ut och dag in arbetat verkligt hårt. Innan han på dagen kom ner för att äta lade han ännu en deg och tände ved i ugnen för att snabbt hetta upp den på nytt. Utan att se på klockan visste han när han skulle bryta upp från bordet, och så tungt åt han aldrig att han inte skulle ha småsprungit upp för backen för att sopa aska och glöd ur ugnen, baka de första bröden och rada in dem, fjorton stycken.

— Bara du inte driver honom för hårt Oskar, sa hon när hennes man dröjde sig kvar vid bordet.

— Det är ju inte jag som driver honom, sa han. Ser du inte det?

— Då får du som är äldre dämpa honom litet, sa hon.

— Du förstår dig inte på män, sa han.

— Jaså, sa hon. Och vad är det för märkligt med dem.

— De skall visa vad de duger till, sa han.

— Men det har vi ju sagt honom, varje dag.

— Men det är för sig själv, sa Oskar. Han prövar sin styrka och om han behöver det så skall jag öka motståndet.

— Och du tror kanske att han orkar med en säck till i veckan.

Hilma reste sig från bordet och nästan ryckte ifrån sin man tallriken och glaset eftersom han nu ändå hade ätit färdigt.

— Jag tänkte på Hulda, sa han.

Hilma blev stående bredvid honom med tallrik och glas i handen. Hon såg på honom som om han hade varit från sina sinnen.

— Jag har nog sett vilka ögon de ger varandra, sa han.

— Och vad är det med det då? sa hon. Två unga människor och både du och Hulda vet att han är förlovad.

Oskar tog stöd med båda händerna mot bordet och reste sig. Han vaggade ut förbi henne och vände sig om ännu en gång vid dörren.

— Jag tycker lika mycket om honom som du, sa han, men . . .

Mer sade han inte.

Hilmas belåtenhet kom sig mycket av det att Kossu hade fört en ny jämvikt in i huset. Hon kände inte längre någon ensamhet i köket och hon visste att det inte bara var för kaffets och matens skull som han gav henne så glada blickar och kunde dröja kvar hos henne ännu medan hon røjde upp efter kvällsmåltiden. Det blev så redan i början, en av de allra första dagarna.

Han hade kommit nerstormande från sina höjder, morisk i uppsynen, viftande med sitt brev och ropande efter Janne som redan körde ut på vägen med posten mot Some-ro. Han hade fått springa ett gott stycke längs vägen.

När Kossu sedan kom tillbaka runt hörnet hade han sprungit den värsta ilskan av sig och han gick med långa steg och låtsades först inte lägga märke till Hilma. Han skulle ha gett sig iväg upp till sig om hon inte hade frågat vem det var han försökte ta livet av, sig själv eller någon annan. Då hade han smålett, han hade tvingat sig till det.

Några dagar senare hade Hilma tagit saken till tals. Hon såg ju att glädjen var borta och att arbetet gjordes med sammanbiten kraft. Han gick omkring och tänkte hela tiden, antingen han rörde sig uppe kring sin koja eller kom ner till de andra.

— Det är väl inte din fästmö som har gjort dig ondsint? frågade hon en kväll efter det att han hade suttit tyst genom hela måltiden.

Han satt bredbent vänd åt hennes håll där hon ordnade ihop kärnen, armarna var stödda mot knäna men hans ansikte var lyftat mot henne som om han hade velat höra någonting. Han behövde någon. Då han inte kom sig för att svara gick hon tillbaka till bordet och satte sig där med honom.

— Nå, vad är det nu, Kossu?

Han böjde sig ännu djupare ner och knäppte händerna, men inte på något fromt sätt. Fingrarna vitnade vid lederna var gång han spände musklerna.

— Hur skall man säga åt en kvinna att hon inte skall härja med en så fort hon kommer åt? sa han.

Han sade inget mer så hon blev tvungen att försöka lirka upp honom. Det hon fick lära känna var en ung man som hade varit mycket oförståndig.

I ett års tid, praktiskt taget under hela sin förlovning med Augusta, hade han inte kunnat erbjuda henne någon annan tillflykt då de ville vara tillsammans än ett ynkligt skjul bakom bageriet där han arbetade. Där hade de haft sina herdestunder bland gamla sönderbrutna bord, trasiga stolar och skåp med löst hängande dörrar. Där hade han rätt till ett

näste av fuktfläckade kuddar och en gammal tagelmadrass och inbjudit henne att dela hans drömmar om framtiden. Nyckeln hade han ständigt burit i fickan som ett slags pant på att de om några år skulle ha ett hem. Denna nyckel hade han gett åt en flicka då han lämnade Helsingfors, åt en som hette Elin.

— Du är tokig du, sa Hilma åt Kossu. Du har ingenting i huvudet och ingenting i hjärtat och det skulle jag inte vilja tro om dig.

— Men det var inte alls meningen att hon skulle göra harm åt Augusta och visa henne dendär nyckeln, sa Kossu.

— Varför gav du den åt henne?

— Därför att Augusta inte behöver det stället när jag är borta.

— Behöver Elin det då?

Då teg Kossu.

— Är hon en sådan där dålig flicka? frågade Hilma.

— Hon är inte alls dålig, sa Kossu. Hon är min bästa vän.

Han såg helt troskyldig ut då han sade det. Hilma skakade på huvudet.

— Det är nog någonting som du inte har förstått, sa hon.

Några månader efter förlovningen hade Kossu brutit upp från Helsingfors och rest iväg till Hangö för att han hade hört rykten om en ledig gesällplats. Augusta hade varit väldigt mycket emot det. Hon ville att de skulle stanna i Helsingfors. Han hade försökt göra klart för henne att det aldrig skulle finnas någon möjlighet för honom att börja med något eget i storstaden där det redan fanns så många bagare. I Hangö däremot skulle det vara lättare. Men det var inte alls sant. Någon gesällplats fanns det inte där.

Medan Kossu berättade om sina samlade motgångar under sitt första förlovningsår, om handen som han hade skadat när han under några dagar hjälpte fadern på bygge i Ekenäs, lyckades Hilma med den tunga manövern att få upp

det ena benet på det andra. Så satt hon där och lyssnade med armbågen mot sitt knä och kinden vilande mot handen.

— Vet hon någonsin var hon har dig? frågade hon.

— Vad då? sa Kossu. Hon vill ha mig i Helsingfors men jag skall se till att vi får det bättre. Jag vill inte ha ett sånt hem där gubben och gumman är som solen och månen. Den ena arbetar på dagen och den andra på natten och bara ibland lyser de tillsammans. Jag skall ha det så att hon inte behöver gå på arbete. Jag har försökt på tryckeri också.

— Tycker hon inte om det?

— Hon gjorde narr av allting i brevet, av Hangö och Ekenäs och handen och tryckeriet och att jag var sjuk i vintras och av att jag nu har rest hit bara för att få vara ute med flickor.

— Hon är nog väldigt ledsen på dig, sa Hilma.

— Jag orkar inte med det att den som man skall dela ljuvt och lett med alltid är missnöjd och försöker hindra en från att komma framåt.

— Inte slåss ni väl hela tiden i alla fall?

— Nej, men det var svårt nu efter jul när jag inget arbete hade. Men jag skall visa henne att man inte behöver rätta och packa sig efter dumma mästare och göra som de säger fast man vet att de har fel. Och i Helsingfors går man under bland alla dem som strövar på gatorna och rövar och slåss för att de inte har arbete. Om jag nu blir där, som hon vill, vad är det som säger att inte vi en vacker dag drar omkring på gatorna med våra saker i en kärra efter oss, eller att jag börjar supa?

— Super du? frågade Hilma.

— Om allt går emot en så gör man vad som helst, sa han.

Alltsedan det första långa samtalet kände sig Hilma som den som höll samman Augusta och Kossu och det dröjde inte många dagar innan hon förde på tal att han skulle inbjuda

sin fästmö på visit. Hon kunde ju bo i kammarn och stanna några dagar och se hur Kossu hade det. Hilma tänkte att det kunde göra Augusta gott att en gång få se sin fästman när han var sin egen herre och satte in hela sin kraft på att åstadkomma det som han hade föresatt sig. Det kunde inte skada en kvinna att också ha aktning för sin man.

Tredje kapitlet

Kossus stora genombrott kom vid midsommarbröllopet. Först hade han tänkt åka till Helsingfors och fira Johanne med Augusta som hon hade bett honom om. Han hade till och med meddelat när han hade för avsikt att komma, vilken dag och vid vilket klockslag han skulle infinna sig vid hennes port. Sedan hade han fått lov att ändra allt och i stället skriva till henne och fråga hur mycket mjöl det behövdes för fem skålpund smör till smördeg; det hade han glömt. Han hade också blivit tvungen att be sina föräldrar att låna formar åt honom på konditoriet i Ekenäs. Bröllopsbeställningen var hans stora mästarprov i Lautela, för det var ett fint bröllop dit inga drängar var bjudna utan bara bönder och rusthållare.

Bruden gjorde honom aldeles förstummad. Hon var lika lång och smärt som Augusta och hon bar en förtjusande enkel vit klänning utan sidenband och rosetter, bara med några få spetsar och en så stor vit slöja som han aldrig tidigare hade sett, den släpade i golvet då han dansade med henne och hon fick lov att lägga den över sin arm. Då han inte dansade med henne kom den ena efter den andra fram till honom för att fylla på hans glas och brudgummen själv, som var mycket kortare än bruden och koppärrig i ansiktet, sade högt att bagaren måste få först av varje omgång.

Kossu blev så småningom en aning berusad och hade säkert dansat hela natten med bruden om inte Oskar Ahlfors plötsligt hade stått vid hans sida, skålat med honom och sagt

att det var en dam som gärna ville lära känna honom. Kossu följde med honom bort till borden med bakverk och förfriskningar och blev så presenterad för den allra vackraste flickan på hela bröllopet, Alma Mäkinen.

Alma log mot honom redan då Oskar förde honom fram till henne. När hennes ögon log så log ansiktet också, det var så mjukt och milt och sade i varje ögonblick detsamma som blicken sade, och han kunde läsa det, att hon hade hört om honom, att hon hade sett honom, att hon ville lära känna honom och att hon tänkte lägga beslag på honom för denna fest.

— Jag vill dansa med bagarn, sa hon och sträckte fram sina händer.

Kossu förde henne genast ut på golvet i den vals som just hade börjat. De var först det enda paret som svängde om och folk vek undan där Kossu virvlade fram med utsträckt hand till dess de fick sällskap med ett annat par, postskjutsen Janne och Ahlfors' Hulda.

— Åh, sa Alma, vilken vals.

Hon släppte honom inte från sin sida och när hon talade med honom såg hon hela tiden till att han inte kom åt att se åt annat håll och när musiken började igen var det hon som förde honom ut.

— Skall du stanna länge hos oss? frågade hon.

— Det är bra här, svarade han.

— Öppna eget, sa hon.

— Vem vet, sa han.

— Ett konditori, sa hon.

— Då går jag omkull, sa han.

— Vi köper alla hos dig.

— Men hur mycket? sa han.

Och hon dansade mycket bra, lät sin värme spela över honom ända från knäna uppåt.

— Det gör ingenting, sa hon när han förläget torkade

svetten ur pannan, jag tycker om det.

När han smålog och skakade på huvudet vidhöll hon.

— Tror du att jag skulle tycka om att dansa med en karl som är alldeles sval?

När han lätt tryckte sin hand mot hennes korsrygg lät hon honom känna sin kropp innan hon gled bort igen för att betrakta sin erövring.

Vid fyratiden på morgonen kom Kossu tillbaka, vandrande genom morgondimmorna till sin backe. Där satte han sig på källartaket och såg ut över de vita slöjorna som gjorde hela landskapet osynligt och bara lät enstaka grantoppar sticka upp som strålände, färgsprakande förebud för den klara, heta dag som var på kommande. Över nejden hördes ännu glammet från bröllopfesten som var långt ifrån slut, men Ahlfors' hus stod tyst och tillbommat. Oskar hade fört hem Hulda redan strax efter midnatt. Kossu var glad över att han i sin yra inte hade glömt att dansa med henne. Nu hade han två flickor i Lautela, en som han kunde skämta och retas med och en annan som gäckades med honom. Men av de två var det bara Alma som oroade honom.

Bröllopet var den unga bagarens stora framgång bland bönder och rusthållare och det ledde till att Kossu blev viktig också för drängarna och pigorna och de andra ungdomarna. De började komma till honom för att han skulle ordna fester för dem också. De samlade ihop en mark per man, valde ut den ria och loge där man bra kunde dansa och sade att om han skötte trakteringen och betalade spelmannen så fick han hålla de pengar som blev över. Till den första dansen samlade de ihop fyrtiofem mark och när festen var över och alla drog bort och Kossu vandrade upp mot sitt bageri hade han fem mark i fickan som var hans förtjänst. Det var mer än lönen för en halv veckas arbete.

Första gången i sitt liv hade han en känsla av att han hade

vad han behövde i penningväg. Nästan i varje brev till Augusta lade han några mark och bad henne sköta hans angelägenheter. Hon fick lösa ut först den ena och sedan den andra av hans klockor från panten och hon fick också betala hans gamla räkning till skräddaren. Det verkliga slöseriet var då han bad henne gå till fotografen och beställa elva bilder av honom. Det skulle vara av den bild där man såg honom litet från sidan. Dem ville han sedan sända till sina gamla vänner som en hälsning. Några behövde han också, men det nämnde han inte om, för eventuella nya behov.

En fredagskväll fick han en stor överraskning. Han hade slutat dagens arbete och ätit nere hos Hilma när han hörde att någon gick i gräset utanför. Den som kom stampade på trätrappan och bullrade i dörren och ropade morjens innan han ens hade stigit in. Kossu trodde inte sina öron. Det var Felix. Kossu hann inte ens resa sig innan Felix stod inne i bageriet. Lång och böjd stod han vid dörren med harmonikan över axeln och en liten väska i handen.

— Får det vara litet musik? frågade han.

— Hur har du hittat hit?

— Spatserade, sa Felix. Jag frågade på posten i Somero var Lautela ligger.

— Men till Somero?

— Spatserande.

— Inte har du gått hela vägen.

— Jo, sa han, och jag tänker gå tillbaka också, men före det skall jag spatsera till Tavastehus och vad det finns för andra vackra platser.

Felix lade ifrån sig sitt dragspel och sin väska på Kossus säng och så gick de ut på backen. Kossu ville visa och förklara och de gick runt bageriet innan de satte sig på trappan i kvällssolen. Plötsligt reste sig Kossu och bad Felix vänta litet. Han sprang ner för backen till Ahlfors och kom om en

stund ut på trappan och vinkade.

När Felix steg in i köket hade Hilma redan fått fart på spisen igen och hon stod och knäckte några ägg i en stor skål.

— Jaså dethär är Felix, sa hon. Slå dig ner.

Kossu gick för att säga till åt Hulda och när han kom tillbaka fräste det redan i pannan. Felix satt vid bordet och berättade vitt och brett om sin vandring. Två nätter hade han sovit under bar himmel och vaknat genomvåt och stelfrusen, men förkyld hade han inte blivit. När Hulda smög sig in i köket höll Felix upp med sitt berättande för ett ögonblick. Då hon inte hälsade på honom så hälsade han inte heller på henne, men det märktes att han uppskattade att hans publik hade vuxit. Hilma gräddade plätt efter plätt och när hon hade fått till stånd en försvarlig hög bar hon fatet till bordet och ställde det framför honom. Hon bad Hulda hämta sylt och dukade själv fram tallrikar.

Felix åt och åt, Kossu räknade att han proppade i sig tretton plättar med sylt på, och hela tiden pratade Hilma på, oavbrutet, för att ge honom matro. Han nickade mellan tuggorna medan hon skröt med Kossu och de underverk han uträttade uppe i bageriet. Hon berättade också om hans stora framgång vid bröllopet och om hur glada flickorna i byn var över att ha fått en så dansant kavaljer.

Kossu såg på Hulda som glittrade mot honom med ögonen och som med snabba tysta munrörelser visade vad hon tyckte om mammans pladder. Felix tog lugnt för sig som om han inte hade ätit på en vecka och nickade bara till allt som Hilma berättade. När han hade ätit alla plättar, utom den som Kossu hade tagit för sällskaps skull och den som låg nästan orörd på Huldans fat, så reste han sig plötsligt, tackade och försvann ut.

— Vad kom det åt honom? sa Hilma.

— Hur kan man vara sådär mager när man äter sådär vansinnigt mycket? frågade Hulda. Och hur är hans hals

sådär sned, har han blivit opererad?

— Kanske för struma, menade Hilma.

— Neej, sa Kossu. Den är bara sådan. Den har vuxit snett helt enkelt.

— Han började säkert må illa av allt han proppade i sig, sa Hulda.

— Jag tycker att du kunde ha hälsat när du kom in, sa Hilma.

— Skulle jag ha gått fram och nigit?

— Det finns många sätt som en dam kan hälsa på.

— Såhär? frågade Hulda och grimaserade ett leende.

— Just sådär, sa Hilma, så skulle han genast ha sett hurudan du är.

Felix kom tillbaka in. Han bar sitt dragspel i handen och såg sig om efter en plats där han kunde sätta sig så att han hade utrymme både för armar och ben. Han tog en stol och ställde den borta i hörnet. Utan att säga någonting började han spela, först några enkla harmonier, och när stämningen i köket hade blivit den rätta, när Hilma hade satt sig med händerna knäppta i knät och Hulda hade halvlagt sig över bordet med huvudet lutat i handen, började han sjunga.

Han sjöng ingen av sina vilda visor, och ingen med hej och hå, utan alldeles stilla och vackert. Han började med När solen tänder sina strålar. Han sjöng alla verser och flyttade blickan från Hilma till Hulda och tillbaka igen när han sjöng om mamman som kanske skulle neka honom att bli ett par med sin vän, men han riktade sig inte till någon särskild när han sjöng den sista versen.

När livet mig ej mer behagar
och det för mig en plåga är
där vill jag sluta mina dagar
O Gud det är vad jag begär.

Han lät sången tona ut i några orgelharmonier som han drog ut långt och mäktigt.

— Kan du ingen glad visa? frågade Hulda.

— De är alla först glada, men sen blir de sorgsna, för så är det ju, sa Felix och gled över i ett nytt ackord.

Kossu njöt. Först när Felix satt där sjungande och spelande högg det till av en saknad som också hade funnits inom honom, längtan efter att få sjunga och stöda sin röst mot en annans.

Först lärde du mig älska, här i andra versen började Kossu gnola med,

att älska varmt och ömt
sen lärde du mig att glömma
så fort som du har glömt
fadirallalla, fadirallalla
så fort som du har glömt.

Hilma såg på Kossu och hon var så nöjd när han sjöng med i fadirallalla, fadirallalla att hon själv började gnola och i nästa vers högt tralla med. I den allra sista versen rörde också Hulda litet på läpparna.

När Felix till slut blåste luften ur dragspelet och knäppte ihop det sade Hulda att hon tyckte att alla sånger var sådana där flickan svek sin pojke och han satt och sörjde eller kröp ner i graven. Alltid reste han bort och alltid blev han sviken. Men vad sysslade han själv med på sina resor, han kanske mötte någon han också?

Hon låg fortfarande över bordet med huvudet lutat i sin hand och hon såg bara på Felix, inte alls på Kossu, när hon talade. När Felix bara reste sig utan att svara sade hon nästan angripande:

— Och varför är de där pojkarna så gråtmilda. Eller är det bara de som sjunger som alltid har tårar i ögonen? Kossu här han gråter inte, han arbetar han och dansar och ändå har han en fästmö.

Hilma reste sig också.

— Jaa Felix, sa hon, du får väl sova här i kammarn.

När Kossu vid halv fyrtiden trädde ut på trappan efter att ha lagt degen behövde han lite tid på sig för att uppfatta hurudan morgon det var, så stilla var det. Han tog några steg på gräset innan han märkte tystnaden. Bakom huset, mot norr, reste björkarna sina väldiga skyddande armar och lövskruden hängde ner orörlig. Här och var bland kvistarna knäppte osynliga fåglar i ett flitigt arbete vars mening han inte förstod. Enstaka svalor svepte fram utan att utstöta sina skrin, han kunde höra ända upp till sig det lätta bullret då de försvann under taksprånget på Ahlfors hus. Asparnas blad var orörliga och till och med den fluga som satte sig på hans hand gjorde det med tvekan. Det tog en stund innan han förstod att det var en mättad dag som lade sig över jorden, en kupa av värme. Det låg bara lätta dimflagor över fälten som väntade på att solen som redan gav dem färg skulle bryna dem med sin hetta.

Först hade han en känsla av att allt inte var som förut. Det var inte bara Felix som hade kommit, hans rike hade också nåtts av ett sändebud från Helsingfors. Storstaden skar en kil ur hans nya liv. Han måste se på de orörliga träden, på enbuskarna och på sitt eget hus som krönte backen för att bilden långsamt skulle bli hel igen, för att en skälvinning i synfältet skulle försvinna. Sedan, när han hade återvunnit allt och igen var den han var, kunde han glädja sig över att det just var en sådan dag Felix hade kommit. På kvällen var det dans och då kunde han med sitt dragspel ge omväxling, då kunde han kanske få se Alma också och hur granna och hjärtliga också de andra flickorna var.

Felix satt redan vid kaffebordet när Kossu steg in i köket.

Hilma passade upp honom också och tycktes trivas alldeles särskilt bra när hon hade två pojkar.

— Han steg upp bara, sa hon, och sade att han skulle hjälpa dig.

Felix rörde om i kaffekoppen och sade att det var skönt att en gång stiga upp frivilligt.

— Jag sade åt honom, sa Hilma, att han skulle berätta för din fästmö hur här är så att hon vågar komma. Hon skulle ju få samma rum som han har och du skulle kunna ta dig någon dag ledigt medan hon är här. Om hon kommer med tåg så kan vi ordna häst så att du kan möta henne.

— Jag skall tala med henne, sa Felix, jag skall se till att hon kommer.

— Hur ser hon ut förresten! frågade Hilma.

— Ja, sa Felix, vad skall man säga. Längre än Hulda och smalare än du.

— Usch på dig pojke, sa hon. Det är ju klart. Alla är smalare än jag.

— Men hon är inte lika glad, sa Felix, hon är mera blyg.

— Men hur ser hon ut frågade jag.

— Tja, vad skall man säga så att Kossu inte slår ihjäl en. Hon är väl mera vacker än ful. Hon har grå ögon tror jag.

— Blå, sa Kossu.

— Blågrå, sa Felix. Och så har hon en ganska allvarlig mun, inte en sådan som man genast får lust att kyssa. Och så är ögonbrynen alldeles mjuka bågar och håret var förut så där mjukt i nacken och kom fram litet i halsen men nu när hon är förlovad så har hon det i en knut i nacken.

— Knut i nacken? sa Kossu.

— Jo, sa Felix, och det är ditt fel.

— På vilket sätt mitt fel?

— Hon vill inte att några andra karlar skall märka henne så att hon kommer i frestelse.

— Nåja, nu vet jag, sa Hilma. Det är en bra kvinna du

har Kossu och när hon kommer hit så får hon se vilken fin karl hon har.

Kossu reste sig från bordet och tog sin kopp och ställde den bredvid spisen. Felix gjorde på samma sätt.

— Nu går vi, sa han. Det var värst vad Kossu har det bra.

Då de gick uppför backen mot bageriet frågade Kossu varför Felix hade sagt att Augusta var blyg för det var hon då sannerligen inte.

— Jag kan väl inte säga att hon är högfärdig heller, sa Felix. Jag måste ju förbereda så att de inte får fel uppfattning när hon kommer in och hälsar och sedan inte säger något annat utan bara ser sig omkring.

— Här behöver ingen säga någonting, sa Kossu. Hilma säger allt.

Det var en lust att vara två om att baka men det blev så trångt att Kossu steg åt sidan och lät Felix forma bröden.

— Hur stor ugn har du? frågade han.

— Fjorton bröd, svarade Kossu.

— Då får du hetta upp den en gång till på dagen.

— Jo.

— Fy tusan vad här skall bli hett när solen riktigt gassar.

— Här är hett.

— Och du står ut med det.

— Det får vara hett som i helvetet sålänge här inte finns någon mästare eller någon Karl-Oskar.

— Jag tänker sluta jag med, sa Felix, men jag är skyldig Juslenius två veckors arbete. Först skall jag spatsera i det sommarfagra Finland sen skall jag arbeta av min skuld och sen bär det av.

— Vart då?

— Dit mina fötter bär. Se dig om i din ungdom, som det står i skriften.

— Jag kanske stannar här, sa Kossu.

— Här? Torka skorpor i den här bastun hela ditt liv?

- Jag kanske ställer upp eget.
- Men det behöver du hus och pengar till.
- Kanske jag får låna.
- Hur gick det förra gången när du försökte låna?
- Det var dumt av mig men nu har jag förtjänat, kanske mer än du.

Kossu öppnade luckan och rakade ner glöden. Han dopade kvasten i vatten och sopade ut askan. Sedan tog han brödspaden och började rada in bröden med en annan känsla än han brukade göra det i sin ensamhet. Han gjorde det nästan lättsinnigt.

— Och sen är jag mästare och du kan få arbeta som min gesäll.

— Det blir nog Augusta som är mästare och du som är gesäll och tillsammans får ni skriva till mig i Amerika och jag skall skriva och berätta hur jag gör allting där med maskin som ni gör för hand.

— Till Amerika? Skall du dit?

— Eller till Tyskland. Bort skall jag innan jag skall på syn nästa år. Det skall du med förresten.

— Vad då?

— På syn.

— Jag lagar mig sjuk igen så att jag inte duger för kroman, sa Kossu.

— Så sjuk kan du inte laga dig att du inte skulle duga till lik, sa Felix.

De gick ut på trappan medan den sista laddningen bröd gräddades i ugnen. Solen lyste redan såpass att de ställde sig i skuggan av farstun. Kossu berättade att det var dans på kvällen och att det skulle vara bra om Felix kunde komma med. Själv måste han gå dit för han skötte om trakteringen. Om Felix spelade så skulle de kunna dela förtjänsten som kunde bli fem, sex mark, kanske sju.

— Det kan behövas, sa Felix och så var den saken av-

gjord.

Medan dagen gick och de bakade bröd och torkade skorpor fick Kossu höra allt han ville veta om sina vänner i staden. Först och främst var det slut mellan Felix och Selma och det var båda lika glada över för det hade blivit tradigt alltsammans. Hon levde nu ett mycket mera spännande liv, för hon hade fått tjänst på Societetshuset och kom hem sent om nätterna. Vad hon hade för beundrare visste Felix inte och det brydde han sig inte om fast han ännu ibland satt hemma hos flickorna någon kväll.

Elin ville han prata mera om. Hon hade flyttat till Bron dins, nästan mitt emot Uleåborgska, och det kanske inte var så bra. Elin pratade ganska ofta om Kossu och hon skulle säkert ha rest ensam till Lautela och hälsat på om hon bara hade vågat. Augusta var rysligt svartsjuk, hade hon berättat, sköt blixtar med ögonen och ville inte ens tala med henne om de möttes på gatan.

— Skulle jag inte veta det, sa Kossu.

Han undrade varför Elin måste göra harm åt Augusta med nyckeln och varför hon dessutom hade ljugit på honom och sagt att han hade bett henne spionera på vad Augusta hade för sig.

— Hon kan inte tåla Augusta, sa Felix. Och det är för att hon har fått höra att Augusta har sagt att hon är en hora.

— Kan du inte säga att hon kan resa hit i sällskap med Selma eller Fina, föreslog Kossu.

— Jo, sa Felix, men vad säger du om hon kommer och hur förklarar du det för Hilma?

— Jag säger att det är din fästmö.

— Tål att tänka på, sa Felix. Men vilkendera vill du ha först hit, Augusta eller Elin?

Felix fråga gjorde ont i Kossu och han höll tyst en god stund. Bara för att han inte ville tala om Augusta gav han kanske en alldeles fel bild. Det hörde inte till någon annan

att hon var ganska svår.

— Suckar du? sa Felix.

— Jag har inte sett Augusta på så länge, sa Kossu.

— Det är bara ditt eget fel, sa Felix. Du är inte mycket till fästman.

Ganska snart skrev Kossu ett innerligt brev till Augusta där han bad och besvor henne att komma till Lautela och se hur han hade det. Han berättade om Felix besök, om hur de hade sjungit tillsammans och om hur de hade gått på dans. Den vackraste flickan i byn, som hette Alma Mäkinen, hade blivit alldeles betagen av Felix och hans musik och hans danskonst. Men själv hade Kossu inte kunnat roa sig som de andra. Mest hade han bara passat upp och försökt dölja hur ensam han kände sig. Det var inte alls såsom förr att han kände sig främmande för pojkarna och flickorna i byn, tvärtom. De var alltid glada och vänliga mot honom, men de kunde ju inte veta vad han saknade innerst inne, sin egen hjärtevän. När skulle han igen få trycka henne till sitt bröst? När skulle de igen få vila i varandras armar och drömma sig fram ett solvarv eller två till det egna hemmets ljuva boning? Han var så tacksam för att hon numera alltid skrev så långa och kärleksfulla brev, men de kunde inte lindra den värk som han kände i sin kropp. De var som en flyktig kyss av luft som aldrig kunde göra hans läppar otörstiga.

Kossu fick inget slut på sitt brev. Ett helt ark fylldes av hans längtan och han fick skriva runt i alla kanter utan att ändå kunna uttrycka det han ville säga. Innan onsdagen kom och posten gick kastade han ännu ner ett par sidor i försök att besvärja den oro som Felix besök hade rört upp. Han försäkrade henne att han själv skulle skynda till Hel-

singfors om han bara kunde, men skördetiden stod för dörren och det hade blivit sagt åt honom att han knappt skulle få tid att hålla söndagarna lediga.

Fjärde kapitlet

Det gick långt in i oktober innan Augusta kom. Kossu som stod och värmdes i solen mot stationshusets vägg hörde plötsligt slamret och såg lokomotivet dyka upp i kröken. Det gav ifrån sig ett litet extra moln av vit rök och visslade triumferande förrän det rullade in med sin enda vagn och gnisslande saktade farten innan bromsarna med ett brak fick hela tåget att stanna. Den plötsliga tystnaden fylldes av ett tungt stänkande och envist tickande som exploderade i ett vitt moln av ånga som lokföraren med ett söndagsleende lät väsa ut framför fötterna på Kossu. Han hade en enda dam ombord och så konduktören och de två män som redan raskt kom vandrande genom ångmolnen.

När Kossu igen kunde se såg han Augusta försiktigt stiga ner från vagnens bakre plattform. Hon hade bara en liten börda som hon ställde ner på perrongen innan hon slätade till sin kappa och började se sig om, men då var Kossu redan framme hos henne.

— Kossu, sa hon och sträckte båda händerna mot honom, vad du är stilig.

Visst var hennes ögon blå när de log mot honom och hon dök in i hans famn och han fick krama henne de sekunder som lokföraren lät dem hållas. Han gav signal med visslan som en skiljedomare och då Kossu vände sig om mot honom såg han ut att mena något helt annat. Han sträckte sig ut ur sitt bås och såg ner över sidan som för att granska att alla hjul satt kvar och att vevaxlarna och pistongerna var i sin

ordning.

— Kom, sa Kossu, du har väl varma kläder, det är tre mil skall du veta.

Stationshuset i Jokioinen stod med öppna dörrar, men det var helt söndagstomt. Kossu kände Augustas arm tryckas mot sig när de gick till hästen, som stod ensam med sin kärra bunden vid den långa stången. Litet osäkert försökte han fånga en glimt av hennes ansikte och mötte hennes blick i jämnhöjd med sina ögon. Så lång var hon, inte alls mindre än han.

— Måste du byta tåg i Toijala? frågade han.

— Nej, sa hon. Jag gjorde precis som du skrev. Jag frågade konduktören och han sade att jag kunde sitta lugnt kvar ända till Humppila. Han kom själv och sade till när jag skulle stiga av.

— Var det som jag sade att det kostar bara femtiofem penni från Humppila till Jokioinen?

— Jo, sa hon, men enkel resa.

— Jag skall betala allt sedan, sa han, som jag lovade.

Han tog hennes korg och ställde den bak i kärran, grävde ner den stadigt i höet och visade henne på en annan korg som stod färdigt där.

— Här har vi matsäck som fru Ahlfors skickade med. Han tog en tom flaska ur korgen.

— Vi går in här på ett ställe och köper den full med kaffe. Nog kan vi dricka där också men det skulle vara trevligt att hinna fram innan solen går ner.

De många timmarna bakom hästen blev en härlig färd, när de väl hade kommit över den första skyggheten. Det var ju över ett halvt år sedan de hade sett varandra och de måste först tala om alla möjliga praktiska saker. Kossu hörde sig noggrant för vad biljetterna hade kostat och han gav pengarna på ett sådant sätt att Augusta märkte att det inte

gjorde något för stort hål i hans plånbok. Hon igen berättade att det var första sommaren som hon bara hade varit under skördetiden i Snappertuna. Hon hade känt sig ganska ensam i Helsingfors när hon inte hade haft någon att gå ut med. Midsommar hade varit en sådan besvikelse för henne.

De satt och småpratade och ganska snart fick Kossu sträcka sig efter matsäckskorgen. Augusta hade suttit på tåget sedan klockan åtta på morgonen och var hungrig. När hon hade ätit färdigt räckte hon kaffeflaskan åt Kossu och tog själv hand om tömmarna. Hon höll dem i en hand och lät den andra vila på hans axel. Det tyckte han om och när han böjde nacken bakåt för att dricka tryckte han samtidigt nacken mot hennes fingrar. Himlen var knallblå och luften så klar att träden på andra sidan ängarna lyste emot dem som om de hade sprungit fram ur skogen för att visa sig. Nya doftande telefonstolpar stod alldeles nära vägen, trådarna hängde slakt, tillfälligt uppspända mellan tvärs-lårna.

Kossu åt. När han böjde sig ner för att se vad korgen ännu innehöll stannade hästen och började trampa på stället. Då kom han ihåg, men i detsamma ryckte det till när hästen började dansa i ett försök att backa eller vända om eller göra vad som helst utom att fortsätta. Augusta tog tömmarna i båda händerna. Hon rappade till hästen och tvingade den över telefontrådarna som låg tvärs över vägen. Den stegade fram och tillbaka och lyfte fötterna högt innan den lade iväg. Kärran skramlade och stötte i spåret och mot stenar. Kossu höll i sig medan Augusta tyglade hästen och hindrade den från att slå över i sken eller galopp. Hela tiden pratade hon med den, lugnade den, smekte den med sin röst tills den föll in i behärskat trav och slutligen i jämn lunk. Då gav hon över tömmarna åt Kossu.

— Märkte du inte trådarna när du kom? frågade hon.

— Jag glömde, sa han.

Hon klappade honom på knät och lät sin hand bli liggande. Han lade sin hand ovanpå hennes.

— Jag blev riktigt rädd, sa hon.

De hade solen i ögonen hela vägen och ju längre de körde dess lägre sänkte den sig. Ibland höll Kossu upp en hand för att obländad kunna se, men de mötte ingen. Timme efter timme vaggade skaklarnas rytmiska rörelse dem mot varandra. De sade inte så mycket, lekte med varandras fingrar och försökte låta munnarna mötas i en snabb kyss.

— Du far i morgon, sa han.

— Jo, sa hon.

Han satt och tänkte på hur länge de skulle bli tvungna att sitta med Hilma.

— Och Ahlforsens väntar också på dig.

— Vi sitter en stund med dem och sedan kan vi gå till dig.

— Men hon har bäddat åt dig i kammarn, sa han.

Augusta lade sin hand på hans axel och lät sin arm vila mot hans rygg.

— Mitt bageri är inte stort, sa han. Det tror du väl inte.

— Felix har berättat, sa hon.

— Du har nog varit där i mina tankar.

Han böjde sig ner och stödde armbågarna mot knäna. Tömmarna lät han löpa genom händerna som han höll den ena om den andra. Märren slängde med svansen som nästan släpade i backen.

— När jag har skrivit så har jag fyllt hela rummet med dig. Ibland har det bara varit ditt ansikte och ibland har det varit hela du. Jag har sträckt ut handen i tomma luften och tryckt den mot ditt bröst. Luften har varit din mun och dina bröst. Det röda på dina bröst.

Augusta strök med handen över hans rygg, några gånger över hans skuldror innan hon långsamt förde den ner, trevade under hans rock och fick grepp om livremmen, där lät hon tummen leka innanför och peta upp skjortan.

— Det känns skönt, sa han. Det är just där det har gjort så ont i ibland.

— Där? sa hon. Här? Du har ju skrivit att det är i bröstet det gör så ont. Var är det riktigt det gör ont på dig Kossu?

— Överallt, sa han. Hela framsidan också.

Hon släppte greppet om livremmen och lade armen om hans axlar och försökte luta sig mot honom men kärran slängde och hjulen stötte mot gropar och stenar. Kossu höll ett öga på skogen intill dem. Han hade länge hållit utkik efter någon skogsstig och när den kom tvingade han hästen över vägrenen och in bland träden. Där stannade han bakom täta unggranar.

— Här vilar vi litet, sa han.

Han hoppade ner från kärran och band hästen. Augusta klev ner hon också då han gav henne handen. Hon kom genast i hans famn och det var inte längre luft som han smekte med sina händer. Han smakade på hennes läppar. Han såg hennes ögon allt närmare tills de slöt sig och hon lät sin mun öppna sig för honom. Det var inte bara han som pressade sig mot henne, också hon rörde sig. När de hade kysst varandra och känt igen en längtan och förvissat sig om den ytterligare, många gånger, gjorde Kossu sig lös. Han gick till kärran och tog filten som de hade suttit på. Då han kom tillbaka lade Augusta armen om honom och tog filten ifrån honom.

— Den här skall väl jag bära, sa hon.

De kom fram till Lautela först i solnedgången. Så ljust var det ännu att Augusta kunde se den sista vägslingan under backen där Ahlfors butik höjde sig på ena sidan om vägen och den stora rian på den andra. Uppe bland enarna, allra högst på kullen, avtecknade sig taket av Kossus stuga mot den brandgula himlen.

— Där, sa Kossu.

Han fick lov att peka för att hon skulle upptäcka hans eget hus.

— Så vackert det ligger, sa hon. Det är ju högst upp av alla.

— Allt ligger för mina fötter, sa han. Innan någon har stigit upp, förrän tuppen har vaknat, så står jag däruppe och ser ut över hela byn.

— Men här är inte så många gårdar, sa hon.

Augusta kröp intill honom för det var kyligt. Den sista timmen från Somero hade de suttit med en filt bakom ryggen och en gemensam över sina knän. Kossu gjorde sina ben fria och stoppade filten helt om henne för den allra sista vägsträckan.

När han vände ner mot stallet bakom rian ville hon följa med. Hon ville inte stå på vägen och vänta medan han spände från och förde in hästen i stallet och selade av.

— Vi kan lämna kärran här, sa Kossu, när han fällde ner skaklarna. Elva i morgon bär det av igen.

Hästen trampade på skaklarna och började ge sig iväg mot hon för att dricka medan Kossu samlade ihop tömmarna och stack dem löst under seldonen. Augusta stannade på backen och såg sig om. Inte en levande själ syntes till utom några spräckliga höns som sprätte i sanden och en tupp som knyckte på nacken och ville se henne bara med ett öga.

Hilma, som hade undrat var de dröjde så länge, bultade i väggen till Oskars kontor när hon såg dem komma på vägen, kastade en sista blick på dukningen och skyndade ut på gården. När Kossu och Augusta kom runt hörnet var hon redan halvvägs emot dem.

— Jag trodde att ni hade kört i diket, sa hon, eller att ett hjul hade lossnat.

— Det var ju inte min häst, sa Kossu, så jag fick ta det li-

tet lugnt.

Augusta tvekade innan hon hälsade.

— Det är så trevligt för mig att komma hit, sa hon. Kossu har skrivit så vackert.

Hennes finska var förfärlig. Kossu log beskyddande.

— Nu skall vi ha litet mat, sa Hilma, om inte Kossu vill visa sitt bageri först.

Kossu ville visa sitt bageri innan det blev helt mörkt och han sprang upp för backen för att tända ljus där inne, för han tyckte plötsligt att hans hus såg ännu mindre ut än det var. Det ruvade där uppe som en mörk och övergiven koja, som ett skjul som höll på att sjunka ner i jorden. När han steg in och tände ljuset på bordet och ett annat som han ställde på ugnen, så märkte han att antingen Hilma eller Hulda eller båda hade städat hans bageri ordentligt. Själv hade han gjort allt i ordning men golvet var skurat så söndag det var, fönstret glänste och hans brits hade förvandlats till en välbäddad säng. Blommor stod det också i en liten vas som han aldrig hade sett förut. Det var av de sista som blommade, de blå som det fanns ett stort stånd av nere vid bastun.

Augusta steg in innan Kossu hann ut för att möta henne. Hon måste böja ner huvudet och hon stannade till innanför dörren och såg på bordet med hans brevpapper och på sängen, men framförallt på den jättelika bakugnen som tycktes fylla hela rummet.

— Sådär skulle vi ju kunna börja, sa Kossu, fast litet större.

Augusta gick fram och kände på ugnen som ännu bar på gårdagens värme. Hon öppnade luckan och lyste in.

— Fjorton bröd, sa hon. Den är ju bra den här. Sen satte hon sig vid bordet.

— Det är här du sitter och skriver till mig, sa hon. Hon tummade på pappersbunten.

— Skall du skriva allt dethär till mig?

Kossu förklarade.

— Jo, sa han. Du borde göra på samma sätt. Du skall inte köpa fyra eller fem ark i gången utan du skall köpa ett helt paket, hundra ark, för det kostar bara litet över en mark. Om du köper pappren och kuverten skilt för sig så kostar hundra stycken fem mark, men på dethär sättet så blir det bara två mark och så har du tre mark över för frimärken. Och för tre mark kan du skicka femton brev.

— Och hur mycket billigare blir det, frågade Augusta, om du gifter dig med mig? Då behöver du ju inte köpa några ark alls om du inte skriver till någon annan.

— Om du flyttar hit, sa han, så blir det väldigt billigt. Då sätter jag hela förtjänsten på ett möblemang.

Augusta flyttade över till sängen och provsatt den.

— Du får börja med den här, sa hon.

Femte kapitlet

Hilma bjöd på hönsfrikassé och saftkräm med vispgräde. Det var inget trögt före i portgången utan just så otvunget som Kossu hade vetat att det skulle bli. Hilma hade placerat honom och Augusta vid ena långsidan av bordet, Augusta på hans vanliga plats närmast värdinnan och mitt emot Oskar. Själv hade han Hulda mitt emot sig och hon hade gjort sig vacker, kammat ut sina flätor och fört håret löst samman med en liten rosett i nacken. Oskar igen satt och pöste på sin sida om bordet och njöt av sin otvungna svenska med alla dess små fel.

— Fröken borde ofta hälsa på oss, sa han, så skulle vi få ordentlig mat också på söndagskvällarna. Hilma sträckte sig fram och puffade till honom på magen.

— Augusta ser nog hur svältfödd du är, sa hon. Men vad skall hon tro om Kossu? Lika mager är han som då han kom. Får du någon mat hos oss Kossu?

Kossu bara skrattade. Han lät dem hållas.

— Kossu är så mager för att han är så sorgsen, sa Hulda.

Kossu såg på henne. Hon sade sagt orden på svenska, tydligt och långsamt som om de var väl överlagda. Hon hade djävulen i ögat.

— Men nu är han inte mera sorgsen, sa Augusta, och jag tror inte att han har varit det heller. Hon vände sig till honom.

— Det är bara när du sätter dig med penna och papper som du plötsligt känner dig ensam och blir litet vemodig.

— Vi har kommit överens med frökens fästman om att han skall stanna här hela vintern, sa Oskar, hur passar det?

Kossu kände sig ytterligt besvärad. Den överenskommelsen hade varit helt och hållet outtalad och bara underförstådd och han hade inte nämnt om den med ett ord i ett endaste ett brev.

Augusta satte sig litet rakare. Hon kastade en snabb blick mot Hulda och mötte en nyfiket granskande blick.

— Kossu har berättat att du skall börja på seminariet, sa hon, men du har inte börjat i höst?

— Hon är bara sjutton år och vi tycker att det är mycket långt till Sordavala, sa Oskar.

Hulda såg på Kossu och han märkte att hon beslöt sig för att inte öppna familjegrälet inför hans fästmö. Hon hade nämligen vägrat att studera i Heinola. För henne var det Sordavala eller ingenting alls. Efter mycket gråt och många tårar hade det inte blivit någon avresa för henne. Han hade fått trösta både henne och Hilma, men det var bara Hilma som han hade lagt armen om.

Det fanns plötsligt en stramhet i Augusta som kanske bara han lade märke till. Han försökte se på henne och fånga hennes blick men antingen åt hon samlat eller såg hon på Oskar eller Hilma med stor uppmärksamhet. Det var som om han plötsligt inte alls hade funnits bredvid henne.

— Kossu trivs nog bäst på landet, sa Hilma. Han är en så självständig person. Jag kan inte föreställa mig honom i staden på ett stort bageri. Här får han styra och ställa allt själv.

Kossu såg på Oskar som mötte hans blick och blinkade med ögat.

— Här är han självständig brödfabrikant, sa Oskar, och jag köper en vagnslast skorpor av honom i veckan.

— Och han är vår största karamellkund, sa Hulda. Jag säljer själv åt honom minst fem i veckan.

Kossu rynkade pannan och såg strängt på henne för att

hon skulle förstå att hålla mun, men det tänkte hon inte göra det såg han på samma svarta glimt.

— Kan jag få litet vispgrädde, sa han, och sträckte fram handen.

Hulda tog vispgrädde på en sked och smätte det i handen på honom.

— Vad är det? frågade Hilma.

Kossu räddade handen under bordet.

— Ingenting mamma, svarade Hulda.

Oskar hade ingenting märkt och kanske inte heller Augusta. Kossu torkade av handen mot undersidan av bordskivan.

— Får det vara litet vispgrädde, frågade Hulda och sträckte leende fram skålen mot Augusta.

— Vi hade litet svårigheter här i slutet på sommaren när det gällde seminariet, sa Oskar, men det är nog bara bra för henne att få vara hemma en vinter till och mogna litet.

Han tog skålen av Hulda och ställde den själv framför Augusta.

— Jag trivs faktiskt i stan, sa Augusta. Jag har varit tio år i Helsingfors och där finns så många intressanta människor. På landet blir man så lätt ensam.

— Ja, vi har ju vår familj, sa Oskar, och folk kommer och går i butiken men inte umgås vi just med någon här och ändå är det fem år sedan vi kom.

— Vi kanske inte riktigt hör hit, sa Hilma.

— Det är det jag menar, sa Augusta. Nog vet jag att Kossu vill att vi skall bosätta oss på landet, öppna ett eget bageri . . .

Hon såg på honom och tystnade.

— När man har den man tycker om så behöver man ingen annan, sa Kossu.

— Lyssna nu på din fästmö, sa Hilma.

— Jag tycker att man skall ha det ungefär som ni har det,

sa Kossu. Handelsman ser till att ni har någonting att leva av och du är som en ängel i huset.

— Och jag? sa Hulda.

— Du, sa Kossu, du . . .

— Ja?

— Dig slipper de nästa år.

— De gnabbas dehär barnen, sa Hilma, men han är nog inget barn vet du Augusta. Bättre karl till att arbeta kan du inte få.

Augusta såg på Kossu och log mot honom, hon tycktes vara glad över allt det beröm han fick och då kände han sig inte så besvärad. Om en stund reste sig Oskar från bordet och tackade för sig. Han påstod att han hade ett och annat att räkna över på sitt kontor och han hoppades att Augusta skulle sticka sig in och se på butiken på morgonen när det var ljust. Det var bara en lanthandel, men kanske ändå inte bara det. När Hilma också reste sig steg Augusta upp och sa de att nu var det hon som diskade. Kossu följde road med ordväxlingen mellan de två damerna för han visste hur det skulle sluta. Mot Augustas vilja hade Hilma inte en chans.

— Hulda kan ju torka disken, sa Augusta.

Kossu nöp sig i näsan för att dölja det mesta av sitt ansikte bakom handen men Hulda såg ändå alldeles tillräckligt tydligt att han tyckte att hon fick vad hon förtjänade.

— Jag går upp till mig, sa Kossu. Hittar du dit?

Så försvann han innan Hilma hann börja ordna hur det skulle vara.

När Augusta kom insmygande låg han på sängen och väntade. Bara ljuset på bordet var tänt. Tröttheten efter dagen hade strött sand i hans ögon och ett par gånger hade han varit på gränsen att slumra in men hans medvetande hade förskräckt sänkt en kraftig ryckning genom kroppen på honom

som gav honom liv igen.

Augusta stod och såg på honom och knäppte ordlöst upp de många knapparna i sin klänning och krängde den av sig. Hon vek den omsorgsfullt och hängde den över hans stolskarm innan hon lade sig bredvid honom stödd på sin armbåge och med ena benet lagt över hans.

— De tycker nog väldigt mycket om dig, vet du, sa hon. Han nickade och lade den hand som han hade haft under huvudet på hennes midja.

— Du har fått en riktig mamma, sa hon, och kanske en far också, men det kanske du inte så mycket behöver. Kossu visste, men han brydde sig inte om att i det ögonblicket tala om det, att hans mamma och Augusta inte kunde tåla varandra. Det var helt och hållet mammans fel, för hon tyckte vid första mötet att Augusta bar sig högmodigt åt fast hon bara var en torparflicka och hon gav igen med både högfärd och elakhet.

Augusta strök honom över kinden och fingrade på hans mustasch. Hon formade den lätt mellan tummen och pek-fingret.

— Skall den böjas upp sedan när den blir längre? frågade hon.

— Vet inte, sa Kossu så kort som möjligt för att inte avbryta hennes sköna beröring.

— Vet du om att du har förvridit huvudet riktigt på lilla Hulda? frågade Augusta.

Kossu försökte se alla skiftningar i hennes ögon men i den dunkla belysningen var de bara mörka. Hon hade svarta ögon med små blixtar av ljus.

— Det skall du inte göra, sa hon, för då får du det besvär-
ligt.

Augusta var inte svartsjuk. Hon var så varm, lugn och säker. Kossu kände det.

— Hon tyckte illa om att se mig bredvid dig, märkte du

inte det?

Kossu ryckte på axlarna.

— Vi skall inte sára henne i morgon, kom ihåg det. Om du vill kyssa mig så skall du göra det nu.

Och Augusta böjde sig över hans ansikte och kysste honom. Hennes hår sköljde ner över hennes kinder och lade sig mjukt kring hans ansikte. Hennes ben rörde sig och omfamnade honom helt och hållet. En stund låg han där i en dröm som han aldrig hade kunnat tänka sig, sedan tog mannen inom honom överhand och han tog livtag på henne och lät henne bära honom i stället.

När han följande morgon spanade ner mot köket såg han inte minsta livstecken fastän klockan var nio. Dörren till köksfarstun stod öppen men ingen visade sig. Dörren till butiksfarstun stod också öppen och genom den rörde sig någon enstaka gång en kund. Halv tio beslöt han sig för att bryta stillheten och gå ner.

När han kom in i köket var allt skinande putsat och fint men ingen var där. Oskar och Hilma hade druckit sitt morgonkaffe, det såg han på kopparna som stod ställda bredvid spisen för senare behov. Dörren till kammaren var stängd. Han smög sig på tå fram och tryckte örat mot springan för att höra om Augusta ännu sov. Hon rörde sig därinne. Hon var uppstigen och tassade omkring.

Han märkte att köksdörren bakom honom öppnades. När han vände sig om var det Hilma som med stora gungande rörelser gled in i köket med ett finger på läpparna. Hon pekade mot kaffepannan och såg frågande ut. Kossu nickade. Hilma pekade på dörren till kammaren och på honom och höll upp två fingrar med samma frågande utseende. Kossu nickade igen, fullt medveten om att tystnaden var obehövlig men han kunde inte bryta sig ur Hilmas scharad.

Hilma lyfte försiktigt kaffepannan mitt på spiselringarna,

öppnade luckan, stack in några pinnar och blåste, sen trippade hon iväg över golvet fram till skåpet som ett berg som hon själv förflyttade genom tro. Hon tog ut två fina koppar och bar dem till bordet. Det klirrade svagt när hon ställde ner dem. Kammardörren öppnades.

— Jestas. Huh vad jag blev skrämnd, sa Hilma. Augusta strök Kossu över handen när hon gick förbi honom.

— Jag hörde dig nog, sa hon.

Men det var åt Hilma hon sade god morgon och hon sade det med någonting som kunde tolkas som en nigning och det bekom hennes värdinna väl.

Det var inte mer än en och en halv timme som de hade på sig före avfärden och av den tiden gav hon inte en minut åt sin fästman. Det mesta hon gjorde var att hon med blicken granskade att han inte kände sig övergiven eller illa berörd. Först satt hon länge och pratade med Hilma och skrev ner några recept på kakor och kaffebröd, sedan sade hon att hon ville se affären. Kossu följde inte med henne in till Oskar. Han vankade av och an i gruset framför farstun utan att ändå vara otålig. Termometern visade att det bara var fyra grader varmt, men det hade inte varit frost under natten. Dagen var lika strålande klar som gårdagen.

Hilma kom ut på sin trappa och vinkade honom till sig. Hon tog honom med upp i köket och visade tre paket som hon hade ställt i ordning. Ett för dem båda till matsäck för färden till Jokioinen. Ett för Augusta på tåget till Helsingfors och ett för Kossu när han körde ensam hem. Kossu lade armen om henne, eller på hennes axlar.

— Hon kunde nog äta litet duktigare, sa Hilma. Det är inte hälsosamt att vara sådär smärt.

— Men det är ju Hulda också, sa Kossu.

— Hon är bara en flicka, sa Hilma, men din fästmö hon är en dam.

Hon såg allvarligt på Kossu som om hon ville inprägl

honom någonting som hon inte var säker på att han till fullo hade insett.

— Kanske jag skall gå och spänna för, sa han.

— Det är för tidigt, sa Hilma. Du har en halvtimme på dig.

En liten stund dröjde han sig kvar i köket men sedan gick han i alla fall.

Sjätte kapitlet

Kossu körde ut ur Lautela by och pekade på den sista gården på vänster hand och sade att den hette Kaapo. Sin högra arm höll han om Augusta och han satt i kärran som en som ägde allt han såg, skogen till vänster och de smala åkertegarna till höger, också den väg som tog av och slingrade ner mot ån förde in i landskap som hörde honom till. Han ägde allt såsom den äger som inte drar några gränser kring det som är hans.

För Augusta var han samma Kossu som hon hade förlovat sig med, men ändå en annan man. Vecka efter vecka och månad efter månad hade han arbetat på gränsen till vad en bagare kunde orka med och inte i ett enda brev hade han klagat. När hon lutade sig mot honom kände hon hur fast och hård hans kropp var, hennes kropp.

Kossu pekade ut ett litet hus i en björkdunge. Det var övergivet sedan många år och sly och buskar växte ända fram till farstun. Spåntaket var mörknat och kanske murket.

— Där, sa han, eller på något annat ställe. Vi behöver inte mer än ett rum att börja med. Det kan vara fast hur litet.

Augusta svarade inte för hon hade så mycket att säga. Solen var ännu i stigande.

— Och så kunde jag låna mjöl att börja med. Fast en två tre kilo. Ahlfors skulle säkert ge en hel säck.

— Fråga honom om din lön i stället, sa Augusta. Tio mark i veckan är inte mycket för det du bakar. Du måste få

mera betalt.

Kossu frigjorde sin arm och tog tömmarna i båda händerna.

— Du måste tala med Oskar, vidhöll Augusta. Om han skall ha dig över vintern så får han nog lov att betala en elva eller tolv mark.

Kossu vände sig mot henne.

— Jag talar med honom om du flyttar hit, sa han.

Märren daskade till honom och svansen blev hängande över fotbrädet. Augusta lutade sig fram och makade den fri.

— Nu luktar du stall på tåget, sa han.

— Är jag för fin för det då? sa hon.

— Och vi skulle kunna ha bröllop till midsommar och bjuda alla våra vänner från Helsingfors. De skulle kunna ta båten till Ekenäs dagen före och så skulle vi beställa häst hos Brantberg.

— Och dina föräldrar?

— Efter februari kan jag ta mitt liv i egna händer, sa han.

— Kan du det? sa hon.

— Jo, sa han, och ditt också. Efter den tjugosjätte.

De körde tysta rätt länge. Han räckte henne tömmarna när han märkte att hon tyckte att det blev långsamt. Hon ville ge hästen nöje, som hon sade, och han fick lov att hålla i sig med bägge händerna när de dundrade fram över bron och in i Somero.

Hon hörde knappt när han sade att det var posten de for förbi och tänkte inte på hur långt han hade haft att gå för att hon skulle få brev.

— En timme har vi gjort det på, sa han.

— Det kunde ha gått fortare, sa hon.

— Du har visst bråttom härifrån, sa han.

Hon lät hästen falla in i lugnt lunkande och räckte honom tömmarna.

— Nu kan du köra, sa hon.

Kossu lutade sig bakåt och lade igen armen om henne.

— Se på skuggan, sa han. Den blir lång innan vi är framme.

— Det blir mörkt för dig att köra tillbaka, sa hon.

— Skulle du inte vilja hålla sällskap? frågade han.

— Nej, sa hon.

Han höll inte längre lika hårt om henne. Handen släppte sitt grepp om hennes arm och fattade i stället tag i sitsens ryggstöd. Hon lät honom ett ögonblick vara i sina funderingar innan hon lutade sig mot honom. Han böjde undan huvudet då han kände hennes hår mot sin kind. Utan att släppa tömmarna befriade han sin mun från hårstrån som fladdrade framför hans ansikte.

— Kossu jag vill nog vara med dig.

— Du sade just att du inte vill.

— Jag vill inte bli i Lautela. Det sade jag.

— Varför inte?

— Varför tror du att jag for bort från Magnäs? Tror du att där inte fanns arbete och husrum?

— Hur skulle jag veta det.

— Varför for du själv från Ekenäs?

— För att få det bättre.

Hon lade sin hand på hans kind och vände hans huvud för att han skulle se på henne. Han gav henne bara en snabb blick och ägnade sig genast igen åt hästen och vägen som ingen uppmärksamhet behövde.

— Vi får det bra i Lautela, sa han.

De satt tysta ganska länge men kärrans skakningar och krängningar lät dem känna varandra i en rörelse som tryckte och stötte, som vaggade dem och igen häftigt ruskade om dem.

— Det finns ett rum som Uleåborgska skulle kunna hyra åt oss om vi båda arbetar på bageriet, sa Augusta. Det är större än det rum som Mari och jag har.

Kossu stannade hästen. Han pekade på en övervuxen stig som ledde in i skogen och på hjulspår. Hästen satte sig igen i rörelse.

— Du skulle också säkert få arbete där, sa hon.

Hon kröp närmare honom och han lade igen armen om henne.

— Så skall vi inte ha det, sa han. Du och jag på samma bageri och en mästars som sår split mellan oss. En som säger att jag inte duger till någonting så att du hör det, eller som säger åt mig att han tror att du är på kvinnors vis.

Kossu tryckte Augusta till sig.

— Och så har jag inte råd att säga åt honom att han skall hålla käften och inte lägga sig i våra angelägenheter. Så skall vi inte ha det.

Vi kan söka något litet ställe, nära Somero, och så börjar vi där. På hösten, när vi har haft hela sommarn på oss att komma igång, bygger vi ut det större. Det är många som har börjat med alldeles litet. Det behövs ju bara att man vill samma sak. Och du kan ju hjälpa till när du hinner för hemmet och också om du inte hinner ut i bageriet så är vi ju tillsammans hela tiden. Och om du blir i grossess så gör det ju ingenting. Du är hemma och behöver inte alls tänka på hur länge du skall gå på arbete och vad andra menar.

Augusta sade inte emot honom. Hon satt igen med handen på hans knä och de gungade och vaggade i samma takt som ibland stördes av en grop eller sten.

— Det finns bra möbelsnickare här i Somero som gör polerade möblemang mycket billigare än du kan köpa i Helsingfors. Hemifrån kan jag beställa en soffa med resårlock som kan vara vår säng.

Kossu såg på henne och märkte att hon log.

— Och du kan först sy sådana lakan, sa han, som är breda, som vi kan ha tillsammans.

— Låt nu mig också fundera lite, sa Augusta. Jag kan ju

skriva sen och fråga när vi vet hur vi skall ha det.

När de kom fram till det ställe där telefontrådarna låg över vägen hoppade Kossu ner från kärran och gick fram och tog hästen vid betslet och ledde den. Hästen såg stadigt på honom och klarade sin rädsla.

Det var inte lång väg kvar till stationen. Den sista sträckan satt de och såg ut över landskapet, men de gjorde det tillsammans som en sista gemensam upplevelse före ett långt avsked.

Då mörkret föll på var Kossu redan på väg hem. Han hade stuckit sig in på kaffestället och börjat på ett litet brev till Augusta på det papper som det hade varit meningen att hon skulle skriva till honom på, men som han hade glömt att ge henne när hon steg på tåget. Han hade inte hunnit skriva mer än några ord när han genom fönstret lade märke till stora mörka moln som med hast vältrade fram över himlen. De gav honom ingen ro att ens sitta kvar en liten stund.

Med molnen kom vind men ännu inget regn. Han ryckte i tömmarna och jagade på hästen i ett försök att snabbt besegra den långa vägsträcka som låg framför honom. Om en stund lät han hästen falla i långsam lunk igen och hård i nävarna blev han först när han igen tvingade den över trådarna. Där försonade han sig också med att han hade många timmar framför sig under vilka han gjorde bäst i att låta hästen följa den väg som han själv knappt kunde urskilja. Han makade undan sittbrädet och satte sig ner så han kunde sträcka på benen och halvslumrande låta sig föras genom mörkret.

Plötsligt vaknade han upp med ett ryck. Kärran rörde sig inte. Hästen stod stilla. Han såg en mörk gestalt som hade gripit tag i kärran. En annan stod framme vid hästen och höll den. Ögonblickligen ryckte han i tömmarna och rappade till

hästen så att han höll på att köra ikull dem båda. Han behövde varken piska eller slå för att den skulle springa allt vad tygen höll och lämna den hotande faran långt bakom sig i mörkret.

Hela vägen hem satt Kossu sedan klarvaken insvept i filter. Bara korta stunder tänkte han på Augusta. Rädslan som hade kommit över honom hängde kvar och började leva på nytt med andra gestalter ju mera den mörka höstkvällen gick över i natt.

Sjunde kapitlet

Varken mildhet eller envishet kunde påverka Kossu. Till Helsingfors skulle han inte flytta. Han ämnade inte sätta bo med sin själs älskade i den bullrande storstadens faror och lockelser. Om än Augusta hade alla sina vänner där, och han också sina, så vad var väl förlusten av vänner mot att de två som höll av varandra tillsammans fick vila ut ostört i lantlivets ro efter avslutad arbetsdag.

Nästan ända fram till jul skrev han under nattliga stunder lovsånger till en kärlek på tu man hand i ett eget litet hus. Han fick svar som lugnt redogjorde för alla de möjligheter till välavlönat arbete som Augusta hade funnit för honom i staden. Vardera hoppades att den andra en vacker dag skulle ta sitt förnuft till fånga.

De första brev som Kossu fick efter Augustas besök var så fulla av ömhet och värme att han överväldigades nästan intill hjälplöshet. Det var inte bara brevens stora känsla utan också deras oändliga längd, ibland tre hela ark, som fick honom att efter några snabba blickar här och där på sidorna lägga undan dem till söndag morgon då han kunde läsa dem i en sammanhängande, lång stämning. Det var som om hon med sitt varma skrivande hade ryckt ifrån honom ordens och bildernas stora rymd. Hans egna brev blev kortare och kortare och allt oftare styrde han direkt in på själva grundfrågan, den var de skulle bo. Till slut gav han upp och meddelade kort före jul att han inte längre orkade bry sitt huvud med den. Han upphörde att i skrift drömma om deras fram-

tid.

Augusta fortsatte längre att i sin känsla hålla honom nära intill sig. Hon sände inte bara brev utan också stora och små gåvor per post eller med personer som besökte huvudstaden. Han fick ett skjortbröst, en kravatt, en kniv och till julen ett stort paket som Ahlfors själv såg till att han inte öppnade förrän dagen var inne. Det var ett rökbord, en gåva till en gentleman.

Det som störde Kossu och senare började oro honom var, att han först mellan raderna kunde ana och senare också tydligt läsa, att allt inte stod väl till med Augustas hälsa. Hon skrev så dunkelt men någonting som skrämde henne pågick i hennes kropp. Han kunde inte få henne att säga rent ut vad det handlade om.

Efter jul hade hennes kroppsliga illabefinnande skridit så långt att det påverkade hela hennes inställning till Kossu. Det första allvarliga tecknet fick han på en gammal grupp-bild av henne själv, Selma och Elin som hon hade lagt med i ett brev. Först blev han glad när han såg bilden, men när han tittade närmare på den såg han att någon med nål hade kryssat över Elins ansikte. Risporra gick över ögonen. De två andra flickorna log och Elin hade också gjort det men gjorde det inte längre. Det var som om hon inte alls längre var vid liv.

Med vrede inom sig började han läsa brevet som inte längre var ett sådant där Augusta ömt slöt honom i sin famn. Hon ville veta hur det var möjligt att Elin hade fått ett brev från honom och hans bild och att hon dessutom hade sagt att de brukade skriva till varandra. Nästan som i förbigående meddelade hon honom också att hon tydligen var i gr . . . och att det så småningom hade blivit klart för henne att han ingenting menade med allt sitt tal om deras framtid och deras gemensamma hem.

Detta brev besvarade han med allvar och värdighet.

Först och främst och innan han gick till det som bara angick dem själva ville han klart understryka att Elin var helt och hållet oskyldig. Han var skyldig henne en bild sedan gammalt och det var ju därför han hade bett Augusta sända så många bilder till honom. Han ville påminna sina gamla vänner, så att de inte glömde bort honom när han inte mera var hos dem.

Och vad breven anbelangar så hade Elin bara skrivit och berättat om hur det gick för henne och Selma, och han hade besvarat hennes få rader såsom man bör göra. Dessutom undrade han om Augusta hade märkt att någon hade rispat Elins ansikte på kortet som han hade fått i senaste brev. Om han bara visste vem det var som gjorde sådant mot en annans bild så skulle han lägga henne över sitt knä och ge henne ett par ordentliga rapp.

Vidare skulle Augusta inte tro att han var en sådan person som inte höll vad han hade lovat. Det hon hittills hade sett var bara den ringa början. Om hon nu kände någon osäkerhet hos honom så berodde det på att en stor dag stod för dörren, den dag som skilde honom från hans föräldrars uppsikt och efter vilken det stod honom fritt att ställa så väl det ena som det andra efter sitt eget hjärta. Den dagen gjorde att han redan nu ville ställa sitt inre till Hans förfogande, som allena kunde ställa allt till rätta och böja hans inre till att rätt förstå den väg han skulle vandra.

Om det var så att hon var i gr . . . så var det ju synd för då kunde de inte fira johannebröllop som de hade planerat och därför så hoppades han att det ändå inte var så. I Helsingfors tänkte han ändå inte börja deras gemensamma liv men han kunde komma dit för att gå på syn, och fast han trodde att han skulle gå fri så skulle hon ju månatligen och regelbundet få betalt om de tog honom i kronans tjänst.

Kossus värdiga brev ställde ingenting till rätta. Augusta kunde faktiskt inte förstå varför han, en förlovad man som

väntade sitt barn, sände sin bild till sina gamla flammor och att Elin var oskyldig kunde hon inte tro. Elin visste inte ens vad oskuld var. För sin egen del visste Augusta om en rysse som rysligt gärna ville ha hennes bild. Hon ville nu gärna ha ett råd av Kossu, skulle hon ge sin bild åt dendär ryssen och i så fall vilken bild? För övrigt ville hon påpeka att Mimmi och Aurora inte hade fått hans bild. Hade han glömt dem?

Torsdagen den 25 februari år 1900, då Konrad fyllde tjugott år och blev myndig, steg han som vanligt upp klockan tre på morgonen. Golvet var skärande kallt och fönstret helt igenisat. För den starka kylans skull hade han innan han somnade gett litet extra fyr åt ugnen och ställt vattnet så att det skulle vara ljummet då han började baka. Då han stängde dörren bakom sig och skyndade ner över den knarrande snön mot ljuset som lyste i Ahlfors hus brann det kraftigt och bra i ugnen, men degen skulle behöva mer tid på sig än vanligt för att stiga till sin rätta luftighet.

Hilma öppnade själv dörren till köket då hon hörde honom stampa i farstun. Hon både bugade och neg när hon gratulerade honom till att han blivit en man som själv fick bestämma över sitt liv.

— Fast det har du ju gjort länge redan, sa hon, men det är skillnad när man har lagen bakom sig och inte bara sin egen vilja.

Där låg breven på bordet, de brev som han hade frågat efter när posten hade kommit. Hilma hade lagt beslag på dem för att denna morgon skulle bli annorlunda. Två tunna brev, ett från föräldrarna och ett från Augusta.

— Skall du inte se vad de skriver? frågade Hilma.

— Jag läser dem medan skorporna torkar, sa han.

Hilma serverade stora smörgåsar till kaffet och medan Kossu åt och drack slog hon sig ned bredvid honom och tog sig en kopp hon också.

— Och vad skall du göra nu? frågade hon.

— Stanna här, svarade han.

— Efter april, menar jag, sa hon.

Han ställde ner sin kopp och stödde armbågarna mot bordet och hakan mot händerna som var knutna över varandra.

— Jag får väl se om jag kan fortsätta här i trakten, sa han.

— Här i Lautela?

— Eller i närheten.

— Nog skall ju en ung man ha större drömmar än att stanna här, sa hon. Ut i världen med dig.

— Inte behöver man ju åka långt, sa han. Det kan bli hur stort som helst det jag börjar med bara jag inte börjar mitt i ödemarken.

— Dethär är ödemarken, sa hon.

Kossu såg på henne.

— Men om jag skulle börja med att bara låna en säck mjöl av er och den skulle ni fort få tillbaka.

— Tror du att här finns plats för två bagerier? sa hon.

Kossu reste sig och gick till spisen efter kaffepannan. Han fyllde först på Hilmas kopp och slog sedan i mera åt sig själv.

— Augusta vill att jag skall komma till Helsingfors och gifta mig med henne där, sa han.

— Det är väl klart att du skall gifta dig med henne, sa Hilma.

— Men om jag inte tänker arbeta på bageri i Helsingfors. Om jag inte tänker få det sämre än jag har det nu?

Hilma såg ner i kaffekoppen och rörde om med skeden. Hon väntade att han skulle säga mer.

— Om det är så att min vilja står mot hennes vilja och jag inte tänker böja mig. Vad blir det av det? Inget bröllop i varje fall.

— Så ja, sa Hilma.

— Ja? sa Kossu. Det kan ju inte bli någonting om vi inte kan hitta någon plats där vi kan vara.

— En bra karl hittar alltid vägar, sa hon. Om man vet vart man vill komma.

— Men mina vägar duger inte för henne, sa han.

— Hon kanske inte vet vart du vill komma, sa Hilma, eller så vet hon och tror inte på det. Hon kanske tycker att du inte har funderat tillräckligt. Med henne skulle du kunna bygga upp vadsomhelst, men det skall ju ha en grund.

— Jag har inga pengar, sa Kossu.

När han hade sagt det tog han stöd mot bordet och reste sig. Han lade handen på Hilmas axel och klappade litet för att både tacka och släta över.

— Men ändå vill hon ju ha dig, sa hon.

Innan han hade stängt dörren bakom sig hörde han henne säga att han ju alltid kunde byta yrke om han inte fann på någon annan råd.

Kossus stora dag blev inte alls den upphöjda upplevelse han hade föreställt sig att den skulle vara. Han kände tyngd över sig redan när han gick tillbaka upp till sitt bageri och den känslan skulle bara lätta en kort stund under dagen.

Han lämnade breven till dess han hade bakat ut degen och gräddat hela första satsen bröd. Föräldrarna skrev ganska kort och högtidligt. De gav honom sin välsignelse på hans nya självständiga väg och hoppades att han såsom hittills skulle komma ihåg dem och minnas att han alltid var lika välkommen i sitt hem. Systemen gick det bra för i skolan. Om Augusta och det tillärnade äktenskapet skrev de inte ett ord trots att han hade varskott dem om att en sådan stor förändring av hans liv var på kommande.

Augustas brev var likaså alldeles kort. Det var några rader på första sidan av ett hopvikt ark. Hon önskade honom vänligt all lycka på hans första dag i den nya tiden då han

kunde ställa sina steg efter sitt eget hjärta. Hon påminde också om att de nu, om ett par dagar, hade varit två år förlovade och att den tiden hade innehållit mycket, men mest sådant som var bra. Hon hoppades att om söndag kunna få iväg ett paket till honom.

Dagens enda överraskning var Hulda som kom upp till honom när han hade lagt eftermiddagens första deg. Hon knackade både på farstudörren och på den inre dörren och ville bara överlämna sin gåva och genast försvinna, men han bad henne och nästan tvingade henne att slå sig ned en liten stund, om inte för annat så för att värma sig. Han öppnade nyfiket kuvertet och drog fram ett fotografi på styv kartong, ett flickansikte i en oval. Han vände på kortet och där stod skrivet »Ett minne till Konrad av hans vän Hulda».

Hon satt med händerna mellan knäna och iakttog hans ansikte då han såg på bilden.

— Du är så söt, sa han, men såhär oskyldig är du inte.

— Du tycker ju att jag är så liten, sa hon.

— Nej, sa han, men du är pappas flicka.

— Och du är så rädd för honom att du inte vågar snudda vid mig.

Hon reste sig och höll fram handen mot hans näsa.

— Du vågar inte, sa hon.

Han tog den och höll den mot sina läppar, han öppnade dem så att hon kunde känna hans mjukhet och han hennes värme.

— Nu skall jag gå, sa hon.

Han gav henne en liten kram, men då var hon redan alldeles styv i kroppen.

När hon hade lämnat bageriet var han lycklig. En kort liten stund var han så stor och stark och fylld av liv som han hade föreställt sig att man blev på sin myndighetsdag. Han satte sig ned och skrev ett litet tackbrev till Augusta. Han bifogade två bilder av sig och bad henne förmedla dem till

Mimmi och Aurora. Sin bild skulle hon absolut inte ge åt någon okänd rysse. Om hon hade en bild för mycket kunde hon sända den åt fru Ahlfors som alltid talade så vänligt om henne.

För övrigt hoppades han att hon inte längre hade besvär med sin hälsa.

Men bekymret med Augustas hälsa slapp Kossu inte. För hans del fick posten komma utan att han besvärade sig ner till butiken. Om det fanns något brev till honom så tog han det vid tillfälle, och han gav sig alltid tid ända till söndag innan han ens försökte skriva ihop några rader till svar. Sitt brev lade han sedan i butiken där det fick vänta till onsdag. Där fick Janne ta det då han avhämtade den övriga posten. På så sätt fick han Augustas illabefinnande uttänjt från den ena veckan till den andra, och då det plötsligt kom ett brev i vilket det stod att hon hade elaka blödningar förstod han mycket väl hur allvarligt det kunde vara, det hade han sett hos Hulda.

En kväll, ungefär en månad efter födelsedagen, hade han nämligen blivit sänd med häst in till Somero för att hämta doktorn till Hulda som hade fått någon kvinnosjukdom med blödningar som inte ville upphöra. Fyra gånger under två veckors tid fick han jaga in till läkarn och köra honom ut till Lautela. Hulda blev så svag att hon inte ens orkade lyfta en hand för att visa om hon hade märkt honom då han en gång fick titta in till henne. Under den tiden då han var så orolig för henne, kom det brev från Augusta där hon bad honom komma till Helsingfors och också sådana där hon frågade om hon kunde komma ut till honom. Kossu måste skriva att han inte kunde resa någonstans och att det inte heller var lämpligt att hon kom till Lautela. För tillfället gick det absolut inte, och om hon planerade att komma senare så kanske han själv inte alls längre var där.

Senare, när Hulda hade blivit frisk igen och Augustas

brev blev allt ynkligare, försökte han trösta henne med att berätta om Huldass sjukdom och om hur hon som hade varit nära att gå bort hade återvänt till livet. Det var allt han hade att ge henne, men hon gav inte upp.

Ju närmare påsk det led dess enträgnare sökte Augusta en möjlighet att få möta Kossu. Hon bad att få fira högtiden hos honom men fick avslag. Det gick inte. Han själv visste inte heller när han skulle kunna komma till Helsingfors. Båda visste de att hans tid i Lautela snabbt led mot sitt slut och ändå var det omöjligt för henne att få något grepp om vad som skulle hända därefter, möjligen hade han heller inga andra planer än att undvika huvudstaden. Det enda han kunde säga om dem båda var att han tyckte att det var rysligt att hon alltid var så sjuk. Till första maj var det ännu alltför tidigt att vänta honom, bortom Johanne fick man se hur livets vägar hade länkat sig.

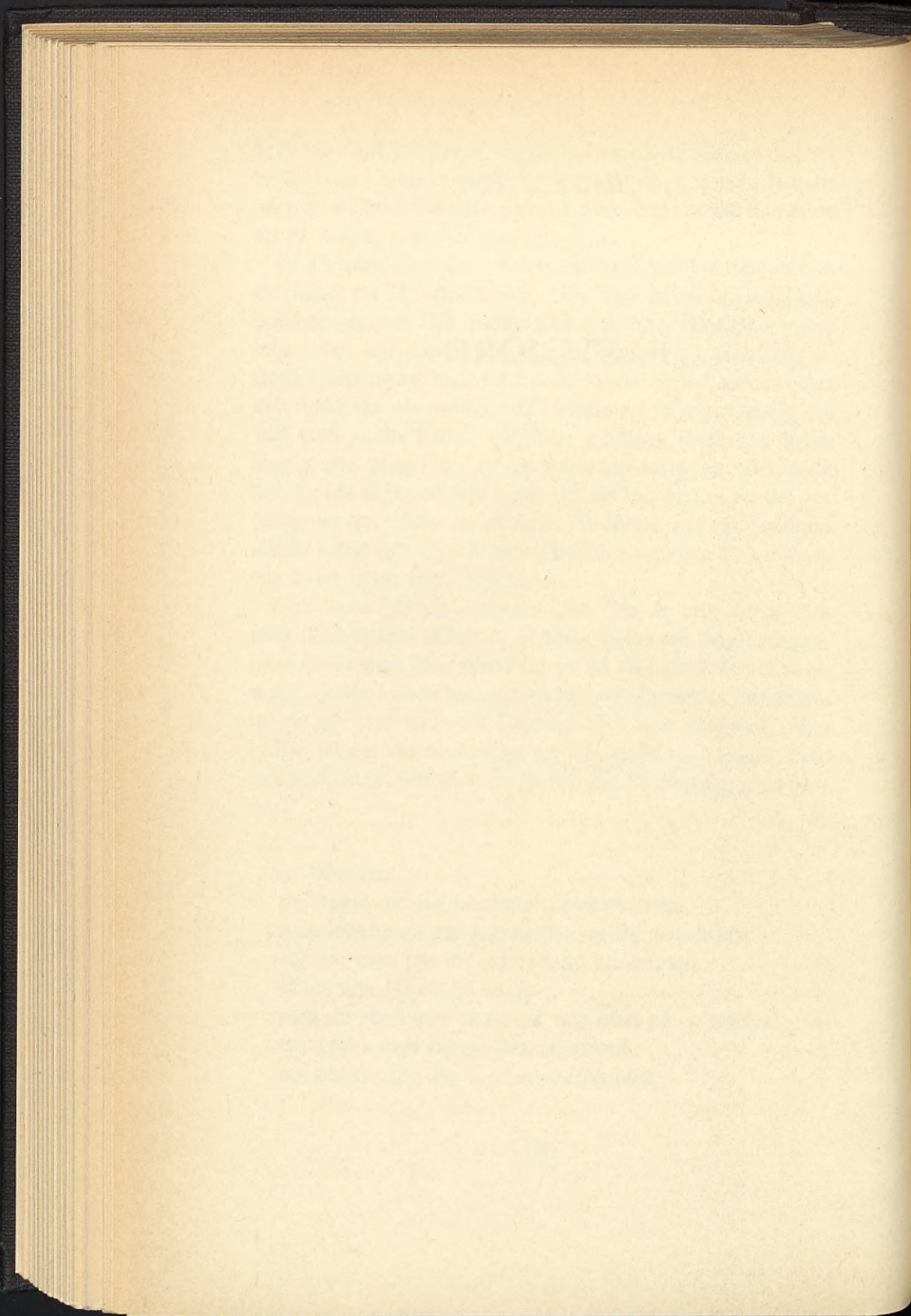
Och ändå gav sig Augusta inte. Om de inte kunde fira påsk tillsammans så kunde de ändå mötas om långfredagen, bara för en kort liten stund för att gå till nattvarden tillsammans. Sedan kunde han ju, om han verkligen inte kunde göra sig fri, återvända till Lautela. Och hon fick svar. Han tyckte att det var så sorgligt att hon alltid var så sjuk, men han hade inget behov av att skrifton tillsammans med henne.

— Min ven

du frågte om jag kommer till nattvarden
men ingalunda går jag nu för jag har ingen lust
för när man går dit måste man ha längtan,
så att nog får du gå ensam,
men du skall icke tänka på mig utan på en annan
och lycka med dig på din skriftresa
det önskar jag dig samt en treflig påsk.

Fjärde delen

FASTGJORD

Första kapitlet

Då Britt följande gång såg Jesper blev det ganska klart för henne att han en gång för alla hade kommit tillbaka och att det var slut på alla hans utfärder och plötsliga avresor. Enligt skolmyndigheterna var sommaren nästan slut fastän rönnbären knappt var rostbruna och skördetröskorna bara hade gått fram över några tegar. Björkarna prålade ännu som tunga gröna moln och om det i dem fanns guldstänk så gick det inte att upptäcka med ögat. Blommor att plocka till en bukett fanns det ännu, lätta blåklockor vid stugknuten.

Hon körde över hundra kilometer in mot Helsingfors, till det sjukhus på en tallmo dit Jesper hade blivit sänd, och ställde sin bil i hettan på parkeringsplatsen. Runt den välklippta gräsmattan framför huvudingången gick en väg som ingen promenerade på. På trappan låg tobaksfimpar som vittnade om några sista bloss som besökande hade dragit innan de öppnade den tunga dörren in till långa korridorer och ekande trappor. Britt hörde sig för hos vaktmästaren, det var upp till fjärde våningen hon skulle och där kunde hon fråga sig fram.

Då hon steg ur hissen och stängde den skrällande grinden bakom sig såg hon genom glasväggen grupper av besökande som satt i samlingsrummet runt sjuka vänner eller släktingar. Hon öppnade försynt dörren och försökte passera dem utan att väcka uppmärksamhet. Bara några lade märke till henne där hon osäkert såg sig om innan hon gick in i första korridoren.

En sjuksköterska, eller hjälpsköterska eller städerska som kom emot henne i den annars helt tomma gången pekade vid hennes fråga på den näst sista dörren till höger. Hon gick fram, knackade lätt och öppnade då hon inget svar fick. Det var ett stort rum och solen gassade in genom fönstren. Hon såg sig sökande omkring. I den första sängen till vänster sov en man tungt. Följande säng var snyggt bäddad och väntade tydligen på någon ny patient. Den sista på vänster hand var tillfälligt övergiven. En tidning låg uppslagen på kudden.

En vit skärm dolde sängen vid fönstret på höger hand. Försiktigt och osäkert gick hon fram mot den med rädsla för vad hon kunde få se och hur det egentligen stod till med honom. Då hörde hon honom.

— Britt, sa han.

Hon vände sig om. Sängen strax innanför dörren var övergiven av blommor. Han halvsatt med ett stort teckningsblock i famnen och gjorde en grimas mot henne, både glad och förebrående.

— Vad fan gör du här? Tror du att man kommer hit för att alla skall börja ränna hos en?

— Jesper, sa hon. Du skrämde mig.

— Ser jag ut som ett lik, va?

— Jag trodde att du skulle ligga snällt som sjuka brukar.

— Du kan gå ut i korridoren och ta en vas för dedär blommorna, sa han. De står på ett bord bredvid vattenkranen.

När Britt kom in tillbaka hade han ställt ifrån sig sin teckning. Den stod på bordet bredvid sängen lutad mot väggen. Det var uppenbart att Jesper ville att hon skulle se den, om han också ville att hon skulle säga någonting om den var inte lika klart. Det var en flickas ansikte han hade tecknat, eller målat i ett slags tillämpad pointillistisk teknik. Ansiktet hade inga tydliga drag, det var bara en människa som tonade fram, ett litet barn som var en flicka.

Britt tog teckningen i handen, inte för att se bättre utan för att säga någonting som hon inte visste vad.

— Vad ser du? frågade han.

— Hon bara ser på mig, sa Britt.

— Ser du inget mer?

Britt blev rädd för att läsa in sådant som bara kom ur henne och kanske var något helt annat än det som lyste mot Jesper själv.

— Jag vet inte hur djupt jag ser, svarade hon.

— Men vad ser du? frågade han.

— En gång, sa hon, talade du om en övergiven flicka.

Hon höll teckningen på avstånd.

— Dethär kunde också vara en lycklig människa.

Hon såg litet längre på den.

— Det kan ju också vara din egen själ.

— Ge hit den, sa han.

Hon gav den och såg sig om efter en stol att slå sig ned på. Vid hans säng fanns ingen. Hon gick bort till en av de tomma sängarna och lånade en där. Han betraktade en stund sitt konstverk hummande och brummande med en liten början till harkling, som han inte vågade genomföra. Det gjorde ont att se hans blick när han avbröt sig och lät slemmet glida ner igen.

— Du förstår dig inte på konst, sa han.

Med möda makade han på sig så mycket att han kunde låta bilden falla ner på golvet under sängen. Hon såg på sina egna blommor på extrabordet i hörnet. De såg barnsliga ut framför blomsterhandlarnas frodiga rosor och strålande prästkragar. Hon upptäckte en tom, hög vas till hälften dold bakom prakten och reste sig och gick runt sängen för att flytta sina blommor till en mera undanskymd plats. Jesper följde henne med blicken.

— Vad skall du göra?

— Där står en tom vas, sa hon.

— Låt den vara, sa han. Den skall vara tom.

Hon såg frågande på honom. Han såg alldeles lugnt tillbaka och blicken visade att han menade allvar.

— Är det för den okända kvinnan, sa hon, den som du inte minns vad hon hette?

— Du är svartsjuk, sa han, sätt dig nu.

Hon återvände till sin stol.

— Vad bra! sa han. En marmortavla här på väggen.

Pro Jesper, och under i guldbokstäver namnet på alla dem som fallit.

— Mitt namn också, sa hon.

— Du har inte fallit, sa han.

Hon lade handen på filten och smekte honom lätt över magen.

— Räkna med mig i alla fall, sa hon.

Han såg prövande på henne.

— Men det blir utan guld, sa han.

— Tack, sa hon.

De teg en stund, vardera osäkra om var vägen gick. Hon tyckte att hans ansikte hade blivit ännu mera magert och att ådror som hon inte sett förut avtecknade sig vid tinningarna.

— Du har så välskött hår, sa hon.

— Det är en här som är fantastisk, sa han. Hon tar mig i famn som ett litet barn och tvättar håret och torkar det med fläkt och säger, nu skall du bli fin Jesper. Hon småler bara var jag än lägger handen på henne medan hon gör det.

De andra tar prover och skakar på huvudet för när de tittar i sina tabeller så är jag ena dagen död och andra dagen helt frisk. Jag sade åt avdelningssköterskan att det bara finns en som vet vad jag lider av. Hon blev alldeles högtidlig och nickade bara till svar. Det är bara en, sade jag, som vet att jag ligger här för att jag har haft smutsigt hår.

När Britt strök honom över håret och kinden tog han hennes hand och förde den snabbt mot sina läppar.

— Du skojar med mig, sa hon.

— Nej, sa han. De kan ju ingenting göra och då är det väl bra om någon gör det hon kan.

Han kysste sina fingertoppar och viftade mot dörren. Det hördes ett sakta gnyende i rummet. Jesper såg mot skärmen och lyssnade. Då gnyendet inte upphörde utan övergick i jämmer sträckte han ut handen efter ringklockan och tryckte. Han höll ringledningens knappdosa i handen och såg ömsom på skärmen och dörren. Då ingenting genast hände tryckte han igen en lång oupphörlig signal. Om en stund öppnades dörren och en bastant dam i vitt tittade in. Jesper viftade med tummen mot skärmen. Sköterskan gick dit och vände genast tillbaka. Jesper följde henne uppmärksamt med blicken. Hon lämnade dörren öppen för att visa att åtgärder var på väg.

— Det är inte klokt, sa Jesper.

Britt lyssnade.

— Han där bakom skärmen. Han är sjöman, maskinmästare eller någonting.

Jesper vinkade till Britt att hon skulle böja sig närmare honom. När hon gjorde det ångrade han sig och visade med handen att han ändå inte tänkte säga det som han hade på läpparna.

— Kalle, ropade han genom rummet.

Den andre svarade inte utan klagade vidare i sömn eller dvala.

— Hans fru dog medan han låg här, sa Jesper. Han hade kommit från en lång resa och fördes direkt hit. Han är mycket sämre nu.

Två sköterskor kom in och gick till patienten bakom skärmen. Det var inte möjligt att se vad de gjorde, men rätt länge sysslade de där.

— Jag försökte prata med honom i början, innan de ställde upp skärmen. Han bara låg och tårarna rann.

Mera hade Jesper inte att säga. Han såg på Britt som om hon hade kunnat fylla i allt det som saknades i hans berättelse, eller kanske han tyckte att den var fullständig. Huruvida den än var så bar den över till henne ett så tungt svårmod att hon inte kunde sitta kvar med den känslan mellan sig och honom.

Hon reste sig och gick tyst bort till skärmen och ställde sig vid sängens fotända och såg på mannen som Jesper hade talat om. Han låg under ådragen filt och nyutslätade lakan. Vad systrarna än hade gjort, lugnt sov han, kanske bara för en stund.

Det var alls ingen gammal man. Trots sin sjukdom hade han mycket kvar av livet. Pannan var bred och hakan kraftig, men kinderna hade fått två hårda slag av livet, först den ena, sedan den andra. Då det började rycka i hans ögonlock smög hon sig tillbaka och slog sig igen ner hos Jesper.

— Vad är det som inte är klokt? sa hon.

— Kärleken, sa han.

Han sträckte ut sin hand och bad henne hjälpa honom upp. När han satt på sängkanten spanade han efter sina tofflor.

— Du kanske inte får stiga upp, sa hon.

— Titta efter i skåpet, sa han.

Där var tofflorna och bredvid dem en plastkasse med papper och häften.

— Du skriver alltså inte bara i huvudet, sa Britt när hon hjälpte honom på med tofflorna.

— Nej, sa han. Om jag kommer levande ut härifrån så skall jag skriva ännu en sak.

— Nu håller du på att bli frisk, sa hon.

— Prata inte skit, sa han. Jag skall bjuda dig på kaffe.

I korridoren mötte de en sköterska som bar på en bricka. Hon gjorde stora ögon och log över hela ansiktet.

— Nejmen vad ser jag? sa hon. Är Jesper på väg hem?

— Ta det lugnt, ta det lugnt, sa han. Först skall vi hm, hm, innan jag far någonstans.

Sköterskan skrattade och skakade på huvudet. Hon rodnade inte ens när hon mötte Britts blick.

— Men Jesper, sa Britt när hon var utom hörhåll, du kan inte säga sådär åt alla kvinnor som du möter.

— Det gör jag inte heller, sa han. Jag säger det bara åt dem som behöver det.

De gick ut i trappan och tryckte upp hissen. Britt knep honom litet.

— Du har sagt det åt mig också.

— Det var ett misstag, sa han. Ursäkta.

— Beviljas, sa hon.

De åkte bara en våning ner. Rökrummet låg bakom en glasvägg som var grågul av tobaksrök. Jesper öppnade artigigt dörren för Britt och lät henne välja bord medan han själv gick till en kaffeautomat. Hon slog sig ned mitt i rummet på en rund pall vid ett runt bord. Längs väggen var också pallar uppradade. Tre män i sjukhusets morgonrockar satt där bredvid varandra och talade rakt ut i luften när de sade någonting.

Den störste av dem gjorde ett mycket kraftfullt intryck som om hans sjukdom hade drabbat honom i hans största vitalitet som sextioåring. Utan att ha en aning om vad det var han led av kände Britt på sig att han var inne på sista varvet av sitt livslopp. Hon såg förstulet på honom och frågade sig hur hon kunde veta det. Han satt lutad mot väggen med det ena benet över det andra och händerna i morgonrockens fickor. Han såg tio gånger friskare ut än Jesper och hans röst var mäktig och dov då han delade med sig den senaste tidens sjukhuserfarenheter åt de två andra. De blev rena obetydligheter vid sidan av honom. Den till vänster satt också han med korslagda ben, men han satt framåtlutad med armbågen stödd mot knät. I handen höll han en pyran-

de cigarrett. Den till höger lutade sig också bakåt mot väggen i ett slags imitation av centralfiguren.

Mitt i det ogästvänliga rummet satt en mager kvinna hopkrupen över bordet och askkoppen. Hennes beniga rygg avtecknade sig tydligt under en röd morgonrock som kanske var hennes privata. Också hon satt med benen i kors och en bar fot balanserade en toffel på tåspetsarna. Hon såg ut som om hon hade väntat i timmar på att någon skulle slå sig ner vid hennes bord så att också hon skulle få berätta om det hon hade varit med om. I det höga fönstrets översta tredjedel var glaset utbytt mot något annat material, ogenomskinligt men bra att skära ett stort runt hål i för fläkten som tydligen var i olag.

Jesper kom gående förbi den ensamma kvinnan. Hon såg upp på honom och han gjorde en grimas. En vänlig såvitt Britt kunde uppfatta. Kvinnan hostade och sade någonting.

— Jo, sa Jesper, det är för jävligt.

Han slog sig ner hos Britt och hon märkte att han inte ens såg åt de tre männen vid väggen. Ur hans synpunkt hörde de tydligen till inredningen. Kaffet var vidrigt. Jesper drack framåtlutad och hopkurad. Hela rummet slog ner de människor som på något sätt uppräta hade lyckats ta sig ända dit från sina avdelningar. Det var det slutliga väntrummet före den sista avfärden. Britt undrade om läkare och sjukhuspsykologer tillsammans med någon speciellt begåvad sadist bland avdelningssköterskorna hade fött fram detta tillhåll för att sjukrummen skulle framstå som förgårdar till paradiset. Syndens håla och ljusets boningar.

Jesper tände ingen cigarrett. Med avsmak lyfte han plåtburken som tjänstgjorde som askkopp över till ett annat bord.

— Det är ju varmt ute, sa Britt, de kunde ha fönstren öppna.

— Någon skulle genast stänga dem i alla fall, sa han. Vi

kan gå ut. Sätta oss på en bänk i solen.

— Får du det? frågade hon.

— Får och får, sa han. Jag tänker inte ligga här många dagar till.

De steg ut på trappan mot parken. Det gröna lyste starkt emot dem och solen var bländande. Det fanns inga bänkar längs husväggen. Nere bland träden stod några men vägen dit syntes mycket lång. Jesper stack händerna i fickorna och kurade ihop sig.

— Det är kallt, sa han.

— Jag tror vi skall gå in, sa hon.

Han stod tyst en stund och förde fingret upp till näsan och kände på den, sedan vände han om. Dörren var stor och tung. Britt öppnade den. När de åkte upp igen i hissen sade de ingenting till varandra. Jesper bara harklade sig med halva struprörelser som inte ledde till något. Det var han som slog upp grinden och dörren i fjärde våningen.

I sjukrummet var styrkan fulltalig. I den säng på vilket det förut bara hade legat en tidning låg nu någon och läste den. Han höll upp den som en mur mot omvärlden. Jesper nickade i hans riktning och skakade på huvudet. Innan han satte sig på sin säng stannade han ett slag och såg ner på teckningen eller målningen på golvet, sedan satte han sig och blev sittande som om han inte hade haft några krafter kvar.

— Skall jag hjälpa dig? frågade Britt.

Han nickade och hon lyfte hans ben så att han kunde lägga sig till rätta.

— Tar du upp det där som du inte begriper från golvet, sa han.

Britt böjde sig ner och såg ännu en gång på den strålande flickan som kanske var en sol i många färger. Hon tog konstverket och gav det åt honom. Han lade det i sitt knä och såg länge på det.

— Det är mamma, sa han.

Han lät fingret vila någonstans på teckningen och rörde det som om han hade provat om någonting saknades eller ljuset borde utplåna något av det som redan fanns där.

— Jag skall ge den åt henne.

Han talade inte för sig själv. Det fanns en fråga i hans ord.

— Jag tycker så synd om henne, sa han. Det är inte klokt. Hon kom hit och stod där innanför dörren stödd på sina två käppar och såg bort mot dendär skärmen precis som du. Jag tänkte låta henne gå dit men när jag såg hur svårt hon hade att röra sig så sade jag någonting. Hon vände sig långsamt om och tittade länge innan hon kände igen mig, sedan tog hon sig fram hit. Hon stod här och såg sig om för då fanns det heller ingen stol. Jag ringde och ringde och jag blev så helvetes arg för att de inte kom. Tänker ni ta livet av morsan också, sade jag sen åt den som kom. Men själv tackade hon så väldigt vänligt när hon väl fick en stol, alldeles som om sjukhuset var ett farligt vilddjur som måste besvärjas och hållas på gott och tacksamt humör. Hon sade åt mig att jag inte fick tala med dem som jag gjorde. Hon talade till mig som till en liten pojke och kallade hela tiden sig själv mamma. Och en gång kallade hon mig pappa.

Jesper såg på Britt och hon tyckte att hans ögon hade blivit så stora. De såg på henne med en blick som hon tidigare hade mött på en ikon, någonstans djupt inne i ögonen, under seendet, fanns sorg.

— Jag tror att hon ett litet ögonblick, utan att själv veta om det, faktiskt trodde att jag var hennes pappa, och när ögonblicket försvann hade hon ingen aning om att det hade varit.

— Och hur kändes det? frågade Britt.

— Alldeles rätt, sa han.

— Att du var som en far för henne?

— Nej, sa han. Är du tokig! Du förstår ingenting.

Herregud! Finns det ingen som man kan prata med. En massa djävla dårar kommer hit när man ligger på sitt yttersta. Kan man inte få vara i fred. Vad kommer du hit för? Jag min mammas pappa! Du tror att jag har bara piss i huvudet.

Jesper sträckte sig efter ringklockan.

— Om du inte kan hålla mun så ber jag att de lägger in dig på avdelningen för sinnessjuka.

Jesper såg prövande på Britt och så släppte han greppet om ringklockan.

— Kvinnor, sa han. Kvinnor.

— Din mor är också en kvinna, sa Britt.

— Jo, sa han.

Han låg tyst en stund.

— Ursäkta, sa han. Jag sade väl inte någonting olämpligt?

— Nej då, sa hon. Absolut inte.

— Bra, sa han.

Britt kände sig olycklig över att han hade varit så snudande nära att kanske säga någonting viktigt och så hade hon stört det. Hon hade på läpparna att säga hur ledsen hon var men han förekom henne. Den hand som han lade på hennes var förfärande mager.

— Det är det som är svårt, sa han. Det var ganska dumt det du sade.

Han såg frågande på henne.

— Vet du varför?

— Jag tror det, sa hon.

— Bra, sa han. Du förstår i alla fall. Du kan få komma hit en gång till men kan du inte försöka få slut på folkvandringen. Brorsan springer här och min syster är här varje dag. Pappa kommer hit och har mamma med sig, nästan i ambulans. Vad skall jag säga åt dem?

— Jag känner inte din familj, sa Britt.

— Det är bra det. Du skall ju inte gifta dig med mig eller skall du? Du behöver dem inte till någonting fast de alla behöver mig för att se hur bra de själva är.

Britt rörde vid hans hand. Hon lät sina fingrar glida över hans ådror och knogar och över de långa smala fingrarna. Underligt nog lät han sin hand ligga kvar. Hon gjorde samma rörelse om igen.

— Kan du komma litet närmare, sa han.

Hon gjorde det och han rörde vid hennes hår och kind.

— Är det också andra som kommer hit, av dina beundrarrinnor menar jag?

— Jo, sa han. Hjälpsköterskorna. De hjälper mig att kissa.

— Och de tycker att du är väldigt duktig?

— Jo.

— Vet du jag tror att jag måste gå nu.

Hon smålog mot honom och satte sig upprätt på sin stol och han slöt ögonen och vände bort huvudet. Han ville ännu säga något.

— Om mamma får den här bilden, tror du att hon förstår? Jag menar inte förstår. Tror du att den kan lysa rakt in i henne till dendär flickan som finns där fast hon inte alls skulle förstå. Hon skulle bara hänga upp den på väggen och inte veta varför hon känner sig lycklig när hon ser på den.

Skit! sa han och skrattade till.

— Vad är det? sa Britt.

— Jag är löjlig, sa han. Den enda som kan se någonting i bilden är ju jag. Men jag kan inte skriva heller. Hon har aldrig förstått vad jag skriver.

Han såg på Britt.

— Du är en sådan människa som är lycklig du, sa han. För dig är livet just vad det är. Om någonting är rörande så blir du rörd och om det är sorgligt så blir du sorgsen och om jag ger någonting åt dig så blir du glad.

Han började röra på sig.

— Ge mig din hand, sa han.

Hon sträckte fram sin hand och spände sina krafter när han reste sig upp i halvsittande ställning och bad henne höja sängens ryggstöd litet. Det tog henne några ögonblick att komma underfund med hur det gick till, men hon klarade det och strök i förbifarten över hans långa lockar.

— Ge hit blocket, sa han.

Hon gav det åt honom.

— Och pennorna, de är där i lådan.

Hon drog ut lådan och såg överst i den en pryddlig ask med pastellpennor. Hon räckte också den åt honom. Han valde omsorgsfullt den blå färg som han ville ha.

På teckningen av flickan skrev han Till min vän Britt. Under det tillfogade han »den skall få som redan har». Omsorgsfullt lösgjorde han sedan teckningen från blocket och gav den åt henne. Britt tog tigande emot den.

Då hon stängde dörren till sjukrummet efter sig bar hon en stor bild av en okänd flicka i handen. Hon stannade i korridoren och beslöt sig för att inte rulla ihop den för att inte suddas den lätta färgen, hon bara böjde ihop arket för att inte visa för alla vad hon bar och gick fram till en dörr på vilken det stod avdelningssköterska. Ingen var i rummet och därför lämnade Britt sjukhuset utan att ha fått någon sakkunnig upplysning om hur det egentligen stod till med Jesper.

Andra kapitlet

Lotta stod bredvid skrivbordet och såg på sin pappa som snickrade. Hon var en liten flicka, bara fem år gammal, men ändå var hon stor för de andra barnen var så mycket mindre. Hjördis stod på en pall vid kommoden och försökte tvätta sig och i andra rummet försökte mamma söva Anton som var tre år. Lilla Marianne sov redan och därför fick pappa bara göra sådant som inte bullrade. Han var också alldeles tyst, han limmade ihop de färdiga delarna till en stol. Limmet var hett, nästan kokande.

Pappa hade hämtat det i köket. Det luktade mjukt och såg ut som kinuski.

Lotta rörde vid Kossu.

— Hm, sa han och såg ner på henne.

— Jag tycker att du skall måla den blå, sa hon.

— Tycker du det, sa han.

— Den skall vara blå och den skall stå framför min säng så att jag kan lägga saker på den.

Hjördis daskade med handflatan i vattnet. Lotta skyndade till och drog henne ner från pallen. Det blev inget skrik. Pappa såg strängt på dem och lade fingret över läpparna. Lotta gav handduken åt Hjördis.

— Du kan också börja klä av dig och tvätta dig Lotta, sa han.

Han plockade samman sina verktyg i en stor låda som han hade stående bredvid skrivbordet. Den halvfärdiga stolen lade han på fönsterbrädet. När han hade röjt bordsytan öpp-

nade han lådan och tog sina papper och pennor, sedan gick han till barnens sängar, två järnsängar som stod bredvid varandra framför dörren till det andra rummet. Han tog bort överkassen som han omsorgsfullt vek ihop och lade över sänggavlarna. Hjärdis kröp snällt i säng och lade sig på rygg och såg på honom.

— Jag vill också ha en stol, sa hon.

— Du har fått en häst, sa han. Nu är det Lottas tur.

Lotta smög sig tyst ut ur rummet utan att han kunde hindra det. Några ögonblick senare kom hon tillbaka med en bulle i handen. Hon försökte hålla den så att hennes syster inte skulle få syn på den. Också hon lade sig snällt och låg och väntade på att han skulle sätta sig en stund hos henne.

— Vad har du där? sa han och trevade efter hennes hand under dynan.

— Har mamma gett? viskade han.

Hon skakade på huvudet.

— Moster Anna?

Hon nickade. En stund såg hon på honom och sedan reste hon sig litet för att viska i hans öra.

— Morbror Kalle är full igen, sa hon.

Kossu bäddade ner henne igen och steg upp från hennes säng. Han gick till sitt bord.

— Pappa, viskade hon.

Han såg på henne.

— Tänker du föra honom till butkan?

Kossu skakade på huvudet.

— Men du sade en gång att du skulle göra det.

— Vill du att jag skall göra det då?

— Nej, sa hon, men det är nog litet otäckt.

Kossu lade ett papper framför sig och började putsa sin penna.

— Pappa.

— Tyst nu, annars går jag till mamma och småbarnen.

— Pappa.

Kossu reste sig.

— Nu tror jag att jag går.

— Nej, sa Lotta. Nu tror jag att jag skall vara tyst.

Kossu stod en stund och såg på henne. Hon vände sig på sidan med ansiktet åt hans håll. Det ryckte litet i ögonlocken. Hon höll honom under observation. Hjördis sov redan. Han satte sig igen vid bordet.

En stund senare öppnade Augusta försiktigt dörren och kom in på tå. Hon gick fram till barnens sängar och såg på dem.

— Skriver du igen? viskade hon. De små sover, du kan komma dit.

Han lade ett finger över läpparna och visade med en handrörelse att Lotta ännu var nästan vaken. Augusta kom fram och lade handen på hans axel.

— Flickorna kommer i kväll, sa hon.

Lotta vände på sig. Kossu såg en skymt av ärret i pannan.

— Skall de vara här i mitt rum? frågade han.

— Du behöver ju inte skriva varje kväll.

— Var skall jag vara? frågade han.

— Med oss, sa hon. Emma och Mimmi kommer också.

Kossu reste sig och sköt in stolen under bordet. Han lämnade sina papper framme och gick ut i tamburen. Augusta följde med honom och lade armen om honom.

— Jag tycker att du är så duktig, sa hon.

Han tänkte säga någonting men såg att dörren till köket stod öppen och att Anna och Karl satt vid det lilla bordet. Han gick fram och stängde dörren, ganska bestämt och tydligt.

Jag går ut och spatserar, sa han, och kommer sen. De är säkert kvar.

Han tog på sig överrocken och skyndade de två trapporna

ner. Klockan var bara litet över åtta och det var ännu alldeles ljust fast hela gården låg i kylig skugga. Ute i parken på andra sidan gatan grönskade det redan under lindarna. Kossu såg sig om. Lottas kälke stod ännu kvar i ett hörn. Han gick och hämtade den, den var hans eget verk. Medan han bar den över gården och upp för trapporna till vindsavsatsen tänkte han på doktors ord om att flickan skulle få ett ärr som hela livet skulle påminna henne om hennes pappa. Eller riktigt så hade han inte sagt.

»Om ni hade kommit hit genast med flickan så skulle det inte ha blivit något ärr.» Det var hans ord.

Han hade baddat hennes panna hela söndagseftermiddagen och försökt trycka ihop sårkanterna medan Augusta ideligen kom in och sade att han borde föra flickan till Kirurgen. Det var ju så nära, knappa fem minuter från Skillnaden. Hjördis hade stått bredvid och då och då försökt klappa Lotta på pannan. Det var ju hon som hade knuffat till kälken så att den gled iväg över den ishala gården fram till källartrappan och ned för den. Först på onsdagen hade han sökt sjukhushjälp.

Kossu ställde ner kälken med en skräll. Den var en utmärkt symbol för vad det blev av hans bästa bemödanden, sorg och bedrövelse, skrik och skäll.

Han gick tyst ner för trapporna igen och ut på gården. Där såg han sig inte mera om utan fortsatte genom porten och stannade mitt i själva öppningen mot gatan. Han stod där en stund med händerna värdigt på ryggen.

Han var bara tjugoåtta år gammal och var redan övervaktmästare vid försäkringsbolaget Kaleva och hade tjänstebostad två trappor upp i gårdsbyggnaden. Det var han som satt bakom bordet vid ingången till stora expeditionen och såg ned över de breda majestätiska trapporna mot den tunga dörren och gatubullret utanför. Det var han som reste sig och lätt bugade sig för kunderna, gav dem råd, visade dem

till de olika tjänsterummen och följde särskilda besökande genom hela expeditionen ända fram till direktörens dörr. Det var han som hade tillsyn över de andra vaktmästarna och buden.

Kossu såg på lindarna bakom järnstaketet mellan trottoaren och parken. De var ännu klena och obetydliga och kvistarna var bara. Om han gick ner till höger längs Nylandsgatan så kom han redan vid tredje kvarteret till polisernas hus, till gården före Frälsningsarméns tempel. Där skallade hornmusiken nästan alla kvällar mellan husen. Antingen var det bara någon som övade eller så ställde man upp till marsch. En blårodgul fana bars upp för källartrappan och fördes i täten för en liten hop människor som dundrande och brakande tågade ut på gatan och iväg mot Rödbergen.

Kossu gick med avmätta steg och händerna fortfarande på ryggen till gaslyktan i hörnet. Medan han gick gav han en förstulen spark åt den mer än dubbelt så höga telefonstolpe som många kunder beklagade att hade blivit ställd framför ett så ståtligt hus. Han kände lust att vända sig om och spana upp i ansiktet på de jättar som på sina nackar med största lätthet bar hela gavelfasaden. Det skulle ha sett dumt ut och han lät bli.

Skillnadsbacken var folktom. Kossu började gå ner mot försäkringsbolagets paradingång, de tunga dörrar som han själv varje morgon låste upp och varje kväll stängde. Också där stod en gaslykta vid trottoarkanten mot kullerstensgatan och på var sida om ingången stod husets egna lyktor. Han kände på dörrhandtaget, ryckte litet och släppte sitt grepp.

Nere vid teatern kom en polis gående. Han gick tungt i sin långa mantel, såsom man går när man har en lång dags arbete bakom sig och har känt gatornas stenar genom stövelsulorna från morgon till kväll. För varje steg gjorde han en konstig knyck med armbågen. Kossu skyndade ner för backen

för att genskjuta honom. Stening hade också märkt Kossu och stannade nere i hörnet.

— Se, se, sa han. Rysshatar.

Kossu log över hela ansiktet och sträckte fram handen.

— Ni slapp ju lätt undan, svarade han.

— Jo, inte kommenderas det mera på ryska hos oss, sa Valle.

Han ställde sig bredbent i viloställning med händerna ihop under magen.

— Men inte var det väl därför du slutade, sa han.

Du har väl ganska mycket bättre lön nu.

— Jag har hundra mark i månaden, sa Kossu, och hos er är väl allt som förut.

— Berg har skaffat mycket nytt folk, flera hundra, sa Valle. Och det är skolning hela tiden.

De började tillsammans gå uppför backen.

— Det var ju din pappa som rensade upp hela Ekenäs med en järnstör, sa Valle.

— Nästan, sa Kossu. Han ställde sig i vägen när rallarna kom skrålande och skulle vända upp och ner på staden. Han stod och svepte med en järnstång och de vände om.

Valle tog grepp om Kossus arm och klämde till.

— Inte skulle en sådan här konditor svänga någon järnstör.

Konditorn hade kamraterna kallat Kossu när de ville göra sig löjliga över hans blanka stövlar och skinande lackläder och över att han hade putsat sina knappar och sin polisbricka så de glänste.

De passerade huvudingången och Kossu nickade mot trapporna som skymtade genom de slipade dörrglasen.

— Där uppe sitter jag, sa han, och här är det ingen som kommenderar mig.

— Men direktörn då?

— Han har annat att tänka på.

De fortsatte och stannade ett slag vid lyktan i hörnet. Valle var ledig och uppfyllde inte längre sin uniform, han bara hade den på sig.

— Går din pojke redan i skolan? frågade Kossu.

— Han har börjat i folkskolan på Bangatan.

— Jag skall försöka få in min Lotta i fröken Forsmans privata flickskola i höst, sa Kossu. Jag har redan talat med fröken Forsman och hon var mycket vänlig.

Valle såg prövande på honom. Sedan såg han ner i marken längs sin blåsvarta långa mantel som vid varje steg lyftes av stövlar som efter dagens vandrande inte längre blänkte.

— Det blir dyrt, sa han.

De gick förbi portgången ner mot Georgsgatan. För varje steg kom Kossu närmare det förflutna som han en gång för alla hade lagt bakom sig. Långt borta i slutet av gatan tyckte han att han såg en folksamling. Frälsningsarmén hade väl tågat tillbaka från något friluftsmöte och dragit med sig en svans av sysslösa. I mörkret hade han en gång gjort honnör för en frälsningsofficer. Det var när han var ny och stolt över sin egen uniform.

— Kom och se hur jag har det nu och du hade det förr, sa Valle. Stina blir glad, det vet du.

Kossu tvekade men när han såg att den andre faktiskt ville att han skulle komma så följde han med. När de svängde in genom porten och han kunde se Frälsningsarméns fasad över träplanket slog det honom att det lilla själ som polisernas hus hade haft för honom kom från musiken som ibland slog mot husväggarna.

— Spelar de ännu lika mycket? frågade han.

— Om de gör, sa Valle. Jag har själv marscherat framför dem ända till Kaisaniemi.

Valle dök in genom dörren som öppnades inåt och Kossu följde med. De gick upp till första våningen.

— Vänta litet, sa Valle.

Kossu blev stående i den vitkalkade trappan där väggen var målad med blänkande grön oljefärg nästan ända upp i axelhöjd. Han kunde höra Valle förklara för Stina. Om en stund var det hon som öppnade dörren, liten och ärtig. Den ena handen höll upp dörren och den andra petade in blusen under kjolens linning. Hon såg både förargad och glad ut och hade ännu inte hunnit besluta sig för vilketdera hon var.

— Kom in Kossu, sa hon, och stå inte där och spionera.

Leendet tog överhanden när han trängde sig in förbi henne. Valle satt redan i utdragssoffan med foten i stövelknekten.

— Fötterna är alldeles svullna, sa han.

— Stackars gubbe, sa hon, och gick fram och böjde sig ner för att hjälpa honom.

Hon var så liten och ungdomlig, mycket yngre än Augusta. Pojken som låtsades sova i sängstolen var alldeles för stor för henne.

Kossu såg sig om. Man kunde inte ha möblemanget på många sätt i ett sådant rum. Spisen stod till höger och enda platsen för soffan var mitt emot. Bordet stod framme vid fönstret med en gungstol på ena sidan och en liten byrå på den andra. Bakom dörren var klädhängaren och där hängde allas kläder med Valles uniformsrock och mantel överst. Vedlåren var inträngd i hörnet och på den stod ett handfat och en kanna vatten. Pojkens sängstol spärrade redan av halva rummet när den var utdragen och när soffan bäddades ut fanns det knappt rum att röra sig.

— Slå dig ner och ät litet med Valle, sa Stina.

Kossu gick fram till bordet.

— Är du kvar i saluhallen? frågade han.

— Jo, sa Stina. Sätt dig.

Valle vecklade ut fottrasorna och höll upp dem mot ljustet.

— Är du tokig karl! sa hon.

Hon ryckte dem åt sig och stuvade in dem i en påse som hängde i hörnet. Kalle kom barfota och slog sig ner bredvid Kossu.

— Hur känns det att ha det litet bättre nu då, Kossu? sa Stina.

Hon kom med kastrullen i ena handen och en sopslev i den andra.

— Han har två rum och kök, sa Valle.

— Det är så ledsamt att tänka på hur ni hade det när ni bodde här. Barnen var hela tiden sjuka och Augusta fick släpa de minsta med sig när hon skulle städa hos folk. Herregud Kossu, sa Stina, man får inte laga en kvinna med så många barn!

Hon lade en duktig köttbit på hans tallrik.

— Du är en riktig bock tror jag. Kan du inte gå till Rödbergen om du inte kan styra dig. Du vet ju var du skall söka, det är ju dina gamla trakter.

Valle höll upp sin tallrik till dess hon hade fyllt den till brädden.

— Om Valle skulle ha lagat mig med fem barn så skulle han gärna få sitta med armen om livet på någon annan för omväxlings skull.

Valle blåste på skeden och åt. Han sneglade glad på Kossu och var stolt över allt som Stina hasplade ur sig. Kossu delade köttbiten på sin tallrik med sin sked. Också han blåste på maten innan han smakade.

— Jo, sa han. Valle har det bra.

— Inte har du väl det så dåligt du heller. Två rum och kök. Stort som i kyrkan.

— Svågern och svägerskan bor i köket, sa Valle.

Stina satte sig i gungstolen. Hon lade fötterna på medarna och lutade sig bakåt med händerna knäppta över den lilla magen. Några gånger gungade hon fram och tillbaka medan hon såg på Kossu, sedan stannade hon stolens rörelse och

satte en fot i golvet.

— Har han kommit dit också? sa hon.

— Det var en fin soppa, sa Kossu och sköt ifrån sig tallriken. Ni har det lugnt och skönt här.

— Det är nog ett hem, sa Valle.

— Det är inte bra för barnen att Kalle är hos er, sa Stina.

— Men Anna är bra, sa Kossu. Hon hjälper till med barnen när Augusta går på arbete.

Stina satte igång med att gunga igen och knäppte händerna på samma vis över magen. Kossu tyckte att hon såg på honom med ett ansikte som antingen uttryckte misstänksamhet eller avsmak. Han började söka efter lämpliga ord till avsked.

— Du har ett skitarbete om Augusta måste gå på arbete fast hon har så många barn, sa hon.

— Han är övervaktmästare, sa Valle.

— Det är bara ibland på kvällarna, sa Kossu. Hon städar litet.

— Var då?

— Nå till exempel trapporna i Kalevas hus.

— Så övervaktmästarens hustru tvättar trapporna!

— Det vet ingen om, sa Kossu.

— Den som betalar vet nog, sa Stina. Tror du att Valle skulle låta mig tvätta trapporna i dethär huset eller städa poliskammarn på kvällen? Vet du alls vad du är gift med för en kvinna, Kossu?

Kossu reste sig.

— Jo, sa han, jag vet.

Valle satt kvar och drog till sig kastrullen och fiskade upp ett par köttbitar. Kossu sökte sig mot dörren medan Stina gungade vidare samtidigt som hon stint fixerade honom.

— Varför blev du polis förresten? frågade hon. Han svarade inte.

— Var det inte för att slippa detdär rätthålet på Skat-

udden där Lotta hela tiden blev sjuk?

— Också det, sa han.

— Varför gick du inte till bageri när du en gång är bagare?

Kossu såg tillbaka. Han spände blicken i henne för att få henne att tala på annat sätt.

— Var det så att det inte passade att strejka eller var det roligare att jaga folk på gatan när det blev bråk? Stening här, han blev polis för att skydda människor.

— Nå, sa Valle. Jo, inte för att slåss, det stämmer.

Kossu öppnade dörren på glänt.

— Jag skall säga dig Stina att jag tar vilket arbete som helst bara jag kan försörja min familj, sa han.

Stina stannade gungstolen och reste sig långsamt ur den. Hon såg inte längre arg eller illvillig ut. Snarare föreföll det som om hon höll på att ta till lipen.

— Jag blir bara så ledsen när jag tänker på Augusta.

Hon var röd kring ögonen och näsan.

— Och jag vet inte vad du går för som karl.

Hon kom fram till honom och höll upp dörren för honom och slöt den själv.

Kossu hade bara hunnit ta ett par steg ner för trapporna när dörren igen öppnades. Det var Stina. Hon vinkade och gav honom en slängkyss.

Kossu hade gråten i halsen när han kom ut på Nylandsgatan. Det var redan mörkt och de få lyktor som fanns dög bara till att visa åt vilket håll gatan gick. Ljuset i dem var ännu i sin begynnelse, ett matt sken som först småningom åt sig starkare. Framför honom i Kalevas stora hus låg hans hem inne i gårdsbyggnaden som en havererad båt inkilad mellan klippor och strandstenar. Ingen människa kunde säga att han inte hade arbetat och ändå hade det gått precis som han hade sagt åt Augusta; i Helsingfors fanns ingen

framtid. Han sneddade över gatan.

Kalle hade bara ett barn. Om inte Gertrud hade dött, åtta månader gammal, så skulle han själv redan nu ha haft fem, och de hade varit gifta i sex år. Om inte tvillingarna, två pojkar, hade fötts döda kort efter bröllopet så kunde han ha haft sju barn. Augusta var som en rävsax. Han skulle ha haft åtta barn om inte blödningarna den sista våren han var i Lautela hade gjort av med det första.

Tredje kapitlet

Ett helt år hade Kossu hållit sig borta från Helsingfors. Den första sommaren hade han arbetat på ett bageri i Salo och till och med fått Augusta på besök. Det hon såg hade inte behagat henne. Hans bostad dög inte för henne och alla människor talade bara finska.

Den gången hade han inte fått röra henne. Hon sov i hans säng och han låg på golvet utan någonting under sig, bara insvept i ett täcke. När han sträckte upp handen för att önska henne god natt hade hon tagit den helt kort och tryckt den litet. Handen, det var det enda hon gav. Då hon gick bredvid honom på vägen kunde han också få hålla den. Det var högtidligt, som om hennes hands mjuka grepp hade tillgivit honom det som hon med sin mun inte kunde förlåta, att han hade lämnat henne ensam i Helsingfors då hon var sjuk och rädd. Den gången hade det inte längre varit tal om giftermål.

Vintern hade han bott hemma och arbetat på konditori i Ekenäs. Dit hade Augusta vägrat att komma. Så mycket högaktning hade hon för hans mor att hon inte öppet hade sagt varför, men det visste han ju. Hon hade alltid visat sitt ogillande över alla paket han fick hemifrån. När de var förlovade i Helsingfors hade hon sagt att han inte kunde hålla på med att skicka sina smutsiga kläder till Ekenäs när det fanns tvätterier. Mellan jul och nyår hade han sedan besökt henne. Det var hon själv som hade skrivit och bjudit honom att bo hos henne eftersom Mari var hemrest över högtiden.

Hon hade mött honom vid tåget.

Hon hade tagit honom så varmt under armen och raskt vandrat iväg med honom mot sitt hem. När han ville stanna i gathörnen och litet se sig om hade hon bara sagt att det kunde han göra senare. Bordet stod dukat och någonting höll på att hända i ugnen, som hon sade.

Hon hade också dukat vackert. På hans tallrik låg ett litet paket med vacker rosett, men det fick han inte öppna genast. Först skulle han äta.

— Det är min nyårgåva till dig, sa hon.

Omsorgsfullt hade han sedan öppnat rosetten och vecklat upp pappret. Innanför det var en liten ask från en juvelerare. När han lyfte på locket såg han en skimrande, glänsande ring. Han mätte hennes blick och hon nickade.

— Du får ditt liv tillbaka, sa hon.

Det var hans förlovningsring.

Han visste inte vad han skulle göra. Han tog ringen ur asken och trädde den på sitt lillfinger, därifrån lät han den glida ner på bordet mellan dem. Hon såg på honom och var vackrare än någonsin. Hon höll huvudet lätt på sned, håret var struket så att det blottade hela hennes höga panna och föll i mjuka vågor bakåt över hennes öron. Det föll en skugga över hennes ögon och hennes mun var slutet som om den haft mycket att säga men bidade sin tid.

— Augusta, ta ringen, hade han sagt.

Men hon bara skakade på huvudet. Han mötte hennes blick och vek inte undan med sina ögon. Hon var alldeles lugn och sökte ingenting hos honom. Inte heller var hon fylld av någon stor känsla. När de småningom började samtala visade det sig att hon hade gjort nyårsaftonen till ett vägskäl i sitt liv. Från den kvällen skulle de gå åt olika håll.

Hon hade sitt liv som var ganska bra. På bageriet kände hon att allt var i hennes händer, hon var mera vän med ägarinnorna än anställd. Om de fick stora beställningar av nytt

slag så kom de och samtalade med henne innan de gav något löfte. Ganska länge berättade hon om sina olika vänner, om deras hem, om restauranger som de förestod eller ägde och om sina egna möjligheter att forma sitt liv. Hon hade ju funnit det arbete som hon ville göra och här i Helsingfors fick man pröva sina krafter. Någon konditor var hon inte, men allt som inte var vanligt bröd, utan var beställt festbröd, gick genom hennes händer och många kunder förvissade sig om att det var hon som svarade för resultatet när de avhämtade sina paket.

— Jag fyller trettio år nu det år som kommer, sa hon. Vi skall inte leka mera.

Den kvällen hade ringen blivit liggande på bordet när allt annat var avdukat. Medan Augusta dröjde inne i fru Östmans lägenhet hade Kossu klätt av sig och krupit i Maris säng som var bäddad för honom. Då Augusta kom tillbaka släckte hon belysningen och gick till sängs. I mörkret hade han frågat henne om hon ville gifta sig med honom till pingst. Hans fråga hade blivit utan svar.

Följande dag, som var nyårsaftonen, hade han strukit omkring på stan medan hon hade saker att se till på bageriet. I kylan och snålblåsten hade han sökt upp sitt gamla bageri på Rödbergsgatan bara för att finna att han inte kände någon av lärlingarna eller gesällerna. Mästarn var densamma och stod i butiken med nya flickor och levererade beställningar åt folk. Han hade knappt tid att säga något annat än att de hade full besättning i bageriet. Det som någonstans inom Kossu hade varit en tillflykt blev med detta ena besök utplånat. När han stängde dörren bakom sig pinglade den klockan för sista gången i hans liv.

Gatorna var snötomma och de lätta snökristaller som kom svepande runt hörnen bildade bara virvlar som sopade fram över marken. Han borde den gången ha stigit på tåget och åkt hem till Ekenäs men han gjorde det inte. Han invän-

tade Augusta och den kvällen kröp de ner och värmdes sig hos varandra.

Bröllopet stod den andra juni i Nya kyrkan i närvaro av nästan bara hennes vänner och bekanta. På hans sida i kyrkbänkarna satt Felix, Selma och Fina. Hans mor hade råkat insjukna och därför var hans far heller inte där. Systemen och brodern hade han inte brytt sig om att be eftersom inte heller någon från Augustas familj kom. Hon ville själv att bröllopet skulle vara litet, nästan inte alls äga rum, eftersom det var långt gången med henne och hon inte mätte bra. Av hela det året mindes han ingenting så väl som då hon sedan kom hem från barnbördshuset, tomhänt.

Han hade kommit trött hem från kajen där han hade arbetat med att lossa ved. Han visste ju redan hur det hade gått, men han hade tänkt sig många ensamma kvällar ännu, kvällar under vilka han skulle reda upp sina tankar. Där stod hon i varje fall vid spisen i deras lilla rum i huset strax bakom ryska kyrkan på Skatudden. Hon vände ryggen mot honom när han kom in. På bordet hade hon lagt en tallrik med en sked bredvid. Det var meningen att han skulle slå sig ner och inte säga någonting.

När Kossu hade satt sig kom hon och serverade honom potatissoppa. Hon gjorde det frånvänd och gick strax tillbaka till spisen och förblev där utan att en enda gång vända sig om mot honom. Han åt utan att komma på någonting att säga. En stund satt han kvar vid bordet efter att ha ätit, men sedan hade han inte stått ut med trycket i rummet utan gått ut igen.

Det var augusti. Från ryska kyrkans terrass såg han ner över vedskutorna vid Norra kajen. Där fanns mycket arbete. När han kom in igen hade Augusta bäddat ut soffan med resårlock som han hade fått sig tillsänd från Ekenäs. Hon låg som på sjukhus med ansiktet bortvänt från besökaren. Han kunde inte stå och se på henne. När han drog stolen in-

till henne och sträckte fram sin hand för att fatta henne lät
hon honom bara känna beröringen innan hon drog bort sin.

— Säg nånting, sa hon.

Och han hade inte haft någonting att säga.

Fjärde kapitlet

När Kossu tyst öppnade dörren och steg in i tamburen hördes röster från det han kallade salen. Emmas rikssvenska skar igenom. Hennes stämma sjöng och slog ofta över i skratt.

Ljus strömmade ut från köket. Anna och Kalle höll på med att ställa ut sina bocksängar. För att få rum för dem måste de lyfta upp stolarna på bordet. När de väl hade lagt sig kunde man inte ens komma åt ett glas vatten. Anna märkte att han hade kommit och sköt tyst till dörren. Han stod ett ögonblick i kolmörker innan han tände den elektriska belysningen. Han räknade kapporna, Augusta hade tre gäster.

Kossu gick fram till köksdörren och knackade på. Anna mötte honom i dörren. Hon var kort och rund och såg ganska tvär ut när hon vek undan och lät honom stiga på. Man kunde redan se på henne att hon väntade en liten till hösten. Kalle satt på sängkanten och brydde sig inte om att ens se åt hans håll. Kossu sade någonting om att det var ledsamt att de hade det så trångt och Anna svarade att det ju var värst för Augusta och honom som så väl kunde behöva allt det utrymme de hade. När han inte hade något ärende sade han att han bara kom för att hämta en kaffekopp. Han var på väg in till Augustas gäster, om de nu hade något kaffe över för honom. Anna sade att hon visste att det var dukat för honom också.

När han gick igen och nickade vänligt i dörren tog hon

mod till sig. Hon frågade om han hade någonting emot att Kalle och hon flyttade in i sängkammaren över sommaren då Augusta var med barnen på landet. Det var Augusta själv som hade föreslagit det. Man kunde ju lyfta in en säng i salen för honom.

— Dethär är ju nog egentligen övervaktmästarens tjänstebostad, svarade Kossu.

Mer sade han inte och då Anna fortfor att se på honom mötte han inte längre hennes blick utan vände sig om och gick in i sängkammaren. Han lät dörren stå öppen så att ljus föll in över Antons lilla säng. Den hade han själv snickrat ihop, spjåla för spjåla, då Lotta var liten. De hade knappt haft plats för den i polisbostaden. Anton var redan för stor för sängen och han kunde kliva ut och in hur han ville över den höga kanten, men den gick att dra ut och förlänga. Marianne låg mitt på deras säng, i gropen mellan deras madrasser, omgiven av kuddar. Det var först när de själva lade sig som hon lyftes över i den korg som stod på ett lågt bord mellan sängarna och väggen.

Anton låg på mage med handen utsträckt som om han saknat den tvillingsyster han en gång hade haft. Han låg som mycket mindre barn ligger och var så smal i nacken. Hans skuldror kom Kossu att tänka på en fågel. Det var lungorna som var klena. Båda barnen hade varit svaga, ständigt sjuka, och det var först när Gertrud gav upp i deras gemensamma lunginflammation som krafterna räckte till för att hålla Anton vid liv. Vilken kraft? Den som fanns hos Augusta?

— Hon hade bara tillräckligt mat för en och den gav hon förstås åt pojken, sa en av käringarna när kistan bars ut på gården.

Kossu böjde sig ner över sängen för att känna utstrålningen från sitt barn, från pojken som var lika mycket klenare än han som han själv var klenare än sin far. Styrke-

linjen gick på kvinnosidan. Han hörde Augusta gå över golvet i det andra rummet och komma ut i tamburen. Hon tittrade in genom den halvöppna dörren.

— Kossu, är du där? viskade hon.

Det var onödigt att viska. Larmet från kaffebjudningen var väl så högt som normal samtalston. Kossu gick ut ur sängkammaren.

— Du är oartig, sa hon. Flickorna går snart och de tror att du inte vill ha dem här eller att vi båda är i gräl.

Hon tog honom i handen som för att leda honom in. Han ryckte sig fri och hon såg förvånad på honom.

— Gå in, sa han. Jag kommer när jag kommer.

Hon gick till dörren och såg ännu en gång på honom innan hon gick in till sina gäster.

— Börjar det gamla vanliga nu igen? frågade hon.

Det fanns kyla hos henne. Hon var mäktig väldig kyla, men den var kontrollerad och stod som en tjänare helt under hennes befallning.

Kossu ställde sig framför spegeln. Den räckte från golv praktiskt taget till tak och var försedd med ett lågt litet bord på böjda ben. Det var den första möbel han hade skaffat till övervaktmästarebostaden. Han böjde sig fram. Den mjuka vågen från pannan bakåt var gles. Han hade redan två vikar som med tiden skulle mötas på hjässan. Då han kom upp i Augustas ålder skulle han vara skallig.

Det var ett väldigt rikssvenskt kacklande som slog emot honom då han öppnade dörren. Ett stockholmskt kacklande och skrockande och det var Mimmi som var värst.

— Nej, men se, sa hon, er gemål behagar anlända.

Det kluckade och skvattrade i henne men Emma bara log. Lotta gled ner ur hennes famn och sprang mot Kossu. Han lyfte upp henne och hon slog armarna om hans hals. Det långa ljusa håret räckte ända ner till hans hand. Han bugade sig, men det var flickan han brydde sig om.

— Skall du inte sova, sa han. Jag blir så glad om du kryper i din säng.

Lotta gled ner och tog honom vid handen och lät honom bädda ner henne. I det andra rummet började Marianne gråta. Augusta reste sig och skyndade ut. När hon gick förbi honom skakade hon på huvudet som om det hade varit hans fel att ungen vaknade.

— Jaså flickorna från Stockholm har kommit, sa Kossu.

Han stod kvar böjd över Lotta och strök henne över huvudet.

— Ja, vi är här, svarade Mimmi.

— Och var bor ni?

— Jag bor hos Selma och Emma har hyrt på Skatudden.

— Skall du arbeta med oss i sommar också, tror du? frågade Emma.

— Jag blir väl så illa tvungen, sa han.

— Skäms på dig Kossu, sa Mimmi.

— Och vad skall ni göra till dess Högholmen öppnar? frågade han.

— Fira ledigt så klart, sa Mimmi. Det är härligt i Helsingfors.

Kossu gav Lotta en godnattpuss och gick fram till bordet. Han slog sig ner på en stol mellan Emma och Mimmi och mitt emot Selma. Han lade handen välkomnande på Emmas knä innan han sträckte sig efter kaffepannan.

— Mitt knä också, sa Mimmi.

— Jag har särskilda hälsningar till dig från Felix, sa Selma.

Hon lutade sig fram när hon sade det och hennes ansikte, som hade blivit rosigare, strålade ut den värme som hon alltid visade när hon hade något personligt att säga. Hennes ögon väntade bara på att hon skulle få börja.

— Tack, sa Kossu. Har du fått brev? Var är han nu?

— I Ludington.

Ett vänligare orsnamn fanns inte än det hon uttalade.

— Ber han dig komma dit?

— Jo.

Hon sade det som om hon hade kysst honom.

— De har väl ont om kvinnor där.

— Kossu, varför säger du så?

— Är han inte förfärlig? sa Mimmi.

— Både du och han har sagt att det ingenting skall bli mellan er, sa Kossu.

— Det var då det, sa Selma.

— Har du ändrat dig? Tänker du resa?

Kossu tog för sig av det som fanns kvar på faten, kanelkaka och vanlig bulle, Selma undvek att svara på den direkta frågan.

— Det finns väldigt många finlandssvenskar i Ludington, sa hon. Mest österbottningar, flera hundra. Felix skriver att jag bra kan klara mig där på svenska i början, men att man nog lär sig engelska väldigt fort.

Augusta kom in med Marianne på armen. Hon stod en stund vid dörren och försökte med en stilla skakande rörelse få barnet att somna in.

— Berättar du om Amerika? frågade hon Selma.

— Jo, men det allra trevligaste är, skriver han, att nykterhetsföreningen håller på att bilda en kör och att de alla vill ha Felix med för att han kan så många sånger och har så mycket noter.

— Vad gör Felix i en nykterhetsförening? frågade Augusta.

— Han är själv led på allt supande som är där, sa Selma. Han har skrivit att de som arbetar på sågarna inte har något annat nöje än att dricka. Det finns en holme där och på den har de byggt en egen lokal där det är dans en gång i veckan, men det hjälper inte.

— Och vad skulle du göra där? sa Augusta. Slagsmål och

supande finns det ju här också. Åtminstone i dina trakter.

Hon kom fram till bordet och slog sig ner på sin plats. Flickan låg klarvaken i hennes famn och såg på henne med mörka ögon.

— Jag tycker att hon skevar litet, sa Augusta. Det vänstra ögat tittar litet utåt.

— Det kan man inte säga ännu, sa Selma som ville fortsätta att tala om Felix och Ludington.

Emma reste sig och gick runt Selma och ställde sig bakom Augusta. Hon lade sin hand på Augustas axel och böjde sig ner mot barnet. Något slags ljud gav hon ifrån sig för att flickan skulle se på henne.

— Det kan nog hända att du har rätt.

Hon strök Augusta över axeln och gick tillbaka.

— Jag har läst, sa hon, att det är lätt att göra någonting åt det bara man gör det i tid. Man skall täcka för det öga som ser rätt och då tvingas det andra ögat att se rakt.

Emma var ung och hon såg därför så allvarlig ut när hon gav sitt råd. Augusta såg forskande på henne, blicken vägde och tog mått på den unga rikssvenskan som hon själv hade velat se i sitt hem.

— Jag skall fråga doktor Bonsdorff, sa hon.

— Ludington ligger vid Lake Michigan, sa Selma.

Kossu lade märke till att hon uttalade det på engelskt vis.

— Arbetar Felix också på sågen? frågade han.

— Det har han gjort, sa Selma, men han skrev att man förstör sina händer så musiken blir lidande. Han tror att han skall få arbete på ett bageri. Ni två skulle kunna starta ett bakery tillsammans om du skulle vara där, skrev han.

Selma övade sig i sitt kommande tungomål. Augusta böjde ner sitt huvud mot Marianne och lät henne vifta litet med fingrarna i håret.

— Jag skall gå och lägga flickan, sa hon sen och reste sig.

Emma följde henne med blicken och såg sedan på Kossu

och Selma. Mimmi skrattade till för att hitta en öppning där hon kunde kasta in sitt förödande överflöd.

— Jag tycker vi skall gå flickor, sa hon överraskande.

— Sådär tidigt? sa Selma.

Kossu grävde fram sin klocka ur västfickan och kastade en tydlig blick på den.

— Vi skall gå, sa hon, så att familjen får ro.

Hon lutade sig fram mot Selma.

— Vi kan gå ut och ta oss ett glas likör. På Kapellet, det är ju ett så underbart ställe.

— Vi kan inte gå ensamma dit den här tiden, sa Selma.

— Jag kan, sa Mimmi.

Selma tittade på Emma. Hon skakade på huvudet.

Mimmi reste sig och strök sig över höfterna. Av någon orsak strök hon också Kossu över huvudet.

— Nå flickor, sa hon.

Selma reste sig också och började samla ihop kopparna.

— Låt vara, sa Kossu, vi kan ändå inte gå till köket.

Augusta hade genom väggen uppfattat uppbrottsstämningen och kom tillbaka.

— Skall ni gå? sa hon. Jag tror att Marianne just håller på att somna.

Emma reste sig också. Hon var den enda som tackade och hon gjorde det med en liten nigning som inte gjorde henne mindre reslig än hon var. Hon var bredaxlad och smal över höfterna och hennes mun var en aning sned när hon log. Med ett kast på huvudet fick hon det tunga blonda håret att ligga som det skulle.

— Tack Augusta, sa hon. Det är så fint att ha ett hem att komma till.

När de alla stod i tamburen och under tystnad klädde på sig kapporna som Kossu räckte dem föreslog Augusta att han skulle följa. Emma sade att det inte alls var nödvändigt.

— Du har inte bott på Skatudden, sa Augusta, men det har jag.

Emma och Kossu hade knappt blivit lämnade för sig själva då hon tog honom under armen och tryckte sig intill honom, efter ännu några steg stannade hon och lyfte sitt ansikte mot honom. Han kysste henne, först alldeles kort, men då det inte räckte för henne gav han henne en kyss till, litet längre, litet mindre instängd, men hela tiden medveten om att de nästan stod framför ingången till hans vördnadsbjudande, pålitliga och trygga livförsäkringsbolag.

Han började gå och hon anpassade sig utan svårighet till hans rytm. De gick tiggande nerför Skillnadsbacken mot Esplanaden. Där tryckte hon honom över gatan mot parken och lyktorna under träden. När de kände sandgången under fötterna började hon gå långsammare. Alltfortfarande hade han ingenting att säga.

Vid en av lyktorna nära Runeberg stannade Emma. På lek tog hon hans vänstra hand och vände den uppåt mot det svaga ljuset.

— Låt mig se vecken i din hand, sa hon.

Hon följde den långa fåran tvärs över handen med ett kittlande finger. Sedan lyfte hon snabbt hans hand mot sin mun och kysste den. De gick vidare. Nu vandrade hon med långa släpande steg och försökte få sin kjol att svepa i mjuka rörelser.

Vid nästa lykta stannade hon igen och grep efter hans hand. Han höll villigt fram den. Igen låtsades hon läsa hans kommande öde.

— Om du varder olycklig skulle det smärta mig, sa hon.

— Skulle det? sa han.

— Du är tråkig, sa hon.

De vandrade vidare och hon höll honom inte längre under armen. De gick förbi Kapellets musikestrad som skilde dem från restaurangens ljus. En lång rad lyktor framför fasaderna vid Salutorget visade vägen som de hade att gå.

— Du tackade inte ens för boken, sa hon.

Hon hade sänt honom Singoalla. Den hade kommit adresserad på hans namn till försäkringsbolaget. Där förvarade han den ännu, i bordslådan vid sin vaktmästareplats. Han hade känt sig osäker då han läste den, undrat om det bara var en fortsättning på deras samtal om böcker och dikter eller om den hade en annan mening. Ovissheten hade förtagit nästan all skönhetsnjutning. Om hon hade anspelat på samtalen som de ofta hade fört lutade mot relingen på Högholmsfärjan, då den på sin sista tur natten mot söndag förde dem tillbaka till staden, om hon hade gjort det, så hade hon valt fel bok.

Denna sommar skulle han igen varje lördag kväll arbeta som extra kypare på Högholmens restaurang. Varje gång skulle han halvspringande ta sig ner till bryggan och sista båten och försöka se om hon redan var ombord eller om hon kom som en av de sista.

— Den var mycket vacker, sa han. Tack skall du ha.

— Du har inte skrivit, sa hon.

— Jag kan inte ha två, sa han.

— Det har du ju, sa Emma.

Hon tog honom igen under armen på ett självklart och lugnande sätt.

— Jag trodde att du menade något annat, sa han.

— Vad då? sa hon.

Hon lutade sig närmare honom och såg samtidigt ut mot vattnet som återspeglade en natt som inte var helt mörk. Där ute såg man ljusen från yachtpaviljongen.

— Sorgebarnet som hon fick, sa han.

Det gick inte genast upp för henne vad han menade, men när det gjorde det så stannade hon.

— Jasså, sa hon. Fegis.

Hon skrattade och kramade om hans arm och fortsatte vandringen. Framför dem steg två ryska marinofficerare ut på Societetshusets trappa.

— Jag tyckte om stämningen i boken, sa hon.

Hon höll i honom fastare än Augusta någonsin hade gjort.

— Den är sådär som det är om natten och jag är ju också en zigenerska. Vintern i Stockholm, sommarn i Helsingfors. Och du skulle vilja vara en eremit, en riktig Erland som längtar efter att få ge sig iväg. Men om du gör mig med barn så får du nog inte reda på det genom någon bok.

Kossu saktade in. Officerarna hade beslutat sig för att inte ta en droska och de tog upp nästan hela trottoaren med sin avmätta vandring. Den ena av dem gick med händerna på ryggen, den andra behövde sina till hjälp när han talade. Kossu iakttog den kortare. Han var inte gammal men hade hög rang.

— Vi går förbi dem, sa Emma.

När de strök förbi längs husväggen uppfattade Kossu några ord på tyska. Han vände sig om och mötte den kortares blick. Det var en man i hans egen ålder. Då de hade hunnit utom hörhåll sade Emma att hon tyckte att det var konstigt att ryska officerare talade tyska.

— Det finns de som talar svenska också, sa Kossu.

— Jag skulle vilja åka till Petersburg, sa Emma. Nästa sommar åker jag kanske dit.

— Då är jag i Amerika, sa Kossu.

Han visste inte själv vad han sade och varför han sade det och det var först som om hon inte alls hade hört det. Om hon reagerade så var det med att hennes grepp om hans arm blev lättare. Då hon märkte att han småningom började gå allt raskare föll hon villigt in i hans takt. När de gick över Skatuddsbron släppte hon greppet om hans arm.

— Här kanske du skall vända om, sa hon.

— Jag följer dig ända fram, sa han.

— Om du är orolig för mig så kan jag vänta på officerarna, sa hon. De skall förbi min dörr.

Kossu fortsatte upp för backen och nu verkade det som om hon småsprang vid hans sida.

— Det behövs inte, sa hon. Jag är van att röra mig ensam.

Han fortsatte ner mot de stora nya husen på andra sidan parken. Hon grep igen tag i honom.

— Det var däruppe du bodde, inte sant? sa hon och pekade i riktning mot kyrkan.

Han nickade.

— Den är så dyster, sa hon.

— Då skulle du höra klockorna, sa han.

— Jag har hört dem, sa hon. De dånar.

— Och pinglar också, sa han.

— Det är ett ganska bra ställe att bo på dethär, sa Emma. Jag kan se från brygga till brygga. Om jag går hemifrån när båten lämnar Högholmen så hinner jag just ner till kajen till dess den skall tillbaka igen. Tror du förresten att Selma reser till Felix?

Det kunde Kossu inte säga någonting om.

— Jag skulle resa, sa Emma. Om en kvinna älskar en man så följer hon honom helt enkelt. Det är självklart.

Femte kapitlet

Följande morgon stod Kossu som vanligt en liten stund vändande i dörren för att om möjligt få Kalle med sig ut. Om det dröjde för länge brukade Augusta och Anna med gemensamma krafter komma till hjälp. Kalle protesterade alltid och sade att han hade ett sådant arbete som han kunde börja och sluta när han ville. Det var så han uppfattade fördelen med att inte ha ett fast arbete. För tillfället, när vårsolen lys-te starkt, var han sysselsatt med att tvätta butiksfönster. Han kunde stiga in i en affär och erbjuda sina tjänster när det passade honom.

När männen hade gått gjorde Augusta och Anna sig redo för kaffestunden i köket. Medan Anna bäddade undan och ställde upp sängarna i hörnet såg Augusta till att barnen klädde på sig och att allt var i en sådan ordning i sängkammaren, att Lotta kunde sysselsätta de andra barnen och hålla ett öga på den allra minsta. Det var synd att Kossu så sällan fick uppleva hur bra Lotta tog hand om Hjördis och Anton, och hur hon för långa stunder lyckades hitta på sysselsättningar för dem, som tillät henne själv att halvligga över sängen och jollra med Marianne. Om morgnarna kunde han ha fått uppleva den idyll som han menade att hemlivet borde vara och som han aldrig talade om men ännu återkom till i sina brev till Augusta om sommaren när hon var i Snappertuna.

Det var inte bara av sentimentalitet eller av ansvarskänsla för sin bror som Augusta, mot Kossus vilja, hade Kalle och

Anna inneboende. Det var besvärligt, och det värsta var kanske Kossus inställning, men det betydde något för henne att ha en kvinna i huset som både var en vän och som gav henne en viss frihet. Det Augusta pekade på, och som hon hoppades att Kossu förstod, var barnens fina kläder. Var såg han några barn i närheten som hade sådana klänningar som Lotta och Hjördis?

Anna var sömmerska och gjorde i en handvändning sådant som skulle ha gett huvudbry och mycket funderande åt den som inte var lika van. Hon sydde sina beställningar på Augustas maskin och vid sidan om flöt det fram klänningar och andra småplagg åt barnen. Dessutom älskade barnen henne. Munnen gick på henne hela tiden medan hon sydde och rösten och det täta knäppandet från maskinen gav barnen någonting att leva omkring. Vad Lotta än höll på med var hon hela tiden medveten om vad som pågick vid maskinen, och i exakt rätt ögonblick visste hon att avbryta sig och att skynda fram.

— Får jag spola, moster Anna?

Också om hon viskade så hörde Hjördis.

— Jag vill också spola.

Men spolandet var Lottas privilegium. Hon var en stor flicka som skulle börja skolan till hösten.

Augusta och Anna hade knappt börjat dricka sitt kaffe, när det hördes skrik och dörren slogs upp och Hjördis gråtande störtade ut ur sängkammaren följd av Lotta som luggade henne och grälade på henne. En sekund såg Augusta på barnen innan hon reste sig och hotfullt gick fram till Lotta. Hon tog flickan i håret och nästan släpade henne till salsdörren.

Hjördis hade tystnat och stod och såg på.

— Och så bäddar du din och Hjördis säng! sa hon.

Snyggt! Och när du har gjort det kommer du till köket

efter sopborsten och sopskyffeln.

Augusta kom tillbaka och slog sig ner igen. Det fanns ingen mildhet i hennes ansikte.

— Märkvärdig flicka, sa hon.

Hjördis kom och gned sig mot hennes knä och såg till att hon blev lyft upp.

Lotta bäddade så sängarna skramlade mot varandra i salen. Anna reste sig och såg frågande på Augusta som nickade. Hon gick in till flickan och stannade där en stund.

— Jag tycker att du är hård mot Lotta, sa hon när hon kom tillbaka.

— Ta du henne och uppfostra henne! Varsågod, du bor ju här, sa Augusta. Flickan är snart sex år och skall lära sig att inte pina sin lillasyster. Hon är en skenhelig rackare, står med huvudet på sned bredvid pappas skrivbord och väntar att han skall stryka henne över huvudet, men ber man henne se till de små ett ögonblick så blir det alltid bråk.

— Du vet ju inte ens vad det handlar om, sa Anna.

— Hon har väl ljugit någonting för dig, sa Augusta.

— Hjördis, frågade Anna, lekte du under symaskinen? Flickan svarade inte.

— Satt du där och vevade på hjulet?

Hjördis gled ner ur mammans knä och gick mot sängkammaren.

— Lotta ville att hon skulle akta Antons fingrar, sa Anna.

Augusta såg på Anna, sedan reste hon sig och tog själv sopskyffeln och borsten och gick bort till salen. Om en stund kom hon tillsammans med Lotta som höll en arm om henne. De kom till köket och där räckte Augusta henne mjölkkanan och gräddkanan och sin börs. Tre liter mjölk och lilla måttet grädde och ett halvt kilo smör skulle hon köpa, ingenting annat.

— Vad kostar det då? frågade Lotta.

— Två mark räcker, sa Augusta.

Flickan gick och stängde ytterdörren bakom sig lika varligt som en vuxen.

— Dedär rikssvenskarna som var här igår kväll, sa Anna, vad var de för ena?

— Kossus arbetskamrater från i fjol, sa Augusta. Från Högholmen.

— Var det hans eller dina gäster?

— Mina.

Anna tog sig en smörgås. Hon skar en tjock skiva av brödet och bredde både smör och marmelad på med den självklarhet som hennes bidrag till hushållskassan gav henne.

— Hur känner du dem? frågade hon med en tugga bröd i munnen.

— Kossu kunde inte låta bli att prata om dem. Han är ju så barnslig. Du skulle se hans gamla brev. I dem skriver han hur han bara tänker på mig och samtidigt ber han mig dela ut sina fotografier. Han kunde inte föreställa sig att jag hade något bättre att göra än att gå till Brondins och fråga efter Elin, till Catanis och fråga efter Selma, till Lindholms matsalar och fråga efter Fia, och när jag kom till dedär flickorna så visade det sig att de allesammans skrev till honom och han till dem. Och Aurora.

Augusta skrattade.

— Gubben lilla.

Anna skrattade också.

— Han kan ju lika gärna få träffa sina flickor här hemma.

— Älskar du honom inte längre? frågade Anna och skar sig en brödskiva till.

— Du ser åtminstone till att du inte magrar, sa Augusta.

— Jag äter ju för två, som du vet, eller kanske tre.

— Vet du hur många jag äter för? sa Augusta.

— Det är inte sant!

Anna såg förfärad på Augusta.

— Jag vet inte.

— Han borde gällas, sa Anna.

— Kanske det, sa Augusta.

De satt ännu en stund tillsammans innan de började sina morgongöromål. Anna tog emot Lotta när hon kom från mjölkbutiken och serverade te och smörgåsar åt barnen medan Augusta städade hemmet.

Anna började gnola. Hon hade fått en tanke. Hon rörde sig kring barnen och i hennes sätt att fylla på deras koppar och ge dem mera bröd fanns ett påskyndande. För ett ögonblick lämnade hon dem och gick in till Augusta.

— Vet du vad, sa hon. Nu tar vi oss ledigt.

Augusta förstod inte alls vad det var fråga om. Hon byggde redan upp dagens program och i det ingick några snabba morgoninköp innan hon tog itu med att baka för en av damerna på kontoret som ställde till med bjudning.

— Jag hinner inte, sa hon.

— Jo, du hinner, sa Anna. Vi kommer aldrig i vårt liv att hinna så bra som vi hinner idag.

Augusta rätade på ryggen.

— Vad är det vi skall göra? sa hon.

— Vi skall visa dem, sa Anna, vad det är för kvinnor de har. Nu klär vi på barnen.

Hon gick tillbaka till köket och måste ha invigt Lotta och Hjärdis i sina planer, för om en stund flängde de av och an mellan klädsåpet och spegeln i tamburen och borstade själva sitt hår och försökte hjälpa varandra med rosetterna utan att ändå lyckas.

Anna kom in och hjälpte Anton med skorna.

— Jag tar flickorna, sa hon, och går före.

— Vart skall vi gå? sa Augusta.

— Tag Marianne och Anton med dig så möter vi dig i

porten, sa Anna. Om vi inte är där så vänta, vi kommer.

Flickorna stod redan ute i trappan.

— Kom in, ropade Augusta, så får jag se hur ni ser ut.

Båda kom in. De var helt nöjda med sitt utseende och sina nya vårkappor, som Anna hade bett dem ta på sig.

— Ni kan ju inte gå ut med håret på detdär sättet, sa Augusta och gick fram till dem och knöt först om Lottas rosett och sedan Hjärdis.

När hon var klar stod Anna redan i dörren och väntade. Det dröjde en stund innan Augusta blev klar med Marianne och Anton och kunde börja ta sig ner för trapporna.

Nere på gården kändes det kallt och det drog genom portgången, men solen lyste där ute. Hon ställde sig i öppningen men hon såg inte flickorna och Anna, varken i parken, där redan några barn lekte, eller neråt Nylandsgatan. Mjölkbutikens dörr stod öppen och hon väntade sig att få se dem komma ut, men ingen kom.

En isvotjik kom runt hörnet från Skillnadsgatan, nylackerad svart med nedfälld sufflett. Kusken med sitt vita band i uniformsmössan tronade högt över dem som åkte. Anton gömde sig bakom henne när hästen stannade in framför dem. Där satt Anna i högsätet med båda flickorna som prinsessor på var sin sida. Kusken böjde sig ner och vek upp läderskyntet som de hade över sina knän. Han tog stöd i den långa piskan som var instucken vid kuskbocken.

— Varsågod, sa han.

Droskan gungade när Anna flyttade på sig för att bereda plats. Flickorna reste sig och sträckte strålande glada händerna mot sin mamma. Augusta gick fram, böjde sig ner och krokade en arm om Anton och lyfte honom upp, sedan sträckte hon fram Marianne som Lotta tog emot och gav vidare åt Anna. Själv steg hon enkelt och smidigt upp i vagnen och satte sig så att det blev plats för flickorna mellan henne och Anna. Anton ville sitta i Lottas famn. Kusken räckte

henne ett hörn av skynket, som hon krokade fast på sin sida, och smackade på hästen som lugnt satte sig i rörelse och vid hörnet vek in på Georgsgatan i riktning mot Boulevarden.

— Dethär är jag värd, sa Augusta.

Och när hon sade det slappnade hon av och sträckte på benen så långt det gick. Hon satte sig behagfullt med armen på sidostödet och fingrarna lekande mot den blänkande svarta plåten som höjde sig i en mjuk båge över hjulen. Hovarna klapprade mot stenläggningen.

— Och jag med, sa Anna. Det är jag som betalar, så du vet.

I hörnet lät de en bryggerikusk från Sinebrychoff passera och sedan vek de av mot Esplanaden. De körde i skuggan och det var litet småkallt. Augusta lade armen om Hjördis, men hon slingrade sig undan, ögonblicket var alltför högtidligt. De körde förbi en lång rad hyrkuskar som väntade på skjuts. Anna tänkte säga någonting men märkte att hon måste ropa för att göra sig hörd så hon tystnade. Kusken raskade på hästen och det dröjde inte länge innan de var nere i vimlet och värmen på salutorget. Han körde förbi de allra flesta stånden och lät hästen sakta av och stanna in i närheten av kejsarinnans sten, där också andra droskor stod väntande medan deras fina passagerare gjorde uppköp.

— Vi kör till hallen, sa Augusta. Jag skall köpa fisk.

Flickorna ville stå och Anna knäppte upp skynket på sin sida för att göra det möjligt. Hon lutade sig fram och frågade kusken om det var tillåtet.

— Om de håller i sig så, sa han.

Och de höll i sig. De höll i honom och i kuskbocken och Augusta tänkte att doften från deras kläder osvikligt skulle förråda deras utfärd. En aning obehaglig till mods kände hon sig inför blickarna de fick där de gungade förbi andra stadsbor på förmiddagspromenad. Somliga stannade och tittade som om de hade varit förvånade över att aldrig tidi-

gare ha sett dessa fruar bland dem som kom med häst och vagn.

Himlen var klarblå och tre fartyg låg på redde. Måsarna kretsade över kajen och svepte ner i plötsliga tvära dykningar innan de slog sig ner på vattnet eller gatan. Kusken styrde in i en duvflock framför hallen. Bara två eller tre av duvorna flaxade iväg med ljudliga slag av vingarna, de andra steg åt sidan helt enkelt, en del med snabbare, andra med långsammare steg. Det sades att de hade löss och spred dem från hus till hus.

— Jag sitter kvar, sa Anna, och så kör vi runt och möter dig på andra sidan.

Det var bara Lotta som steg ur droskan tillsammans med Augusta. De andra kunde inte överge hästen. Augusta ställde sig framför Lotta och rättade till rosetten så att det ljusa, långa håret med bena på vänster sida föll ner i en lång, lätt lock över högra kinden. Flickan såg väldigt allvarlig ut, hon försökte se sin mamma i ögonen.

— Får jag betala? frågade hon.

Hon fick portmonnän och de gick tillsammans in genom de vita svängdörrarna till de ljuvliga dofterna och det rika utbudet. Augusta rörde sig långsamt och steg åt sidan när någon trängde sig fram och hon såg till att hon alltid hade luft omkring sig. Lotta höll sig i närheten utan att klänga eller hålla henne i handen. Långsamt kryssade hon över gången från stånd till stånd.

— Fru Sjöman, sa någon.

Hon hajade till. Det var Stina som med kniven räckte fram en liten skiva rökt fårkött. Augusta log och tog emot den. Stina skar en skiva till och gav den åt Lotta. Det var inte många ord de hann byta med varandra för kommersen var stor och Stina betjänade kunder, skar korb, skinka och rökt kött medan hon pratade och besvarade frågor om pris och färskhet. Innan de gick stack hon ett snabbt hopvecklat

litet paket i Lottas hand. Flickan såg frågande på mamman som nickade godkännande och vinkade litet åt Stina till tack.

Också vid ett av brödstånden hade de en bekant. Fru Rönholm smålog dem till sig och slog in ett stort, varmt jästbröd i papper.

— Så du får pröva, sa hon, om vi ännu kan baka.

— Frågan är om jag kan, svarade Augusta.

Hon stod inte någon efter, vare sig i klädedräkt eller hållning, där hon rörde sig bland dem som gjorde dagens uppköp. Ingen skulle ha kommit på tanken att förväxla henne med någon av dem som stod vid stånden och köpte för andras räkning.

När hon nöjd trädde ut i solen efter att ha vandrat genom hela hallen väntade droskan redan och Anna såg bister ut.

— Jag har inte slösat, sa Augusta.

Hon hjälpte Lotta med paketen och klev upp i vagnen.

— Det blir strömmingslåda idag, vad säger ni?

Ingen svarade och flickorna säkrade sina ståplatser, de klamrade sig fast i kusken innan han ens hade kört igång.

— Hemåt längs Esplanaden, sa Anna.

— Vi kanske får se fönstervättarn, sa Augusta.

— Fönstervättarn! sa Anna. Honom kan du se bland fisklådorna bakom hallen.

— Kalle då?

— Just Kalle. Där sitter han på marken med en flaska dinglande i handen mellan knäna.

— Håll i er nu flickor, sa kusken.

Flickorna högg tag i kuskbocken och så bar det klapprande iväg. Vagnens mjuka gungning sövde Marianne, som redan länge legat på gränsen till sin dagssömn, och Anton hade för sin del fått nog av utfärden. Han satt tyst med raka ben mellan Anna och Augusta, som först när isvotjiken vek in i vårsolen på Norra Esplanadgatan verkligen helt och hållet upplevde att de färdades som det anstod dem.

Sjätte kapitlet

Först i juni kom Augusta iväg ut på landet med alla sina barn. Syrenerna hade för länge sedan gått i blom och tornsvalan hade svept över hustaken i några veckor. Det var hon själv som hade flyttat fram avfärden vecka efter vecka. Den regniga väderleken hade gjort sitt till, men det fanns också andra orsaker. En av dem var att de hade inväntat ett tydligt svar från Ekenäs.

Farmor och farfar klagade ofta över att barnen var för litet hos dem, men när det kom till kritan hade det nästan alltid uppstått olika slags svårigheter som var besvärliga att bemästra. Bara Kossu kunde föra de behövliga förhandlingarna. Hur behärskat Augusta än bemödade sig att närma sig sin svärmor, så fanns missförståndet och den onda stämningen bidande mellan dem redan innan någondera hade öppnat sin mun. Först efter pingst skrev farfar och farmor att deras hem stod öppet för Hjördis hela sommaren och att lilla Anton också var välkommen om han ville komma på besök.

Kossu som redogjorde för brevet, men inte läste upp det, tog på sig och Augusta ansvaret för att Lotta inte skulle åka till Ekenäs. Hon skulle börja skola i höst och det var därför bra för henne att vara tillsammans med mamma. Det var en gemensam lögn och både flickan och hennes föräldrar visste vad den var värd, men den hjälpte dem alla att få bukt med den otäcka känslan som frånvaron av varje anspelning på Lotta i farföräldrarnas brev gav upphov till.

— Jag får vara med mamma hela sommarn, sa och sjöng Lotta.

Och orden träffade där de skulle, mitt i Hjördis som för en stund fick känna sig som ett övergivet och av sina föräldrar förskjutet barn.

Anna hade sin egen teori. Hon var ju inte släkt med någon av dem och när Kossu inte var närvarande skrädde hon inte orden utan kallade farmor Lovisa rätt och slätt en satkäring. Sådana ord tog Augusta inte i sin mun.

— Lotta är för lik dig, sa Anna.

Augusta fortsatte med sina sysslor som om hon inte hade tillmätt orden någon betydelse.

Anna eldade upp sig som om det hade varit hon som hade blivit utestängd ur paradiset. Hon reste sig från sin plats och gick ut i tamburen och stängde dörren både till sängkammaren där barnen lekte och till salen där ingen var. När hon kom tillbaka till köket stängde hon också den dörren bakom sig.

— Alla människor vet att man kan fråga sig vem som egentligen är dina barns farfar.

Augusta var helt oberörd. Vad alla visste hade hon också hört. Ibland bekymrade det henne att hon inte hade en aning om Kossus tankar. I ett brev från Lautela hade han skrivit att hans syster hade fått ärva en summa penningar efter en affärsman från Petersburg som hade dött sju år tidigare. Det var kanske sådana berättelser om hemlighetsfulla välgörare som farmor Lovisa kände på sig att inte alls gick hem hos svärdottern.

— Alla människor vet att hon har varit piga åt en stor herre i Tenala, som också skaffade henne en man sen när det behövdes, sa Anna.

— Kossu är yngsta barnet, sa Augusta.

— Tror du att sådana där godsägare slutar med sånt som

smakar? sa Anna.

Augusta öppnade köksdörren. Hon stängde den igen.

— Vad det nu kan vara, sa hon, så är det ändå fel att det skall drabba Lotta. »Flickan är högfärdig», sade hon i fjol när vi var där.

Augusta bad Kossu om att han skulle göra en utfärd med Lotta till Högholmen för att hon skulle få någonting som var bara hennes och som kunde uppväga besvikelsen med Ekenäs. Hon förde det på tal, flere gånger i förbifarten, men då bara en söndag återstod innan hon skulle resa tvingade hon fram ett beslut.

Kossu satt som vanligt sent vid sitt bord i salen.

Det var där han förskansade sig, början av kvällarna bakom snickerier och slutet, när barnen sov, bakom böcker och anteckningar. Han kopierade dikter och verser och gjorde upp långa engelska ordlistor alldeles så som han i tiden hade gjort när han började lära sig finska.

— Varför läser du engelska? hade hon en gång frågat.

— Om man skulle fara till Amerika, svarade han.

— Dit får du fara ensam, sa hon då. Dit far bara sådana som inte duger till någonting här hemma och som trivs med rövare och banditer.

— Om man skulle få det bättre.

Då hade hon mist besinningen och flugit på honom, gett honom kring öronen och stött och knuffat honom tills han inte bara kunde sitta där och huka sig.

— Jaså bättre! Kan man ha det bättre än du som sitter hela dagen ovanför din marmortrappa och hela kvällen och petar vid ditt skrivbord. Barnen är bara i vägen och Anna som hjälper mig vill du kasta ut på gatan. Och hur skulle det ha sett ut i Lautela tror du, med fyra ungar i ditt bageri. Bageri! De skulle väl vara döda nu, de också, eller hälften av dem. Fyra ungar eller fem.

Då reagerade han, på det sista hon sade. Han såg på henne och hon stirrade tillbaka och varken bekräftade eller förnekade. Sedan den kvällen hade han inte längre stört hennes insomnande, även om det var så dags. Nu störde hon emellertid hans försök att glida in i sömnens rofyllda rike.

Han kom tyst tassande och satte sig försiktigt ner på sängkanten för att inte väcka någon, varken barn eller Augusta. Han lade sig ner och drog varsamt filten över sig. Augusta såg tydligt hur han låg med öppna ögon och betraktade taket som inte ens i sommarnattens lätta skymning hade någonting att berätta. När hon vidrörde honom vände han sig om med ryggen mot henne som om hon hade rört vid honom i sömnen.

— Hur blir det med Lotta på söndag? frågade hon.

— Men jag arbetar ju halva natten, viskade han. Jag kommer hem så sent.

— När du var bagare behövde du heller inte så mycket sömn.

— Då hade jag inga barn.

— Nej, just det, viskade hon.

Kossu böjde sig över Lotta där de stod ytterst på bryggan och visade över det spegelblanka vattnet mot Högholmen. Han sade att han kunde se att ångbåten lade ut därborta. Att den var på väg nu. Först såg hon det inte. Hon visste ju inte var hon skulle titta, i skuggorna under träden mitt på holmen. När båten sedan bröt fram med vita mustascher i vattenbrynet och solen helt tog hand om den, då såg hon, men då fick hon inte längre bli stående längst ute. Kossu tog henne vid handen och de gick tillbaka till sin plats allra främst bland dem som stod vid trappsteget mellan två kraf-

tiga pollare. Där skulle båten lägga till.

Lotta såg ut över vattnet. Det var spegelblankt och ångbåten kom ljudlöst glidande allt närmare. Man kunde höra fräsandet kring bogen och plötsligt ett dovt muller när båten liksom stod på näsa och svallvågorna ensamma fortsatte in mot bryggan. Den backade iväg åt annat håll och hon högg tag i Kossus hand men han tryckte hennes hand lugnande. Hon fick vara med om det spännande skådespelet när Hög-holmsbåten svängde och långsamt backade in vid bryggan. Pojken som stod på båtens tak hoppade i land först när båten låg nästan stilla. Repet som han höll i sin hand hade en färdig ögla. Lotta var förvånad över att båten som hade sett så lång och stor ut var så låg, taket var ju i höjd med hennes ögon.

Det var ingen som steg iland, de behövde inte vänta utan fick genast kliva ombord. Det slog värme emot dem från maskinen. Den tickade långsamt och fräste och mannen som stod där liksom i en grop stödde handen mot ett blänkande kopparrör. Han nickade åt Kossu. Folk trängde på bakom dem. Hela bryggan var full av människor som ville ombord och Kossu ledde Lotta förbi alla bänkar ända fram till kaptenens hytt och förbi den genom en liten öppen dörr fram till fören.

Fönstret var öppet till styrhytten och Lotta märkte att kaptenen och Kossu kände varandra.

— Skall vi stå här framme, sa Kossu åt henne, men då blir vi sist när vi går i land.

Lotta nickade. Också andra barn kom fram i fören som var ganska trång. Hon drog Kossu allra längst fram och var glad över att hon inte hade sin fina vita klänning utan den grå med mörkblå ränder. Hon visste inte vart hon skulle titta, på kaptenen bakom sin stora ratt eller på vattnet.

I vattnet rörde sig små fiskar, de stod stilla och pilade iväg, små korta sträckor, och allt emellan snappade någon

av dem åt sig litet luft. Kaptenen sträckte ut handen genom sitt fönster mot en glänsande klocka. Hon ville se när han slog, men han höll länge i repstumpen som hängde ner från kläppen och såg bakåt mot bryggan. När hon såg hans hand röra sig hörde hon ett väldigt dån, det rullade ner över dem från berget på Skatudden, dong, dong, dong, dong, dong. Hela havet och alla husen sjöng och vibrerade och hon glömde kaptenen och hans lilla klocka. Hon uppfattade inte det lilla plinget i maskintelegrafan och den dova skälvingen i båten då den satte sig i rörelse. Uspenskijkatedralens väldiga klockor slog ut alla andra ljud. Kossu böjde sig ner till hennes öra.

— Detdär har du hört när du var såhär liten.

Hon kastade en snabb blick på hans händer som visade ett spädbarns storlek.

— Titta nu, sa han.

Han ville att hon skulle se allt, vattnet, skutorna, bryggorna och måsarna, men hon såg länge på de gyllene kupolerna som flimrade som eldslågor i söndagssolen. Han såg katedralens mörka, skuggade sida och de blådunkla teglen och ville i stället se mot sommaren. Hon såg glansen och undrade om klockorna var där uppe.

— Bodde vi i detdär höga huset när jag var liten?

— Jo, sa han, längst nere. Där var det aldrig någon sol och det var mörkt och kallt och du blev så sjuk att vi måste flytta bort.

— Var vi inne i dendär kyrkan någon gång?

— Nej, sa han. Den är inte för oss.

— För vem är den då?

— Den är för ryssarna och de tror på ett annat sätt än vi.

— På vilket sätt tror de?

— Jag vet inte, sa han. Man förstår ingenting av vad de sjunger och säger där inne.

Han vände sig bort och såg på de mäktiga krigsskeppen.

Andrej Pervosvannyij och Gangut. De stora kanonerna fängslade honom mindre än rammstäven. Han undrade hur den såg ut under vattenytan och hur det gick till när ett sådant fartyg med kraft rände in i ett annat.

Lotta övergav kyrkan då klockorna tystnade och trängde sig intill honom, lade armen om honom och sträckte sig upp över relingen. Han lyfte henne litet för att hon skulle se hur det fräsande ljudet uppstod, hur den skarpa fören skar igenom vattnet och små vattendroppar sprakade i solljuset.

— Finns där en varg? frågade hon.

— Vill du se den? frågade han.

— Jag vet inte, sa hon.

De stod längst framme i fören ännu när båten lade till och då hon ryckte honom i handen för att de skulle skynda sig, sade han att de skulle låta alla de andra gå i land först. Han sade att det inte lönade sig att trängas och att de inte alls först behövde gå till björnarna, men det tyckte hon inte. Hon ville börja vid den gamla björnborgen och sen skulle hon se isbjörnarna och så ville hon se statyn av geten uppe vid restaurangen och lodjuret. Det var hennes planer. Sedan, när de hade gjort det, hade hon tänkt sig att de skulle söka en varm plats vid stranden, där de kunde duka upp allt det goda som de hade i en matsäckskorg.

— Och sen åker vi hem, sa han.

— Nej, sa hon. Sen skall du tälja en barkbåt och så skall vi segla med den.

Det var alldeles uppenbart att det inte alls var djuren som var Lottas mål för utfärden. Hon trängde sig visserligen fram till den gamla björnen som satt med ramarna utsträckta mellan järnstängerna, men Kossu behövde bara ta i henne varnande för att hon skulle vara färdig att lämna björnen och skynda vidare till isbjörnarna. Dem kastade hon också bara en pliktskyldig blick på, och då de andra barnen skratade och pekade på en gulvit bjässe som ställde sig på bak-

benen och gjorde en vinkande rörelse, tittade hon i sin påse med brödkanter och beslöt sig för att ännu inte offra någonting av innehållet.

Bronsgeten, den tyckte hon om, och Kossu sade att han alltid brukade klappa den på lördagarna när han kom till sitt arbete på restaurangen. Hon ville också klappa den och hon tyckte att det var den allra bästa statyn i hela Helsingfors. Den var så levande och alldeles som en get i verkligheten.

— Men du har ju inte sett någon get, sa Kossu.

— Visst har jag, sa Lotta.

— Var då?

— I en bok.

De stod alldeles förgäves en stund vid lodjurets bur. Hur de än spanade kunde de inte upptäcka den stora katten, men vargen fängslade henne desto mer. Den rörde sig av och an i sin bur och stod ibland stilla med sidan till. Hon tyckte att den hade hemska ögon och att de var gula. Ännu när de gick vidare vände hon sig om och talade om ögonen. Hon vågade inte låta Kossu vika från hennes sida för den lilla stund han behövde för att söka barkbitar i en vedbod.

Det var inte lätt att finna en fredad, vacker plats där man kunde slå sig ner. Överallt satt det människor i sommarsolen. De åt och drack och somliga spelade och sjöng. Det Lotta sökte efter var en plats där de kunde vara för sig själva och ju längre de sökte dess närmare de höga bergen med utsiktspaviljongen kom de. Kossu tog henne vid handen och de klättrade ner till stranden och de gick vidare på strandstenarna tills de hittade en liten klippskrevla där ingen ännu satt. Den tyckte hon blev bra och där slog de sig ner mitt emot varandra. Solen var varm och Kossu tog av sig sin rock och lade den på en klipphylla. Då han hade satt sig tog hon hans hatt och lade den ovanpå rocken.

— Om mamma skulle vara med, så skulle vi inte få sitta här, sa hon.

— Det kan hända, sa han.

— Då skulle hon vilja se din restaurang och sitta där och jag skulle få sköta Anton och Hjördis skulle inte alls hjälpa till.

— Men när du börjar skolan i höst så får också Hjördis lära sig att sköta småbarnen.

— Om du går till stranden, sa Lotta, så skall jag duka.

Vattnet slog mot stenarna, utan rytm, i oregelbundna sköljningar som ett stycke längre ut övergick i vassa reflexer av stickande ljus. Kossu kände solblänket som prickar i ansiktet. Alla färger plånades ut i det snabbt rörliga blyxtmönstret som ständigt förvirrades av det dova dunket mot stranden av vågor som var alltför små för att höras så väl. Han kastade en blick bakom sig upp mot Lotta och såg först ingenting, bländad som han var. Sedan såg han henne på väg ner till honom stödande sig med handen mot bergväggen. Hon kom till honom och lade armen om hans hals och slog sig ner i hans famn.

— När jag var i din ålder, sa han, brukade jag sitta på bryggan och meta. Jag kunde sitta hur länge som helst och dra upp fisk efter fisk. De var inte stora men katten tyckte om dem.

— Satt den med dig på stranden?

— Nej, det gjorde den inte. Den hade sina egna äventyr men jag lade fiskarna på trappan när jag kom hem.

— Tyckte din mamma att du var duktig när du skaffade mat åt katten?

— Jo, hon tyckte att jag var mycket duktig.

— Det var också bra gjort, sa Lotta. Jag har aldrig fått fiska i Ekenäs. Hjördis har fått, många gånger fast hon är mycket mindre än jag.

— Du har fått köra hö, sa Kossu. Och det får du i sommar igen och det är mycket svårare.

— En gång föll jag ner från lasset och höll på att bli under

hjulet, sa hon.

— Det har ingen berättat för mig, sa han. Föll du riktigt med huvudet före eller gled du långsamt?

— Mera gled nog, sa Lotta.

— Det var tur det, sa Kossu, för annars kanske jag inte skulle ha dig längre.

Lotta satt och sparkade med benen.

— Tror du att jag får rida?

— Men det har du ju gjort många gånger.

— Bara från kärran till stallet, några meter kanske, och då har någon gått bredvid och hållit i hästen.

— Det kan jag inte bestämma när jag inte är med i Snapertuna. Det får mamma avgöra.

— Men om du säger åt henne.

— Jag vet inte om dedär hästarna är vana att ha små flickor på ryggen.

— Jag skall börja skolan i höst, sa hon. Vill du ha kaffe?

Hon reste sig ur hans famn och klättrade tillbaka upp i klyftan och inbjöd honom att slå sig ner vid korgen. Hon hade dukat riktigt vackert på en handduk och ställt fram två koppar och lagt smörgåsarna på ett fat.

— Skall inte du dricka saft? frågade han.

— Nej, vi dricker båda kaffe, sa hon.

Medan de åt och drack visade hon att det var han som var hennes gäst. När de hade delat den sista smörgåsen och tömt den sista droppen ur den strumpklädda flaskan plockade hon kärLEN tillbaka i korgen och skakade av duken. När allt var klart föreslog hon att de skulle gå. Barkbåten hade hon glömt och Kossu påminde henne inte.

— Vi ser väl en gång till på björnarna, sa han.

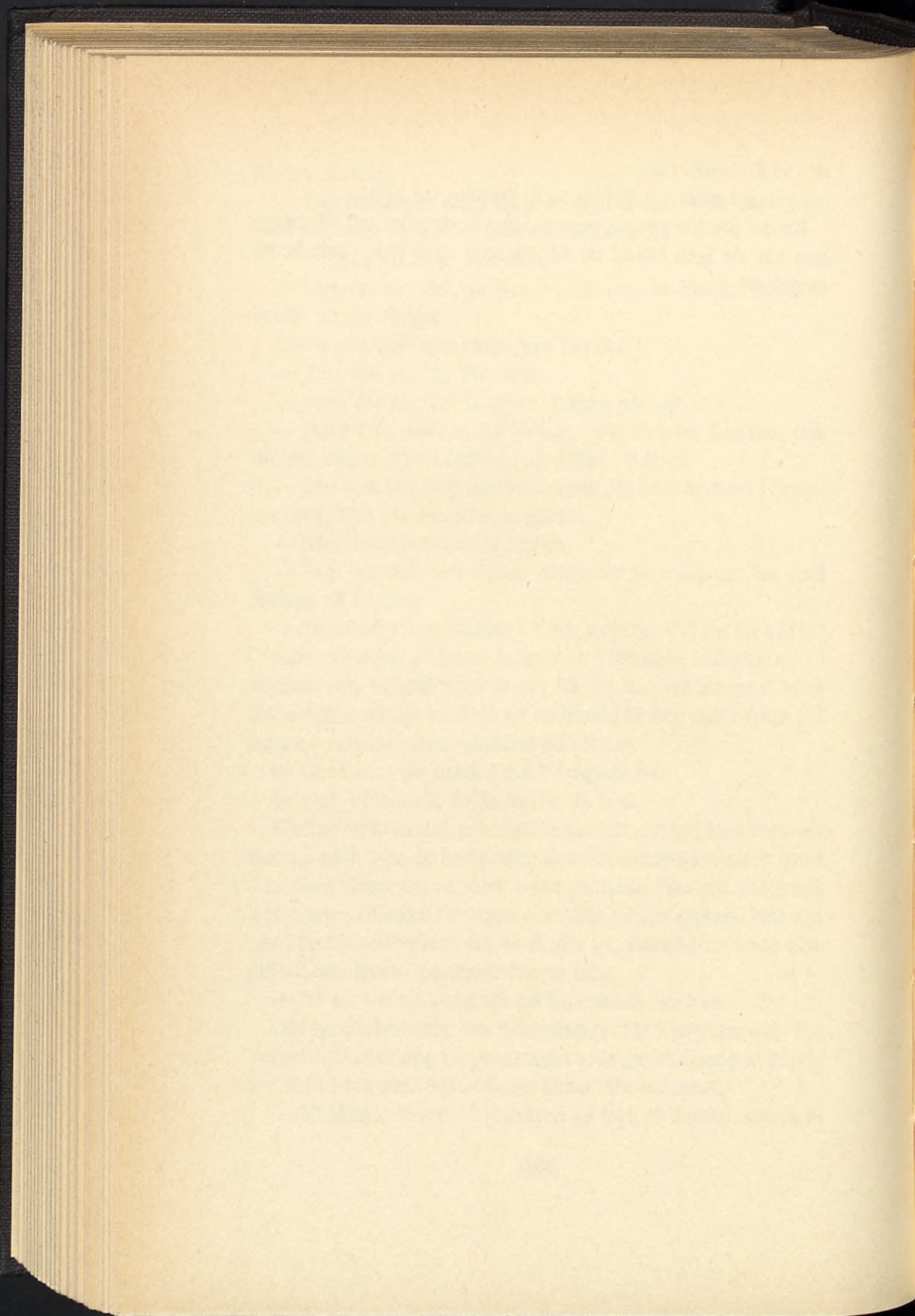
Det tyckte hon inte var nödvändigt. De klättrade upp för berget och kom upp på sandvägen som ganska snart svängde ner mot bryggan. Båten hade ännu inte kommit.

— Vi hinner bra till björnarna så kan vi berätta om dem

när vi kommer hem.

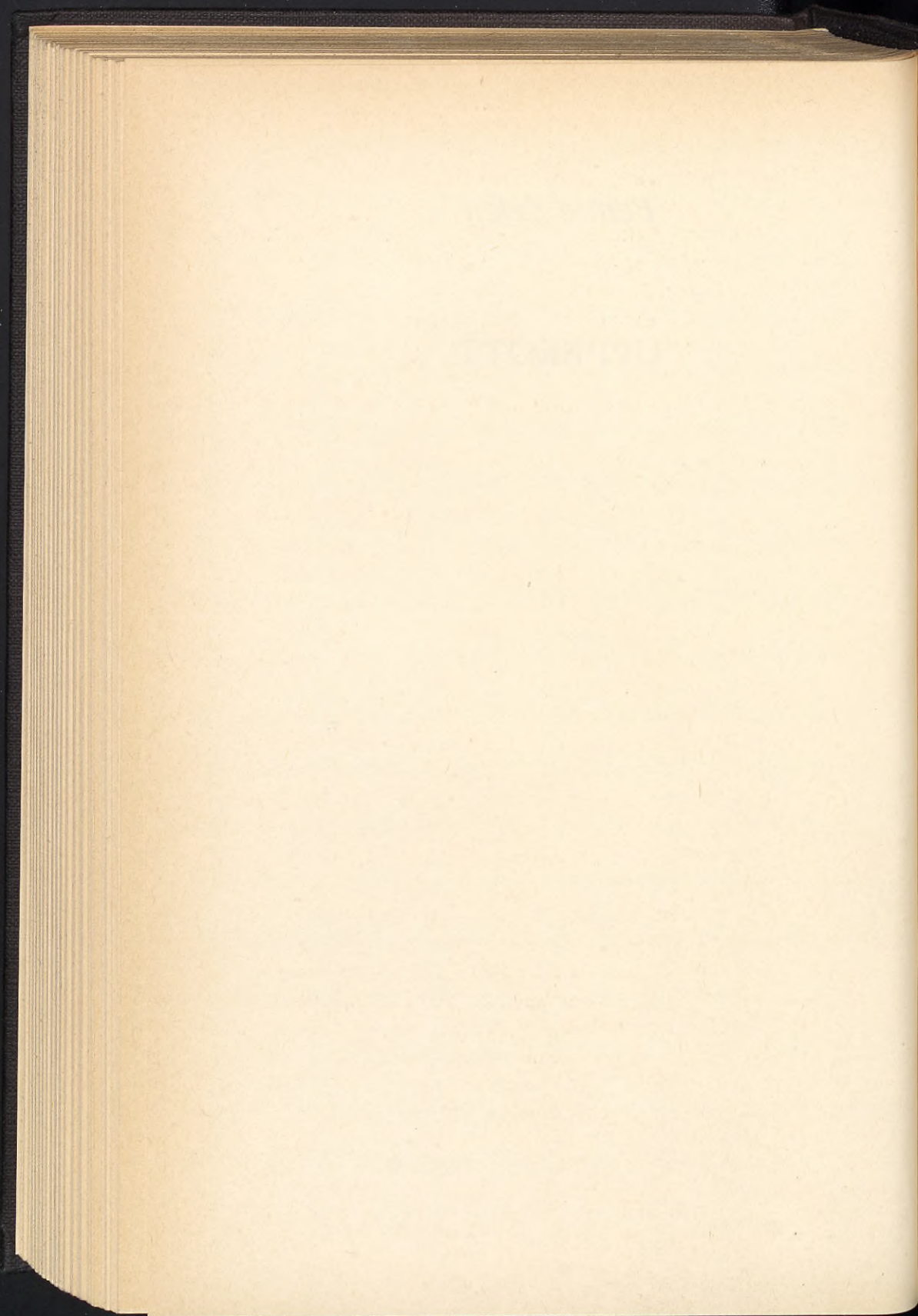
— Jag tycker att vi inte skall berätta, sa hon.

Kossu tog korgen av henne och när de kom ner till bryggan var de igen bland de första som stod och väntade på ångbåten.

Femte delen

UPPBROTT

Första kapitlet

Kossu hade svårt att komma tillrätta med sin ensamhet om kvällarna efter det att Augusta och barnen hade rest till landet. Anna hade efter en viss tvekan beslutat sig för att också åka och att tillsammans med Kalle hjälpa till i höskörden för den tid det kunde behövas. Det var ett tomt hem som i gårdsbyggnaden inväntade Kossu medan han om dagarna satt av sitt liv ovan försäkringsbolagets paradtrappa.

Två småflickor hade på tågets trappsteg lindat sina armar om hans hals, den ena tankspritt och lätt, den andra varmt och innerligt. En liten pojke hade med djuptliggande mörka ögon sett på honom genom fönstret och tveksamt vinkat då vagnen gled iväg. Augusta hade sysslat med bagaget och lyft väskor upp på hyllorna utan att kunna avbryta sig ens för ett leende eller en slängkyss. Det var detta som skulle uppväga att han använde så litet av sina krafter och att all den kunighet som han ändå hade låg outnyttjad. Kossu kände att han satt som ett monument över ett avslutat liv; och detta vid tjugoåtta års ålder.

Felix anbud hade han aldrig sett, han hade bara hört Selma framföra hälsningarna och därför sökte han upp henne en sysslolös kväll för att själv få se brevet. Hon var ensam hemma för Mimmi arbetade som vanligt ute på Högholmen. Hon blev glad över att se honom och lade fram många fler brev än han egentligen var intresserad av. Han ögnade igenom dem sökande efter sitt namn och fann det också, men bara i en enkel mening. »Säg åt Kossu att om han kommer

hit till Ludington så kan vi börja ett bakery tillsammans.»

— Det kanske inte skulle vara så dumt, sa han.

— Vad då? sa Selma.

— Att fara till Amerika.

Selma skrattade först och försäkrade att hon tänkte göra det och hon inbjöd honom att slå följe med henne, men sedan kände hon att det låg mera i vad han hade sagt än sättet att säga det gav vid handen.

— Du har det ju bra du, sa hon.

— Tycker du? sa han.

Och så började hon tala om för honom alla de sätt som han hade det bra på. Hon gick igenom hela den del av hans liv som hon hade haft möjlighet att följa, börjande med tiden på bageriet vid Rödbergsgatan.

Selma talade med känsla och hon lutade sig fram mot honom så att hennes bevekande ansikte och stora ögon kom rätt nära. Hennes kvinnlighet värmde honom, och även om det var hans liv och hans framgångar som hon talade om, så var det hennes egna ord som gjorde henne rörd och inte den verklighet hon skildrade.

— Och Augusta, sa hon, och lade sin hand på hans knä, det är en så fin kvinna att jag har frågat mig hur du kunde få henne. Hon är glad och vänlig och ber oss hem fast hon minsann har tillräckligt att sköta om. Och så kommer hon hem till oss med en kaka som vi inte har bett henne om och hon försöker hela tiden se till att vi flickor inte skall tappa bort varandra.

Kossu bytte ställning.

— Hon kanske har det som hon vill, sa han.

Han synade pressveckan på sina byxor och försökte göra dem skarpa igen med sina fingrar.

— Om du någonsin gifter dig med Felix och får en del ungar så är det slut med dig Selma, sa han. Du kommer att möta honom i dörren som alla världens sorger och bedrö-

velser, när han kommer hem från arbetet. Jag förstår inte varför en gift kvinna skall vara som om hon just hade lagt ner en stor börda och bara längtade efter att få lyfta upp nästa. Om hon någon gång lägger allt ifrån sig, dammar händerna mot varandra och går in för att ha det trevligt och roligt så är det med sina gamla vänner och inte med sin karl.

Selma skrattade och reste sig. Hon gick efter en burk karameller som hon ställde framför honom.

— Du låter så ynkelig, hör du Kossu. Har du sålt smöret och tappat pengarna?

— Jag har inte sålt allt smör än, sa han.

— Du är heller inte den roligaste skall du veta, sa hon. Det var bara Elin som fick liv i dig. Varför tog du inte henne? Varför skulle du till varje pris ha just Augusta som hade klarat sig bra utan dig. Hon skulle vara föreståndarinna för ett stort bageri nu. Har du tänkt på det? Hon behövde ingen karl. Jag kan inte leva utan en karl, men hon skulle ha levat mycket bättre utan dig. Du har varit en katastrof i hennes liv. Det tycker vi.

— Vi! sa Kossu. Vilka vi?

— Vi alla, Fia och Mari och Aurora . . .

— Och Elin? sa han.

Jag talar inte med henne om dig, sa Selma, och det är också bäst att du låter henne vara i fred och inte söker upp henne i din ensamhet som du gjorde i fjol somras fast du ingenting hade för det.

— Vad vet du vad jag ville, sa Kossu.

— Jaså inte? sa Selma. Att du ville sitta såhär och prata med henne som med mig? Nej du Kossu.

Kossu kände sig plötsligt mera ensam hos Selma än han hade gjort hemma. Han tyckte att han kände igen tongångarna och att hon inte var den enda av Augustas vänner som såg honom som något annat än han var.

Det var ingen mening att sitta kvar även om han visste att

stämningen skulle vända och att Selma ur sitt outtömliga förråd av känslor snart igen skulle släppa fram sympati och djup förståelse. Han kunde det allt. Han reste sig.

Frågan om hans eget liv och vad det egentligen var malde ständigt på hos honom under ganska sysslösa arbetsdagar och mycket tomma kvällar. Han försökte klara sina tankar i brev till Augusta som han började på gammalt vis.

Han erinrade henne om de föreställningar om livet som han hade fått lov att avstå från, för att hon inte hade velat avstå från sina, och frågade om deras gemensamma liv nu, när han kunde erbjuda ett hem som inte var hälsovådligt för barnen, var sådant som hon hade drömt om att det skulle vara. Hur kom det sig att de hade så litet ömhet för varandra och att de oftare var misslynta och osams än de vilade hos varandra i värme och harmoni? Selma hade sagt att han hade ödelagt Augustas liv. Var det så? Än var det dock tid att göra ett nytt försök att ställa allt till rätta. Han var villig att med egna händer röja en ny väg, för den punkt han nu befann sig på var inte värd all den möda han hade nedlagt.

Också till sina föräldrar skrev han, närmast för att be dem hälsa Anton och Hjärdis att han mätte väl och att han önskade dem detsamma. Hans liv hade nu uppnått den höjdpunkt det kunde nå i huvudstaden med ett vackert hem i ett ståtligt hus, men ändå var det ett liv som varken far eller mor skulle förstå sig på. Enligt deras sinne var det ju så att det man med sin egen möda fick till stånd var det som gjorde en man värd aktning, men vilken aktning kunde väl den få vilkens arbete det var att buga sig för vem det vara må? Dock hade han redan nått så högt att alla nya vägar som han kunde tänka sig till en början säkert ledde utför.

Med sådana brev sysselsatte han sig på kvällarna såframt han inte läste eller spatserade till Kapellet för att uppsnappa något nytt.

Lördagarna var annorlunda. Kossu var den sista som steg i land då båten lade till vid Högholmens brygga. Han brukade dröja sig kvar och gå med långsamma steg för att i en stor och vid blick omsluta så mycket som möjligt av de lövmassor som inväntade honom. Starka alar och böljande björkar uppfångade hans sinnesstämning och erbjöd den tillbaka åt honom fäst vid jorden och full med livskraft. Han kunde aldrig uttala vad träden lärde honom men de sade långt mer än tusen hus i staden. Kanske de talade om att inte förtröttas, kanske de bara visade livet som var fullt av kraft så länge det varade. Träden påminde honom om hur ung han var och jagade honom upp för backen så att han var stark när han gjorde sitt intåg på restaurangen.

— Du kommer som om du hade beställt alla bord, sa Emma en gång.

Hon var stolt över honom och alla de andra servitriserna visste att han var hennes. Om de skämtade med honom så smålog han bara.

Hans arbete var ingenting att vara stolt över. Han serverade ute på planen, bar omkring läskedrycker och öl åt den ofantliga mängd människor som hade valt att tillbringa sin lördagskväll på Högholmen. Han var ingen kypare och inte ens lärling, han var en av dem som tjänade en slant extra genom att göra en del av det arbete som ingen yrkesskicklighet krävde, men som var tungt och tröttande.

Emma serverade inne i restaurangen och det var få gånger han stötte samman med henne under en kväll. Även om de inte kom åt att säga ett ord om det så var det självklart att de skulle mötas på bryggan och gå ombord tillsammans. Klockan tolv på natten avslutades serveringen och klockan ett togs borddukarna bort och sedan var serveringspersonalens uppbrott mer eller mindre panikartat, för det fanns ingen möjlighet att komma in till staden när sista båten hade gått.

— Jag är egentligen en strängt hållen flicka, hade Emma sagt första gången hon låste upp ytterdörren och lät honom följa med upp till sitt rum.

Det hade hänt redan förra sommaren. De hade stått en stund på trottoaren i den ljusa sommarnatten och haft svårigheter med att skiljas från varandra. Varken han eller hon ville vara den som gav tecknet till att de skulle gå åt olika håll.

Medvetandet om att hon inte var en lättsinnig person, som höll honom som ett sommarnöje, gjorde att de stunder han tillbringade hos henne alltid var fyllda just med det livsallvar som han menade sig behöva. För henne läste han inte sina dikter förgäves och hon fick gärna påtala fel som han gjorde, för hon kallade det en liten språklig osäkerhet.

Aldrig, aldrig tog hon emot honom för hans skull, för att göra honom till viljes. En sådan situation kunde inte ens uppkomma, så full var luften dem emellan av täta budskap. Och då hon satt i sin korgstol och såg ut genom fönstret mot husen på Norra Kajen som redan badade i morgonsolen skylde hon inte sin kropp för honom. Hon kunde sitta naken, vilande, med ena handen uppe vid nacken kammande sitt rika hår med sina fingrar.

— Om inte Augusta kommer med dig till Amerika så kommer jag, sa hon.

Hon såg allvarligt på honom. Också hennes ögon var stora som Selmas men de var inte mjuka och nästan aldrig fuktiga. Hon sade det nästan som en kamrat och vän, räkna alltid med mig.

— Ditt liv har knappt börjat ännu Kossu, sa hon också.

Med inget av sina ord riktade hon något hot mot Augusta eller mot Kossus ansvar för sin familj. Hon lät inte alls den känslan uppkomma att hans liv med henne, några sommarätter och söndagsförmiddagar, var någonting han kunde välja i stället för det han redan hade. Hon hörde till hans liv

som en ytterligare rikedom och hon hade många diktare på sin sida, både i minnet och på pappret.

— Jag kan ju låta Augusta välja, sa Kossu. Antingen kommer hon till mig när jag har fått ihop pengar eller så kommer hon inte.

På det svarade Emma inte.

Det gick många veckor innan Augustas svar på Kossus brev kom. Alldeles lugnt berättade hon hurudan sommaren hade varit för barnen och att det hade gjort så gott för Lotta att vara ensam stor flicka. Henne såg hon knappt till hemma, för hon följde med husets alla arbeten och om hon inte var ute på åkrarna så lekte hon på backen med ett ständigt öga på ladugården och stallet. Marianne hade också sovit gott alla nätter och lagt sig till med så regelbundna vanor att Augusta nästan kunde känna att hon rådde om sig själv. Till någon hjälp hade hon själv dock knappast varit för gårdsfolket förutom att hon hade övertagit all bakning.

Ekenäs hade hon besökt en gång, men hon hade inte för avsikt att igen frivilligt stiga in i hans föräldrars hus. Hjördis och Anton hade det bra och visade ingen längtan efter att få komma till Snappertuna med sin mamma. Vad henne själv vidkom så hade hon det också på det hela taget bra med undantag av att hon ganska ofta var illamående.

Hans brev hade också satt myror i huvudet på henne. Vart han ville komma när han ingenting alls yppade om sina planer, om han alls hade några, förstod hon inte. För sin del tyckte hon att hennes liv var bra och att hon alls inte hade någon orsak att sörja över att hon inte längre arbetade på bageri. Hon hade ju en duktig man som försörjde sin familj. Det var ingen liten sak, det skulle han betänka, också om han ibland kunde längta efter att få göra något ordentligt med sina händer. Hur kunde det vara annorlunda för den som arbetat igenom så många tunga degar i sina dar. Längre

fram ville hon meddela på vilket sätt Lotta skulle komma resande för att börja skolan som visst hade inskrivning redan i augusti. Säkert skulle hon kunna resa med någon, så att det bara behövdes att han inte glömde att möta henne vid stationen.

Andra kapitlet

Augustas brev lade mycket till rätta inom Kossu. Han hade varit rädd för hennes svar. Han hade en oklar minnesbild av vad han hade skrivit och han trodde att han kanske hade yppat mer för henne och brutit eftertryckligare med henne än han faktiskt hade gjort. Nu mötte hon honom i sitt brev lugnt och stadigt som hans hustru och hans barns mor. Det var henne som han hörde samman med och hon förvaltade den del av hans liv som Lotta och Hjärdis, Anton och Marianne utgjorde.

Kossu berättade om brevet för Emma och det var svårt för honom att i ord uttrycka att han ju aldrig kunde inbilla sig att han verkligen levde utan sin familj. Den omgav honom på ett osynligt sätt också när han trodde att det som han var med om bara berörde honom själv.

Emma betraktade honom uppmärksamt när han försökte säga vad han hade insett. Han stod böjd över båtens reling och såg ner i det forsande kölvattnet och skummet som propellern virvlade upp. Natten var sällsamt grå och om solen redan hade höjt sig över horisonten så förmådde den inte genombryta de höga molnen. När han hade sagt sina ord vände han sig mot henne och så stod de helt nära varandra, vardera med armbågen stödd mot relingen ovanför det undan-
glidande vattnet.

Hon vidrörde hans knä med sitt för att han skulle se henne i ögonen.

— Men det är ju självklart att det är så, sa hon. Så har jag

alltid känt det.

Då visste han först inte vad han skulle svara men när propellerns slag plötsligt upphörde och färden fortsatte i ljudlöshet några sekunder kom övertygelsen till honom. Dånet och bruset i vattnet då propellern plötsligt piskade i motsatt riktning gav honom anstånd med att säga det som han redan hade på sin tunga.

När de vandrade över bron till Skatudden och fortsatte mot hennes hem förbi kajen, längs magasinen, sade han att han nu var helt på det klara med att han skulle resa till Amerika, men att han hade insett att han åkte bara för att bereda väg för Augusta och sina barn. Där borta väntade ingen helt ny början. Han skulle bara vara den första som steg i land, den som röjde grunden för ett nytt gemensamt liv. I bästa fall skulle familjen kunna komma över om ett år, i sämsta fall kunde kanske ett par år gå.

Hans långa monolog, medan Emma lugnt höll sin hand under hans arm, verkade för varje steg mer och mer som ett avskedstal. Utanför hennes dörr stannade han på det sättet att det var uppenbart att han var inställd på att fortsätta hem.

— Skall du lämna mig nu? frågade hon med handen på dörrvredet.

När han märkte att han inte kunde se hennes ögon, att hennes hår föll ner över halva ansiktet, sträckte han ut sin hand och öppnade dörren för dem båda. Hon gick framför honom upp för trappan och hennes smala höfter rörde sig i hans ögonhöjd. Männe hon kunde föda barn, frågade han sig, eller var hon skapt bara till vän och kamrat.

— Dethär får vi väl koka en kopp te på, sa hon när hon öppnade dörren, att du har haft en så djup insikt.

Tredje kapitlet

Anna och Kalle hade kommit tillbaka till Helsingfors redan i mitten på juli. Kossu hade genast ställt sängkammaren till deras förfogande och bäddat för sig själv på en bocksäng i salen. Sin bortavaro på lördagsnätterna förklarade han med att det var så svårt att hinna med sista båten att han hade lyckats hyra in sig hos en av djurskötarna på Högholmen.

De många vardagskvällarna blev Anna ett tryggt och pålitligt sällskap för Kossu. När han kom från arbetet bjöd hon honom på mat och när han senare, efter en spatsertur ute på stan, sökte sig hem igen var det inte så sällan han slog sig ner hos henne för att resonera. Hon kunde inte undgå att märka att han var mera livad än han hade varit vid sommarens början.

En kväll avslöjade han för henne att han hade planer att flytta över med hela sin familj till Amerika och där återuppta sitt gamla yrke. Han hade ett anbud att inträda som delägare i ett nytt bageri som skulle grundas i Ludington vid Michigansjön, inte så långt från Chicago, som hon ju visste var det låg. Anna hörde lugnt på och lyfte knappt blicken från sin sömnad. När han sedan rätt ingående, med namns nämnande, började berätta för henne vadförslags folk från Finland som bodde där, så förstod hon att det han talade om inte var alldeles löst prat. Hon frågade hur långt Augusta var införstådd med hans planer.

— Augusta vill inte höra talas om det, sa han.

— Ja, då blir det ingenting av då, sa hon och böjde sig ner

och bet av en tråd.

— Det blir det visst, sa han.

Hon såg förvånat på honom, men han visade henne bara ett lugnt och leende ansikte.

Kossu talade om för henne att han bra kunde förstå att Augusta tyckte att de nu hade det så bra att varje tanke på att emigrera var vansinne. Dessutom var det ju så med henne att hon överhuvudtaget inte kunde tänka sig att bo på någon annan plats än i Helsingfors. Han däremot, han måste inse att han nu hade kommit så långt som han kunde komma i dethär landet. Högre upp kunde han inte komma inom försäkringsbolaget med den skola han hade, och alla andra arbeten han kunde tänka sig skulle åtminstone till en början innebära att han blev tvungen att med sin familj, som kanske höll på att bli större, flytta till en bostad som var betydligt sämre än den de nu hade. Hon själv visste ju mer än väl hur svårt det var att få tag på en bostad i Helsingfors.

— Måste du få det bättre då? frågade hon. Har du det inte ganska bra.

Han sträckte fram sina händer mot henne.

— Se på dehär! sa han. Är de inte gjorda för något annat än att hålla upp dörrar för folk?

Hon såg på honom.

— Det är dig det är fel på, sa hon, inte händerna.

Kossu fortsatte att berätta. Han talade om att han begärde pass för hela familjen och att det skulle ta väldigt lång tid att få det, många månader kanske men det gjorde inte så mycket. Huvudsaken var att han lämnade in pappren nu. Sedan när han hade fått passet skulle han visa det för Augusta och börja vänja henne vid tanken att bryta upp. Han behövde också hela vintern på sig att skaffa de pengar som fattades.

— Kan du klara det? frågade Anna.

— Jo, sa han. Jag har arbetat två somrar extra.

Anna reste sig och gick med sin sömnad i handen till sängkammaren. När hon kom tillbaka började hon plocka fram koppar på bordet. Hon dukade för tre.

— Jag undrar var Kalle kan hålla hus? sa hon.

— Han har hållit sig bra nuförtiden, sa Kossu.

— Tycker du? sa hon.

— Ja, jag har inte märkt någonting, sa Kossu.

— Du har nog inte märkt någonting annat än dig och dina funderingar, sa hon.

— Vänta lite, sa han, jag skall visa dig någonting.

Han reste sig och gick till sitt rum. När han kom tillbaka hade han ett papper i handen.

— Vad tycker du om dethär? frågade han.

Hon synade pappret.

— Dethär har inte Augusta skrivit, sa hon. Det är inte hennes handstil.

— Jag lämnar in det i morgon i alla fall, sa han. De sade åt mig att jag skall komma tillbaka i morgon och ha hennes tillstånd med mig.

— Du är tokig, sa hon. Polisen ser ju att det är en karls stil och att det är samma handskrift som du har skrivit dina andra papper med.

— Skriv du då, sa han.

— Ge hit ett papper, sa hon.

Och medan hon skrev förklarade hon att hon, när Augusta hade kommit tillbaka, skulle berätta att hon hade gjort dethär för att hjälpa honom.

— Och så får ni klara upp det er emellan, sa hon och räckte honom pappret.

Han tvekade mellan att låta det ligga lugnande kvar på köksbordet och att vika ihop det och sticka det i fickan. Han valde att göra det senare, men utan överdriven brådska.

— Tycker du att jag skall berätta för Kalle om mina planer? frågade han.

— Det kan du göra, sa Anna, men jag tycker att du inte skall prata så mycket om dem förrän du har Augusta med dig.

Fjärde kapitlet

Så kom den dag då Lotta började skolan. Hon hade kommit dagen innan i betryggande sällskap på tåget. Anna hade mött henne på stationen eftersom Kossu inte ansåg att han kunde göra sig ledig, då han hade fått tillstånd att vara borta från arbetet en stor del av följande dag.

Då Kossu kom hem från arbetet stod Lotta på det lilla bordet i sängkammaren med utsträckta armar. Anna gick runt henne och lade sista handen vid den nya vita klänning som hon skulle ha på sig på sin stora dag. Flickan vinkade med sina fingrar att pappan skulle komma närmare och var både förtjust och blyg då hon såg på honom.

— Hon har vuxit så mycket, sa Anna och hukade sig ner och gjorde någonting med fällan.

Lotta fortsatte att vinka utan att säga någonting och Kossu gick fram till henne för att ge henne en liten kyss över ryggen på Anna som bara hade ögon för sitt verk.

Anna steg åt sidan och Lotta slog sina armar om Kossus hals.

— Och i morgon börjar du skolan, sa han.

Han tog henne i sin famn och bar henne några steg, men ställde ner henne tillbaka igen på bordet då han såg att Anna ville fortsätta sitt arbete.

— Jag har fått rida, sa Lotta.

— Har du fått rida alldeles själv?

— Jo, sa hon.

På kvällen låg Lotta länge vaken och hade svårt att få

sömn. Hon var glad över att Kossu skulle sova i samma rum, men han sade att han skulle lägga sig först sedan hon hade somnat. Han satt i varje fall kvar hos henne, vid skrivbordet som han brukade och pratade med henne om sommaren som hade varit. Han fick reda på att hon hade haft som arbete att trampa höet i skrindan och att hon sedan hade brukat få sitta på hästen när de körde iväg med lasset.

En pojke hade en gång slagit huvudet i, när de körde upp på stallvinden och lasset var så högt. En annan gång hade hon varit med på bröllop. Mamma hade mest arbetat i köket och hon brukade ha Marianne med sig där. Hon skulle nog snart komma, sedan när skördearbetet var undan och det inte längre behövdes så mycket folk.

Lotta sade inte ett ord om farföräldrarna och Kossu ville inte fråga henne om hon hade varit i Ekenäs. Så småningom började de tala litet om skolan och han måste erkänna att han inte alls visste hur det gick till i en skola som var bara för flickor, men han berättade också att han för några dagar sedan hade talat på nytt med fröken Forsman och att hon var mycket rar och hade lovat ta hand om Lotta på bästa sätt.

Så småningom tystnade samtalet och då var det redan ganska sent. Lotta kunde höra Kossu bläddra i papper och skriva litet. Han igen märkte då han hade lagt sig till sängs att hon ännu vände på sig och försökte få tag på sömnen.

På morgonen var Kossu inte längre där när Lotta vaknade. Hans säng var snyggt bäddad och inga kläder låg kvar någonstans.

— Var är pappa? sa Lotta när hon kom till köket.

— Lugna dig, sa moster Anna. Han kommer nog. Han gick bara över till tjänsten för att se om där fanns någonting att göra, innan han följer dig till skolan.

När Lotta hade tvättat sig och borstat håret ordentligt

fick hon sätta sig i underkläderna vid köksbordet och äta sin morgongröt. Moster Anna satte sig ner mitt emot henne och berättade att det inte var någon vanlig skola hon skulle börja i. Hennes pappa och mamma tyckte att hon skulle få gå i en riktigt fin skola.

— Jag skulle hellre gå i en vanlig skola, sa Lotta.

— Inte är det fint på något annat sätt än att man lär sig bättre, sa moster Anna.

— Hur kan man lära sig bättre? frågade Lotta. Det är väl samma saker man får lära sig. Att räkna och skriva.

— Men barnen sitter mera tysta i en sånär skola förstår du, de är mera uppmärksamma och därför lär de sig bättre.

— Är det strängare då? frågade Lotta.

— Nej, men det är inte så många barn på klassen.

När Lotta hade ätit färdigt hjälpte moster Anna henne på med klänningen. Den hade inga volanger vid knäna, för det skulle man inte ha i skolan, och övre delen hängde ner löst som en blus över skärpet och ärmarna var vida och gick ner över armbågarna. Den rosett som moster Anna knöt efter att först ha borstat nästan allt hår över på höger sida var ganska liten, för det skulle den vara, sade hon, när man gick till arbete.

— Nu kommer pappa, sa moster Anna.

Hon hörde hans steg i trappan och tog ett steg tillbaka från spegeln och öppnade dörren för honom.

— Skall vi gå nu, sa han. Idag behöver du inte ta någon skolväska med dig.

När de tog farväl av moster Anna sade hon att Lotta inte skulle bli förskräckt om ingen var hemma när hon kom från skolan, för det kunde ju hända att hon inte hade hunnit tillbaka från sina ärenden på stan.

Lotta gick med sin pappa ner för Georgsgatan mot Boulevarden. Där ville hon gå över gatan och vandra med honom

på solsidan genom parken. Han följde med henne och de stannade litet och såg på gravstenar.

— Detsdär är inga vanliga bokstäver, sa hon.

— Nej, sa han, men sen när du kan läsa så kan du också läsa dem.

Han förde henne ett stycke in i parken till en sten som han ville visa och han läste högt för henne.

Älskad i Lifvet
Begråten i Döden
Ömma vänner
Reste stenen

— Det var någon som de tyckte väldigt mycket om, sa han.

Lotta såg en stund på de stora vackra bokstäverna, sedan tog hon sin pappa i handen och började gå med honom mot skolan.

Nere på gatan utanför skolan, som var i ett alldeles vanligt hus, väntade många flickor med sina mammor. Ingen av dem följdes av sin pappa såsom Lotta. Han stannade inte för att prata med kvinnor som han inte kände, utan han hälsade artigt på dem och öppnade dörren för Lotta och började gå uppför trapporna tillsammans med henne. Det ekade av barnröster men inte av skrik eller rop. Uppe vid dörren stod en stilig dam och tog emot. De flesta mammor vände om när de hade kramat sina barn men några gick med in. När det blev Lottas tur sträckte damen sin hand mot henne.

— Välkommen lilla Charlotte, sa hon, du kommer säkert att trivas i vår skola.

Sedan vände hon sig till Charlottes far.

— Jag antar att hon hittar hem själv, ni bor ju inte så långt härifrån.

— Det gör hon alldeles säkert, sa han. Hon är en mycket

självständig ung dam.

När Lotta gick in genom dörren till skolan hörde hon sin fars steg skyndsamt ila ner för trapporna.

Hon var väl inte så länge i skolan. Någon timme högst och när hon igen stod nere på gatan kändes det litet snopet att den första skoldagen hade varit så kort och att hon egentligen inte alls hade förstått vad det var som hade hänt. Hon hade blivit visad en plats som var hennes i en pulpet i bakerta raden. Sedan hade alla stigit upp och de hade sjungit en sång som hon inte kunde och sedan hade en fröken som inte var fröken Forsman talat till dem med vänlig ton. Hon kände ingen av flickorna och ingen av dem brydde sig om henne fast många av dem var ensamma som hon.

När hon gick tillbaka hem gick hon samma väg som hon hade kommit, på Gamla kyrkans sida av Boulevarden. När hon strök förbi parken stannade hon vid porten och tänkte ett tag gå och se på stenen som pappa hade visat bara för att hon inte skulle komma så tidigt hem, men hon ändrade sig. Hon kunde gå hem och klä om sig och gå ut i parken framför huset och se om någon av hennes gamla kamrater fanns där, om de som också hade varit på landet hade kommit tillbaka.

När hon kom upp till Nylandsgatan såg hon att parken var tom. Där var bara någon barnjungfru med småbarn. Hon stod en stund vid porten och såg sig om innan hon beslöt sig för att gå in och ta av sig den fina klänningen. När hon sedan började gå in genom porten såg hon pappa komma ner för trapporna. Han bar en väska i handen och hade hatt på huvudet. Han såg förvånad ut då han fick se henne och ställde väskan ifrån sig på trappan.

— Kommer du redan? sa han.

Så tog han några steg mot henne och fattade henne vid handen och förde henne tillbaka ut på gatan. Där gick han

tillsammans med henne till en pappershandel och lät henne välja en penal med pennor i som han köpte åt henne. Sedan gick de tillsammans tillbaka.

Inne på gården tog han sin väska. Innan han gick klappade han henne på huvudet och strök henne över kinden.

— Adjö då Lotta, sa han, pappa skall fara och hälsa på mamma.

Hon stod och såg efter honom när han gick. När han steg ut i ljustet på gatan vinkade han inte ens utan var plötsligt bara borta.

När Lotta öppnade dörren till sitt hem var där tomt. Moster Anna hade ännu inte kommit tillbaka. Hon gick in i salen och såg att pappas säng stod kvar, snyggt bäddad såsom den hade varit redan på morgonen. Hennes egen säng var också prydd. Det var städat överallt och inte ett papper låg på skrivbordet. Hon började klä om sig och såg sig samtidigt om efter något som hon kunde leka med, något som hon kunde ta med sig ut i parken.

Femte kapitlet

Britt svängde in på korttidsparkeringen vid Helsingfors/Vanda flygfält. Hon vevade ner sitt fönster och stack två mark i automaten, tryckte på knappen och fick en biljett som visade att hon hade en halv timme på sig. Hon lade biljetten på sitsen bredvid sig och körde vidare sökande en lucka bland bilarna så nära ingången som möjligt. Då hon hade hittat den vred hon backspeglarna så att hon kunde se sig själv innan hon visade sig för människor. Hon hade gråtit i bilen och med handsken torkat de tårar som rann och som fortsatte att rinna också efter det att hon hade beslutat att koncentrera sig på trafiken, att se på de vita snöfälten, att försöka se en skymt av solen, vad som helst.

När hon steg in i mottagningshallen blinkade redan de lampor som visade att Stockholmsflyget hade landat. Det var mitt på dagen en fredag och det var inte särskilt många som hade kommit för att möta någon den tiden. Ingen med blommor och inga föräldrar med små barn. Ett par privatchaufförer stod där väntande på sina direktörer eller deras gäster och några yngre företagstjänstemän. Britt hade lovat möta en flicka som hon inte ens kände. En sextonårig flicka med långt lockigt hår och kortpäls, alldeles som hon själv. Utom åldern och hårets längd hade hon uppgett ett likadant signalement på sig själv.

Flygturen måste ha gått med stor förlust. Genom glasdörarna kunde hon se att det var högst femton personer som kom nedåående i rulltrapporna i små klungor eller lugnt

promenerade ned för trapporna mot den väntande passpolisen som inte uppehöll någon av dem. Det var lätt att känna igen Juanita. Hon hade verkligen långt lockigt hår och var förmodligen under andra omständigheter en alldeles frimodig flicka. Nu såg hon skygg ut. Hon kastade inte en blick mot transportbanden för resgoods utan kom gående med sin lätta bag mot den gröna utgången. Hon strök alldeles förbi det fönster där Britt stod och såg just då upp. Britt höjde sin hand och viftade litet. Flickan smålog och det kom en glad glimt i hennes ögon, kanske för att hon hade blivit befriad från bekymret hur hon skulle känna igen den som var där för att möta henne.

Då tulldörren slogs upp och hon kom ut stod Britt redan där. Hon ville hälsa flickan med en lätt kram och en kyss på kinden men flickan dråsade i hennes famn med hela sin lätta kropp och slog bägge armarna om hennes hals. Den ena sade inte välkommen och den andra sade inte hej. Britt höll ihop sin päls vid halsen när de gick ut.

— Det är ganska kallt, sa hon, över femton grader.

— Är det långt? frågade Juanita.

— Jo, det är ganska långt. Kanske en och en halv timme att köra.

Britt låste upp dörren för Juanita som slängde in sin bag i baksätet och snabbt satte sig och slöt dörren. När Britt hade klivit in på sin sida startade hon motorn och justerade backspegeln. Det var sällan hon glömde att göra det.

Under tystnad körde de ut från den stora parkeringsplatsen mot vägen som förde bort från flygplatsen. Tystnaden varade ända till dess de hade kört ner på Ring III, riktning västerut.

— Jag älskar min pappa, sa Juanita.

Det var så hon öppnade samvaron, för bilfärden var mer att de var tillsammans än att de talade med varandra.

Rätt länge satt flickan litet ihopkrupen och såg bara fram-

för sig på den breda asfaltvägen som var bar trots snöval-larna på sidorna. Sedan vände hon sig litet och satte sig så att hon kunde iaktta Britt.

— Och vem är du? frågade hon.

— Egentligen ingen, sa Britt och mötte hennes blick med ett småleende.

— Så du har inte varit gift med pappa?

— Nej, sa Britt, jag är bara en tillfällig vän.

— Synd, sa flickan, för du är så vacker.

Efter en stunds tystnad, fortfor hon.

— Han har säkert frågat?

— Nej du, sa Britt, när han kom tillbaka var han redan så sjuk att han hade annat att tänka på än att gifta sig.

— På vad då?

— På dig till exempel, sa Britt.

Britt fortsatte att köra och för var och en av vägarna in till Helsingfors som hon passerade tunnades trafiken av. Så småningom hade hon bara en taxi framför sig, en vit mercedes som lugn och bred blockerade körbanan. Hon ville inte köra om den eftersom hon hade en nästan vidskeplig föreställning om att taxichaufförer visste den bästa hastigheten på alla sträckor. Så låg hon bakom den ända till Bemböle vägskäl och lät följan- det av bilen framför henne uppta hela sin uppmärksamhet. Vid nästa vägskäl tog hon av och körde ner på motorvägen till Åbo.

— Kommer inte din mamma?

— Hon kommer om söndag.

— Borde jag möta henne?

— Nej tack. Det behövs inte. Hon ville inte flyga så hon kommer med båt till Åbo och tar tåget. Hon är väldigt sorgsen. Det tar mycket på henne.

Vägen svepte i stora vida svängar och det var alldeles lätt att sjunka in i bara körandet men det skulle ju inte pågå alltför länge. Oförberedd kunde Juanita inte få stiga in till Jes-

per. Britt kunde inte föreställa sig hur flickan som inte hade sett hans gradvisa avtynande skulle uppleva att se honom sådan han nu var. En gulblek, mager man som knappast längre förmådde lyfta huvudet från de höga kuddarna. Också hans blick var sällan klar, bara någon gång visade den att han var närvarande. För att uppfatta vad han sade måste man lägga örat till hans läppar men då kunde han åtra sig och med samma lilla handrörelse som han alltid hade haft vinka en tillbaka till stolen.

— Är det sant att man inte kan röra vid pappa utan att skada honom?

Britt nickade till svar.

— Är det sant att armen kan brista om man tar oförsiktigt i den?

— Det kan nog hända, sa Britt.

Hon orkade inte tala om detta och såg framför sig den chefsläkare som hurtigt hade kommit in och skakat en arm som han ingenting visste om. Tårarna började igen rinna.

— Att de inte ens tittar i sina papper, sa hon tyst för sig själv.

— Vad sade du? sa Juanita.

Då berättade hon.

Juanita var länge tyst.

— Då skall jag sitta där, sa hon. Jag skall skydda honom.

— Du kan ju inte sitta där dag och natt, sa Britt. Vi måste lita på dem som arbetar på hans egen avdelning. Jag tror att de tycker mycket om honom.

Flickan satt och såg framför sig. Britt såg på henne, kanske till och med litet för länge men vägen var bred och säker. Hennes ansikte var mycket samlat. Det var så nätt. Just det ansikte som Jesper brukade kyssa på fotografi. Det kunde hon inte berätta någonting om.

— Jag har läst alla pappas böcker, sa Juanita, har du?

— Nej tyvärr inte, sa Britt.

— Läs dem, sa flickan, fast de kanske är svåra att förstå. De har en djupare mening.

De körde längs den långa åsen rakt mot solen som ännu hade ett stycke himmel att tillryggalägga. Furorna stod kläna och raka vid sidan av vägen i en gles högtidlighet. Snön lade likgiltighet över landskapet, bara i kronorna gnistrade den. En stor lastbil körde förbi dem och yrde upp ett moln från vägrenen. Britt lät avståndet växa till bilen framför dem och körde den sista sträckan utan att ens försöka förbereda dottern på mötet med hennes far.

När hon hade svängt in på sjukhusområdet körde hon ända fram till huvudbyggnaden, upp till stora dörren. Där tog hennes uppdrag slut. Hon talade om på vilken avdelning och i vilken våning Jesper låg. Flickan satt en sekund eller två innan hon öppnade dörren och klev ut. Hon sträckte sig efter sin bag och gav Britt ett stort småleende.

— Tusen tack, sa hon. Vi träffas säkert. Kanske här?

När Britt körde ut förbi sjukhusets parkeringsplats stannade hon och övervägde att ställa bilen där för en liten stund för att skynda upp till avdelningen och se hur Jesper tog emot sin dotter. Det hade hon så gärna velat vara med om. Detta möte. Men hon lät det vara. Det var inte svårt för henne att föreställa sig hur hans blick plötsligt klarnade, hur han såg och hur ett leende kom fram på hans läppar medan han följde hennes rörelser nära bädden.

Britt körde ut på landsvägen och fortsatte mot solen för att åka den andra vägen tillbaka till Helsingfors, den som löpte längs kusten. Medan hon körde var hennes tankar hela tiden hos Jesper och det var som om de kunde leva ut med större rymd då det inte fanns någon annan människa i bilen att vara uppmärksam på.

Aldrig hade Britt kunnat föreställa sig att det sista stycket

väg en människa hade att tillryggalägga skulle kunna vara så svår. Hon hade förlorat både sin man och sina föräldrar men hon hade aldrig sett en människa plågas såsom Jesper. Det var ingen ände på de lidanden som tillfogades honom. Bit för bit krossades hans ben inte av grymma människohänder utan av en förgängelse som ingen kunde rå på, en som länge hade arbetat oupptäckt och triumferande bröt fram medan han ännu var i livet. Som en oräknelig hop fiender urholkade sjukdomen stammen, grenarna och kvistarna i hans liv. Och det fanns ingenting som läkekonsten kunde göra och mycket litet som barmhärtigheten kunde ge. Varje spruta som var avsedd att lindra hans plågor kastade honom iväg in i fruktansvärda mardrömmar och spöksyner. Det var som om han var i en gunga som svängde honom mellan outhärdliga kroppsliga kval och gränslös själslig ångest. I det korta förbiglidande mellanläget kunde man möta hans blick och byta ett ord eller två.

Och ändå. Hon kunde varken nå fram till honom där han var eller dra sig hjälplöst tillbaka. I Jesper fanns någonting som var för djupt för att hon skulle kunna förstå det, som om hans liv hade varit en förvänd liknelse.

Hon saktade in farten något. En vägskylt varnade för älgar på en mycket lång sträcka. Inga spår i snön vittnade om att de skulle ha rört sig nära vägen och om vintern läste man sällan om dödsrockor som de förvållat, men likväl. Hon vidgade sitt synfält till skuggorna under träden och förvånade sig över de långa tomma vägsträckorna. När skulle weekendtrafiken från huvudstaden ut mot Snappertuna och Bromarv börja möta henne?

På den tid då hon ännu kunde samtala med honom, för inte så länge sedan, och då han ännu kunde sprida lättnad omkring sig med sina vresiga kommentarer hade hon sagt att han var som liknelsen om den förlorade fadern.

Då hade han legat på sin höga kudde och sett länge på

henne utan att klä sina tankar i ord. Den underliga liknelsen hade hon kommit på när han berättade att en av hans söner hade hälsat på. De hade inte haft mycket att säga varandra men pojken hade suttit länge vid hans säng och spelat kort med honom, Maja.

— Han var så skön, sa Jesper.

Hon hade väntat på fortsättningen.

— Han bara satt här. Blandade korten, delade och stack dem i handen på mig.

— Och vem vann? frågade hon.

Jesper såg vantroget på henne som på en förnekare som förgäves hade lärt känna honom. Han slöt ögonen en stund och det lilla leendet som stramade hans läppar visade att han upplevde kortspelet ännu en gång.

— Men jag är orolig för honom, sa han. Det är någonting i hans ögon.

Britt väntade.

— De är oroliga.

— Men det är ju klart, sa hon.

— Nej nej, du förstår ingenting.

Det hade inte blivit mera tal om hennes liknelse och hennes tankar att han liknade en fader som lämnade allting och gav sig ut i världen för att söka livet och sedan kom utblottad tillbaka hem där ingenting väntade honom.

På raksträckan efter avtaget ner till Ingå hamn blev hon hejdad av två poliser. Den ena väntade medan hon vevade ner fönstret och lutade sig sedan förtroligt mot dörren. Han bad om pappren. Den andra rörde sig framför bilen och bakom den. Hon blev ombedd att följa med till polisbilen. Där satt en polis som genast började fylla i ett formulär. Han ville ha reda på hennes inkomst och om hon hade barn. Det påverkade bötesbeloppets storlek.

— Jag har barnbarn, sa hon, så det påverkar väl dubbelt

mera.

Den unge mannen i uniform satt stilla och väntade några sekunder för den händelse att hon ännu hade någonting att säga, under tiden såg han efter i en tabell.

— Ni körde hundratio kilometer i timmen, bestrider ni?
Det gjorde hon inte.

— Åttio kilometer i timmen är tillåtet. Det gör femhund-ratjugofem mark.

Han räckte ett inbetalningskort och påpekade att det stod besvärsanvisningar på baksidan.

— Ni har ungefär två månader på er att betala.

— Tack, sa hon och steg ur polisbilen med ett avlångt papper i handen.

— Tänk på barnbarnen nästa gång, sa han utan att se på henne.

Också han är dödlig, tänkte hon när hon slog sig ner i sin bil och stängde dörren med en skräll. Hon blinkade länge med riktningsvisaren och såg sig noga om innan hon körde ut. Det var i allmänhet fel personer som låg på sjukhus.

Och Nina.

Britt hade lyckats lägga sina besök hos Jesper så att hon inte gjorde intrång på familjen och andra som stod honom nära. Hon hade till och med vänt om och åkt hela vägen tillbaka till staden då hon förstod att hans föräldrar eller syskon var inne hos honom. Men Nina.

En tidig morgon när Britt hade kommit vandrande upp mot sjukhuset så öppnades den stora dörren och en svartklädd kvinna i sällskap med en man steg ut på trappan. De stannade och knäppte om sig mot kölden. Då Britt, utan att se dem i ansiktet, försökte gå förbi blev hon tilltalad.

— Men vi känner ju varann.

Hon såg upp och kvinnan med det mjuka kattansiktet smålog mot henne och sträckte fram sin hand. Hennes ögon var ännu alldeles glansiga.

— Jag är Nina, sa hon. Ni besökte ju oss i Spanien.

Britt smålog och ville fortsätta in.

Nina tog henne under armen och berättade att Jesper var mycket sjuk. Hon bad Britt slå följe med henne till bilen så att de fick prata.

Mannen i Ninas sällskap presenterade sig. En gammal vän till Jesper, från skoltiden.

— Hans enda vän, sa Nina.

Britt hade en känsla av att hon stödde en änka, eller åtminstone en som just då såg sig själv i den bedrövelsen.

Nina berättade om hur ensam hon hade varit medan hon försörjde Jesper och han satt och skrev och skrev och drömde om mästerverket som aldrig blev till. Också måste hon säga, att skilsmässan helt och hållet hade kommit till för att hon inte vågade leva med honom mera. Ända in i det sjukhus, dit hon hade flytt undan hans mordförsök, hade han trängt med en lång vass sax i handen. Han hade klättrat över muren och tagit sig in genom fönstret. Han hade inte haft någon respekt för att hennes nerver krävde att hon inte såg honom just då.

Britt tyckte att vägen bort till bilarna var oändligt lång.

— Men tiden läker ju alla sår, sa Nina.

Hon försökte möta Britts blick.

— Just nu vill jag i alla fall bara tänka på vilken ljuvlig människa han också var. Vet du om att han en gång spelade bort min bil? En riktig engelsk sportbil, men det skall vi inte tala om nu.

Ju närmare parkeringsplatsen de kom dess långsammare blev hennes steg.

— Jag tror att han kände igen mig, sa hon. Han blev säkert glad över att se mig.

Mannen gick bort och öppnade dörren till sin bil. Det var något ytterst sympatiskt över hans uppträdande. Han var tillbakadragen och höll sina känslor och reaktioner helt

inom sig. Hans långsamma, väntande rörelser inbjöd inte till samtal. Han gjorde någonting för sin vän, men han pratade inte om honom.

En stund senare hade Britt försiktigt öppnat dörren till Jespers rum och stängt den bakom sig. Han låg klarvaken och följde henne med blicken när hon hängde av sig pälsen och lyfte fram en stol till sängen.

— Nina har varit här, sa hon.

Han nickade.

— Det var väl trevligt.

— Det är så länge sen, sa han.

Han såg på henne som om han inte hade haft något behov av att dröja i det som hade varit.

— Tänk, sa hon, de kommer ju alla till dig.

— Jo, sa han.

Han såg på henne.

— Och jag vet varför.

När han hade sagt det vände han sin blick mot taket och slöt sina ögon. Resten av den tid hon satt vid hans säng kunde hon inte umgås med honom på annat sätt än genom att försiktigt och lätt med ett finger stryka honom över handen.

När hon försiktigt reste sig för att smyga ut ur rummet rörde han på sig.

— Juanita kommer också, sa han. Säkert. Kan du möta henne?

Sjätte kapitlet

Juanita höll vakt vid sin fars bädd i sju dagar. Under den tiden lämnade hon inte sjukhuset för mer än de korta promenader hon gjorde runt byggnaderna för att röra på sig och få frisk luft. Sjukhusets personal, som såg att hon var obeveklig, erbjöd henne först ett gästrum i en annan våning, men då hon inte vågade stanna där för att läkare som inte visste skillnad på ischias och benkräfta inte skulle komma åt att skada hennes pappa, ställde de in en egen säng åt henne i själva sjukrummet. På den låg hon och läste seriemagasin och veckotidningar med foten vilande mot ett uppdraget knä. Då någon av avdelningens egen personal kom in för att se till hennes pappa läste hon lugnt vidare och hälsade bara med ett småleende eller en vänlig blick. Om en obekant person i vit rock trädde in lade hon tidningen ifrån sig och satte sig först vaksamt upp och om den okände närmade sig Jespers säng inom beröringshåll petade hon fötterna i sjukhus-tofflorna och gick lugnt fram och ställde sig vid fotändan. Stödd med händerna mot sängens järnkarm vakade hon som en obeveklig ängel över honom som led tillräckligt utan ovidkommandes nyfikna ingripanden. Av de kvinnor som dagligen skötte Jesper blev hon innerligt älskad.

Under den vecka hon var där var Jespers tillstånd i det avseendet lättare, att han hade någon att landa hos, då han gled ur de smärtstillande medlens ångestfyllda bedövning. Långsamt lät han sitt medvetande klarna till dess han kunde låta förstå, att han hörde efter om hon var där. Då sade hon

ett svar från sin säng som delvis skymdes av en skärm, för att hon skulle kunna läsa också då han var i behov av dunkel eller mörker. När hon svarade fanns det ingen mjukhet eller undertryckt känsla i rösten. De hade sitt eget sätt att umgås på. Men hon hade också besvärliga stunder i den meningen att han provade henne förnuftslöst.

Under de sista dagarna greps han av en skräck som hade som enda mål att jaga honom upp ur bädden och ut ur sjukhuset ner till det svalkande blå medelhavet. Då satt hon vid hans sida och gjorde många resor med honom, medan hon långsamt fick honom att slappna av och igen lägga sig ner mot de kuddar som han i vanliga fall inte orkade lyfta sitt huvud från. En gång ropade han på henne med klar och krävande röst.

— Juanita, gå ner till PanAm och köp biljetter för oss till Barcelona.

— Javisst pappa, jag skall gå, svarade hon.

Hon tog på sig sin blus, drog ihop det långa blixtlåset och gick ut ur rummet och stängde dörren bakom sig. Hon stannade borta en liten stund. När hon kom tillbaka såg hon bekymrat på honom.

— PanAm har brunnit pappa. Det finns inte mer.

Han låg tyst ett ögonblick.

— Har det brunnit? Aj fan.

När det kom andra besökande, familjemedlemmar eller vänner, avlägsnade hon sig ur rummet och satte sig hos sköterskorna eller i hallen och såg på televisionen, om det var en sådan tid på dygnet. Det hon kände kom inte till direkt uttryck i hennes ansikte eller hållning. Det människor såg var en ung frisk flicka lik dem man brukade möta på gatan helt fyllda av den musik de lyssnade på. Med dagarna som gick började ändå trötthet att ge sig till känna, inte på annat sätt än att man kunde se den på hennes hy och hår.

Den dag hon måste bryta upp, för hon hade ju också sin

skola, sparade hon allt det hjärtskärande för andra besökande. Till sköterskorna sade hon farväl med röda ögon, det var allt.

Detta var ungefär vad Britt fick höra då hon efter Jespers död åkte till sjukhuset för att hämta den lilla dikteringsapparat som hon, mer än ett halvt år tidigare, på hans begäran hade skaffat honom. Det var en stor skygghet mellan henne och sköterskorna som berättade om hans sista dagar och hur han gick bort.

Då flickan hade rest hade Jesper slutat att leva. Han låg visserligen kvar och långa stunder var han vid medvetande och reagerade till och med på de människor som besökte honom med enstaka ord, men det var ord i vilka han inte längre lade sig själv, kanske bara ett slags yttersta tillmötesgående. Dag efter dag låg han där och väntade och det enda man visste var att han kunde dö varje ögonblick, men att han också kunde ligga kvar i dagar, kanske i veckor.

En dag, då han hela morgonen och förmiddagen hade legat i yttersta matthet, helt okänslig så vitt man kunde bedöma för det som skedde omkring honom, hände det. Mitt på dagen, klockan tolv, reste han sig med vidöppna ögon upp i halvsittande ställning. Han hade inte blick för någonting annat än det som bara han såg, en syn som fyllde honom med häpenhet och oändligt strålande överraskning. Därefter dog han.

Epilog

När över ett halvt år hade gått och Kossu hade varit spårlöst försvunnen utan att Augusta på något sätt hade fått den minsta hälsning eller antydning om vad som hade skett honom kom det ett brev. Det var avsänt från New York den 17 januari 1909.

»Alltid ihågkomna Hustru och Barn»

Så började Kossu det brev där han berättade att vädret var härligt och att han hade tänkt skicka pengar men inga hade, därför att han just hade förlorat sitt arbete på fabriken. Engelskan höll han på att lära sig och han hoppades på bättre tider. Han förstod att hon kunde ha litet svårt att komma till rätta men det kunde ej hjälpas. Lotta, förmodade han, hade igen börjat skolan efter julen och han hoppades att Augusta på sommaren skulle ta ett kort på dem alla och sända till honom, som också bad henne hälsa alla bekanta.

Då Augusta satt med brevet i handen förstod hon att allt som hon hade varit med om, sedan hon brådslande hade skyndat tillbaka in till Helsingfors efter hans avfärd, i Kossus tankar kunde sammanfattas i orden att hon kanske hade litet svårt att komma till rätta. På ett halvt år hade han inte fått ihop en endaste mark som han kunde bistå med, men han sträckte sig mot våren och sommaren och de bättre tider som skulle öppna sig för honom då han hade lärt sig att tala och skriva språket.

Om hon hade haft det svårt att komma till rätta? Dagen

efter det att hon hade kommit tillbaka till staden hade hon blivit uppkallad till kamrern på kontoret. Där hade det blivit klart för henne att han inte bara hade rest ifrån familjen och raserat grunden för deras hem, utan att han hade också bringat vanära och skam över henne. Det var inte bara övervaktmästaren Konrad Sjöman som var försvunnen, sade kamrern, det som dessutom saknades var de penningmedel som han hade haft sig anförtrodda. Upplysningen förlamade henne.

— Tror fru Sjöman att ni inom en månad kan hitta en annan bostad?

Mannen bakom skrivbordet hade betraktat henne över sina glasögon. Hans hjässa var blank och i händerna höll han en papperskniv som han lekte med.

Det hade hon svarat att hon trodde.

Anna och Kalle hade båda försäkrat henne att fattiga människor inte kunde uppbringa något ställe att bo på i Helsingfors. De kanske hade andra föreställningar om var man kunde bo än hon. Inom utsatt tid hade hon skaffat sig en bostad. Ett litet rum i andra våningen i en gårdsbyggnad av trä på Smedsgatan 9. Rummet hade ingen spis, bara en kakelugn som man med besvär och tålmod kunde använda också för matlagning. Om man riktigt ville kunde man också baka i den.

Det mesta av möblerna i sitt hem hade hon fått lov att avstå ifrån. I den nya bostaden fanns det bara rum för köksbordet och stolarna, bäddstolen som kunde fällas ut till natten, en säng, bocksängarna och byrån. När alla sängar var bäddade och barnen hade lagt sig för natten fanns det inte en springa där hon kunde sticka ner sin fot och nå golvet. Därtill kom att Kalle varken hade funnit något fast arbete eller ett ställe för sig och Anna att bo på. När de två sökte sin tillflykt hos henne kunde ingen mera röra sig.

Om Lotta hade börjat skolan igen efter julen? Det hade hon gjort, men vem betalade för henne i den fina privata skolan? Vid höstterminens slut hade fröken Forsman på Augustas förfrågan bekräftat hennes misstanke om att Kossu ingalunda hade betalat avgifterna för hela läsåret. Då hon inga pengar hade utöver dem som hon med städning lyckades förtjäna för hyra och dagligt bröd, hade hon bett att få städa på skolan så att Lotta kunde få gå det första skolåret till slut. Det hade fröken Forsman med tvekan gått med på, efter att först ha understrukit att Bangatans folkskola nog under förhandenvarande omständigheter kunde vara en god lösning för lilla Charlotte. Där skulle hon förmodligen också ha lättare att finna goda vänner och kamrater som hon kunde umgås med också på fritiden. En kort tid senare hade fröken Forsman i alla händelser blivit övertygad om att städandet inte var någon god lösning.

Det som hade hänt var att Lotta hade överraskat sin mamma i städningsarbetet. Augusta hade alltid försökt lägga sitt arbete så att flickan och hon inte skulle träffa på varandra. Så kom flickan i alla fall runt hörnet när hon låg på knä i en korridor och skurade. Lotta stannade, såg på henne och kom fram och strök henne över ryggen. Det råkade en lärare få se.

— Jag tycker så synd om mamma när hon måste göra ett så tungt arbete, hade Lotta sagt till förklaring.

Flickans uppträdande var både vackert och rörande ansåg fröken Forsman, men oberoende av den rent mänskliga sidan av saken var det inte lämpligt att en elev visade att hon hade en mamma som städade i skolan. Augusta förstod att detta var flickans sista termin i en fin privat skola.

Om hon kunde ta ett kort på familjen i sommar? Han kanske inte var medveten om att hans sista gåva till henne var en ny familjemedlem som skulle födas inom några veckor.

Mot slutet av våren bröt Kossu upp från New York och begav sig iväg till Ludington. Där fann han inte längre Felix, som redan hade rest vidare, men han fann många svenskar och finnar som han kunde känna sig hemma ibland, så hemma att han under flera månader inte gjorde några framsteg i engelska språket. Det som emellertid blev bättre var att han förtjänade så mycket att han några gånger kunde sända en mindre summa pengar hem till Augusta. Med pengarna skickade han små brev ur vilka hon kunde utläsa att han tydligt arbetade med en liknande envishet som han hade gjort tio år tidigare i sitt lilla bageri i Lautela. Nu arbetade han som timmerman på byggen. Aldrig skrev han emellertid ett ord om hur han hade tänkt sig att familjens framtid skulle gestalta sig. Det liv han såg fram emot hade inga andra ritningar än att grunden skulle vara ett fullständigt behärskande av engelskan, och att resten skulle vara något som var bättre än det han dittills hade haft.

Hans djupaste intresse för barnen och henne kom fram i brevens sluthälsningar i vilka han regelbundet önskade att de skulle ha hälsan och vara friska. I november skrev han att det hade varit sorgligt att läsa att barnen så ofta var sjuka. Det brevet inträffade ungefär vid den tiden då doktor Bonsdorff gjorde sitt sista besök hos lilla Susanne som avled i en ålder av elva månader. Lilla Marianne däremot hade han lyckats hjälpa att överleva.

Grannarna var mycket vänliga och deltog i Augustas sorgen kyliga höstdag då den lilla kistan bars ut och ställdes med öppet lock på en låda på gården. Medan de andra tyst stod samlade runt lilla Susanne, gick en av männen för att hämta en droska. Han valde en blänkande svart vagn med en kusk som hade ett skinande vitt skärmband. Långsamt körde droskan in på gården, gjorde en sväng runt de församlade gårdsborna och stannade i väntan. Moster Anna hjälpte upp Hjördis som fick sätta sig på pallen med ryggen

mot kuskbocken. Hon fick ta emot lilla Marianne som insvept i en filt skulle sitta bredvid henne. Anton fick sätta sig i ena hörnet av det stora sätet och Lotta i det andra. De tryckte sig in under den uppspända suffletten. Sist steg Augusta upp i vagnen och hon bar själv sitt barn. Hon satte sig mellan Lotta och Anton med den lilla kistan i famnen. Utan att hon behövde säga ett ord satte sig droskan i rörelse och svängde ut på Smedsgatan på sin långa väg till begravningsplatsen i Malm. Där skulle Susanne vila bredvid Gert-rud som redan legat där i fyra år.

Vid årsskiftet drog Kossu vidare till Chicago. Där hade han under tretton veckor så svårt med att finna arbete att han klagande ställde i utsikt att komma hem igen, »för jag blir bara fattigare på detta vis och min familj får lida så mycket men ännu lemnar jag ej hoppet, ännu sätter jag hoppet på en högre makt». Mot våren ljusnade det emellertid för honom när han hade fått arbete på ett bageri i trakten av La Salle street och Wells street, och när sommaren kom var det inte längre något tal om att återvända. Därefter bestämde han att Augusta om hösten skulle sätta Hjördis och Anton i fröken Forsmans skola eftersom en god undervisning var grunden för all framgång i livet. Dessutom hoppades han att dessa två barn skulle få tillbringa sommaren hos sina farföräldrar i Ekenäs. För Lottas skolgång hade han inte längre stort intresse. Uppenbarligen hade han förstått det så att hon hade slutat i den fina skolan på grund av bristande personliga förutsättningar.

På samma gång som Kossu alltmera, i den begynnande framgångens tecken, tonade bort sig själv och försvann in i sin nya värld, från vilken han stundom sände en sedel, fick Augusta en klarare bild av hans egentliga liv, det som han inte hade nämnt ett ord om.

Det var inte lätt för henne att ta emot hans råd om bar-

nens sommarvistelse efter det att hon, sent omsider, hade fått reda på att farmodern hela tiden hade känt till sin sons planer på att emigrera och gett honom sitt stöd vid genomförandet av dem. Det var inte heller lätt att överhuvudtaget skriva till honom, för Chicago var en stad i vilken hon hade vänner. Någon av dem hade meddelat henne att han levde ett mycket rikare liv än han hade låtit förstå, att hans liv ingalunda bara bestod av arbete och sparande. Han hade ett hem tillsammans med en kvinna som hette Emma, och de två hade tillsammans fått en dotter som i dopet fått namnet Violet.

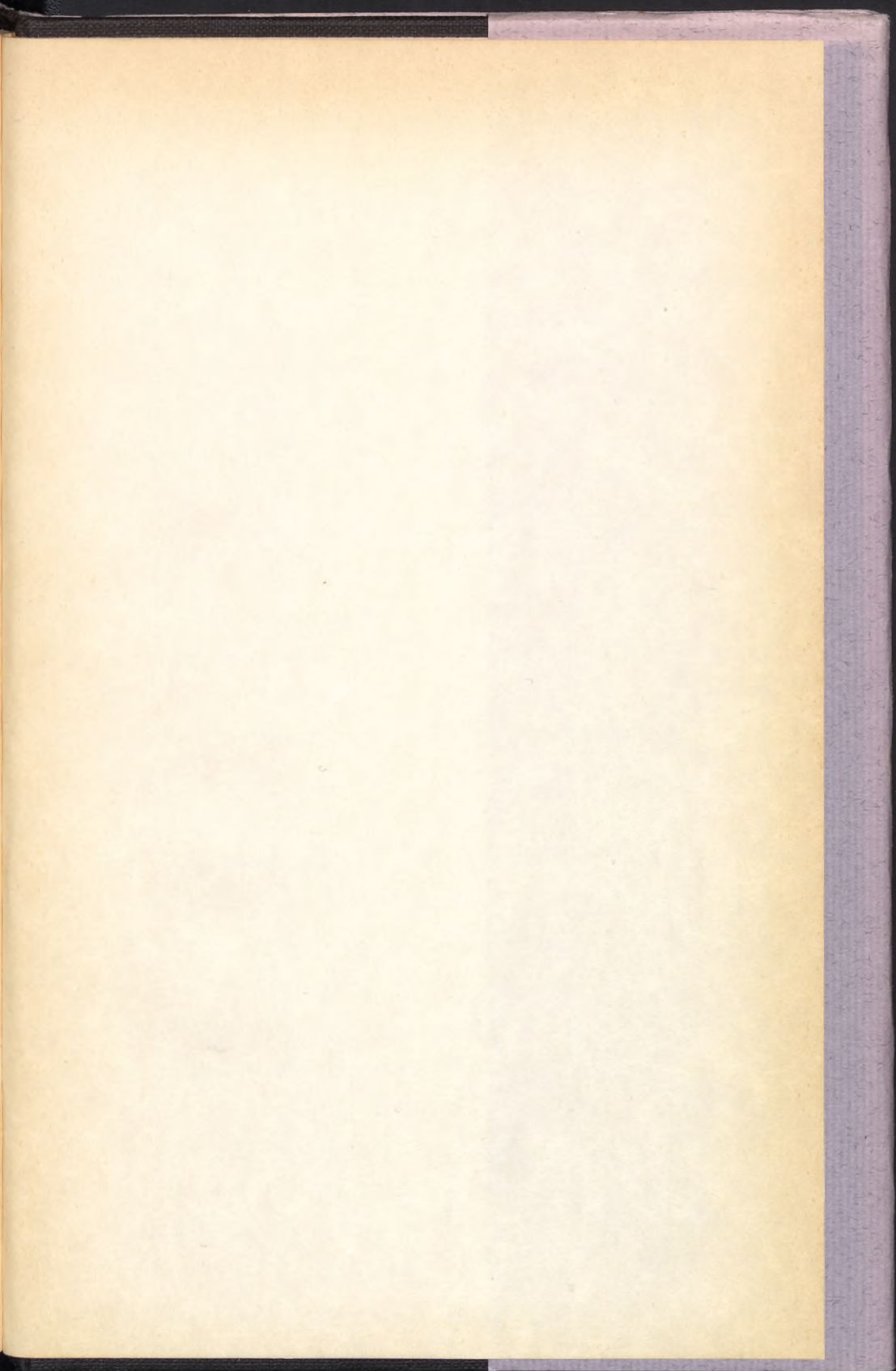
När Kossu sedan skrev och på en vacker svenska utan några rättskrivningsfel föreslog skilsmässa och erbjöd sig att överta några av barnen, menade hon sig kunna se vem det var som egentligen hade hållit i pennan. Hon svarade med att erbjuda sig att själv komma över med alla sina barn och fortsätta det gemensamma livet med honom. Då han svarade att det skulle vara lika illa, som om han själv flyttade tillbaka till Finland, tog hon alla sina barn och gick till fotografen, för att sända honom det kort han för länge sedan hade begärt och sedan aldrig återkommit till.

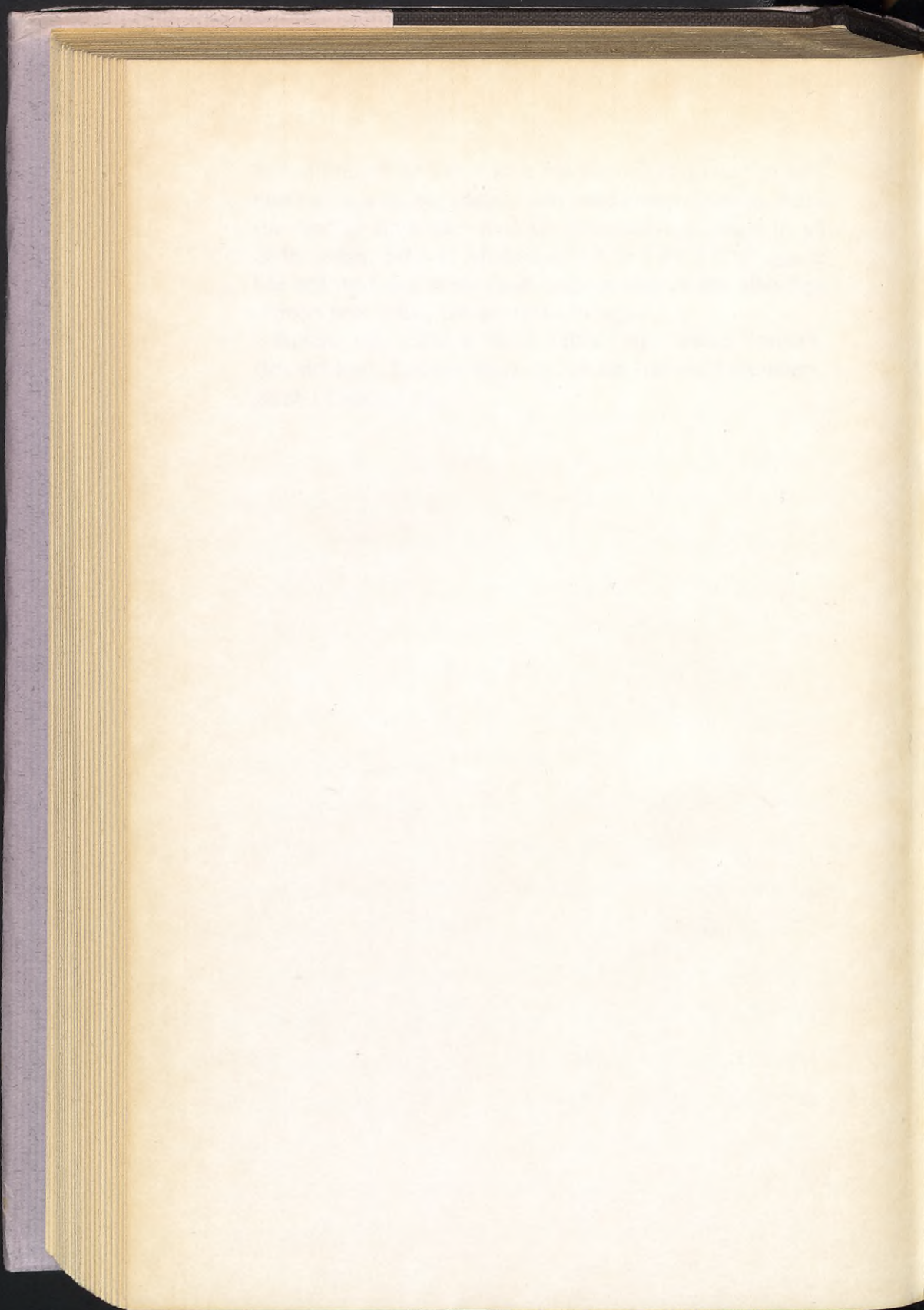
Hon själv sitter rak och med värdighet omgiven av sina barn. Hennes ena hand ligger i knät och vilar på den långa svarta kjolen, den andra håller Marianne om axeln. Hon bär en vacker sidenblus med spets över axlarna ner mot den smala midjan och runt ärmarna som är halvlånga. Hennes ögon ser rakt på betraktaren utan något annat uttryck än att hon vill bli igenkänd som den hon är.

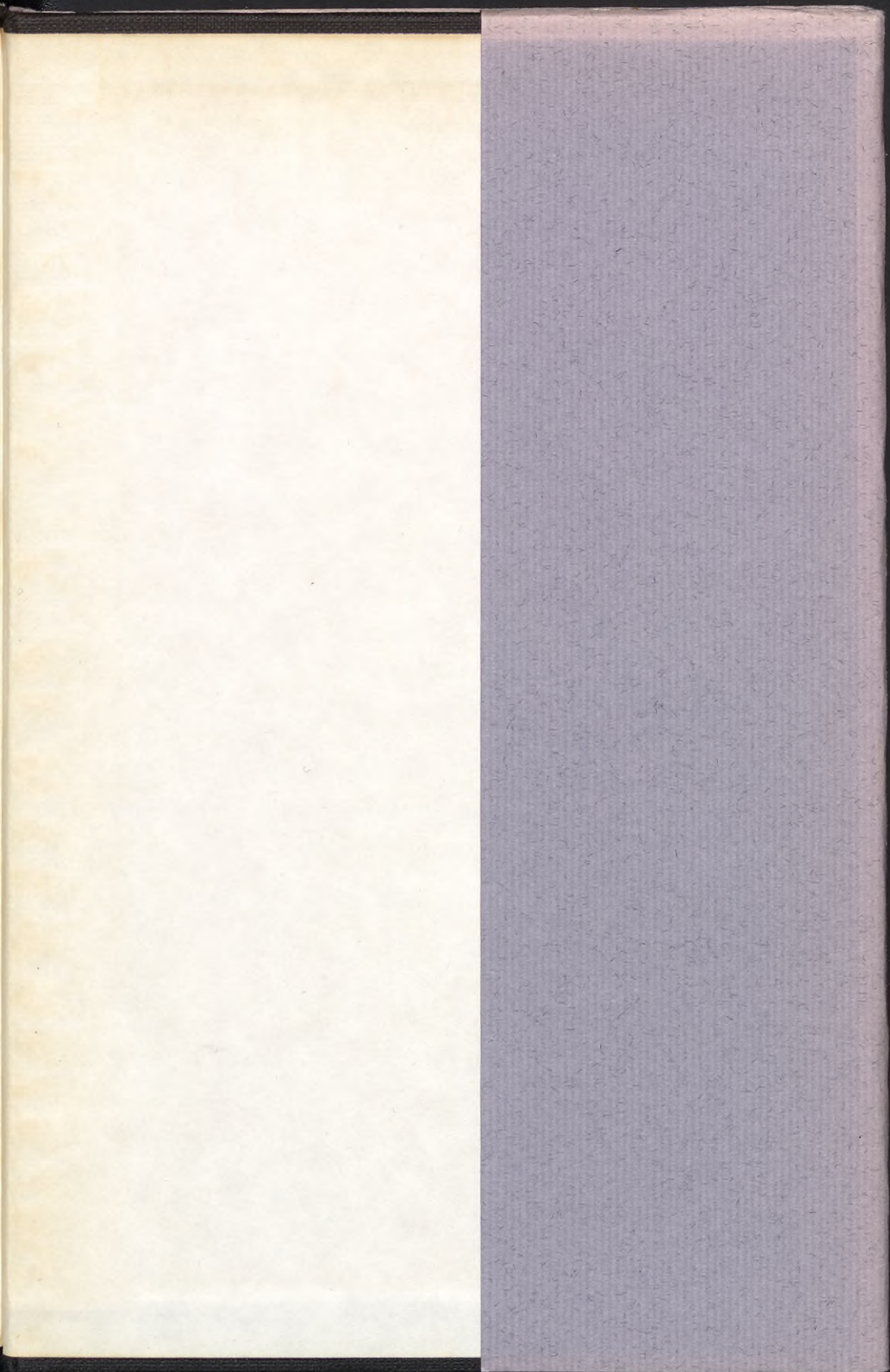
Intill henne står Lotta som vet att bilden är för pappa. Hennes ansikte är mycket mjukt och älskligt och smeks av håret som vid hennes högra kind glänsande faller ner över den vita kragen på hennes klänning. Också hon vill bli sedd. Hjärdis, igen, som står ytterst till vänster, stöder sin arm mot ryggstödet på en liten renässansstol. Hon är ett halvt

huvud kortare än Lotta men samlad och fast och den som minst av alla saknar någon. Den ende pojken, Anton, står i sin randiga skjortblus med vit sjömanskrage längst ut på andra sidan, bredvid Marianne, och är i sitt kortsnaggade hår och med sina stora ögon bara en bild av den allvarliga process som själva fotograferandet utgör.

Kossu, som dåmera också kallade sig Conrad Seaman, fick sitt kort. Det var taget på Atelier Iris vid Alexandersgatan i Helsingfors.

En söndagseftermiddag i början av oktober 1896 står Kossu utanför bageriet där han arbetar som lärling. Han har köpt en spatserkäpp med silverknopp och skall våga det stora försöket att promenera på Norra Esplanaden bland professorer och läkare, studenter och skolelever. Där möter han en kvinna vid namn Augusta; om Kossu och henne kommer denna berättelse sedan att handla.

I Paul von Martens nya roman finns ett samtidigt skeende, en parallell berättelse i nutid: det är historien om Jesper, en författare som återvänder till Finland för sista gången. Jesper tummar på några gulnade brev och fotografier med vilkas hjälp han försöker närma sig den gåta som är Kossus liv — likaväl som hans eget. De två huvudpersonernas öden kommer sålunda att på ett överraskande sätt belysa varandra i denna stora roman om ansvar och svek.

SÖDERSTRÖMS

Omslag av Adam Korpak
ISBN 951-52-1133-6

